JULIAN SANCTON

PRIZONIERI

IN

NOAPTEA POLARĂ

Roald Amundsen, Emil Racoviță și Expediția „Belgica”

Colecție coordonată de

ION M. IONIȚĂ

JULIAN SANCTON

PRIZONIERI NOAPTEA POLARĂ

Roald Amundsen, Emil Racoviță și Expediția „Relgica”

Traducere din limba engleză de Alina Popescu

Prefață de Ion M. loniță

CORINT
ISTOTIE
-2023 —

JULIAN SANCTON este un scriitor și editor ale cărui lucrări au apărut in *Vanity Fair, Esquire, GQ, The New Yorker* și *Departures,* printre alte publicații. A realizat reportaje de pe fiecare continent, inclusiv din

Antarctica, pe care a vizitat-o pentru prima dată în timp ce efectua cercetări pentru această carte. Locuiește în Larchmont, New York, împreună cu partenera sa, Jessica, și cu cele două fiice ale lor.

Coordonare editorială: Sorin Turturică
Redactare: Andrei Pogăciaș, Alin Ionescu
Tehnoredactare: Dan Crăciun
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Vasul *Belgica,* devenit prizonier al banchizei sudice în 1898 © Wikimedia Commons

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SANCTON, JULIAN
Prizonieri in noaptea polară: Roald Amundsen, Emil Racoviță și Expediția „Belgica" / Julian Sancton ; trad, din 1b. engleză de Alina Popescu ; pref, de Ion M. lonită. - București: Corint Istorie, 2023 Conține bibliografie Index
ISBN 978-606-088-184-1

I. Popescu, Alina (trad.)
II. lonită, Ion M. (pref.)

929
94

Prefață

Drumul spre Marte începe la Polul Sud

(Incredibila aventură a Expediției „Belgica" și a membrilor ei, între care

românul Emil Racoviță)

Cartea aceasta este povestea navei *Belgica,* a expediției belgiene în Antarctica și mai ales a oamenilor care au făcut posibilă o întreprindere care va fi continuată în acest secol, dincolo de Pământ, dincolo de Lună, pe Planeta Marte.

în anul 1898, nava *Belgica,* o corabie cu trei catarge, dar dotată și cu un motor cu abur, convertită dintr-o veche balenieră, este prinsă de ghețuri în Marea Bellingshausen în fața coastei continentului antarctic, continent despre care nici măcar nu se știa că ar exista. Condusă de un tânăr comandant al marinei belgiene, Adrien de Gerlache, *Belgica* plecase în august 1897 din Anvers spre mările de la Polul Sud cu scopul declarat al efectuării primei expediții științifice la acest capăt al Pământului. Al doilea scop, nu mai puțin important, venea din ambiția lui Gerlache de a pune mica Belgie în rândul marilor națiuni ale lumii angajate în cursa eroică a cuceririi regiunilor polare.

Puțini mai știu astăzi povestea cumplită, dar și înălțătoare a Expediției „Belgica”. în România, am avut cu toții în manualele școlii generale câteva rânduri dedicate acestei aventuri în care ni se spunea că din echipaj a făcut parte Emil Racoviță, pe atunci un tânăr naturalist aflat la început de carieră. Și asta este tot.

ION M. IONIȚĂ

Soarta face ca Julian Sancton, cunoscut publicist american pasionat de călătorii, să citească un articol în care se vorbea despre pregătirile pentru călătoriile spațiale lungi spre Marte și despre modul în care cercetătorii NASA se inspiră în acest scop din

experiența unei expediții antarctice de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Era vorba despre *Belgica* și prima iernare a unui echipaj în apele Antarcticii. Pornind de aici, Sancton a vrut să afle ce s-a întâmplat cu echipajul Belgicăi și a plecat într-o călătorie de documentare care îi va lua cinci ani. A ajuns și el în Antarctica, a căutat jurnalele membrilor expediției, a citit din arhive rapoartele științifice și a văzut colecțiile de plante și de animale aduse de Belgica din îndepărtatele ținuturi de la Polul Sud.

Rezultatul este o carte fascinantă, un thriller despre o mână de oameni izolați pe o navă, într-un mediu incredibil de ostil, atât de departe de orice altă ființă omenească. Cât de similar cu o călătorie spre Marte, nu-i așa?

Adrien de Gerlache a realizat acestă expediție sub mâna destinului. Echipajul său de factură internațională a avut în componență tineri ce vor deveni nume sacre ale explorărilor polare, cum este Roald Amundsen, cuceritorul de mai târziu al Polului Sud. Sau medicul Frederick Albert Cook, un om cu intuiții de geniu și un explorator de mare calibru, personalitate controversată, dar salvator al expediției, Emil Racoviță, marele savant, întemeietor al biospeologiei, sau polonezii Antoni Dobrowolski și Henryk Arctowski. Adrien de Gerlache însuși va ajunge erou al Belgiei și va lăsa în familie, generațiilor următoare, moștenirea și pasiunea pentru noi expediții.

Dar de ce a considerat NASA că este nevoie să studieze experiența celor de pe *Belgica?*

Petrecând iarna polară pe nava blocată de banchiză, oamenii au trăit lucruri pe care știința nu le înțelegea, legate de efectele fizice și psihice ale izolării, ale nopții polare, ale viețuirii unui grup într-un spațiu restrâns, înconjurat de o imensitate

înfricoșătoare. Unii și-au pierdut viața, alții și-au pierdut mințile, iar toți au avut sănătatea afectată pentru mult timp după întoarcerea din expediție. Și toți supraviețuitorii își datorează viața lui Frederick Cook, geniul medical a cărui viziune a fost providențială. Nu degeaba între el și Amundsen s-a legat o prietenie care va dăinui peste ani, chiar în momentele în care doctorul a pierdut totul, a fost desconsiderat de toată lumea și a ajuns la închisoare pentru fraude în afaceri. Dar Amundsen i-a rămas recunoscător pentru cât de mult a învățat de la el în această călătorie, pentru că experiența doctorului, căpătată în expediții anterioare la Polul Nord, era cu adevărat fabuloasă. Frederick Cook învățase de la inuiții din Groenlanda cum să se îmbrace, ce să mănânce, cum să construiască un iglu și cum să conducă săniile cu câini. A inventat un cort conic care să reziste la vânturile aspre din regiunile polare. Amundsen a folosit toată acestă experiență mai târziu în cursa pentru Polul Sud. Fără experiența căpătată de Amundsen pe *Belgica,* uluitoarea cucerire a Polului Sud de către norvegian în 1911, în cursa dusă cu britanicul Robert Falcon Scott, probabil că nu ar fi fost posibilă și istoria s-ar fi scris altfel...

Dar, mai presus de toate, doctorul Cook a înțeles că în noaptea polară, oamenii se îmbolnăvesc lipsindu-le lumina și a inventat o terapie bazată pe lumină. A înțeles că scorbutul care ar fi ucis tot echipajul putea fi combătut prin consumul de carne crudă de focă și de pinguin. A înțeles că, în asemenea condiții, psihicul uman este afectat, că apar stări periculoase de apatie și de depresie și a încercat să găsească soluții.

Emil Racoviță a reușit o muncă de cercetare extraordinară. A catalogat și a colecționat mii de specimene din flora și din fauna antarctică. Ele se

găsesc acum la Institutul Regal Belgian de Științe Naturale din Bruxelles, între care și un specimen al larvei unei insecte, *Belgica antarctica,* singura viețuitoare exclusiv terestră din Antarctica, descoperită și denumită de

Emil Racoviță. Naturalistul român a rămas în memoria echipajului pentru umorul său caustic, dar atât de necesar pentru un grup de oameni izolat în întuneric și într-un frig cumplit.

Povestea Expediției „Belgica” și a celor 18 membri ai ei, dintre care 16 au supraviețuit, este aceeași poveste atât de cunoscută și mereu atât de surprinzătoare a spiritului uman. A exploratorilor care se duc în locuri imposibile și depășesc tot ceea ce s-ar fi putut crede despre puterea ființei umane. „Nu este muntele cel pe care îl cucerim, ci pe noi înșine", spunea un alt titan al explorării Pământului, sir Edmund Hillary, cuceritorul Everestului.

Povestea Belgicăi nu este cu nimic mai prejos. Niciodată, pe parcursul întregii cărți, nu vezi vreo urmă de triumfalism. Oamenii suferă îngrozitor din cauza frigului, din cauza întunericului, din cauza hranei, din cauza gheții. Tot ceea ce fac este cu prețul unor eforturi enorme. în niciun moment nu îi vezi victorioși, aroganți, siguri de succes. Dimpotrivă. Viața lor în lunile petrecute pe mare și apoi pe banchiză este tot timpul în pericol și în fiecare secundă trebuie să se lupte pentru supraviețuire. Nu sunt super eroi. Nu au puteri magice. Sunt slabi. Sunt bolnavi. Le este frică. Au defecte. Se ceartă, nu se suportă unii cu alții. Fac planuri, se urăsc. Vor puterea. Complotează. Sunt suspicioși. Fac greșeli. Viața pe banchiză produce și un dezastru ecologic local, premonitoriu. Corabia fiind prinsă în gheață, deșeurile

și resturile umane aruncate peste bord, cutiile de conserve și toate gunoaiele ajung să înconjoare în stive nava. La venirea verii, când echipajul va lupta din răsputeri să elibereze corabia, va trebui să muncească în acestă mocirlă fetidă. Și nu în ultimul rând, din neglijență, corabia aduce cu ea șobolani care în lunile de iarnă se vor înmulți necontrolat în cala navei, devenind un nou pericol pentru expediție.

Dar în ciuda tuturor resentimentelor dintre membrii echipajului, spiritul de solidaritate nu părăsește corabia în

momentele cele mai critice. Se aruncă în apa înghețată când un camarad este măturat de valuri, se salvează unul pe altul când adăpostul este îngropat în zăpadă, se îngrijesc cu devotament de cei mai bolnavi și caută mereu soluții să se salveze. Iar marea încercare vine abia la sfârșit, când banchiza refuză să le dea drumul.

Cum au reușit, aflați din acestă extraordinară aventură, repovestită în mod fascinant de Julian Sancton în paginile următoare. Nu întâmplător, NASA se interesează acum de aventura din 1898. Pentru că, așa cum spune Roald Amundsen, trei pătrimi dintr-o expediție înseamnă factorul uman. Oricât de multă tehnologie am avea astăzi, factorul uman rămâne decisiv. Motivația omului de a pune piciorul acolo unde nimeni nu a mai fost, de a descoperi, de a căuta noul, cu toate riscurile și cu toată suferința pe care le implică această întreprindere, nu poate fi înlocuită de nimic altceva. Și, când omenirea va ajunge pe Marte, va datora o mică parte și celor de pe *Belgica,* modesta corabie de lemn care a supraviețuit în iadul de gheață de la Polul Sud. O expediție cât zborul spre Marte.

Pentru Jess, Maya și Leila (și Suki)

Prolog

Leavenworth, Kansas
20 ianuarie 1926

Lumina cenușie a unor zori reci se strecura printre gratiile ferestrelor înguste ale penitenciarului-spital Leavenworth. Epuizat după o gardă de 16 ore, bătrânul medic și-a pus în ordine postul și i-a făcut semn gardianului că este pregătit să fie escortat înapoi în celulă. Odată ce-și preda îndatoririle de medic al închisorii, devenea un simplu deținut - deținutul nr. 23118.

Doctorul s-a prăbușit pe pat. Fusese o noapte lungă. Țara era la momentul acela în ghearele unei epidemii a opiaceelor[1] la o scară fără precedent, iar după lăsarea întunericului, ultimul etaj al spitalului se transforma în ceea ce doctorul numea „un ospiciu narcotic”, dependenții chinuiți de agonia sevra- jului urlând după o doză. în incinta clădirii de cărămidă cu trei etaje, celula doctorului era o încăpere bine luminată, cu un pat, un scaun și apă curentă. Pe pereți atârnau complicate goblenuri cusute chiar de el. Condițiile erau mai confortabile decât acelea oferite altor contemporani de-ai săi, între care gansterul din Chicago, Big Tim Murphy (care îi devenise prieten și protector) și, ulterior, prolificul și nepocăitul criminal în serie Cari

1 Medicamente obținute din opiu sau care conțin opiu. Analgezicele opioide, fie naturale (opiu, morfină, codeină), fie de sinteză (heroină, fentanil etc.), sunt substanțe cu un risc crescut de a crea dependență fizică și/sau psihică (n. tr.).

Panzram (care nu i-a devenit nici una, nici alta).

însă lucrurile de care se făcea vinovat deținutul nr. 23118 erau de natură diferită. Bărbatul în vârstă de 60 de ani fusese condamnat pentru fraudă prin intermediul unei scheme piramidale cu acțiunile unei companii petroliere. Era în al treilea an din cei 14 primiți, o condamnare mai severă decât cele obișnuite pentru infracțiuni similare, însă proporțională cu celebritatea personajului.

în tinerețea lui pe jumătate uitată, cu mult înainte de căderea în digrație, doctorul fusese un renumit explorator polar. Pretenția lui de-a fi cucerit Polul Nord în 1908 l-a transformat în erou național, până ce s-a dovedit că falsificase respectivul triumf, și nu doar pe acela. „Va figura pentru totdeauna în galeria celor mai mari impostori ai lumii. Aceasta, și nu descoperirea Polului Nord, îl va face nemuritor” - avea să declare ziarul *New York Times.*

După-amiază, gardianul l-a informat că are un vizitator. De când intrase la închisoare, cu un an înainte, doctorul refuzase să-și vadă prietenii și familia. Bărbatul care-1 aștepta în ziua aceea era, poate, singura persoană în viață pentru care ar fi făcut o excepție. Rar trecea o zi fără ca deținutul să nu se gândească la fostul său camarad, un norvegian voinic, în vârstă de 53 de ani, alături de care servise în echipajul unei înfiorătoare expediții la Polul Sud, petrecută cu mai bine de trei decenii înainte. Odinioară ucenicul lui în materie de chestiuni polare, norvegianul devenise unul dintre cei mai mari exploratori ai lumii, cuceritorul legitim al Polului *Sud.* Palpitantele lui isprăvi, care ținuseră prima pagină a ziarelor, și aparenta ușurință

cu care le dusese la îndeplinire îi conferiseră o aură aproape mistică. Un turneu internațional de prelegeri îl purtase pretutindeni în Statele Unite, iar el ținuse neapărat să-și prezinte omagiile fostului său mentor.

S-a dus repede vestea că ilustrul explorator avea să-l întâlnească pe cel mai cunoscut deținut de la Leavenworth, în doar

câteva minute clădirea fiind înconjurată de reporteri. Prin acest gest public de susținere a discreditatului medic, norvegianul își risca propria reputație. Vizita nu era însă doar un act de compasiune față de un vechi prieten în nevoie. Anii de competiție îndârjită pentru cele mai râvnite trofee geografice ale planetei nu rămăseseră fără urmări. Focul interior îl mis- tuise cu totul. Ajunsese ursuz și paranoic, cu puțini prieteni care-1 înțelegeau la fel de bine ca doctorul de la care învățase atâtea în vremuri mai simple, când tot ce conta era supraviețuirea. Dar mai presus de orice, onoarea îl silea pe norvegian să-l viziteze pe omul căruia considera că-i datorează viața.

Soarta îi purtase pe căi cum nu se poate mai diferite de când se văzuseră ultima oară, și asta se oglindea pe chipurile lor. Viața de închisoare îi ștersese doctorului culoarea din obraji și-l vlăguise. Ochii lui de culoarea ardeziei își pierduseră ceva din încărcătura lor electrică, părul odinioară foarte bogat se rărise, iar nasul lui mare se făcuse, dacă era cu putință, chiar mai mare. Dar în zâmbetul care dezvăluia mai mulți dinți de aur încă se întrezărea ceva din șinele mai tânăr.

Oaspetele norvegian își domina gazda cu înălțimea lui. Chipul lui era, își amintea mai târziu doctorul, „cafeniu, puternic ars de zăpezile polare, străbătut de riduri adânci și cu o vigoare proaspătă, agreabilă”.

Exploratorul „era la apogeul gloriei sale, [câtă vreme] eu eram în șanțul condamnării penale [...] Efectul asupra mea a fost la început groaznic, însă nu a trecut mult și vechea afecțiune a făcut scrum toate barierele. Eram ca frații”.

Și-au strâns viguros mâinile și au rămas așa. Ca să-i încurce pe trăgătorii cu urechea, au început să vorbească în „argoul amestecat al *Belgicăi”,* cum îi spunea doctorul. *Belgica* era vasul pe care se cunoscuseră în floarea vârstei amândurora, cu ocazia primei lor expediții în Antarctica. Feluritele limbi vorbite de savanții, ofițerii și echipajul vasului s-au amestecat, dând

naștere unui amestec babilonian de franceză, olandeză, norvegiană, germană, poloneză, engleză, română și latină. Călătoria îi învățase pe amândoi că bezna și frigul pot distruge sufletul omenesc. în acea expediție începuse doctorul să venereze soarele. Și atunci fusese prizonier, ținut în captivitate nu de zăbrele și de zăvoare, ci de o nesfârșită întindere de gheață. Și atunci auzise țipete sfâșiind întunericul nopții.

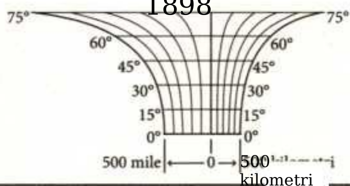
Nota traducătorului

Pentru optimizarea acestei traduceri, am apelat la următoarele lucrări:

Emil Racoviță, *Spre Polul Sud,* Editura Frontiera, București, 2019, și Alexandru Marinescu, *Emil Racoviță și Expediția „Belgica”,* Editura All, București, 1998, în scopul suplimentării și îmbogățirii textului cu amănunte, dar și cu impresii directe ale marelui om de știință român.

Constantin Popa, căpitan de rangul I (r.) ing., *Expresii marinărești în limbile engleză și română,* Editura Militară, București, 1992, în scopul unei cât mai mari acurateți a versiunii în limba română.

EXPEDIȚIA VASULUI *BELGICA* ÎN ANTARCTICA 1897-1898

60° N

Anvers (16 august 1897)

Ostend (17-23 august)

45° N

Madeira 30°N (10-13 septembrie)

Tropicul Racului

15° N

Ecuator

15° S

Rio de Janeiro (23-30 octombrie)

Tropicul Capricornului

OCEANUL PACIFIC

Cabo Polonio (9-10 noiembrie)

30° S

Montevideo (11-14 noiembrie)

OCEANUL ATLANTIC

45° S

Strâmtoarea Magellan

Punta Arenas (1-14 decembrie)

Ushuaia (21-23 decembrie)

Țara de Foc

Insula Statelor (7-14 ianuarie 1898)

Capul Horn

Drake

Insulele Shetland de Sud

60° S

Strâmtoarea Bransfield

Strâmtoarea Gerlache

Cercul Polar Antarctic

MAREA BELLINGSHAUSEN

Banchiza Larsen

ȚINUTUL GRAHAM

MAREA WEDDELL

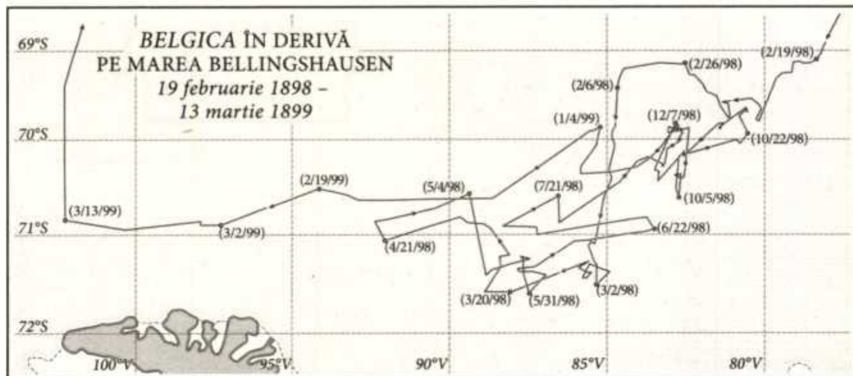
A N T A R C T I C A

75° S

100°V 90°V 75°V 60°V 45°V 30°V 15°V 0° 15°E

Credit hărţi: © David Lindroth

PARTEA I

Uneori, știința este o scuză pentru explorare.
Cred că rareori este motivul.

- George Leigh Mallory[2]

2 George Herbert Leigh Mallory (1886-1924), alpinist britanic care a participat la primele trei expediții de cucerire a Everestului. în cursul celei din iunie 1924 a încercat, împreună cu Andrew „Sandy” Irvine, să facă ascensiunea finală, dar au dispărut amândoi, cel mai probabil înainte de-a ajunge în vârf. întrebat de un ziarist de ce vrea să urce pe Everest, Mallory a dat un răspuns rămas celebru în lumea explorărilor, ca expresie a spiritului care-i motivează pe descoperitorii și pionierii de orice fel: „Because it is there”. („Pentru că există”) (n. tr.).

Capitolul 1

De ce nu Belgia?

Anvers
16 august 1897

Râul Scheldt izvorăște din nordul Franței și străbate, șerpuind leneș, teritoriul Belgiei, făcând un cot ascuțit în dreptul portului Anvers, unde ajunge destul de adânc și de lat ca să îngăduie pătrunderea navelor oceanice. în dimineața aceasta senină de vară, peste 20 000 de oameni se adunaseră pe mal ca să salute plecarea vasului *Belgica* și să se bucure de splendoarea lui. Proaspăt vopsită în gri-oțel, baleniera lungă de 34 de metri, dotată cu un motor cu cărbune și trei catarge, avea ca destinație Antarctica și ca misiune, cartografierea coastelor ei neexplorate și cercetarea florei, faunei și geologiei. însă nu atât făgăduința unor descoperiri științifice atrăsese mulțimile, cât mândria națională - Belgia, micuța Belgie, o țară care își declarase independența față de Olanda în urmă cu 67 de ani, fiind, ca atare, mai tânără decât mulți dintre cetățenii săi, își revendica dreptul de a trece următoarea frontieră a explorării umane.

La ora 10.00, vasul a ridicat ancora și a pornit în ritm maiestuos spre Marea Nordului, atât de încărcat cu cărbune, provizii și echipamente, încât puntea era la nici jumătate de metru deasupra apei. Escortată de o

flotilă de iahturi transportând demnitari, admiratori și ziariști, *Belgica* a defilat pe dinaintea

orașului. A trecut, plutind lin, pe lângă casele de pe mal, care arborau acum o mulțime de steaguri, pe lângă spectaculoasa catedrală în stil gotic care domina orașul, și pe lângă Het Steen, fortăreața care veghea amenințător râul încă din Evul Mediu. Pe un ponton, o fanfară militară intona *La Brabançonne,* imnul național al Belgiei, o compoziție pe atât de grandioasă, pe cât era de mică țara. De pe ambele maluri s-au tras salve de tun, în semn de salut. Vase de pe întreg mapamondul au sunat sirenele de ceață și au arborat tricolorul negru-galben-roșu al Belgiei. Din mulțime se ridicau urale la trecerea *Belgicăi* și întreg orașul părea să vibreze.

De pe puntea vasului privea la această mare învolburată de steaguri, pălării și batiste Adrien de Gerlache de Gomery, comandantul în vârstă de 31 de ani al expediției. Chipul nu-i trăda cine știe ce emoții, dar sub pleoapele grele, ochii îi ardeau de entuziasm. Fiece detaliu al înfățișării lui, de la răsucirea mustății și tunsoarea bărbii la nodul cravatei, fusese meticulos aranjat în vederea acestui moment. Paltonul negru la două rânduri era prea gros pentru dimineața aceea de august și nici pe departe îndeajuns de gros pentru capătul înghețat al pământului, dar îi dădea aerul elegant și energic cuvenit unui bărbat pe cale să facă istorie. Din când în când, savurând uralele, își scotea chipiul cu blazonul *Belgicăi,* apucându-1 de cozorocul lăcuit, și-l flutura în direcția mulțimii extaziate. De mult tânjea după ovațiile acestea. Punctul de pornire îi părea linia de sosire: „Starea mea de spirit era aceea a omului care și-a atins țelul”, scria el.

într-un fel, așa și era. Simpla ridicare a ancorei era un triumf personal. în pofida sincerului patriotism afișat în dimineața aceea, Expediția Antarctică Belgiană era mai puțin o întreprindere națională și mai mult o manifestare a voinței neclintite a lui Adrien de Gerlache. Vreme de peste trei ani plănuise, angajase oameni și strânsese fonduri pentru călătoria

aceasta. Hotărârea lui singură cucerise mințile scepticilor, desfăcuse baierele pungilor și câștigase susținerea unui popor. Acum, deși mai erau 16 000 de kilometri până la destinație, savura deja ceva din gustul gloriei. Dar în această zi euforică, ovaționat de conaționali, lui de Gerlache îi era ușor să uite că gloria era pe credit. Ca s-o câștige, trebuia să supraviețuiască unuia dintre cele mai ostile medii naturale de pe Terra, un continent atât de inospitalier vieții omenești, încât niciun om nu petrecuse încă mai mult de câteva ceasuri pe țărmurile lui.

Granița Belgiei cu Olanda trecea peste Scheldt, la vreo 20 de kilometri nord-vest de Anvers. înainte s-o treacă, *Belgica* a ancorat la cheiul Liefkenshoek ca să se ocupe de o ultimă chestiune. Chiar în vreme ce veselia continua pe punte și la bordul iahturilor care roiau în jurul vasului, membrii echipajului făceau drumuri între chei și cală pentru a încărca o jumătate de tonă de tonită, un explozibil considerat mai puternic decât dinamita. Batoanele de tonită, care ocupau mai multe lăzi voluminoase în cala *Belgicăi,* erau poliția de asigurare a lui de Gerlache. Nu știa la ce să se aștepte din partea ghețurilor antarctice, știa numai că un continent care izbutise să țină la distanță omenirea până în veacul al XIX-lea impunea respect. Erau mai multe feluri imaginabile în care vasul putea fi distrus: o

ciocnire cu un ghețar sau cu un recif necartogra- fiat. Cea mai temută dintre posibilități era însă ca *Belgica* să rămână prinsă în ghețuri care fie să o zdrobească sub presiunea lor, fie să nu o mai elibereze niciodată, lăsându-i echipajul să moară de foame. Câteva celebre expediții în regiunile polare nordice avuseseră o astfel de soartă. De Gerlache presupunea că o jumătate de tonă de tonită era arhisuficientă ca să înfrângă strânsoarea ghețurilor. Era prima subestimare a forțelor Antarcticii, însă nu și ultima.

în vreme ce echipajul încărca tonită în cală, un cârd de demnitari a părăsit unul dintre iahturile care însoțeau *Belgica*

și s-a urcat la bordul ei ca să le ureze noroc lui de Gerlache și oamenilor lui. Marinar până în măduva oaselor, comandantul se simțea mult mai în largul lui pe mare decât în mijlocul unei mulțimi, iar în ultimii trei ani devenise foarte bănuitor în privința salutărilor cordiale. Petrecuse mai mult timp umblând cu chipiul în mână după fonduri, decât se aștepta să petreacă în Antarctica. Schimbând amabilități cu miniștrii, cu finanțatorii bogați și cu bătrânii înțelepți de la Societatea Regală Belgiană de Geografie, care sponsorizaseră expediția, a simțit greutatea obligațiilor către toți aceștia. Dacă se poate afirma că nu se temea îndeajuns de continentul înghețat, atunci cu siguranță se temea prea mult de judecata acestor oameni.

Dacă eșua în misiunea asumată, avea să ducă pe umeri dezamăgirea unei țări întregi. Mult mai tragică, în mintea lui, era dezonoarea pe care eșecul urma să îl aducă ilustrei lui familii. De Gerlache era una dintre cele mai vechi dinastii aristocrate ale Belgiei, cu origini în veacul al XIV-lea. Un de Gerlache, baronul Etienne-

Constantin, se numărase printre întemeietorii națiunii belgiene și fusese unul din principalii autori ai constituției țării și totodată întâiul ei prim-mi- nistru (deși mandatul durase numai 11 zile). Bunicul și tatăl lui Adrien fuseseră amândoi ofițeri decorați. Opinia publică aștepta măreție de la un de Gerlache. în presă și în înalta societate belgiană, familia lui Adrien se prefăcuse a susține proiectul lui antarctic, punându-și în joc bunul renume că el va reuși, ceea ce nu făcuse decât să crească presiunea resimțită de comandant.

Părinții, sora și fratele lui Adrien, acesta din urmă un promițător locotenent, veniseră de asemenea la bordul vasului și au rămas și după ce demnitarii s-au întors pe iahtul lor. Doar lui Leonie Osterrieth, dolofana văduvă de 54 de ani a unui comerciant local, i s-a îngăduit același lucru. Cea mai devotată și mai înflăcărată susținătoare a expediției, ea îl trata pe Adrien

ca pe propriul fiu. La rândul său, acesta îi spunea „Maman O.” și o considera cea mai de încredere confidentă a lui (pentru generoasele ei contribuții financiare, membrii expediției aveau s-o boteze „Mere Antarctique”, ceea ce înseamnă „Mama Antarctica”, dar este și un omofon al lui „Mer Antarctique”, sau „Marea Antarcticii”). Când a sosit momentul despărțirii, patricianul tată al lui Adrien, Auguste de Gerlache, i-a îmbrățișat pe rând pe membrii expediției, de la cel mai umil marinar de punte la oamenii de știință, și cu un tremur în glas i-a numit pe toți „dragi mei copii”. Mama comandantului, Emma, plângea amarnic, ca și când ar fi presimțit că nu-1 va mai vedea niciodată pe cei mai vârstnic dintre fiii ei. Căpitanul *Belgicăi,* scundul și bătăiosul Georges Lecointe, în vârstă de 28 de ani, i-a jurat că împreună cu echipajul se va devota trup și

suflet fiului ei. Și nu era omul care să-și calce jurămintele. Apoi Lecointe a dat tonul într-un triplu strigăt la unison: „Trăiască Madame de Gerlache!” Când pe râu încă nu se stinseseră ecourile ultimei ovații, căpitanul a răcnit la oameni:

— Acum toată lumea la posturi!

Familia de Gerlache a părăsit nava și s-a urcat pe un iaht, *Brabo,* care a luat-o înapoi spre Anvers. Fluturând chipiul de pe puntea *Belgicăi,* comandantul a reușit să-și înfrâneze lacrimile, dar, cum spunea un observator: „Chipul i-a fost cuprins de o emoție violentă”.

— *Vive la Belgique!,* a urlat el peste întinderea de apă, înspre iahtul *Brabo* care se îndepărta.

S-a cățărat pe parâme cu agilitatea unui acrobat. I-a luat mai puțin de 15 secunde să ajungă în gabie[3] - un butoi vechi -, de unde a continuat să fluture șapca până ce micul vas care-i ducea pe aproape toți cei dragi lui a dispărut după un cot al râului.

Adrien de Gerlache nu locuise decât în Belgia, însă din multe puncte de vedere se simțea mai acasă în cabinele vaselor, oricare ar fi fost destinația lor. Se născuse în ziua de 2 august 1866, la Hasselt. Spre deosebire de fratele lui, de tată, de bunic și de un foarte lung șir de înaintași, nu arătase niciun interes față de cariera militară. Pacifist, Adrien visa la o viață pe mare, o fascinație neobișnuită pentru un băiat crescut în Belgia, care, după secesiunea de Olanda în urma revoluției din 1830, rămăsese practic fără marină militară, doar cu rudimentele unei marine comerciale și cu o ieșire la mare de abia 64 de kilometri.

3 Platformă orizontală fixată în vârful unui catarg și folosită drept post de observație sau (la navele cu pânze) ca loc de unde se manevrează parâmele (n. red.).

în copilărie, de Gerlache nu fusese genul care să se joace de-a războiul cu alți băieți. își petrecea în schimb nenumărate ore singur, construind nave miniaturale complicate. Capodopera lui absolută era un magnific vas cu greement[4] funcțional, pe care Adrien l-a asamblat în cursul unei ierni, ajutat de iubitoarea lui mamă. Odată terminat, a lansat vasul pe un pârâu din apropierea casei. Strălucea de mândrie văzând cum vântul îi umflă velele frumos tivite, dar a stat să privească neputincios când micul vas cu pânze a fost luat de curent și a dispărut peste marginea unui baraj. Botezat *Cambrier,* fost primul vas de sub comanda lui. Și primul său naufragiu.

Incidentul care i-a frânt inima nu i-a șubrezit însă cu nimic ambițiile maritime. La început, familia i-a tolerat pasiunea, considerând-o a fi o etapă a copilăriei. Cu trecerea anilor însă, obsesia lui nu a făcut decât să crească, supraalimentată de povești despre îndrăznețe aventuri pe mare. La vârsta de 16 ani s-a înscris la Universitatea Liberă din Bruxelles, unde s-a dovedit un student excepțional. Verile se înrola ucenic de marinar pe transatlanticele care făceau regulat, între alte destinații, curse între Anvers și New York sau Philadelphia.

Colonelul Auguste de Gerlache nu era de acord cu vocația aleasă de Adrien, care, în opinia lui, nu era demnă de clasa socială și de educația fiului său. îl durea să și-l închipuie frecând puntea, dormind pe colaci de parâme, mâncând pesmeți tari ca piatra și suferind

---

4 Ansamblul format din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei ambarcațiuni cu pânze (n. red.).

[1] Pălărie din mușama purtată de marinari pe vreme ploioasă (n. tr.).

obișnuitele umilințe ale matelotuhii novice. L-a îndemnat să-și găsească o carieră mai respectabilă, dar a devenit curând limpede că băiatul era nefericit pe uscat. „De cum venea acasă, cădea pradă nostalgiei”, își amintea sora Louise. „Din datorie și supunere și-a făcut conștiincios studiile inginerești; curând, sănătatea i s-a înrăutățit foarte mult, a căzut într-o melancolie îngrozitoare, în ochi i s-a ivit căutătura aceea specifică marinarilor și călătorilor, acea privire lungă, absentă, de nepătruns, care, chiar ațintită în ochii tăi, pare să contemple întinderi nesfârșite aflate mult mai departe”.

în cele din urmă, Auguste a renunțat să se mai împotrivească. I-a permis fiului să urmeze un curs de navigație și să se înroleze în Marina belgiană, așa anemică precum era. Adrien a muncit din greu pentru a se dovedi demn de încrederea tatălui său. Instructorii lui au descoperit că avea o afinitate naturală pentru ambarcațiuni și darul de a citi vânturile și curenții. De Gerlache a schimbat uniforma lăbărțată de marinar și *zuidwes-* ter'-ele supradimensionate cu uniforma croită pe corp a elevu- lui-ofițer. în scurtă vreme a devenit una dintre marile speranțe marinărești ale Belgiei. Un statut care nu spunea cine știe ce, dat fiind că Marina belgiană se rezuma la un serviciu de transport cu feribotul în Marea Nordului. Spre a căpăta experiența necesară unui căpitan de vas, de Gerlache se vedea nevoit să servească pe nave străine. Aceste călătorii l-au făcut să intuiască forța impresionantă și distrugătoare a mării. într-una din ele, cu destinația San Francisco via Capul Horn, *Craigie Burn,* vasul britanic pe care era angajat de Gerlache, a fost lovit cu

atâta violență de vânturile și de stâncile Țării de Foc, încât a trebuit abandonat. Pentru Adrien, a fost al doilea

naufragiu.

După câțiva ani de muncă pe transatlantice olandeze, a fost ridicat la gradul de locotenent și repartizat pe linia de transport cu feribotul Ostend-Dover. Pe această rută l-a întâlnit Adrien de Gerlache, pentru întâia oară, pe regele Belgiei, care în 1890 era în drum spre Londra. înalt și maiestuos, cu nasul coroiat și barba ca o lespede cenușie, Leopold al II-lea se interesa de ceva timp de cariera lui Adrien, atât datorită numelui său de familie, cât și fiindcă se dusese vestea despre talentul lui. Monarhul l-a căutat pe punte pe tânărul locotenent de 23 de ani. îi plăcea să slujească statul belgian?, voia să știe regele. De Gerlache a răspuns cu sinceritatea tinereții:

— Foarte mult, sire. Numai că, la capitolul navigație, e mai degrabă monoton, dar e tot ce avem în țara asta și nu avem de ales.

Leopold, pentru care lipsa unei solide prezențe maritime belgiene era motiv de rușine națională, a fost năucit de franchețea lui de Gerlache.

— Da, a spus el. Pentru moment.

Curând după aceea, lui de Gerlache i s-a oferit prilejul de-a ajuta la cartografierea sistemului hidrografic al Statului Liber Congo, o suprafață de 2 590 000 kilometri pătrați din Africa Centrală, pe care Leopold o revendicase nu drept colonie belgiană, ci drept proprietate a sa personală, de exploatat pentru propria îmbogățire. Misiunea l-ar fi plasat pe de Gerlache în aceleași ape tulburi în care se scăldaseră personajele Kurz și Marlowe din povestirea lui Joseph Conrad, *Inima întunericului,* și s-ar fi dovedit extrem de benefică pentru cariera lui, deoarece astfel ar fi intrat în grațiile lui Leopold.

Cu riscul de a-1 ofensa încă o dată pe rege, tânărul

locotenent a refuzat. Nu era interesat nici de navigația în ape dulci, nici de Congo, întrucât țintea către orizonturi mai reci.

Deși regiuni întinse ale mapamondului erau încă necar- tografiate de exploratorii occidentali, în principal în Africa, America de Sud și Asia Centrală, un continent anume rămânea practic necunoscut întregii omeniri: Antarctica. Extremul sud al planetei, o regiune mai întinsă decât America de Nord, era o pată albă pe hărțile lumii. Excepție făceau doar linii de coastă abia schițate de puținii exploratori și vânători de balene și de foci care se aventuraseră acolo de la descoperirea continentului, în 1820. Rămânea încă de aflat dacă dincolo era o mare liberă, un ocean de gheață sau un vast continent în toată puterea cuvântului. Antarctica era ultimul mare mister geografic.

Doar trei expediții coborâseră mai la sud de paralela 70. Astfel de călătorii erau primejdioase și costisitoare, iar de la ultima trecuse aproape o jumătate de secol. Societățile geografice ale lumii erau unanim de acord că se impunea o nouă eră de explorări antarctice. De Gerlache, care multă vreme palpita la povești despre aventuri polare, era hotărât să ia și el parte, în 1891, auzind că exploratorul suedez, baronul Adolf Erik Nordenskiold[5], plănuia o expediție la Polul Sud, de Gerlache a căutat să obțină un loc în echipaj și s-a oferit să strângă fonduri pentru ea în Belgia. Scrisoarea lui a rămas fără răspuns. Deși pe alții refuzul i-ar fi descurajat, locotenentul de 25 de ani a văzut în el o

5 Nils Adolf Erik Nordenskiold (1832-1901), membru al unei familii fino-suedeze de savanți, a fost nu doar explorator polar, ci și geolog și mine- ralog, iar mai târziu, parlamentar și membru al Academiei Suedeze (n. tr.).

oportunitate. Când planurile lui Nordenskiold nu s-au materializat și nimeni nu s-a oferit să-i ia locul, din sămânța unei idei care de multă vreme încolțise în mintea tânărului a răsărit un plan. Trecând peste relativa lipsă de experiență, s-a hotărât să organizeze el însuși o expediție, una care să aducă glorie și lui, și Belgiei. întrebări precum *De ce eu?* și *De ce Belgia?* nu par să-i fi trecut prin minte. S-a întrebat în schimb *De ce* nu *eu? De ce* nu *Belgia?*

Un răspuns evident era costul. Ca să adune banii necesari călătoriei de mai mulți ani pe care o avea în vedere, de Gerlache trebuia să-și convingă compatrioții de valoarea ei, și de a lui. Se impunea o campanie de persuasiune construită cu delicatețea cu care își construise odinioară navomodelele.

De Gerlache înțelegea că potențialii finanțatori ar ezita să-și riște banii în ceea ce lesne putea fi respins ca fiind o fantezie copilărească a unui comandant neîncercat. A hotărât așadar să facă apel la patriotismul lor. A simțit vântul naționalist care bătea în Europa și, navigator abil cum era, a manevrat spre a se folosi de el. Va argumenta că tânăra națiune nici că ar fi putut visa la o mai bună publicitate decât o expediție care va duce steagul belgian la capătul lumii și va atrage atenția presei mondiale.

în al doilea rând, tânărul ofițer credea că cea mai bună șansă de a atrage susținere era să dea planului său forma unei expediții științifice. Secolul al XIX-lea a fost unul de frenezie exploratoare, popoarele Europei înghesuindu-se să colonizeze teritorii care să le extindă influența mondială și să le hrănească insațiabilele industrii naționale. Justificările explorărilor evoluaseră însă de-a lungul timpului. Exploratorii erau acum tot atât de bine na- turaliști, ca Charles Darwin ori

Alexander von Humboldt, marinari, soldați, negustori sau misionari. Datele științifice - despre floră, faună, geologie, populații umane - au devenit trofee la fel de râvnite pe cât fuseseră odinioară aurul, mirodeniile sau mâna de lucru ieftină. După ce cucerise bună parte din lumea cunoscută, Occidentul căuta acum s-o înțeleagă. în cercurile societăților de geografie din Europa și din America luase naștere o cultură a competiției sportive, în care trofeele supreme erau progresul științific și dreptul la mândrie națională. Dacă pe drum se descopereau și resurse naturale prețioase, cu atât mai bine[6].

Poate că știința a fost pentru Adrien de Gerlache un mijloc de a-și atinge scopul, însă el a luat lucrurile îndeajuns de serios ca să ceară sfatul mai multor distinși cercetători belgieni. Deși cu siguranță că îi recunoscuseră numele de familie, de el personal nu auziseră niciodată. Și-au exprimat totuși entuziasmul față de planul lui antarctic. Cu ajutorul lor, tânărul a întocmit o lungă propunere pe care, la sfârșitul lui 1894, a înaintat-o Societății Regale Belgiene de Geografie. Societatea, cu sediul la Bruxelles, avea un cuvânt de spus în toate expedițiile sub drapel belgian și consilia finanțarea guvernamentală. Compusă cu un scris de mână îngrijit, propunerea arăta și suna ca tema unui școlar conștiincios. Realizând că membrii societății ar putea obiecta față de tinerețea lui, de Gerlache s-a străduit să adopte un ton grandilocvent, utilizând pluralul seniorial „noi”: „Dintotdeauna animați de o irezistibilă atracție către tot ce se leagă de cunoașterea

6 în aceeași logică, știința era adesea invocată ca pretext pentru colonizare și explorare motivată de profit. Inițial, Leopold al II-lea a dat un cadru științific brutalei exploatări a Congo-ului (n. a.).

regiunilor polare, ne-am întrebat dacă nu ar fi cu putință organizarea unei expediții belgiene de explorare a Mării Antarctice”.

Societatea l-a invitat să-și prezinte planul în impunătorul Palat al Academiei, o construcție în stil neoclasic aflată în centrul Bruxelles-ului. La 9 ianuarie 1895, tânărul de 28 de ani s-a înfățișat bărbilor albe din forul conducător al științei belgiene și și-a descris în amănunt proiectul. A argumentat că, deși omenirea fusese martora unui constant flux de expediții arctice - nu mai puțin de patru se întreceau în anul respectiv să ajungă la Polul Nord -, „Marea Australă rămâne, cel puțin științific, neexplorată”. De Gerlache a expus un amplu program de observații științifice pe care intenționa să le efectueze. între obiective se numărau: strângerea de date zoologice, botanice, oceanografice și meteorologice, măsurarea magnetismului terestru și studierea puțin înțelesului fenomen al aurorei australe. Intenționa de asemenea să cartografieze linia de coastă pornind de la vârful Peninsulei Antarctice până în Ținutul

Victoria, de cealaltă parte a globului, unde neînfricatul navigator britanic James Clark Ross ajunsese până la 78°09' latitudine sudică, record aflat încă în picioare.

Expediția propusă de el urma să dureze aproape doi ani. Urma să plece în septembrie 1896, să ajungă în Antarctica în decembrie și să navigheze spre sud până la mijlocul anului următor. De Gerlache se aștepta să ierneze în Australia (cumplita iarna antarctică se suprapune cu vara din emisfera nordică) și să revină în Antarctica odată cu dezghețul de primăvară. Nicio ființă omenească nu petrecuse vreodată o iarnă dincolo de Cercul Antarctic, când gheața marină se solidifică, iar

soarele dispare vreme de săptămâni. De Gerlache nu plănuia nici el să facă asta, deși nutrea speranța ca, pe un vas corespunzător, să pătrundă în banchiză mai adânc ca oricine înaintea lui.

După ce a terminat de vorbit, sala de conferințe a răsunat de aplauze. Energizați de îndrăzneala și de vigoarea tinerească a lui de Gerlache, oamenii de știință prezenți și-au exprimat fără echivoc susținerea pentru o expediție antarctică belgiană.

Ca să intre în istorie și ca să-i dovedească tatălui că visurile lui de glorie maritimă nu erau deplasate, de Gerlache trebuia să se întoarcă acasă cu un record, cu o premieră de vreun fel. Explorările polare era de multă vreme sinonime cu realizările eroice: cine ajungea la cele mai mari latitudini, cine îndura cele mai scăzute temperaturi, cine parcurgea cele mai lungi distanțe. Ele electrizau opinia publică și satisfăceau adânca nevoie a omului de a croi drumuri în necunoscut.

Adrien de Gerlache și-a stabilit și el un astfel de obiectiv, cu ajutorul consilierilor lui științifici. Aceștia erau mai cu seamă interesați de studierea magnetismului terestru. „Doar cercetarea lui ar fi suficientă ca să dea expediției *un raison d'etre",* susținea astronomul Charles Lagrange. în opinia lui, descoperirea Polului Sud magnetic, care îi scăpase lui Ross în 1841, ar „face istorie".

Se credea pe atunci că Polul Sud magnetic' s-ar afla undeva în zona paralelei de 75°. Stabilirea poziției lui exacte nu era lipsită de utilitate, întrucât avea să permită navigatorilor să-și ajusteze indicațiile busolelor cu mai multă precizie. Și, lucru esențial, avea să fie o lovitură colosală. De Gerlache și-a modificat itinerariul. Plănuia acum să lase un grup de patru oameni să ridice

un campament de iarnă în Ținutul Victoria, imediat la sud de Noua Zeelandă, și să facă o incursiune-fulger spre polul magnetic, la primul semn de primăvară.

Validarea din partea societății de geografie n-ar fi putut veni într-un moment mai potrivit. Peste aproximativ șase luni, în iulie 1895, al VI-lea Congres Internațional de Geografie, organizat la Londra și reunind societățile naționale de geografie ale lumii, a stabilit că explorarea Antarcticii era o prioritate urgentă. în raportul oficial, congresul stabilea un termen limită: „Aceasta trebuie să se realizeze până la sfârșitul secolului”. Se dăduse startul cursei pentru Antarctica, în care se înfruntau un tânăr ofițer de marină belgian, îndrăzneț, dar puțin cunoscut, și marile națiuni maritime germană, britanică și suedeză, care și-au anunțat curând planurile de a trimite expediții pe continent.

De Gerlache trebuia să se miște repede. Exista însă un neajuns major: societatea de geografie îi dăduse binecuvântare, nu și finanțare. De Gerlache estima costurile expediției la aproximativ 300 000 de franci (1,8 milioane de dolari SUA actuali), o sumă mult prea mică, după cum opinau consilierii săi științifici. într-adevăr, ea reprezenta numai o fracțiune din bugetele

[1] Polul Sud magnetic este punctul din emisfera sudică unde liniile de câmp magnetic se ridică vertical spre cer. A nu se confunda cu Polul Sud geografic, situat la 90° latitudine sudică, punctul de convergență al tuturor meridianelor și din care în orice direcție este nord. Polii magnetici sud și nord sunt în continuă mișcare, dependenți fiind de stratul de fier topit în veșnică efervescență care înconjoară miezul solid al planetei (n. a.).

propuse pentru expedițiile altor țări. Viitorul comandant

simțea însă că ea avea avantajul de a fi accesibilă.

De Gerlache a pornit în căutarea unui binefăcător bogat. L-a abordat întâi pe cel mai de frunte cetățean al Belgiei, pe însuși regele Leopold. în definitiv, își zicea el, pe monarh l-ar putea ispiti perspectiva ca un pământ nou descoperit să-i poarte numele. Tânărul locotenent a trimis la palatul regal un plan al expediției. Neprimind niciun răspuns, a presupus că Leopold încă nu-i iertase refuzul de a lua parte la proiectul congolez.

Nedescurajat, a făcut apel la nobilimea belgiană, folosind vasta rețea de legături sociale a familiei de Gerlache. Din eleganta casă a părinților din Bruxelles, înconjurată de verdeață, s-a înhămat la o epuizantă campanie de trimis scrisori. Drept răspuns a primit un potop de calde încurajări, dar niciun ban.

Tocmai când se pregătea să renunțe la orice speranță, și-a asigurat o promisiune de 25 000 de franci de la Ernest Solvay, zice-se cel mai bogat om din Belgia. Ajuns la 57 de ani, regele sodei calcinate își dedicase bună parte din avere progresului științific, iar îndrăzneala tânărului de Gerlache îi plăcea, amintindu-i, poate, de propria ascensiune dintr-o condiție modestă. încrederea acordată de Solvay făcea dintr-odată ca Expediția Antarctică Belgiană să pară mai puțin utopică. Alți donatori i-au urmat curând exemplul. încurajat, de Gerlache a început să caute un vas, de departe cea mai însemnată cheltuială.

Cochetase cu ideea unui vas construit anume, însă și-a dat repede seama că l-ar costa mai mult decât întregul buget. A considerat în schimb înțelept să cumpere ori chiar să închirieze o navă care-și dovedise deja valoarea în mediul polar. Pe șantierele navale din Belgia nu se găsea așa ceva, astfel că și-a îndreptat privirile mai spre nord, spre Scoția și Norvegia, în căutarea unor ambarcațiuni special consolidate spre a face față

presiunilor sufocante ale gheții. în martie 1895, la invitația

unui agent maritim, s-a îmbarcat pe *Castor,* un frumos vas norvegian cu aburi și trei catarge, care pleca într-o expediție de trei luni la vânătoare de balene și de foci în largul coastelor Groenlandei. *Castor* cutreierase zona Antarcticii cu numai doi ani înainte și era de vânzare. Călătoria avea dublu scop, permi- țându-i lui de Gerlache să-și facă o impresie personală despre navă, dar și să se instruiască în materie de navigație polară. în ciuda anilor petrecuți pe mare, despre gheață nu știa nimic.

în regiunile arctice era un sezon de vânătoare îmbelșugat. De Gerlache a fost, nu fără oarecare stinghereală, martor la tranșarea hyperoodonilor[7] și la brutala ucidere cu măciuci a mii de pui de focă, a căror blană era de o moliciune foarte râvnită. Alte nave patrulau apele la vânătoare de foci și, cu toate că el pe *Castor* îl curta, a aruncat câteva ocheade și concurenței. în largul micuței insule vulcanice Jan Mayen, situată în Oceanul înghețat de Nord, între Norvegia și Groenlanda, ochii i-au căzut pe un barcaz vechi de 11 ani, pe nume *Patria.* Silueta lui era mai puțin grațioasă decât a lui *Castor.* Cu o lungime de 30 de metri și o greutate de 244 de tone, *Patria* era mârțoaga flotei de baleniere a Norvegiei. De Gerlache i-a admirat totuși sprinteneala cu care se strecura printre ghețuri și rezistența nemaipomenită când forța trecerea printre aisberguri și urca lunecând pe banchiză, zdrobind-o sub greutatea lui. Se îndrăgostise de *Patria,* dar când s-a interesat discret de preț, i s-a spus că nu era de

---

7 Numit și balena cu plisc, hyperoodonul trăiește atât în regiunile arctice, cât și în cele antarctic (n. tr.).

vânzare. Nu că asta ar fi schimbat în vreun fel lucrurile. în ciuda contribuțiilor făcute de Solvay și de alții, de Gerlache dispunea abia de o fracțiune din suma necesară cumpărării unui vas.

S-a întors în Belgia în august 1895, cu mâna goală. Se părea că mărețul lui proiect era destinat eșecului. La un an de la propunerea inițială, Expediția Antarctică Belgiană încă mai consta

aproape exclusiv din Adrien de Gerlache, cerneala și hârtia lui. Nu-i venea în minte niciun alt sponsor la care ar mai fi putut apela. Dar să renunțe acum la îndrăznețele lui planuri, după ce le comunicase întregii societăți belgiene, și să fie nevoit să respingă oferta lui Ernest Solvay, ar fi reprezentat o umilință insuportabilă.

După ce se alesese cu traista goală de pe urma apelurilor la rege și la guvern, de Gerlache s-a adresat direct poporului. Cu începere din ianuarie 1896, Societatea Regală Belgiană de Geografie l-a ajutat să organizeze o subscripție națională pentru a finanța expediția. Au curs donațiile, mici și mari: un profesor a dat un franc, un poștaș trei, un senator o mie. Societatea, ca și susținătorii și sponsorii locali precum Leonie Osterrieth au organizat evenimente în toată țara: concerte, prelegeri, o competiție de ciclism, călătorii în baloane cu aer cald și multe altele.

în total, au contribuit 2 500 de cetățeni belgieni. Până în mai 1896, grație acestor eforturi, se strânsese o sumă totală de 115 000 de franci. Acum că planurile lui de Gerlache începeau să se materializeze, guvernul a decis să-și deschidă cuferele. în iunie, ambele camere ale legislativului au votat aprobarea unui credit suplimentar de 100 000 de franci. Expediția căpătase brusc o nouă dimensiune, una care-1 umplea pe tânărul

locotenent deopotrivă de entuziasm și de neliniște. Contribuțiile acestea reprezentau mai mult decât finanțarea visului său antarctic. Călătoria care mulți ani existase numai în mintea lui prinsese acum viață și în mințile compatrioților săi, dornici să se împărtășească din gloria ei. Dând substanță visului său, el generase totodată și o investiție emoțională națională pe care era silit să o restituie. Greutatea acestei datorii avea să-l însoțească mereu, strecurându-i-se în gânduri, umbrindu-i ambiția arzătoare cu teama de eșec și de rușine.

Din momentul acela, și-a dat seama tânărul de Gerlache, expediția încetase să fie doar a lui. îl aștepta un număr imposibil

de jonglerie cu așteptările societății de geografie (care insista pentru o rigoare științifică absolută), sponsorilor (care sperau ca banii să le fie cheltuiți cu înțelepciune), opiniei publice însetate de glorie (care pretindea fapte de eroism) și ale propriei familii (care conta pe el să nu-i întineze numele).

în sfârșit, de Gerlache își permitea să cumpere un vas. Printr-un intermediar - Johan Bryde, directorul de origine norvegiană al consulatului belgian din Sandefjord -, a făcut o ofertă pentru *Patria,* vasul care-i respinsese avansurile cu un an înainte. Negociator uns cu toate alifiile, Bryde a reușit să i-1 obțină pentru suma de 70 000 de franci. în vara anului 1896, de Gerlache s-a dus la Sandefjord să-și revendice trofeul. I-a simțit puntea sub picioare și și-a plimbat degetele pe copastie[1]. Avea în sfârșit un vas numai al lui, primul de la navomodelele din copilărie. La 5 iulie, l-a rebotezat *Belgica.*

Cam pe atunci sperase de Gerlache, inițial, că va putea pleca spre Antarctica, însă nu era nici pe departe pregătit. A fost nevoit să amâne plecarea cu un an întreg, deoarece voia cu orice preț să evite o sosire în condițiile terifiantei ierni australe.

A rămas câteva luni la Sandefjord, ca să supravegheze modificările necesare pregătirii *Belgicăi* de călătorie. în acest răstimp a învățat să vorbească fluent limba norvegiană. Carena a fost îmbrăcată în cel mai rezistent lemn disponibil, o esență tropicală numită *chlorocardium rodiei*[8] [9], ca s-o ferească de asaltul brutal al ghețurilor. Cu ajutorul unui constructor de nave

pe nume Lars Christensen (întâmplător și socrul lui Bryde), de Gerlache a izolat interiorul cu straturi de pâslă și de lemn, care aveau totodată să protejeze carena de acțiunea viermilor Teredo[10]. Christensen a înlocuit motorul și a instalat o elice nouă din oțel, retractabilă, în caz că nava era prinsă în ghețuri. A extins puntea, pupa și a construit un careu pentru ofițeri și o cameră obscură pentru developarea plăcilor fotografice. în sfârșit, a construit două laboratoare pe care de Gerlache le-a echipat cu cel mai avansat

8 Copastia este o bordură de lemn sau de metal montată la partea superioară a parapetului sau a balustradei bordajelor unei nave (n. tr.).

9 Un arbore originar din America de Sud, cu un lemn atât de dur, încât nu poate fi prelucrat cu unelte standard. Rezistența deosebită la condițiile navigației maritime a condus la folosirea lui pentru construcția, dar și pentru învelirea cu un strat protector a vaselor din perioada marilor explorări polare (n. tr.).

10 O specie de moluște marine, cunoscută pentru că perforează și, în cele din urmă, distruge lemnul cufundat în apă sărată (piloni, ambarcațiuni etc.) (n. tr.).

echipament științific, comandat din întreaga Europă. Când Christensen și-a isprăvit treaba, *Belgica* își lepădase patina uleioasă și mirosul persistent de grăsime și căpătase sclipitoarea înfățișare a unui iaht de agrement.

Acum că făcuse rost de vas, trebuiau găsiți oamenii de știință și marinarii care să-l populeze. Aici, de Gerlache a întâmpinat pe loc o problemă care avea să-1 bântuie mult după ridicarea ancorei, dar care în mintea lui căpăta dimensiuni mult mai mari decât în realitate. Mai îngrozit de pierderea onoarei decât de moarte, căpătase o frică aproape patologică de presa belgiană șovină, care, bănuia el, îl va sfâșia în bucăți dacă echipajul și savanții nu erau, cu toții, belgieni neaoși. Dar așa ceva era practic imposibil. De Gerlache nu sperase niciodată prea mult că va găsi în Belgia destui marinari pricepuți pentru această expediție, dată fiind palida tradiție maritimă a țării. în plus, expediția propusă de el era și primejdioasă, și neprofitabilă. Era mai probabil ca amatorii locali de senzații tari să-și încerce norocul în Congo. Și cu toate că Belgia nu ducea lipsă de oameni de știință buni, cei mai buni deja veniseră și plecaseră. La scurtă vreme după ce anunțase expediția, de Gerlache a primit angajamente entuziaste de la

mai mulți eminenți savanți belgieni. Cum însă pregătirile trenau, ei s-au retras unul câte unul. Se săturaseră de amânări și se temeau de ceea ce le părea a fi o afacere slab finanțată și dezorganizată.

Singurul care nu l-a părăsit pe de Gerlache a fost liniile Danco, unul din cei mai vechi prieteni ai săi, care-1 întovărășise, cu un an înainte, la vânătoarea de balene. Pe cei doi îi apropiase condiția de fii discreți și

retrași ai unor tați militari de carieră. Câtă vreme de Gerlache alesese o carieră în marină, Danco se înrolase în armata belgiană și avansase până la gradul de locotenent de artilerie. în ciuda înfățișării de adevărat explorator polar, cu o constituție vânjoasă și un chip frumos, cu maxilarul colțuros, Danco nu era nici om de știință, nici marinar. Entuziasmul lui suplinea însă lipsurile la capitolul calificări. Mama îi murise când era mic, iar după moartea tatălui, bogat, însă dominator, Emile se alesese cu o moștenire substanțială și cu o dorință arzătoare de a vedea lumea de dincolo de hotarele Belgiei. De Gerlache cu greu și-ar fi putut găsi un colaborator mai devotat. Danco nu doar că avea să-l însoțească fără plată, dar chiar s-a oferit să contribuie la expediție cu câteva mii de franci. De îndată ce numirea s-a făcut în mod oficial - pentru asta era nevoie de o dispensă militară specială, semnată de Leopold al II-lea -, Danco a început să i se adreseze prietenului din copilărie cu *„mon commandant",* trecând totodată de la familiarul *tu* la mai respectuosul *vous.*

Cu doi oameni, însă, nu se face un echipaj. Având de ales între a recruta câțiva străini, a recurge la belgieni necalificați sau a mai amâna, dacă nu chiar a contramanda expediția, de Gerlache a hotărât să riște compromiterea caracterului național al proiectului. Dacă se baza în întregime pe un echipaj belgian slab instruit, condamna expediția la eșec. Nici nu putea întreprinde o misiune științifică fără oameni de știință.

Iată cum, din oficiu - și din fericire -, Expediția Antarctica Belgiană a devenit una internațională.

Al doilea angajat a fost Henryk Arctowski[1], chimist și geolog polonez strălucit, dar sărac, angajat al Universității din Liege. Mina serioasă, costumele

impecabile, barba voluminoasă și marele număr de lucrări publicate îl făceau să pară mult mai în vârstă decât cei 23 de ani ai săi. Vor trece mai multe luni înainte ca Arctowski să-i mărturisească lui de Gerlache că nu era propriu-zis licențiat: „Trebuie să vă spun că nu am niciun titlu academic. Am urmat studii total independente și sunt încă departe de obiectivul pe care mi l-am stabilit”. De Gerlache avea prea puține alternative ca să facă nazuri. Arctowski și-a păstrat postul. *Belgica* va fi diploma lui.

I-a luat mai mult să-și găsească zoologul. Emile Racovitza[11] [12], în vârstă de 27 de ani, se născuse într-o familie română bogată și studiase la Sorbona[13], unde își

---

11 Născut în Varșovia la 15 iulie 1871, Henryk Arctowski (Artzt) provenea dintr-o familie înstărită. A făcut studii de chimie și geologie în Germania, Belgia și Franța. După Expediția „Belgica”, a devenit un meteorolog de renume mondial și a jucat un rol important in recâștigarea independenței statului polonez, după Primul Război Mondial. Stația poloneză de cercetări antarctice îi poartă numele, la fel și o medalie a Academiei Naționale de Științe a Poloniei. Arctowski s-a stins din viață la 21 februarie 1958 (n. tr.).

12 Autorul precizează că astfel se semna Racoviță când scria în franceză. în traducerea de față îi vom scrie numele așa cum îl cunosc românii (n. tr.).

13 Emil Racoviță s-a născut la 15 noiembrie 1868, la Iași. Tatăl, Gheorghe, se trăgea dintr-o veche familie de boieri moldoveni, era magistrat și membru fondator al societății literare Junimea. Mama, Eufrosina, era o talentată pianistă. Le-a fost elev lui Ion Creangă și geologului Grigore Cobălcescu. Și-a luat licența în Drept la Paris, după dorința tatălui, dar a audiat cursurile Școlii de Antropologie și, ulterior, s-a înscris la Facultatea de Științe a Universității Sorbona, pe care a absolvit-o în 1891. Cinci ani mai târziu, își lua doctoratul (n. tr.).

' Recomandarea era însoțită de precizarea că: „Din păcate, omul își face în acest moment serviciul militar [...]”. în urma unor demersuri pe lângă regele Carol I, Racoviță îi scrie lui de Gerlache, în iulie, că „datorită demersurilor pe care ați avut

impresionase adânc profesorii cu excepționalul său studiu despre fauna pelagică, în special

despre viermii marini. Deși Arctowski îl recomandase[1], cei doi nici c-ar fi putut fi mai deosebiți la fire. Personalitățile lor reflectau domeniul de studiu ales. Dacă geologul polonez era anost, rigid și dur, naturalistul român era cald și spiritual. Poate la fel de ispititoare pentru de Gerlache era disponibilitatea lui Racoviță de a nu cere nicio plată.

A venit apoi la rând echipajul. Membrii belgieni pe care de Gerlache reușise să-i adune în cursul unui an nu erau nici pe departe crema cremelor. între ei se număra un mecanic de nave, Joseph Duvivier. Scrisoarea de recomandare scrisă de ofițerul lui superior suna a avertisment: „în concluzie, *este posibil* ca dl Duvivier să își dea seama cum să opereze un motor foarte simplu, ca al *Belgicăi,* însă nu pot garanta acest lucru”. De Gerlache l-a angajat.

Un alt candidat belgian era Louis Michotte, un pierde-vară de 28 de ani, care tocmai se întorsese din Africa după cinci ani în Legiunea Străină, timp în care un localnic îi smulsese cu dinții unul din degetele mari. „în tinerețe am comis câteva mici păcate de-ale vârstei și tata încă mi le reproșează, dar dacă vă pot însoți în orice calitate, atunci, domnule, nădăjduiesc să fiu iertat, iar dumneavoastră, domnule, v-ați îmbogăți gloria cu o faptă bună”. - îi scria el comandantului. între calificările pentru explorări antarctice Michotte menționa că e un bun scrimer. De Gerlache l-a angajat și pe el.

---

bunăvoința să le faceți pentru mine, ministrul de război mi-a acordat concediu nelimitat [...]. Voi putea acum să iau parte la expediția dumneavoastră în cele mai bune condi- țiuni [...]”. Alexandru Marinescu, *Emil Racoviță ți Expediția „Belgica”,* Editura AII, București, 1998, pp. 67,69 (n. tr.).

Pentru grosul echipajului, însă, lui de Gerlache îi trebuiau oameni de nădejde, în stare să navigheze printre ghețuri

și pe vreme rea. Norvegia, cu înfloritoarea ei industrie maritimă și larga ieșire la mare, cu tradițiile ei vikinge și mituri ale mării, era o alegere firească. Cu greu găseai un norvegian care să nu știe nimic despre ambarcațiuni. Cât se aflase cu *Belgica* la Sandefjord, de Gerlache a angajat un număr de veterani ai expedițiilor arctice, dar și novici foarte tineri.

Către sfârșitul lui iulie 1896, de Gerlache a primit o scrisoare care i-a reținut atenția:

> *Domnului Locotenent* A. *de Gerlache,*
> *Fiind informat că nu intenționați să porniți expediția dumneavoastră antarctică decât anul viitor, aș dori să vă întreb dacă mai există vreun post liber în echipaj. Dacă da, v-aș fi recunoscător pentru un loc de marinar.*
> *Am 24 de ani și am servit în 1894 pe vasul* Magdalena, *sub căpitanul Stdcksen, pe marea înghețată, iar anul acesta pe vasul* Jason, *comandat de căpitanul Evensen.*
> *Am trecut examenele gimnaziale, Bacalaureatul și examenul la școala de navigație. Am certificat de deplină sănătate, în sfârșit, aș adăuga că sunt obișnuit să schiez și că am făcut excursii dificile cu schiurile pe munți înalți.*
> *V-aș fi recunoscător dacă ați avea bunătatea să îmi răspundeți curând...*
> *Roald Amundsen*

De Gerlache a fost suficient de intrigat ca să-l

cunoască pe Amundsen în persoană. A descoperit în el un personaj parcă desprins din romanele de aventuri ale copilăriei lui. Cu o înălțime de peste 1,8 metri și cu 90 de kilograme de mușchi, acvilinul Amundsen arăta ca un viking al zilelor noastre. Belgianul a fost impresionat mai cu seamă de presupusa lui familiaritate cu schiul fond. Schiul abia de curând începuse a se răspândi dincolo de ținutul său de origine, în inima

Scandinavici, iar dacă de Gerlache intenționa să facă o incursiune rapidă la Polul Sud magnetic, trebuia să aibă alături un schior experimentat. La fel de ispititor, Amundsen, asemenea lui Danco și Racoviță, nu se aștepta la nicio plată. Nu îl interesa decât experiența.

Bryde fusese acela care-i înmânase lui de Gerlache cererea lui Amundsen. în colțul ei, diplomatul mâzgălise o notiță entuziastă adresată comandantului: „Ia-1, prietene!”. De Gerlache dăduse peste o adevărată comoară. Deși nu fusese nicicând un bun judecător al caracterului uman, până și el și-a dat seama că norvegianul acesta s-ar irosi ca matroz de rând. Deși el ceruse un loc de simplu marinar, de Gerlache l-a numit secund[14], o funcție care, după legea mării, îl făcea eligibil pentru comanda *Belgicăi.* Posibilitatea ca un norvegian să ia cârma vasului nu era nici pe departe ideală. Danco a insinuat că asta ar putea încuraja

---

14 Istoricii nu se pun de acord dacă să-i spună lui Amundsen secund sau ofițer II. Gradul oficial era trecut când secund, când ofițer II, însă gradele din marinele franceză și belgiană [și română, am adăuga noi - *n. tr.]* nu corespund întocmai celor din ierarhia anglo-americană. De vreme ce îndatoririle lui erau cele tipice unui secund, și cum deasupra lui în ierarhie nu mai era nimeni, în cartea de față Amundsen va fi menționat ca secund, așa cum se identifica el însuși (n. a.).

echipajul norvegian să-și redirecționeze loialitatea, poate chiar să se revolte.

Era doar o chestiune de timp până ca presa belgiană să descopere că numai jumătate din membrii Expediției Antarctice Belgiene erau belgieni. Echipa alcătuită de comandantul de Gerlache avea să se numere între primele expediții științifice cu adevărat internaționale din istorie, însă nu la o astfel de premieră aspira el. Printre alte soluții explorate în treacăt era și aceea ca o parte din echipaj să-și ia cetățenie belgiană; ideea a fost abandonată după ce Arctowski i-a spus că plănuiește ca

intr-o bună zi să se întoarcă în Polonia și că, sub regimul țarist, orice supus al imperiului care își lua cetățenie străină fără permisiune era condamnat la muncă silnică.

De Gerlache a descoperit o soluție mai convenabilă în iunie 1897, cu numai două luni înainte ca *Belgica* să ridice ancora. Soluția venea în persoana unuia dintre puținele mari talente navale belgiene, în afară de el însuși. Georges Lecointe, 28 de ani, fost coleg de clasă cu Danco la Școala Militară Regală, avea gradul de locotenent în Armata Belgiei, la acel moment el activând în cadrul forțelor navale franceze. Cunoscut ca expert în navigația astronomică, Lecointe avea să devină căpitanul *Belgicăi* și secundul lui de Gerlache, mutându-1 pe Amundsen cu o treaptă mai jos în ierarhie[15]. Descris

---

15 Terminologia gradelor este și în acest caz derutantă. De Gerlache era și la comanda expediției, și la comanda vasului, deci era, din toate punctele de vedere, căpitanul *Belgicăi.* Cu toate acestea, lui Lecointe i s-a acordat gradul de căpitan din pricina echivalenței dintre gradul său în Marina franceză - „lieutenant de vaisseau” - și acela de „captain-commandant”

de un ziarist belgian drept scund, „tot numai nervi, cu vivacitatea unei veverițe”, Lecointe avea un stil de comandă bătăios care contrasta cu firea liniștită a lui de Gerlache.

La sfârșitul lui iunie, *Belgica* a făcut drumul de la Sandefjord la Vlissingen, în Olanda, unde urma să se îmbarce Lecointe. în ziua de 28, înainte de venirea căpitanului, vasul a eșuat pe un banc de nisip în largul portului Den Helder. Lecointe s-a întrebat oare în ce se băgase. Dacă echipajul nu era în stare să navigheze în apele temeinic cartografiate ale Europei, cum avea să se descurce în fața pericolelor necunoscute ale Antarcticii? „Nimic nu îmi părea mai de necrezut decât vasul acesta care urma să pornească într-o expediție cu un echipaj care, deși incomplet, cuprindea deja mai mulți marinari indisciplinați și chiar periculoși”. Dacă se îndoia și de comandant, nu a făcut-o

niciodată deschis. în realitate, Lecointe avea să devină cel mai mare apărător al lui de Gerlache.

Prin iscusita lingușire a guvernului și oferind, contra cost, tururi ale *Belgicăi* în portul Anvers, de Gerlache a reușit în sfârșit să adune cei 300 000 de franci. însă lista echipajului a continuat să se schimbe până în ultima zi. De Gerlache l-a angajat pe Jan Van Mirlo, un tânăr și impulsiv localnic, care voia să scape de serviciul militar și care a mințit în privința experienței pe mare (singura lui ocupație anterioară fusese să facă livrări, cu tricicleta, pentru brutăria tatălui său). Tot cam pe atunci, comandantul a angajat și un bucătar francez mătăhălos și irascibil, pe nume Albert Lemonnier, cu patima băuturii și tendința de a-i insulta pe toți cei din jur.

---

din Armata Belgiei (n. a.).

Ca o avanpremieră la viitoarele probleme de disciplină, mai mulți marinari belgieni au părăsit vasul fără permisiune, lipsind perioade îndelungate. Un subofițer, Coene, a dezertat de-a binelea. Când șeful mecanic, Henri Somers, a plecat două zile să chefuiască prin Anvers, Lecointe, alarmat, l-a raportat lui de Gerlache. Somers, scria el, „a compromis grav, în public, buna reputație a echipajului, îmbătându-se în mod scandalos (în uniformă fiind)”. Lecointe a recomandat concedierea imediată a șefului mecanic. După plecarea forțată a lui Somers, motorul vasului a rămas pe mâinile incompetente ale lui Duvivier.

Ținut în loc de un amestec de autosabotaj și de ghinion, de Gerlache s-a chinuit cel mai mult să găsească un medic. Primul candidat, doctorul Arthur Taquin, fusese ales personal, încă de timpuriu, de secretarul general al Societății Regale Belgiene de Geografie, însă comandantul se temea ca nu cumva Taquin să fie un cal troian al Societății, care să-i smulgă controlul expediției. Cum nu-i plăceau confruntările, treaba murdară a fost făcută de tatăl lui. Colonelul Auguste de Gerlache și-a folosit considerabila influență ca să-l înlăture pe Taquin, invocând

exemple de malpraxis din trecut și amenințând cu acționarea în judecată[1].

S-au mai avut în vedere și alți medici înainte ca de Gerlache să se hotărască asupra unui tânăr belgian pe nume Jules Pouplier, proaspăt absolvent de Medicină. Dar, la 15 august, cu o zi înainte de plecare, fratele mai mare al lui Pouplier i-a scris comandantului că era nevoie de el acasă pentru a se îngriji de sora lor bolnavă, și drept urmare era în imposibilitatea de a călători.

De Gerlache își dădea seama de nesăbuința unei expediții întreprinse în cele mai dificile ape din lume, cu un echipaj departe de ideal și fără medic[16] [17]. Dar dacă nu pleca imediat, poate nu mai pleca niciodată. La 16 august, în toiul uralelor și muzicii, înconjurat de steaguri belgiene fluturând, Adrien de Gerlache s-a convins pe sine că, într-un fel sau altul, lucrurile se vor aranja.

Când iahtul care-i transporta familia a dispărut din vedere, tânărul comandant a coborât din gabia *Belgicăi,* fericit să se simtă liber. „Isprăvisem cu îndatoririle ingrate care mă acaparaseră vreme de trei ani, cu rugămințile insistente, cu compromisurile, cu nesfârșita vânătoare de resurse indispensabile. [...] Plecarea aceasta însemna mântuire, evadare [...] speranțe infinite”.

Belgica a făcut escală de noapte în largul portului olandez Vlissingen, la gura de vărsare a râului Scheldt. Cu soarele târziu care-i ilumina cabina dinspre tribord, decorată cu scene de viață

16 De Gerlache tatăl a pretins că Taquin își neglijase îndatoririle de medic la bordul unui vas care călătorea din Congo spre Belgia. Se zvonea că doctorul rămăsese în cabina lui pe durata întregii călătorii, timp în care muriseră patru oameni. Spre a dovedi temeinicia cazului, tatăl lui Adrien a stat de vorbă cu zeci de pasageri, dintre care șase au confirmat în scris că Taquin ar fi putut face mai mult. în apărarea lui, doctorul a pretins că suferise de toxiinfecție alimentară (n. a.).

17 La întrebarea unui ziarist dacă nu se teme să plece fără medic, de Gerlache a răspuns: „[...] Racoviță este zoolog și Arctowski chimist, împreună vor face cât un medic convenabil”. - Marinescu, p. 78 (n. tr.).

polară și, deasupra cușetei, cu o fotografie a tatălui, Adrien de Gerlache s-a așezat la birou și și-a lăsat gândurile să umple liniștea. Vânzându-și visul polar drept proiect patriotic, se supusese la presiuni care nu-1 intimidau mai puțin decât acelea pe care se aștepta să le înfrunte printre ghețari. Dacă o expediție victorioasă avea să-i sporească Belgiei prestigiul mondial, de Gerlache știa că el singur va trage ponoasele dacă ceva nu va merge bine.

Ceea ce s-a și întâmplat, chiar de a doua zi. Tocmai când *Belgica* ieșea în larg și echipajul pornea motorul, condensatorul s-a supraîncălzit și s-a stricat sub supravegherea lui Duvivier. De Gerlache s-a văzut nevoit să ancoreze la Ostend, pe coasta Mării Nordului, pentru reparații - o cruntă umilință după o plecare atât de spectaculoasă.

De Gerlache cu siguranță nădăjduia ca escala în Ostend să treacă neobservată, dar și-a ales cel mai nepotrivit loc să arunce ancora - fix lângă *Clementine,* iahtul regelui Leopold, unde acesta era așteptat din dipă-n clipă. Inevitabila întâlnire s-a încheiat în cel mai jenant mod cu putință, când Leopold a ieșit să se adreseze echipajului, prefacându-se a nu fi recunoscut vasul.

Leopold a cerut permisiune să urce la bord. Scurta vizită a fost un moment stânjenitor pentru de Gerlache, care încă-i mai purta pică suveranului pentru refuzul de a contribui la expediția lui. „Regele ne-a adresat întrebări mai degrabă banale și ne-a urat noroc”, se confesa Adrien lui Leonie Osterrieth. „A fost politicos, însă nu mai mult de atât. în opinia lui, reușisem deoarece nu găsisem sprijin în cercurile înalte. Cu alte cuvinte, ne-a făcut o favoare că nu s-a interesat de noi!!!”

Poate fiindcă vedeau în defectarea motorului un

semn rău, trei marinari au părăsit expediția la Ostend. Doi experimentați norvegieni - tâmplarul și șeful de echipaj - s-au plâns că belgienii refuză să primească ordine de la ei, iar un mecanic a trimis vorbă că era bolnav, și dus a fost. Disperat, de Gerlache l-a reangajat pe Henri Somers, inginerul dat afară pentru beție

în public. Comandantul înțelegea ce precedent nefast stabilea gestul lui de clemență, dar incidentul cu condensatorul îl făcuse să se neliniștească la gândul că Duvivier era singurul mecanic.

De Gerlache s-a întors „aproape incognito” la Anvers, ca să găsească noi recruți. Acolo i-a înlocuit pe cei doi norvegieni plecați cu doi norvegieni mult mai puțin experimentați, Engelbret Knudsen și Ludvig Hjalmar Johansen. Dar insubordonarea marinarilor belgieni amenința să ducă la serioase probleme. Comandantul era cu ochii mai ales pe o clică formată din Frans Dom, Maurice Warzee și Jan Van Damme, trei marinari calificați, dar indisciplinați, cărora nu le convenea să lucreze cu străini. Oricât l-ar fi tentat să le dea papucii, se temea de urmări. Concedierea lor nu doar că ar fi micșorat echipajul la început de călătorie, dar ar fi crescut totodată procentul de străini. Asta i-a oferit clicii o pârghie de manevră, cei trei sabotând încă din start autoritatea comandantului. Sensibilitatea acestuia la acuza că-și defavorizează în mod voit compatrioții le-a permis să acționeze fără teama de pedeapsă.

în cursul șederii la Ostend, de Gerlache a mai luat în echipaj un cercetător, pe tânărul student Antoni Dobrowolski[18].

---

18 Antoni Boleslaw Dobrowolski, născut în iunie 1872, într-un sat din centrul Poloniei, a ajuns să se întrețină singur încă de la vârsta de 12 ani, dând meditații elevilor mai mici.

Cunoștință și compatriot de-ai lui Arctowski, Dobrowolski era un separatist polonez declarat, care fusese condamnat la trei ani într-o închisoare țaristă. Evadase de curând, și de atunci trăise în Belgia în sărăcie lucie, ajungând să-și potolească foamea „cu aer sau chestii asemănătoare”. Oferta lui de a servi pe *Belgica* fără plată și de a îndeplini munci necalificate îi convenea de minune tânărului comandant al expediției.

Oricât de recunoscător ar fi fost pentru locul primit în echipaj și pentru mesele regulate, în sinea lui, Dobrowolski nutrea serioase dubii în privința expediției, echipajului și conducătorului. „Cumva, nu am încredere nici în *Belgica, o* gâgâlice cu defecte de construcție, nici în căpitanul ei [de Gerlache], care se pricepe să pozeze, dar nu-mi pare așa, un vrăjitor. Oricum, rămâne de văzut. Nemulțumirile [față de el] s-au văzut în rândurile marinarilor încă de la început”, nota proaspătul recrut în jurnalul său.

Mai rămânea de rezolvat problema medicului. Cu doar câteva zile înainte ca *Belgica* să trebuiască să părăsească portul Ostend, de Gerlache a luat trenul spre Gent, într-o ultimă și disperată încercare de a angaja un belgian. încercarea a eșuat.

Implicarea lui în mișcarea de independență a Poloniei i-a adus condamnarea la închisoare. După ce a evadat, a studiat biologia, fizica și chimia la Universitatea din Liege. In anii studenției, a fost recomandat călduros de Arctowski pentru locul de asistent meteorolog ale expediției. După „Belgica”, Dobrowolski a reușit să se întoarcă la Varșovia, unde a făcut carieră ca geofizician și meteorolog, ajungând directorul Institutului Meteorologic. După Al Doilea Război Mondial, a insistat pentru o mai activă implicare a Poloniei în cercetările științifice polare. între oamenii de știință și exploratorii polonezi a fost considerat un veritabil guru al explorărilor polare. A încetat din viață la Varșovia, în anul 1954 (n. tr.).

Primise mai multe oferte din străinătate, dar până atunci nu le luase în considerare, știind că va fi atacat violent de presă fiindcă angajase încă un străin. Acum însă era silit să aleagă între un doctor străin sau un doctor lipsă. Și-a îndreptat atenția spre o telegramă pe care o primise și o dăduse la o parte cu câteva săptămâni înainte. Telegrama era trimisă din Brooklyn, New York.

M-AȘ PUTEA ALĂTURA EXPEDIȚIEI DUMNEAVOASTRĂ LA MONTVIDEO [sic] AȘ CONTRIBUI ECHIPAMENT ARCTIC DE ASEMENEA CÂINI ESCHIMOȘI RĂSPUNDEȚI PE CHELTUIALA MEA. + DR COOK

Capitolul 2

Aur si diamante

>

în umeda seară de 19 august, un curier în uniforma Western Union străbătea în goana bicicletei străzile din Brooklyn, făcând slalom printre tramvaiele electrice care secerau în mod regulat pietonii și care inspiraseră noul supranume al echipei locale de baseball - Brooklyn Trolley Dodgers'. Se grăbea să ajungă pe Bushwick Avenue, la numărul 687, o casă dintr-o zonă de lux, ca să livreze o telegramă.

La respectiva adresă, dr. Frederick Albert Cook tocmai consulta pe ultimul dintre pacienții zilei și se pregătea de cină. După ce se luptase ani de zile să-și facă o clientelă, medicul în vârstă de 32 de ani se bucura, în sfârșit, de succes. Era cunoscut în tot cartierul pentru vizitele la domiciliu în cabrioleta

elegantă, trasă de un magnific cal alb. Cook își făcuse renume ca medic al unei celebre expediții arctice, o recomandare care adusese prestigiu cabinetului său, iar pentru pacienți, un fior de aventură unor consultații de rutină.

Cook era înzestrat cu o remarcabilă capacitate de a stabili legături cu pacienții, de a le câștiga încrederea, chiar afecțiunea, și poate că tocmai această calitate îi îngăduise să mascheze faptul că zilele acelea nu era pe deplin prezent. Mintea lui era la mii de kilometri depărtare, plutind pe deasupra peisajelor înghețate ale Antarcticii, o destinație la care nu încetase să viseze

[1] Cei care se feresc de tramvaie (n. tr.).

cu ochii deschiși. Reveriile acestea se strecuraseră în carnetele lui medicale, unde, între pagini de notițe prescurtate - despre tușea persistentă a domnului Luran sau despre obezitatea și frecventele episoade de flatulență ale doamnei Greene -, se găseau tăieturi din articole despre încă neatinsul Pol Sud, despre formarea aisbergurilor sau despre soarele de la miezul nopții din vara polară. Cook era atras de cei doi poli ca de niște magneți. Nepotolita lui sete de călătorie, de aventură și de glorie îl împiedica să fie mulțumit cu viața confortabilă și sedentară a unui medic de familie.

La ușa din față s-a auzit un ciocănit. Deschizând, Cook s-a trezit că băiatul de la Western Union îi îndeasă în mână un bilet către lumea visărilor lui cele mai tainice.

Neastâmpărul acesta înnăscut i-a permis lui Frederick Cook să scape de sărăcia cruntă din tinerețe. Povestea începuturilor lui a fost una din multele care au

alcătuit împreună mitologia Americii ca țara tuturor posibilităților. Cook se născuse în zona rurală a New Yorkului, pe malul râului Delaware, vizavi de orașul Pennsylvania, la numai două luni de la încetarea Războiului Civil. Tatăl, un imigrant german pe nume Theodor A. Koch, servise ca medic în timpul conflictului. Atunci și-a anglicizat el numele de familie în Cook. Acasă, Frederick vorbea germană cu părinții. După moartea tatălui, de pneumonie, în 1870, mama lui, Magdalena, a reușit să-și întrețină o vreme copiii adunând datoriile de la foștii pacienți ai soțului. Curând însă, acest izvor de venituri a secat. Cook a crescut, după propriile afirmații, „subnutrit și suprașcolit”. Masa era deseori goală. Ocazionala friptură de marmotă era o delicatesă.

Silită să-și caute de lucru, Magdalena a mutat familia mai în aval și, în cele din urmă, la Brooklyn, unde a căpătat un loc de cusătoreasă într-un atelier care-și exploata angajații. Familia a închiriat o cocioabă pe South First Street, în Williamsburg, un

cartier industrial deprimant aflat pe malurile estuarului East River, impregnat de duhoarea dulceagă provenită de la rafinăria de zahăr din vecinătate. Curând după mutare, August, fratele mai mic al lui Frederick, a murit de scarlatină.

Cook a început să-și câștige existența la vârsta de 12 ani, îndeplinind mai multe munci. Flăcău cu trăsături pronunțate, cu un nas care se anunța proeminent, a trudit în haloul magmatic al focurilor dintr-o fabrică de sticlă și a lucrat ca aprinzător de felinare stradale. Ulterior, împreună cu fratele William, a vândut la o tarabă de fructe și legume din Fulton Market, în

Manhattan. în ciuda programului de lucru ucigător, de la două dimineața la prânz, Cook a reușit să țină pasul și cu școala.

Emulând un tată pe care abia de-1 cunoscuse, Cook a hotărât să urmeze medicina. Faptul că nu-și permitea nu l-a descurajat. Copilăria petrecută străbătând desculț pădurile, în compania necivilizaților băieți din ținutul Sullivan, îl întărise și-l învățase să se descurce cu puțin, iar adolescența petrecută în Brooklyn îl învățase cum să facă bani din orice. încă de tânăr și-a dovedit talentul pentru invenții și rezolvat probleme, de care avea să se slujească întreaga viață. Cu măruntele lui economii, a cumpărat o mică tiparniță la mâna a doua, cu care a tipărit afișe, foi volante, anunțuri și felicitări pentru negustorii locali. De îndată ce afacerea a luat avânt, a vândut-o ca să cumpere alta. A achiziționat o rută de livrare a laptelui, pe care lucra împreună cu frații mai mari. Cook Bros Milk & Cream Company s-a extins rapid, ajungând să facă livrări până la Rockaway Beach. Cook a inventat metode ingenioase de a-și întrece competitorii. Când Marele Viscol din 1888 a acoperit East River sub câțiva metri de zăpadă și a paralizat traficul la New York, frații Cook au potrivit tălpici de sanie la o barcă și i-au înhămat un cal, ceea ce le-a îngăduit să livreze în tot orașul mult necesarul cărbune - și să se aleagă cu un profit frumos.

în 1887, Cook s-a înscris la Facultatea de Medicină și Chirurgie a Universității Columbia. Când universitatea și-a mutat sediul la marginea Manhattanului, s-a transferat la școala de medicină a Universității din New York, cu sediul, la vremea aceea, în Twenty-sixth Street. Drumul mai scurt îi permitea să livreze lapte în Brooklyn, noaptea, și să studieze ziua. Și să doarmă

foarte puțin.

Cumva, și-a găsit vreme să curteze o tânără stenografă pe nume Libby Forbes, pe care o cunoscuse la un festival al tem- peranței organizat de biserica metodistă din Williamsburg. Cei doi s-au căsătorit în primăvara lui 1889, iar Libby a rămas însărcinată în toamna aceluiași an. Cook își vedea limpede viitorul: peste nouă luni va absolvi medicina și va deveni tată, își va vinde afacerea cu lapte și va deschide un cabinet, ritmul trepidant al vieții va încetini, iar familia Cook va intra pe făgașul rutinei care caracteriza încă nebotezata clasă mijlocie superioară. Sau, asta-și spunea el în sinea lui. Nimic din viața de până atunci nu sugera că-și va găsi fericirea ca om așezat. Dar nici n-a avut șansa să afle.

Tocmai când să ajungă la o astfel de viață îndestulată, ea i-a scăpat printre degete. Libby a născut o fetiță în vara lui 1890, dar au apărut complicații și bebelușul a murit în câteva ore. Libby s-a stins și ea într-o săptămână, ucisă de o peritonită. Printre ultimele lucruri pe care i le va fi spus Cook era și acela că își trecuse examenele.

Cu inima frântă, Cook s-a mutat dincolo de râu și a deschis un cabinet în Manhattan. La numai 25 de ani, trecuse deja prin încercările și suferința unuia mult mai în vârstă, dar chipul lui de băiețandru nu trăda nimic din toate acestea. Și-a lăsat barbă, cum fac adesea bărbații care traversează vremuri negre, dar și cum făceau tinerii medici din acele timpuri, pentru a fi luați în serios. în pofida speranțelor că va găsi alinare

în muncă, și a favoriților de dimensiuni impresionante,

puțini pacienți îi solicitau serviciile.

Pentru prima oară în peste un deceniu, Cook nu avea nimic de făcut. Lâncezirea în cabinet nu a făcut decât să acutizeze singurătatea și pustiul vieții citadine. Băiatul de la țară nu îndrăgise niciodată New Yorkul: „Era mocirlos și murdar când ningea, înăbușitor, fierbinte și asudat, vara”. Iar de la moartea soției, orașul îi devenise și mai greu de suportat. își trecea orele citind despre colțuri îndepărtate ale lumii, locuri mult mai toride și mult mai friguroase decât New Yorkul. Era mai cu seamă cucerit de poveștile despre călători aventuroși precum Elisha Kent Kane, eroicul medic american care, în anii '50 ai secolului al XIX-lea, supraviețuise unui șir de ierni cumplite la bordul unui vas prins în ghețurile arctice, și Henry Morton Stanley, exploratorul galezo-american care cartografiase o bună parte din Africa Centrală, la solicitarea regelui belgian Leopold al II-lea.

Călătoriile lui Stanley, la fel ca multe alte celebre expediții polare, erau relatate pe larg în ziarul *New York Herald,* pe care Cook îl citea cu asiduitate. în el a început să încolțească dorința de a călători la mari depărtări: „Având timp de gândire și de planificare, s-a născut o dorință puternică de a ieși în lume, în necunoscut, spre a croi drumul unei vieți de folositoare aventură”.

La începutul primăverii anului 1891, lui Cook i-au căzut ochii pe un scurt articol de ziar scris la Philadelphia, care avea să-i redirecționeze viața spre pol. Un inginer naval pe nume Robert E. Peary plănuia o expediție mult dincolo de Cercul Polar de Nord, în scopul stabilirii limitelor nordice ale Groenlandei, și era în căutare de voluntari. Anunțul La îndemnat imediat la acțiune. A trimis o cerere, și în câteva săptămâni s-a trezit față în față cu Peary, la Philadelphia. Nu părăsise niciodată New Yorkul, iar scurta lui experiență de medic

nu prea avea legătură cu condițiile brutale, aproape de război, ale unei expediții

polare. Se pricepea însă la oameni, știa ce își doresc ei să audă, iar când Frederick Cook voia ceva îndeajuns de mult, de regulă izbutea să fie convingător. Peary a simțit înflăcărarea tânărului doctor, neînfricarea lui. Când s-a întors în Brooklyn, Cook avea deja asigurat postul de medic și de etnolog al expediției.

Grupul lui Peary era alcătuit din inginer, Cook, alți patru oameni și soția lui Peary, Josephine, una dintre puținele femei care au luat parte la primele explorări polare. La bordul unei vechi barchentine[1] cu aburi, numită *Kite,* la începutul lunii iulie au ajuns cu toții în Golful Melville, pe coasta de nord-vest a Groenlandei, în jurul latitudinii nordice de 76°. Cook a făcut cunoștință cu nemiloasa regiune arctică înainte chiar să coboare de pe vas. La 11 iulie, în vreme ce *Kite* se lupta să treacă printre sloiurile plutitoare care se formaseră în zona coastei, a auzit venind de pe punte un urlet care-ți îngheța sângele-n vene. Cârma vasului se prinsese într-o bucată de gheață, repe- zind fusul de fier în piciorul drept al lui Peary și zdrobindu-i-1 de ruf[19] [20]. Cook i-a fixat lui Peary oasele zdrobite și i-a improvizat ațele și ghips, precum și o pereche de cârje. Tovarășii lui de călătorie aveau să-i remarce adesea neobișnuita lui ingeniozitate. Tânărul explorator norvegian Eivind Astrup, singurul membru ne-american al expediției, își amintea: „Dr. Cook are norocosul dar de a fi în stare să făurească lucruri bune și folositoare din materiale

---

19' Velier având un arbore cu pânze pătrate și între doi și patru arbori cu velatură trapezoidală (n. tr.).

20 Construcție deasupra unei porțiuni din puntea superioară a unei nave, în care sunt amenajate, de obicei, locuințele echipajului (n. tr.).

ciudate”.

Grupul și-a construit o cabană în vârful unei faleze stân- coase din Golful McCormick. în cele șase luni necesare vindecării piciorului lui Peary, Cook a fost responsabil cu stabilirea de legături cu familiile inuite din vecinătate, pe a căror cunoaștere a regiunii se bazau exploratorii și cu care aceștia sperau să

facă negoț pentru a obține carne proaspătă, câini pentru sanie, blănuri, încălțări și alte lucruri de primă necesitate. Nefiind înzestrat și cu darul de a învăța repede o limbă străină, Cook a izbutit totuși să deprindă îndeajuns limba locului cât să se facă înțeles, ajutat și de gesturile mâinilor și de carisma lui înnăscută.

în calitate de etnolog desemnat al expediției, Cook i-a pus pe inuiți, bărbați și femei, să pozeze goi dinaintea aparatului de fotografiat al lui Peary, și a făcut măsurători detaliate ale corpurilor lor, practici depersonalizante tipice foarte tinerei științe a antropologiei. Dar curiozitatea și empatia lui au sondat mai adânc.

Inuiții au ajuns să-1 considere un soi de *angakok,* adică șaman. „Din când în când”, își amintește el, „reușeam să fac mici operații sau administram vreun medicament, spre marea încântare a eschimoșilor, care au sfârșit prin a mă înzestra cu puteri supranaturale”. în această calitate, i-au îngăduit să le observe ritualurile mai de aproape. A mâncat cu ei carne de karibu[1] și le-a ascultat poveștile. A observat cum se cufundă într-o adâncă tristețe în lungile luni de noapte polară și cum se reînsuflețesc când se întoarce soarele. A devenit fascinat de credințele lor animiste, sau de ceea ce pricepea din ele, de ideea că lumina are puteri divine, că sufletul omul își are sălaș în umbra lui și că dispariția

periodică a soarelui ducea la un soi de pieire a sufletului. Cu timpul, Cook va ajunge să considere aceste concepte drept ceva mai mult decât folclor[21] [22].

într-o noapte de februarie a anului 1892, Cook a trecut printr-o grea încercare, din soiul acelora care schimbă pe veci

modul în care omul concepe mortalitatea. După ce s-au urcat pe un platou înalt, de unde sperau să întâmpine îndelung absentul soare, Cook, Astrup și Peary (al cărui picior se vindecase) s-au adăpostit de un viscol puternic într-un iglu prost construit. S-au strecurat în sacii de dormit din piele de ren și au adormit în relativ confort. La primele ore ale dimineții, acoperișul - plat, așezat deasupra schiurilor, nu sub formă de cupolă, după tradiția inuită - se prăbușise din cauza vântului puternic, iar cei trei bărbați s-au trezit într-un mormânt de zăpadă.

Cook și Peary au izbutit să se elibereze. Cuprinși de panică, s-au apucat să scurme în mormanul de zăpadă care-1 acoperea pe Astrup din cap până-n picioare. Au păstrat un orificiu de respirație pentru norvegian în tot timpul cât au săpat după el, la început cu mâinile, apoi cu o lopată. Cei trei s-au ghemuit în spatele zidului prăbușit al igluului, ca să nu fie răsturnați de vântul asurzitor. Erau încă în lenjeria de corp; încălțările și blănurile erau îngropate sub un strat gros de zăpadă. Tot ce le rămânea de făcut era să aștepte potolirea

---

21 Ren din Canada (n. tr.).

22 Descrierile făcute de Cook vieții inuiților sunt în mod necesar incomplete și inexacte. Nu avea studii de antropologie, încă neconstituită ca disciplină academică, și înțelegea prea puțin limba. Ele sunt totuși valoroase prin aceea că reprezintă învățămintele trase de el din experiența în mijlocul inuiților (n. a.).

furtunii, drept adăpost având numai sacii de dormit uzi. Au înfruntat vântul o zi întreagă, fiece minut un chin pricinuit de biciuirea de care nu puteau scăpa.

Peary, Cook și Astrup lunecau în somn și se deșteptau, iar zăpada s-a prefăcut treptat în grindină și apoi în ploaie înghețată. Din timp în timp, urlând ca să se facă auzit, Peary le reamintea să se miște ca să nu înghețe unde se găseau. După o vreme, razele lunii au străpuns norii negri și ninsoarea a încetat, cu toate că vântul continua s-o măture pe suprafața platoului. Temperatura a scăzut drastic. Cook a simțit cum îi amorțesc extremitățile și a început să tremure incontrolabil. Sacul lui de dormit era învelit într-o pojghiță de gheață. Nu se putea mișca, ceea ce n-a făcut decât să exacerbeze senzația de frig. Peary a săpat o gaură în formă de mormânt și, după ce a spart gheața, eliberându-1 pe Cook, l-a rostogolit în groapă

și s-a făcut colac pe marginea ei, ca să-l protejeze pe doctor de vânt. Cook nu a consemnat ce simțise în acel moment, zăcând paralizat sub Peary, dacă era înfricoșat sau dacă șocul îl amorțise și-l redusese la tăcere. Dar ne putem imagina că se întreba dacă nu cumva această primă aventură va fi pentru el și ultima. Când s-a oprit furtuna și i s-au dezmorțit brațele și picioarele, și-a dat seama că scăpase viu din botezul stihiilor polare. Coșmarul l-a făcut să înțeleagă imensa putere a ghețurilor și a zăpezii și cât de ușor era să-ți găsești sfârșitul în apropierea polilor.

Expediția Peary l-a școlit pe Cook ca explorator. A îndurat o cruntă iarnă arctică. A învățat multe de la camarazii lui, inclusiv să schieze și să tragă cu arma, și a învățat singur cum să escaladeze stânci de gheață și de zăpadă, săpându-și puncte de sprijin cu o toporișcă.

Mai prețios a fost însă timpul petrecut în mijlocul inuiților. De la ei a deprins nu doar îndemânări practice de care va ajunge să depindă - cum să mâne câinii, cum să ridice un iglu ca lumea, cum să argăsească pieile de animale -, ci și o adâncă smerenie dinaintea stihiilor naturii: „în scurta noastră cunoștință cu aborigenii polari, am învățat să lepădăm inteligența civilizației în favoarea mai utilei perspective a primitivilor. Dacă cineva e nevoit să trăiască în ținuturile arctice, cu cât se întoarce mai curând la obiceiurile oamenilor sălbăticiei, cu atât mai bine”.

Creditându-1 cu „scutirea aproape cu desăvârșire a grupului până și de cele mai ușoare indispoziții”, Peary l-a invitat să-1 însoțească în următoarea expediție, ca medic și secund al său. Cook a primit la început, dar după ce Peary a refuzat să-1 lase să-și publice observațiile despre inuiți într-o revistă științifică, invocând convenția că publicarea oricăror descoperiri ale unei expediții este prerogativa conducătorului ei, și-a dat demisia. Refuza să rămână în umbra vreunui alt explorator. Drumurile celor doi s-au despărțit, pentru moment în mod amiabil.

*

întors la Brooklyn, unde a deschis un nou cabinet, doctorul a descoperit că un nume apărut în ziare face minuni pentru afaceri. Dar, chiar în timp ce-și consulta pacienții în strada Rutledge, imaginația îi rătăcea spre latitudini extreme. Groenlanda îl transformase. Tânjea să inspire aerul arctic, să vadă întinsele peisaje albe pe lângă care cel mai mare oraș al Americii părea mic. Mai îmbătător decât toate era însă sentimentul că înșelase moartea. Nu avea de ales, se va întoarce în ținutul ghețurilor.

Cook plănuia să organizeze el însuși o expediție polară. în parte deoarece nu voia să intre în competiție cu Peary în Nord, în parte fiindcă intuise aceeași oportunitate pe care o va intui de Gerlache în Sud, astfel că și-a îndreptat privirea către puțin explorata Antarctică.

Credea că adoptând mijloacele de transport și îmbrăcămintea inuite va avea mai multe șanse de reușită. înainte să-și anunțe oficial planurile, trebuia să se întoarcă la inuiți spre a dobândi câini de sanie și îmbrăcăminte din blană, dar și spre a-și desăvârși studiul „muntenilor arctici”, cum mulți le spuneau pe atunci inuiților. în acest scop, dar și ca să-și finanțeze expediția antarctică, doctorul a organizat pentru câțiva doritori o croazieră contra cost în Groenlanda. Călătoria era în mare măsură subvenționată de un bogat profesor de arte de la Yale, al cărui fiu, obsedat de Pol, îl auzise pe Cook conferen- țiind la universitate despre aventurile lui arctice și era foarte dornic să viziteze pustiurile nordice.

în vara lui 1893, Cook a închiriat și a reechipat o goeletă[23] de 23 de metri, pe nume *Zeta,* și și-a purtat înstăriții clienți într-o călătorie în Labrador și în vestul Groenlandei. S-a întors la Brooklyn în primele zile ale lui octombrie, cu vreo duzină de

câini groenlandezi, mai multe cufere pline cu piei de animale și doi adolescenți inuiți, Kahlahkatak și Mikok, pe care i-a botezat Clara și Willie. O văzuse pe frumoasa Kahlahkatak, de 16 ani, interpretând un fascinant dans tradițional la Rigolet, un punct de schimburi comerciale din Labrador, și a întrezărit senzația pe care avea s-o

23 Vas cu pânze având între două și șase catarge (n. tr.).

facă tânăra inuită în Statele Unite. L-a convins pe tatăl lui Kahlahkatak să-i îngăduie s-o ducă pe ea și pe fratele ei, Mikok, la New York, fagăduindu-i să-i aducă înapoi în primăvara următoare. Ei vor avea prilejul să vadă marele oraș, iar el, să-i folosească în turneul de prelegeri, ca recuzită vie.

Tinerii inuiți au locuit într-un cort instalat în curtea din spate a noii case a mamei lui Cook, din Fifty-fifth Street. Doctorul atrăgea mulțimi de oameni când se plimba prin centrul Manhattanului cu protejații lui inuiți alături și în față, deschizând calea, cu haita de câini husky. Și-a înscris câinii la concursul organizat de Westchester Kennel Club, în care aceștia au câștigat trei premii. Dar nu s-au adaptat prea bine la verile newyorkeze. Mai mulți au murit de căldură, doctorul trimițându-i pe supraviețuitori la ferma fratelui său din ținutul Sullivan, unde spera să-i prăsească. Kahlahkatak și Mikok nu au fost nici ei încântați de vară, și amândoi găseau înghețata dezgustătoare. Iarna, s-au plâns de frig. Cook i-a ajutat să-și facă un iglu.

Mizând pe prelegeri ca sursă de finanțare a proiectului său antarctic, Cook l-a angajat pe flamboiantul promotor, maiorul J.B. Pond, cel care se ocupase și de turneele lui Peary, Stanley, P.T. Barnum și Mark Twain, dar și de-al unui foarte tânăr Winston Churchill[24] (Churchill avea să-l caracterizeze negativ pe Pond drept un „vulgar impresar yankeu"). Doctorul s-a dovedit a fi un showman înnăscut, intuind foarte bine ce aprinde imaginația publicului. „Doctorul Cook se pricepea să rețină atenția publicului", își amintea proprietarul unui muzeu

de popularizare, unde Cook a conferențiat timp de o

24 Churchill avea pe atunci doar 19 ani (n. tr.).

lună și unde Harry Houdini se producea regulat în perioada aceea. Gândită sub forma unei prelegeri de antropologie, conferința ambulantă, pe care Cook o susținea și de nouă ori pe zi, era o versiune mai puțin senzațională la exterior, însă deopotrivă de exploatatoare a spectacolelor cu tematică din Vestul Sălbatic ale lui Buffalo Bill sau a celor de mai mici dimensiuni, în care P.T. Barnum o prezenta pe femeia cu barbă. Doctorul se costuma în blănurile polare și își relata aventurile arctice, înflo- rindu-le din belșug. Cu Kahlahkatak și Mikok alături pe scenă, descria crunta noapte invernală care ținea luni întregi, ca și obiceiurile exotice ale inuiților din nordul Groenlandei (faptul că aceste obiceiuri nu prea aveau legătură cu Kahlahkatak și cu Mikok, proveniți dintr-o așezare relativ occidentalizată situată mult sub Cercul Polar de Nord, nu prezenta vreo importanță deosebită pentru Pond sau pentru Cook).

Către sfârșitul prelegerii, Cook dezvăluia viziunea grandioasă a proiectatei lui expediții antarctice. Planul, ca și metoda de promovare a lui, nu se deosebeau prea mult de cele ale lui Adrien de Gerlache. în 1894, doctorul a trimis o propunere la Societatea Americană de Geografie, în care susținea că, în vreme ce regiunea arctică fusese exhaustiv explorată, „regiunile sud-polare au fost neglijate și se cunosc prea puține despre Antarctica”. La fel ca locotenentul belgian (de care încă nu auzise), medicul american intenționa să se deplaseze cu o ba- lenieră cu aburi, „special echipată pentru activități în mările înghețate”, și să efectueze observații științifice pe durata întregii călătorii.

Două aspecte fundamentale diferențiau însă planurile lui Cook și de Gerlache. Primul era ambiția lui Cook de a fi primul care iernează în Antarctica și de a se deplasa în vara următoare, cu sănii trase de câini, cât mai la sud

posibil, poate chiar până la Polul Sud geografic. Al doilea era că americanul

simțise deja pe pielea lui o parte dintre vicisitudinile iernii polare și înțelegea necesitatea pregătirii echipajului pentru efectele psihologice devastatoare ale lipsei prelungite de lumină. „Când soarele dispare, trebuie să înceteze explorările în teren și să înceapă o sistematică rutină de exerciții mentale și fizice” - scria el în propunere.

Cook estima că expediția va costa 50 000 de dolari, ceva mai puțin decât bugetul anticipat de belgian. „Mă aștept să adun acești bani prin subscripții publice și cu ajutorul societăților de științe. Mare parte a fost deja promisă, și intenționez să obțin o altă parte dintr-o serie de prelegeri”.

în realitate, nu obținuse practic niciun ban de la donatori particulari. Totuși, încrezător în reușita finală, doctorul a comandat papetărie inscripționată cu „Biroul Oficial al Expediției Antarctice Americane. Comandant: dr. Frederick A. Cook”. Dacă prelegerile nu-i aduseseră îndeajuns nici pentru cumpărarea unui vas, necum și pentru dotarea lui cu oameni și echipamente, ele generaseră suficient de mult interes și publicitate pentru a-i îngădui să mai organizeze o excursie în Groenlanda. Spera că astfel se va apropia de cei 50 000 de dolari necesari aventurii lui antarctice.

Cook a anunțat o expediție în care se vor vâna urși polari și se vor studia inuiții și istoria naturală a Groenlandei. Prețul de pornire era de 500$/persoană. în scurtă vreme a vândut 52 de bilete, cele mai multe unor studenți și profesori de la universități de elită. Avea totodată ocazia să-i ducă înapoi acasă pe Kahlahkatak și pe Mikok, dar și un număr de inuiți din Labrador,

abandonați în Statele Unite după ce fuseseră expuși la Expoziția mondială columbiană din 1893[25], de la Chicago.

Ca să poată găzdui un grup atât de numeros, Cook a închiriat un steamer[1] din fier de 67 de metri lungime, botezat *Miranda,* neluându-i în seamă reputația de vas blestemat, adusă de numeroasele ciocniri de stânci și de alte ambarcațiuni. Expediția nu a făcut decât să-i confirme *Mirandei* reputația de ghinionistă. La 17 iulie 1894, în largul coastelor Terranovei, pasagerii aflați la micul-dejun au auzit un zgomot ca de tacâmuri zăngănind, pe care unii l-au luat drept o explozie, urmat de un scrâșnet metalic. *Miranda* intrase într-un aisberg enorm. Impactul îi făcuse o spărtură la tribord și prăvălise bălei mari de gheață peste puntea înclinată. Peste trei săptămâni, după ce străbătuse Marea Labradorului, *Miranda* s-a izbit de un recif, cauzând din nou panică la bord. „Cred că am lovit cu chila[26] [27]”, i-a spus lui Cook un marinar.

Stricăciunile au fost mult mai mari decât la prima ciocnire. *Miranda* lua apă și nu se mai putea conta pe ea să-și ducă pasagerii mai departe. Cu sângele rece care-i adusese admirația lui Peary, Cook a condus un mic grup într-o balenieră[28], cale de 160 de kilometri de-a lungul coastei măturate de vânturi a Groenlandei, în speranța

---

25 Această expoziție mondială a fost organizată pentru sărbătorirea a 400 de ani de la descoperirea continentului american de către Cristofor Columb (n. tr.).

26 Vas cu aburi (n. tr.).

27 Element pricipal de rezistență al osaturii unei nave, dispus pe axa longitudinală (n. tr.).

28 Autorul se referă la o ambarcație îngustă și ușoară, aflată în dotarea navelor mari, care servește la transportul de persoane (n. red.).

că va găsi o navă care să transporte pasagerii naufragiați ai *Mirandei* până într-un port mare. Una dintre călăuzele indigene a zărit goeleta de pescuit *Rigel,* plecată din Gloucester, Massachusetts. Căpitanul lui *Rigel* a fost de acord să-și scurteze campania de pescuit ca să-și ajute com- patrioții, în schimbul a 4 000 de dolari și a unei părți din ceea ce se mai putea recupera de pe *Miranda.* Cook nu avea de ales. Era tot mai limpede că expediția aceasta îl va costa la final mai mult decât îi aducea și-l va îndepărta de obiectivul lui de

a ajunge la Polul Sud. Doctorul și grupul lui au mers până la Halifax, unde s-au îmbarcat pe nava *Portia,* care se întâmpla să fie sora *Mirandei* și care s-a dovedit a fi la fel de ghinionistă. în dimineața zilei de 10 septembrie, în dreptul farului Cuttyhunk, din Massachusetts, *Portia* a intrat într-o goeletă, *Dora M. French,* pe care a despicat-o în două. Trei dintre membrii echipajului goeletei, prinși între parâmele încurcate, au fost trași la fund odată cu vasul.

Vorbind la întoarcere cu niște reporteri, în casa lui din Brooklyn, Cook a minimalizat eșecurile călătoriei. Veșnicul autopromotor a încercat chiar să manipuleze lucrurile astfel încât să transforme totul într-un succes, „o excursie încântătoare, plină de aventuri, abundând în situații nu lipsite de pericole, și una peste alta, nu am auzit un singur membru al grupului exprimând vreo plângere”. Mințea de înghețau apele, deoarece încă de la ciocnirea cu ghețarul, în apele Terranovei, fusese ținta unui neîntrerupt tir de plângeri. Puțini îl învinuiau pe el personal, însă dezastruoasa călătorie a *Mirandei* s-a ținut scai de el, pătându-i reputația și compromițându-i șansele de a strânge fonduri pentru expediția

antarctică.

Cook și-a dublat eforturile de a-și face cunoscute planurile și și-a ajustat discursul astfel încât să depășească valul de pesimism. în disperare de cauză, a înjumătățit prețul de pornire. Acum estima costurile la abia 25 000 de dolari, în loc de cei 50 000 sugerați inițial. Reflectând influența exercitată asupra lui de histrionicul J.B. Pond, a crescut gradul de spectacol al propunerii lui până la niveluri demne de reprezentațiile circului lui P.T. Barnum. A făcut aluzie la o posibilă goană după aur spre sud, care să rivalizeze cu cea californiană de la jumătatea secolului al XIX-lea. „Nu putem afirma că Antarctica nu are aur și diamante la fel ca Africa”, au fost cuvintele lui, așa cum le-a parafrazat un reporter al *New York Times.* Cook chiar a sugerat că expediția ar fi putut chiar să descopere o nouă civilizație. La baza

acestei afirmații stătea o misterioasă însemnare din jurnalul căpitanului norvegian Cari Anton Larsen, care susținea că în 1893, în cursul unei vânători de balene în preajma vârfului Peninsulei Antarctice, descoperise niște „sfere din nisip și ciment așezate pe coloane din aceleași materiale. Am adunat în jur de 50, și păreau făcute de mâna omului”. Faptul că mostrele pe care Larsen susținea că le-ar fi luat cu el fuseseră ulterior mistuite de un incendiu le părea scepticilor extrem de convenabil pentru norvegian; Cook însă i-a acordat prezumția de nevinovăție.

„Aceasta este prima dovadă a existenței omului în Antarctica”, intona el în ritmul cadențat de tenor, care se înălța cu câteva note la sfâșitul propozițiilor. „în opinia mea, locuirea umană pe țărmurile antarctice nu este imposibilă, și în niciun caz nu consider improbabil

să găsim acolo un trib izolat, care se hrănește și se îmbracă din bogatele ferme marine”.

Deși Cook își amuza și-și intriga totdeauna ascultătorii, finanțatorii nu se prea îndemnau să-și deschidă carnetele de cec, cu atât mai puțin să dea o pildă. Lunile treceau, și singurele oferte care veneau erau de la șarlatani și trăsniți de genul inventatorului brazilian care pretindea că făcuse un vehicul în formă de pasăre, capabil să lunece pe gheață cu aproape 200 km/h.

Cu cât trecea mai mult timp fără ca cineva să investească în planurile lui, cu atât mai puțin viabile păreau ele. Visul antarctic se destrăma încet, luând cu el și o parte din sufletul doctorului. La începutul anului 1897, Cook a făcut o încercare disperată de a găsi un sponsor care să acopere întregul cost al expediției. La fel ca în restul demersurilor lui, gândea și acum la scară mare: de ce să se deranjeze cu oameni doar bogați, când se putea duce direct la cel mai bogat? A hotărât astfel să-1 curteze pe Andrew Carnegie, magnatul oțelului din Pittsburgh și, la 61 de ani, deja o personalitate de faimă internațională. Cumva, doctorul a reușit să obțină o întrevedere.

Carnegie l-a primit la Clubul Union League. Grandiosul palat cu coloane din Manhattan, aflat la colțul dintre Fifth Avenue și Thirty-ninth Street, era întruparea exceselor Epocii de Aur. Răsturnat în scaun, magnatul asculta discursul de vânzări al exploratorului, scăldat în lumina multicoloră cernută prin vitraliile realizate de Louis C. Tiffany, și treptat, încruntarea care părea veșnic înghețată pe chipul lui bărbos a început să se topească. Dată fiind reputația lui Carnegie de afacerist nemilos, Cook a fost surprins să-l vadă arătând

un real entuziasm pentru proiectul lui. Poate că imigrantul scoțian sărac de odinioară a recunoscut faptul că el și doctorul erau făcuți din același material ros și ponosit, două vlăstare ale Europei care descoperiseră că America nu le îngrădea sub nicio formă ambițiile. Cei doi au discutat amical despre explorările polare vreme de oră, după care Carnegie s-a ridicat, i-a strâns mâna lui Cook și i-a spus: „Doctore, aș vrea să obțin profit în urma afacerilor dumitale cu gheață. Cu ce altă culoare ai putea schimba auriul de care vorbești? Treci să mă vezi lunea viitoare sau scrie-mi”.

Carnegie îl provoca pe doctor să demonstreze în ce fel se putea dovedi profitabilă expediția lui; era limpede că aluzia la o potențială goană antarctică după aur nu-1 convinsese. La a doua lor întâlnire, petrecută în colțul unui somptuos salon de club trăsnind a fum de trabuc, amabilitățile au fost lăsate deoparte. Doctorul era conștient că de data asta nu se mai putea baza pe șarm și pe basmele lui, așa că venise pregătit cu o expunere amănunțită a programului științific propus și a beneficiilor lui concrete. A „vorbit despre utilitate repede și cu hotărâre”, după cum el însuși își amintea mai târziu. Discursul părea să aibă efect, dar tocmai când să ajungă în punctul culminant, un coleg de club s-a apropiat de Carnegie și „a întrerupt cu mojicie o înțelegere ca și făcută”. Când doctorul a reușit să-i capteze din nou atenția industriașului, momentul favorabil trecuse.

Carnegie s-a ridicat și l-a condus până la scară.

„Doctore”, i-a spus el, „sunt atâtea de făcut în lumea asta de lângă noi. La trei mile mai sus e toată gheața de care vom avea vreodată trebuință. Găsește o cale s-o aduci încoace”.

Cook era distrus. Abia acum înțelegea că

exprimându-și interesul pentru „afacerea cu gheață”, Carnegie vorbise la propriu despre posibilitatea utilizării ghețarilor antarctici pentru scopurile mundane ale refrigerării alimentelor și răcirii cocteilurilor.

Refuzul lui Carnegie a pecetluit soarta Expediției Antarctice Americane. înfrânt în cele din urmă, Cook s-a resemnat să ducă o viață respectabilă, deși monotonă, ca medic în Brooklyn. Dacă nu-i pica o moștenire care să-i îngăduie a vedea cu ochii lui Antarctica, putea într-o bună zi să privească în urmă la aventurile lui polare ca la escapade ale tinereții. Mama răposatei soții se ocupa acum de casă și de gospodărie și locuia acolo cu celelalte două fiice ale ei, ambele profesoare. Cook a început s-o curteze pe mezină, Anna Forbes, și curând cei doi s-au logodit.

A continuat să citească toate cărțile și să decupeze toate articolele despre Antarctica. Interesul față de continentul înghețat crescuse după ce al VI-lea Congres Internațional de Geografie, din 1895, ceruse urgenta lui explorare. Pe Cook îl durea să afle că atâția doritori se întreceau, dintr-odată, pentru ceea ce el, în adâncul sufletului, încă mai considera trofeul lui. Răutăcioasa lui consolare era să-i vadă pe toți eșuând.

Pe toți, cu excepția unuia. în ziua de 6 august 1897, citind cu atenție ziarul newyorkez *Sun,* privirea i-a rămas la un articolaș despre iminenta plecare a unei expediții antarctice din - cine și-ar fi închipuit! - Belgia.

Știrea i-a declanșat doctorului un îmbătător amestec de invidie și de entuziasm. Locotenentul Adrien de Gerlache, oricine va fi fost el, reușise acolo unde el dăduse greș. Totuși,

simplul fapt că o importantă misiune științifică lua drumul Antarcticii îi dădea și lui un fior de emoție, chiar

dacă indirect.

Articolul nu pomenea nimic despre greutățile întâmpinate de locotenentul belgian în găsirea unui medic; de fapt, nici că mai căuta oameni. în mintea lui Cook, veșnic atentă la noi oportunități, asta nu schimba cu nimic lucrurile - anunțul putea tot atât de bine să fie o invitație. Se așteptase ca în acest punct al vieții sale să conducă el o expediție, nu doar să participe la una, mai cu seamă nu sub un comandant necunoscut și neexperimentat, și *mai cu seamă* nu la una care avea să crească reputația unei alte țări decât Statele Unite. Și totuși, asemenea prilejuri de a-și consolida statutul de explorator polar se iveau prea rar ca să nu profite, și puteau chiar să dispară cu totul odată ce intra pe făgașul vieții de familie.

La 6 august, Cook îi trimitea o telegramă lui de Gerlache, în care-și exprima dorința de a face parte din expediție. Se oferea să-și plătească drumul și să aducă restul de câini groenlandezi care-i mai rămăseseră.

Răspunsul lui de Gerlache a sosit în câteva zile: spre regretul său, se vedea nevoit să respingă generoasa ofertă, întrucât toate cușetele de pe *Belgica* erau deja promise.

Lui Cook încă nu-i trecuse usturimea refuzului când, în seara de 19 august, a auzit o bătaie la ușă. Băiatul de la Western Union i-a înmânat, abia mai răsuflând, o telegramă de la Ostend:

> POUVEZ REJOINDRE MONTEVIDEO, MAIS N’HIVERNEREZ PAS—CDT DE GERLACHE

Veștile păreau bune - altfel, de ce i-ar fi scris de Gerlache încă o dată? -, însă, neștiind o boabă de franceză, și cu atât mai puțin limbajul telegramelor,

Cook nu putea fi sigur. Pe la miezul

nopții, cu telegrama în mână, a traversat Podul Brooklyn și s-a îndreptat către birourile încă în plină efervescență ale ziarului *Sun,* pentru a se consulta cu prietenul lui, Cyrus Adams, redactorul paginilor de geografie. I-a arătat telegrama, și Adams, printre mustățile ca de morsă, i-a tradus mesajul: „Puteți să vă alăturați la Montevideo, dar nu veți ierna”.

Beat de fericire, Cook a răspuns tot telegrafic, la ora 02.00: „DA SUNT GATA LA COMANDĂ”[29]. Chiar înainte de plecarea vasului în expediție, a primit instrucțiuni actualizate ca întâlnirea să aibă loc la Rio de Janeiro.

în vreme ce se pregătea de călătorie, Cook a stat de vorbă despre expediție cu un reporter de la ziarul newyorkez *World.* „De ani întregi corespondez cu It. Adrien de Gerlache”, i-a spus el ziaristului, o minciună sfruntată, întrucât cei doi intraseră prima oară în legătură abia cu o lună înainte. Voia să facă din numirea în echipajul *Belgicăi* un gest mai puțin disperat decât era, atât pentru el însuși, cât și pentru de Gerlache. După atâția ani în care încercase să se vândă, manipularea adevărului devenise o a doua natură.

Cook a anunțat că se va îmbarca pentru Rio pe vasul cu aburi *Hevelius,* sâmbătă, 4 septembrie. La ora 8 a respectivei dimineți, o mulțime numeroasă se strânsese pe cheiul din strada Fulton, ca să-și ia rămas-bun de la doctor. în mulțime se aflau mama și sora lui, precum și newyorkezi curioși să-l zărească pe primul american

---

29 Exprimarea aceasta lapidară este ciudată chiar și pentru o telegramă, de vreme ce Cook știa că de Gerlache era comandantul expediției. Poate că a vrut să spună: „Da, sunt gata și la comanda dumneavoastră”, însă telegrama rămâne un mister (n. a.).

care avea să traverseze ambele cercuri polare. Bărbați și femei își lungeau gâturile să-l vadă, însă la ora plecării Cook tot nu se arătase. Reporterii l-au implorat pe căpitan să mai întârzie. Cum doctorul era cel mai ilustru pasager de la bordul vasului, căpitanul le-a făcut pe voie. Peste

câteva minute însă, a hotărât că nu mai poate aștepta și nava s-a desprins de chei.

Hevelius încă se mai zărea trecând lin pe lângă Statuia Libertății, când a venit știrea că, examinând orarele vaselor, Cook realizase că poate pleca mai târziu în acea lună și tot avea să ajungă la timp la întâlnirea cu *Belgica.* în realitate, i se făcuse teamă. Logodnica lui, Anna, se îmbolnăvise și, cu toate că medicii de la Universitatea din New York nu găsiseră nimic în neregulă cu ea, Cook suspecta că era vorba de tuberculoză, îngropase deja o soție, nu putea îndura să o lase pe Anna singură. A rămas la căpătâiul ei, iar după câteva săptămâni, starea ei a părut să se îmbunătățească. Văzând cât de abătut era la gândul că *Belgica* va ridica ancora fără el, Anna l-a asigurat că se simte mai bine și l-a îndemnat să plece.

în după-amiaza rece și ploioasă de 20 septembrie, pe același chei, Cook a urcat la bordul vasului cu aburi *Coleridge* și a dispărut în măruntaiele lui, urmat de o aparent nesfârșită procesiune de bagaje, între care: două sănii, o pereche de schiuri, o ladă cu medicamente și 15 cufere conținând rachete de zăpadă, cărți, blănuri groenlandeze, materiale pentru confecționarea corturilor, o varietate de echipamente arctice, plus un steag american de mătase, de 3x4,5m. Nu însă și câini.

Coleridge s-a desprins pufăind de chei și a pornit-o greoi către ieșirea din portul New York. Privind cum

Manhattanul se face tot mai mic, Cook a descoperit că odată cu el se depărtează și grijile vieții citadine. împrejurările plecării spre continentul înghețat nu erau cum și le imaginase. Cu toate că nu știa aproape nimic despre de Gerlache, despre planurile ori despre echipajul lui, doctorul nu simțea niciun regret. „Antarctica a fost dintotdeauna visul vieții mele, iar a fi în drum spre ea era pe atunci idealul meu de fericire”, scria el mai târziu.

Capitolul 3

Ofrandă lui Neptun

Belgica a părăsit portul Ostend la apusul zilei de 23 august 1897. „De această dată chiar am pornit. Am preferat să plec «fără surle și trâmbițe»”, îi scria comandantul lui Leonie Osterrieth. în sfârșit plecase la drum, cu 13 belgieni, 10 străini și două pisici pe nume Nansen și Sverdrup[1].

Cu mult înainte ca *Belgica* să se confrunte cu pericolele necunoscute ale Polului Sud, a avut de îndurat prea binecunoscutele furtuni din Golful Biscaya, pe coastele atlantice ale Franței. Vânturi puternice o împingeau mereu spre sud. în vreme ce vasul se balansa în sus și-n jos pe valurile primejdioase, priveliștea de la hubloul cabinei lui de Gerlache alterna între nori de furtună și oceanul înspumat. Spre a liniști marea zbuciumată, a cerut ca burdufuri cu ulei să fie aruncate peste bord și trase prin apă, după o metodă standard la sfârșitul secolului al XIX-lea. Vreo câteva sferturi de

galon[30] [31] erau suficiente ca să răspândească un strat de ulei pe o suprafață vastă; groasă de numai o moleculă, pelicula netedă de ulei împiedica vântul să câștige tracțiune. în loc să ridice valuri înspumate, vijelia avea

teoretic să lunece lin pe suprafața apei. Dar deși uleiul a izbutit să liniștească apele din imediata apropiere a vasului, nu a făcut nimic ca să încetinească giganticele valuri care se rostogoleau de la mare distanță.

Aproape toți membrii echipajului au căzut victimă răului de mare. Unul dintre tinerii marinari norvegieni, Cari August Wiencke, zugrăvește o imagine foarte sugestivă în jurnalul său: „Căpitanul [Lecointe] e pe punte, cârmește și vomită. Savanții zac pe bocaport[32] și vomită. Inginerii șed în sala mașinii și vomită, iar marinarii vomită de pe puntea superioară".

Wiencke era unul dintre puținii imuni la greața generală, în vreme ce tovarășii lui de călătorie vomitau aplecați peste bord, el îndeplinea zelos toate ordinele, traversând în goană puntea care se balansa și legănându-se agățat de parâme, fără a-i păsa prea mult de propria siguranță. Cu obrajii netezi și trăsăturile rubiconde, Wiencke încă mai semăna a băietan, mai ales în uniforma dungată de marinar și cu chipiul pe care scria *Belgica.* Se angajase pe vas pentru a gusta din

---

30 Două nume foarte nimerite pentru o expediție polară: Fridtjof Nansen (1861-1930), explorator norvegian, diplomat și om de știință, și Otto Sverdrup (1854-1930), la rândul său navigator și explorator arctic (n. tr.).
31 Unitate de măsură echivalentă cu aproximativ un litru (n. tr.).
32 Panou dreptunghiular care acoperă găurile de magazie de pe nave (n. tr.).

aventură și împlinise 20 de ani cu o zi înainte de plecarea expediției. Era isteț și curios, un băiat muncitor îndrăgit de toată lumea. Deși nu a demonstrat niciodată altceva decât un devotament total față de expediție, însemnările din jurnal îi dezvăluie presentimente sumbre în legătură cu conducătorii ei.

„Căpitanul Lecoint [sic] și-a arătat astăzi o latura deosebită de urâtă”, scrie Wiencke la 31 august, când *Belgica* încă mai era azvârlită de colo-colo, precum o jucărie, în Golful Biscaya.

> „Sverdrup” și-a făcut treaba pe punte. Cum suferea de rău de mare, căpitanului i-a fost greu să se calmeze și s-a dus drept spre ea. S-a înfuriat așa de tare, c-a apucat pisica de

> gât și a aruncat-o peste bord. Sărmanul animal a înotat și a țipat cât a fost la vedere. Asemenea purtări nu-1 fac iubit de oamenii din echipaj.

Wiencke face observații deopotrivă de necosmetizate și despre de Gerlache. Ia în râs insistența lui că oamenii de pe puntea *Belgicăi* sunt toți egali și că ofițerii și savanții nu vor beneficia de tratament special: „Afirmațiile lui de Gerlache despre egalitate sunt cu desăvârșire hilare. Nu te poți adresa unui ofițer decât dacă ți-a vorbit el întâi, și în genere este o foarte mare distanță între superiori și restul echipajului”.

Amestecul de lipsă de experiență și de sfidare arătat de unii dintre membrii echipajului a dus la probleme încă de la început, iar în primele zile ale lui septembrie, aproape la o catastrofa. *Belgica* înainta cu vânt potrivnic dinspre sud-vest și era silită să se slujească de

motor. Aerul de pe puntea de mijloc era înăbușitor chiar și în cele mai bune condiții, dar la începutul călătoriei, când mormanele de cărbune emițător de gaze atingeau tavanul, cisternele erau pline ochi cu apă și nesătulul cazan duduia, atmosfera era insuportabilă. Din îmbinări și din valve șuiera abur care se condensa apoi de-a lungul pereților. De pe tavanul jos picura apă, iar pe chipurile înnegrite ale oamenilor șiroia sudoarea. După două ore de băgat cărbune, Jan Van Mirlo a aruncat lopata, s-a prăbușit la podea și a izbucnit în plâns.

Ceilalți marinari l-au ajutat să se ridice și l-au dus sus să ia aer. Nimeni n-a băgat de seamă când Van Mirlo a înhățat un revolver de pe perete. Odată ajuns pe punte, el a sărit pe balustradă, fluturând pistolul.

Amundsen nu știa dacă Van Mirlo avea de gând să folosească arma împotriva lui însuși sau împotriva colegilor de echipaj, ori să sară peste bord. N-a mai așteptat să afle răspunsul. S-a năpustit la belgian, l-a doborât și i-a smuls revolverul din mână. Cei doi s-au încăierat pe punte. Amundsen era

cel mai voinic și mai puternic membru al expediției, însă Van Mirlo era într-o asemenea stare, că a fost nevoie de alți cinci marinari ca să-l potolească.

După ce belgianul s-a calmat, a fost examinat de românul Emil Racoviță, care, fiind zoolog, avea să țină loc de medic până la sosirea lui Cook. Episodul de nebunie, a stabilit Racoviță, fusese declanșat de suprasolicitatea mintală cauzată de munca în exces.

Extraordinar este că Van Mirlo a fost retrimis la muncă peste câteva zile, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar tulburătorul episod nu a făcut decât să adâncească îndoielile lui de Gerlache în legătură cu membrii echipajului. în graba lui de a ridica ancora,

fusese obligat la compromisuri, angajând un număr de marinari cu insuficientă experiență sau calificare. Spera că drumul va constitui o pregătire satisfăcătoare în vederea grelelor încercări mintale și fizice care-i așteptau în Antarctica, dar ordinea începea deja să se năruie.

Cu toate îngrijorările privitoare la stabilitatea emoțională a oamenilor lui și la baza care se putea pune în ei, de Gerlache simțea că nu prea avea ce face. Distant și sensibil, cu înclinații intelectuale, nu era genul de conducător care să-și încurajeze oamenii și să-i inspire să-și dovedească devotamentul față de misiune. Nu era nici un adept înnăscut al disciplinei, nici un exaltat ca Lecointe - nimeni nu-1 vedea *pe el* azvârlind o pisică peste bord fiindcă murdărise puntea. Și, chiar sever să fi fost, avea puține mijloace de impunere a disciplinei. De vreme ce *Belgica* nu avea o misiune oficială din partea Marinei belgiene - tehnic vorbind, naviga sub pavilionul clubului de iah- ting din Anvers -, nu putea să amenințe cu curtea marțială și nici să-i țină pe contravenienți în lanțuri. Majoritatea membrilor echipajului nu semnaseră, ca ofițerii, un contract obligator. Unica soluție la care putea recurge era să-i debarce pe insu- bordonați, dar opririle pe drumul spre Antarctica erau foarte

puține. De Gerlache pălea însă și la gândul ăsta, obsedat cum era de posibila reacție a presei de acasă la eventuala concediere a unui marinar belgian.

Astfel că necazurile mocneau. Nu era treabă ușoară să ții în frâu un echipaj capricios, vorbitor de limbi diferite și provenit din culturi diferite. Faliile etnice se întindeau de la un cap al vasului la celălalt, divizând ofițeri și echipaj deopotrivă: norvegieni contra belgieni,

flamanzi vorbitori de olandeză contra valoni vorbitori de franceză. Și pe deasupra, nimeni nu se avea bine cu bătăiosul bucătar francez, Lemonnier. Menținerea ordinii cădea adesea în seama lui Lecointe și a lui Amundsen, care, deși mai tineri decât comandantul, erau mai capabili să țină echipajul în frâu. Stilurile lor de conducere erau la fel de diferite ca aspectul lor fizic. Lecointe era scund, certăreț și iute la mânie, Amundsen avea o statură impunătoare și era mai laconic. Se completau însă eficient unul pe celălalt, Lecointe stând cu ochii pe trioul scandalagiu Warzee-Dom-Van Damme, iar Amundsen servind drept om de legătură cu mai cooperanții norvegieni din echipaj.

După o escală de trei zile pe insula portugheză Madeira, la 13 septembrie *Belgica* ridica ancora. Vânturile alizee o împingeau acum constant spre sud. Pentru a economisi cărbune, cazanul a fost lăsat să se răcească și s-a ridicat velatura în toată splendoarea ei. Pe măsură ce vasul se apropia de tropice, căldura devenea tot mai greu de îndurat. Alămurile de pe punte au fost învelite în pânză groasă de vele, ca marinarii să nu se frigă. Straturile suplimentare de material izolant, menit să respingă frigul polar, împiedicau totodată și evacuarea aerului fierbinte; temperaturile sub punte au atins 54°C. în cabine nu se mai putea dormi, așa că s-au instalat hamacuri pe punte.

Ce bucurie să despice apele tropicale, împinși numai de forța vântului! „Suflă o briză ușoară și plăcută și răsună muzica valurilor lovindu-se de bordul vasului”, nota Wiencke

intr-o seară, pesemne legănându-se în hamac. „Din vreme-n vreme, un plesnet de velă ne face să ridicăm ochii și să observăm vela și parâmele în lumina lunii, și

o priveliște mai frumoasă nu poți spera să vezi”.

La concurență cu spectacolul nopții, cu lună în bătaia ali- zeelor, era strălucirea difuză a oceanului însuși, vasul și delfinii care-1 însoțeau făcând cărări de lumină alb-albăstruie prin roiurile de faună bioluminescentă. Explozii de lumină marcau ciocnirea delfinilor cu meduze mari. Din când în când, peștii-zburători se avântau peste bord și cădeau cu zgomot pe punte, spre deliciul lui Nansen, rămasă unica pisică a expediției.

în unele seri, după cină, echipajul se aduna la prova să se distreze. Norvegianul de 16 ani, Johan Koren, un talentat desenator, a surprins o astfel de scenă în carnetul său de schițe: transformând capacul unei guri de magazie în ring de dans, doi marinari dănțuiesc pe muzica unei mici flașnete, acompaniată de un acordeon și de un cornet; restul echipajului este împrăștiat în jurul lor, fumând pipe și cântând. Deocheatele cântece marinărești ale belgienilor alternau cu melodiile de inimă albastră ale norvegienilor.

Duse de vânt către pupa, unde se adunau ofițerii și oamenii de știință ai expediției, melodiile acestea pline de alean îi trezeau lui Amundsen dorul de casă. Ni-1 putem închipui căutând lung spre orizont, în acordurile muzicii, cu mustața lui subțire însă absurd de lată, în formă de pescăruș în zbor, fluturând ușor în bătaia vântului. Norvegianul visa de atâta timp la explorările polare, încât această călătorie îi părea un semn al destinului.

Roald Amundsen fusese, ca și Frederick Cook, silit să calce pe urmele unui părinte pe care abia de-1 cunoscuse. Armator și căpitan de vas, și întrucâtva speculant de război, Jens

Amundsen lipsise de acasă mai toată copilăria lui Roald și murise pe mare când băiatul avea 14 ani. Tânărul Amundsen a ajuns să-și cunoască părintele mai cu seamă din numeroasele povești care se spuneau despre el, unele exagerate, altele cu siguranță adevărate. Potrivit uneia din ele, Amundsen-tatăl su- praviețuise unui brutal atac cu toporul și reușise să înfrângă o revoltă la bordul vasului care transporta 300 de muncitori chinezi la Havana. Adept al disciplinării fără milă, îi silise pe chinezii răzvrătiți să-și spânzure căpetenia. Jens a căpătat o aură mistică în mintea fiului, care se va sili din răspunderi să fie la înălțimea ei. Roald Amundsen va alerga toată viața după o legendă.

La fel ca de Gerlache, Amundsen crescuse fascinat de poveștile despre aventuri polare. La un an după moartea tatălui, a descoperit o altă figură călăuzitoare în persoana lui sir John Franklin, exploratorul britanic de la începutul secolului al XIX-lea. Ofițer de marină chel și dolofan, ale cărui expediții în regiunile arctice ale Canadei au fost marcate de tragedii și erori de judecată, Franklin era un model neobișnuit. Ajunsese cunoscut drept „omul care și-a mâncat cizmele” după ce, între anii 1819 și 1822, bună parte din oamenii lui au pierit de boală, de foame și de mâna altora în vreme ce prospectau, pe jos, râul Coppermine. La mijlocul anilor '40 ai secolului al XIX-lea, Franklin a condus vasele HMS *Terror* și HMS *Erebus* în încercarea de a naviga prin Pasajul de Nord-Vest, însă ambele au rămas prizoniere în gheață și au fost zdrobite de presiunea ei, iar aproximativ 130 de marinari din echipajele lor au pierit. Zvonuri de canibalism planau asupra ambelor expediții conduse de Franklin. însă tocmai dificultățile îi aprinseseră imaginația lui Amundsen, care scria: „Ciudat este că în povestea lui sir John mă atrăgeau mai cu seamă suferințele îndurate de el și de oamenii lui. O

stranie ambiție mocnea în mine, de a îndura aceleași suferințe”.

Dar cea mai influentă figură din viața lui a fost compatriotul Fridtjof Nansen, om de știință și explorator polar. Cu 11 ani mai în vârstă, Nansen ajunsese pe prima pagină a ziarelor lumii după ce, în 1888, traversase pe schiuri calota glaciară a Groenlandei, înalt și blond, cu o frunte puternică și o privire sfredelitoare în ochii săi albaștri, Nansen arăta precum nordicii din legende. A fost sărbătorit ca erou național înainte ca Norvegia, aflată sub stăpânire suedeză încă din zilele lui Napoleon, să redevină, oficial, o națiune. Tânărul de 16 ani s-a numărat printre miile de oameni care, la 30 mai 1889, s-au înghesuit de-a lungul fiordului Kristiania[33] ca să-l întâmpine pe Nansen. ,,[O] zi înscrisă cu roșu în viața multor băieți scandinavi. Cu siguranță într-a mea”, își amintea Amundsen.

Nansen și-a depășit anteriorul succes când, peste patru ani, a îngăduit navei lui, *Fram,* să rămână prinsă în ghețuri vreme de trei ani și, dusă de curenții oceanici, să ajungă mai aproape de Polul Nord decât oricine până atunci. împreună cu un membru al echipajului, Nansen a făcut o ultimă încercare să atingă Polul pe schiuri și cu o sanie trasă de câini. A reușit să stabilească un nou record, ajungând până la 86° 13’6” latitudine nordică, la circa 365 de kilometri de Polul Nord. După o istovitoare călătorie de întoarcere, Nansen și însoțitorul lui nu au mai reușit să-l găsească pe *Fram,* care, conform așteptărilor, dispăruse purtat de banchiza în derivă. Au construit o cabană de piatră și au iernat acolo, hrănindu-se cu carne de urs și de morsă, după care, în primăvară, și-au reluat drumul

33 Cunoscut astăzi ca Fiordul Oslo (n. a.).

spre sud. în ciuda tuturor probabilităților, au fost salvați de o expediție britanică aflată în trecere.

Inspirat de Franklin și de Nansen, Amundsen s-a hotărât încă de tânăr să devină explorator polar, o ambiție neclintită, la granița obsesiei. Era mai puțin interesat decât de Gerlache și Cook de aspectele științifice ale explorării; lui îi păsa mai ales

de gloria pe care ți-o putea aduce ea. S-a supus unui intens program de pregătire fizică și mintală, renunțând la orice altceva în viață, inclusiv la școală și la relațiile romantice. Dormea cu geamul deschis toată iarna, ca să-și deprindă corpul cu frigul, și făcea dese excursii în munții din preajma Kristianiei.

Ca să-și îmbunătățească schiul fond și să-și testeze rezistența la vicisitudini, Amundsen a încercat, în ianuarie 1896, să traverseze temutul platou Hardangervidda, situat la vest de Kristiania, împreună cu fratele lui, Leon. în lunile întunecoase de iarnă, întinsul platou măturat de viscoluri semăna leit cu primejdioasele ținuturi polare pe care Roald tânjea să le exploreze. După 11 zile de călătorie, frații Amundsen s-au rătăcit pe un viscol care a redus vizibilitatea aproape la zero. Cum temperaturile au coborât sub -23°C, au făcut popas de noapte în scobitura unei mici formațiuni stâncoase. Contaseră să găsească adăpost într-o colibă de păstor neocupată, astfel că nu luaseră cu ei un cort. Roald a trebuit să improvizeze. A săpat în zăpadă o adâncitură lungă și îngustă, s-a strecurat în ea cu capul înainte și și-a tras sacul de dormit până la bărbie.

în timp ce dormea, zăpada a continuat să cadă, și până la urmă a astupat intrarea în mica lui grotă. Temperaturile au scăzut și mai mult, iar zăpada, umezită de căldura lui corporală, s-a transformat în gheață dură. Adăpostul devenise un sarcofag. „M-am

trezit în toiul nopții. îmi simțeam mușchii înțepeniți și am căutat instinctiv să-mi schimb poziția. Nu puteam să mișc un centimetru. Eram practic prizonier într-un cub solid de gheață! Am luptat cu disperare să mă eliberez, însă fără nici cel mai mic rezultat. Am strigat la însoțitorul meu. Bineînțeles că nu m-a auzit”.

Strigătele panicate ale lui Roald erau înăbușite de zăpadă. Avea tot mai puțin aer, astfel că a încetat să mai strige ca să economisească ce mai rămăsese din aer. A gâfâit în sicriul lui rece, zgâriind fără folos gheața, până când Leon - care peste

noapte avusese prezența de spirit să se trezească și să se scuture de zăpadă - a zărit ițindu-se din zăpadă perii pieii de ren din care era făcut sacul de dormit al fratelui, și l-a dezgropat. Viața lui Roald Amundsen atârnase literalmente de un fir de păr. Experința de pe Handangervidda a fost pentru el o lecție usturătoare despre importanța unei pregătiri corespunzătoare. A fost totodată și prima lui apariție în ziarul local.

Următorul pas pe traseul lui autoimpus a fost să câștige experiență pe mare, astfel ca într-o bună zi să-și poată conduce propria expediție. S-a angajat pe vasele de vânat foci *Magdalena* și *Jason,* în sezonul campaniilor de vară din regiunile arctice. La întoarcerea lui *Jason* în portul norvegian Sandefjord, în iulie 1896, a dat Amundsen întâia oară cu ochii de *Belgica,* încă în proces de echipare pentru călătoria la Polul Sud. Când a auzit că de Gerlache căuta oameni pentru echipaj, Amundsen a făcut cerere, văzând aici un prilej de a-și îmbogăți cunoștințele.

Cum Amundsen nu deținuse niciodată o poziție de autoritate, de Gerlache a mers la noroc, angajându-1 ca secund al vasului. Pentru tânărul norvegian, numirea

era o etapă firească în inexorabilul său marș către gloria polară. Cu obișnuitul său spirit metodic, Amundsen s-a angajat pe un alt vas comercial, pentru ca, în intervalul de un an până la plecarea expediției, să se perfecționeze ca navigator. A studiat apoi franceza la Cognac și flamanda la Anvers, ca să poată da ordine echipajului multilingv al *Belgicăi.*

S-a întors la Sandefjord în 18 iunie 1897, când s-a și îmbarcat pe *Belgica.* Sincronizarea a fost cu totul întâmplătoare. Chiar a doua zi, Fridtjof Nansen a vizitat nava înaintea plecării ei la Anvers. Un val de entuziasm a măturat puntea când Nansen a urcat cu pași mari pasarela, cu boneta lui albă de marinar lăsată fercheș pe o ureche. La cei peste 1,80 metri ai săi, avea statura unui semizeu, dominându-1 pe Amundsen și, chiar

mai evident, restul echipajului, care îl privea fascinat. După ce i s-au făcut câteva fotografii, Nansen i-a lăsat lui de Gerlache un portret al său, cu dedicația: „Lui Adrien de Gerlache, cu cele mai bune urări de prosperitate de la Fridtjof Nansen”.

Pentru Amundsen, binecuvântarea dată de Nansen expediției era ca o acceptare în clubul restrâns al exploratorilor polari. Deja se închipuia succesorul idolului său. A avut, aproape sigur, un amestec în botezarea pisicii cu numele acestuia. Nu conta ca era femelă.

Drumul lui Amundsen spre Antarctica fusese metodic, planificat în cele mai mici amănunte. Singurul lucru pentru care nu se pregătise era arșița tropicelor. Căldura a devenit insuportabilă când *Belgica* a intrat în zona de acalmie din preajma Ecuatorului. Amundsen era unul dintre cei 13 membri ai echipajului care nu trecuseră niciodată în emisfera sudică. La 6 octombrie,

ziua în care au traversat linia Ecuatorului, s-a organizat o complicată ceremonie de inițiere a acestor virgini.

Ritualul de trecere a Ecuatorului este un vechi obicei în marinele militare și în cele comerciale din întreaga lume. Deși variază la nivel de amănunt, scenariul de bază este același: un interogatoriu luat de Neptun, zeul mării, și o formă de umilire rituală. Faptul că Amundsen era mai mare în grad față de marinarii care îndeplineau actul de umilire nu-1 scutea de el. Tradiția era tradiție. De Gerlache, care îndurase un tratament asemănător cu ani înainte, la bordul unui vas american care făcea traseul lung până la San Francisco, s-a amuzat de pe margine.

Amundsen a fost botezat primul. La 10 dimineața, îmbrăcat în zdrențe, a fost condus de doi „ciraci” ai lui Neptun la un scaun așezat în mijlocul punții, de unde a asistat la sosirea torționarilor lui. în seara acelei zile, el descria procesiunea în jurnal: „Neptun - întruchipat de țâfnosul marinar belgian

Maurice Warzee - sosește împreună cu alaiul lui: soția, un preot, un bărbier și, la sfârșit, oameni de felurite nații”.

Costumația lui Neptun consta într-o barbă lungă, o pălărie de vrăjitor cu boruri late și un trident făcut dintr-o furculiță de servire, legată la capătul unui toiag lung. De jur-împrejur era o adunătură pestriță de stereotipuri rasiale: un om cu fața înnegrită și turban, altul îmbrăcat ca un marinar chinez, cu o barbă pictată și o frânghie lungă pe post de coadă. Toți strângeau în mâini pistoale și arătau ca niște pirați de roman.

Nesuferitul Lemonnier juca rolul bărbierului, îmbrăcat în uniforma lui albă de bucătar. încântat de rol, francezul îl domina cu statura pe Amundsen și

flutura ceva ce semăna cu un enorm brici de lemn. Alături stătea Neptun, ținând în mână un pămătuf năclăit cu un amestec dezgustător de faină, apă, untură și cenușă.

— Care ți-este numele?, a strigat Neptun, fluturând pămă- tuful pe sub nasul lui Amundsen.

Nefamiliarizat cu ritualul, norvegianul a dat prostește să răspundă. De cum a deschis însă gura, Neptun i-a îndesat în ea pămătuful, cu tot cu amestecul scârbos. Sufocat de mâzga aceea, Amundsen n-a fost în stare să protesteze când „zeul” s-a apucat să-l mânjească neglijent pe obraji. „Dacă printr-un ghinion se întâmplă să ai barbă, atunci poți fi convins că-ți va lua măcar o săptămână să o cureți”, scria Amundsen în jurnal, nu fără amuzament.

Cu mustața lui prețioasă năclăită de mizerie, Amundsen s-a supus „briciului” mânuit de Lemonnier, după care a primit ungerea sacră: trei găleți cu apă de mare în față. Odată încheiată tortura, s-a spălat, și-a aprins un trabuc și s-a așezat relaxat ca să guste „suferința altora”. Noilor absolvenți li s-au înmânat așa-zise diplome, pe care erau desenate caricaturile lor. Amundsen prețuia acest certificat la fel de mult ca toate recunoașterile oficiale primite de-a lungul vieții.

Ceremonia și festivitățile ulterioare au împlinit adevăratul scop al acestor ritualuri inițiatice: legarea oamenilor într-o frăție. Diferențele de ierarhie și de naționalitate au fost lepădate. *Belgica* era o familie, cel puțin pentru o seară. Muzica și dansul au ținut toată noaptea. „La ora 10, am traversat Ecuatorul în pocnetul sticlelor de șampanie destupate”, scria Amundsen.

Ploua torențial în după-amiaza de 22 octombrie, când

Belgica a trecut pe lângă stânca Pão de Ațucar, aflată undeva în stânga ei. Potopul ascundea ca sub un văl mai tot Golful Guanabara și întinsul oraș Rio de Janeiro. Strica totodată și grandioasa intrare la care sperase de Gerlache - era primul vas belgian care ajungea în Brazilia după mulți ani. Dar *Belgica* fusese evident zărită, căci de ea s-a apropiat un mic steamer. Membrii expediției au presupus că-1 aducea pe medicul cu care de Gerlache își dăduse întâlnire la Rio, un om pe care nimeni de la bord nu-1 văzuse vreodată, dar a cărui reputație era bine cunoscută.

Ofițerii și restul echipajului s-au repezit la parapeți să-1 întâmpine pe faimosul doctor Cook. A ales fiecare câte un pasager care corespundea cel mai bine ideii personale de medic american:

— E ăla scund și gras, cu privire energică!

— Nici pomeneală, e ăla înalt și slăbănog!

— N-ar putea fi bărbatul ăla cu barbă căruntă și zburlită?

Nu era niciunul din ei. Steamerul transporta o delegație belgiană și un pachet de scrisori de acasă, însă nu și pe Cook. Cum avea curând să afle echipajul, doctorul sosise cu două săptămâni înainte și trăia în lux la 65 de kilometri depărtare, în cocheta așezare montană Petropolis, ca invitat al unui diplomat belgian, contele van den Steen de Jehay.

Abia a doua zi, în zori, când soarele strălucea deasupra golfului, o potcoavă de nisip alb ca neaua, și deasupra munților

înverziți aflați dincolo de el, a înțeles echipajul *Belgicăi* de ce Rio de Janeiro era cunoscut drept unul dintre cele

mai frumoase porturi ale lumii[34]. Serenitatea peisajului panoramic a fost înlocuită de haos când ofițerii au pășit pe țărm și s-au pierdut pe străduțele întortocheate și supraaglomerate ale orașului. Rio avea un caracter nebunesc, de improvizație. Elitele bogate de origine portugheză, îmbrăcate după ultima modă europeană, își dădeau coate cu indigenii săraci și cu descendenții sclavilor africani. Era o epocă de frământări politice, de revolte și de asasinate. Fărădelegea era stăpână, iar poliția, coruptă. Plimbându-se noaptea în preajma docurilor, unul dintre marinarii *Belgicăi* a fost reținut de polițiști, ciomăgit cu latul unei spade și jefuit ca-n codru.

Orașul trecea printr-o epidemie de friguri galbene, una din pricinile pentru care Cook hotărâse să locuiască la munte cu Van Steen de Jehay. într-o dimineață devreme, la scurt timp după sosirea *Belgicăi,* Cook și contele au luat trenul de la Petropolis, și coborând încet pantele înverzite ale munților, traversând văile și urmând linia ferată abruptă, au ajuns în Golful Guanabara. Aici, la bordul unui remorcher cu aburi, au traversat apele golfului până la *Belgica.* Apropiindu-se de vasul care urma să-i fie casă, Cook a fost descurajat de înfățișarea lui atât de dizgrațioasă pe lângă elegantele goelete, iahturile atrăgătoare și fregatele maiestuoase care populau golful. Doctorul a comparat *Belgica* cu „un buldog micuț într-un grup de ogari înalți - mic, stângaci și dizgrațios”.

---

34 Racoviță scrie astfel despre portul Rio: „[P]ortul trece drept cel mai frumos din câte sunt și cred că își merită renumele. Imens, cu aspect foarte variat, e înconjurat de dealuri, unele foarte înalte, cu forme adesea foarte ciudate, căpățâni de zahăr, ciuperci, cupole etc. Toate acestea acoperite de palmieri și de arbori exotici în număr infinit și de o varietate uimitoare”, Marinescu, p. 104 (n. tr.).

în dimineața aceea toridă, în vreme ce urca scara de frânghie, Cook a observat aburi ieșind din puntea udă leoarcă de ploaie. Primul la rând să-l întâmpine la bordul vasului a fost excentricul lui căpitan, Georges Lecointe, care a rostit grandioase cuvinte de bun-venit. Cum erau în franceză, n-au avut absolut niciun efect asupra lui Cook, care, în ciuda nemărginitei lui curiozități față de atâtea domenii, nu vorbea nicio altă limbă în afară de engleză, o spoială de inuită groenlandeză și fărâme din germana copilăriei. Următorul cu care a dat mâna a fost comandantul de Gerlache, a cărui experiență la bordul transatlanticelor americane îl făcea să se numere printre puținii membri ai echipajului care vorbeau o engleză acceptabilă. Alături de el stăteau Danco și Amundsen. Comitetul de primire era completat de Racoviță și Arctowski, cu care Cook a descoperit curând că poate conversa într-un soi de germană.

Noilor săi tovarăși de călătorie, Cook trebuie să le fi părut mai puțin un medic sobru și mai mult un personaj de operetă. Vor fi fost șocați de nasul lui cât o peninsulă. Frumoasa îmbrăcăminte, prea călduroasă pentru vremea de afară, dimpreună cu barba deasă și dinții de aur care se arătau în largul său zâmbet american, aminteau de un prospector care a dat lovitura în Alaska. „Cook arată ca un yankeu sadea și umblă într-o haină de blană”, scria Wiencke în jurnal.

Având în vedere că viețile tuturor celor de la bord erau în mâinile lui Cook, bariera lingvistică nu era un semn bun. Doctorul avea însă ceva magnetic, ceva - în mințile membrilor echipajului, cel puțin - tipic american, o nestăvilită jovialitate care depășea limitele limbajului. Rolul lui în expediția groenlandeză a lui Robert Peary, din 1891-1892, îl făcuse celebru printre entuziaștii explorărilor polare din lumea întreagă. Norvegienii, și

mai cu seamă Amundsen, citiseră cu siguranță despre el în foarte populara carte de amintiri din acea călătorie,

scrisă de compatriotul lor, Eivind Astrup. Amundsen îl admira pe Astrup, deci, prin asociere, și pe Cook. Așteptase cu nerăbdare întâlnirea cu el, încă de la plecarea *Belgicăi* din Anvers. Sârguincios învățăcel între ale expedițiilor polare, Amundsen s-a apucat să învețe tot ce putea de la doctor.

Chiar și în vâltoarea vieții politice braziliene de la sfârșit de secol XIX, prezența *Belgicăi* în Golful Guanabara era o știre națională. Sărbătoriți în tot orașul, cu ziariștii după ei oriunde mergeau, membrii expediției și-au petrecut serile ben- chetuind și orele de lumină, suferind de mahmureală (Cook întârzia deosebit de mult în pat; încă din insomniaca-i adolescență, când ziua învăța și noaptea făcea afaceri, nu irosise niciun prilej să doarmă). Seratele acestea erau chefuri zgomotoase, în care curgeau toasturile în cinstea exploratorilor, ținute în multiple limbi.

Cel mai tulburător omagiu, care va răsuna în sufletele echipajului în drumul către ținuturile înghețate, le-a fost adus cu prilejul unei recepții solemne la Institutul Brazilian de Istorie și Geografie. Oratorul oficial al instituției, dr. Alfredo Nascimento, a ținut un lung și grandilocvent toast pentru curajul exploratorilor. în punctul culminant al discursului, a vorbit despre expediția lor în termeni literari:

> Călători! în fantasticele lui visări, inventivul Jules Verne l-a dus pe faimosul Hatteras la Polul Nord, iar în submarinul Nautilus, l-a adus pe căpitanul Nemo până la 90° latitudine sudică, pentru a-și înfige drapelul negru-auriu la Polul Sud. Ei bine,

> domnilor, progresul științei deja a transformat în realitate fantasticul Nautilus, iar astăzi, submarinele nu mai sunt viziuni himerice ale imaginației! întregiți acum împlinirea profeției: smulgeți de la Polul Sud acest drapel negru de la o națiune care nu există și puneți în loc stindardul poporului [vostru], [...] Ștergeți din acest loc

> numele căpitanului Nemo, care înseamnă nimeni, și gravați în loc numele lui Adrien de Gerlache!

Expediția Antarctică Belgiană era înfățișată drept o misiune științifică, dar în realitate ea era o aventură romantică. De Gerlache o concepuse fiindcă spațiul necunoscut de la subsolul hărții îl atrăgea ca un vid. Până atunci, golul pe care cercetătorii *Belgicăi* nădăjduiau să-l umple cu date reci și solide fusese umplut cu imaginație. Ideile echipajului despre necunoscutul Pol Sud erau inevitabil influențate de literatură, cum și fanteziile lui Jules Verne fuseseră inspirate de știință.

De-a lungul secolului al XIX-lea, ținuturile sterpe de la cei doi poli au devenit teren fertil pentru imaginația romancierilor la modă, în special Jules Verne. De Gerlache și oamenii lui se vor fi delectat în copilărie cu romanele scriitorului francez, în 1870, Verne a publicat *Douăzeci de mii de leghe sub mări,* în paginile căruia Polul Sud apare ca o stâncă ieșind dintr-o nesfârșită mare de gheață pe sub care *Nautilus* putea naviga nestingherit. în 1897, când *Belgica* ridica ancora, cunoștințele despre Antarctica nu avansaseră prea mult; nimeni nu era în stare să infirme categoric descrierile fanteziste ale romancierului francez. Cel mai

sudic continent, dacă într-adevăr *era* un continent și nu un ocean de gheață, rămânea la fel de misterios ca și celelalte frontiere îndepărtate din opera lui Verne: centrul pământului, adâncimile abisale ale oceanului, suprafața Lunii.

La fel ca de Gerlache - poate, în parte, datorită lui de Gerlache -, Jules Verne a simțit Antarctica în spiritul vremurilor. Cu începere din ianuarie 1897, bătrânul scriitor francez a vizitat din nou Polul Sud într-un roman foileton intitulat *Le sphinx des glaces (Sfinxulghețarilor).* Publicat în engleză drept *The Sphinx of the Ice Fields,* (și mai recent cu titlul *An Antarctic Mystery),* povestea vorbește despre un munte de gheață de forma înaripatului animal mitic din Teba, atât de încărcat

magnetic, încât vasele sunt atrase spre el cu viteze imposibile și se zdrobesc de marginile lui. De Gerlache, care iubea mult cartea, spunea despre adâncurile Antarcticii că sunt un „sfinx”.

Jules Verne a scris *Sfinxul ghețarilor* ca o continuare și un omagiu singurului roman terminat vreodată de Edgar Allan Poe, *Povestea lui Arthur Gordon Pym,* publicat în 1838. Numărându-se printre cele mai macabre titluri din canonul ficțiunii pe teme nautice, romanul îți dă fiori reci chiar și după standardele lui Poe, în mare măsură datorită misticei scene finale. După ce supraviețuiește unui șir de înfiorătoare aventuri în Mările Sudului, protagonistul și tovarășul său plutesc în derivă într-o bărcuță, pe apele necunoscute din subsolul globului, cu albatroși rotindu-se deasupra. Pe măsură ce se apropie de Polul Sud, marea se face lăptoasă și peste ei plouă cu o cenușă

albă. încep să se miște „cu o viteză oribilă”, trași de o forță nevăzută. înaintea lor, prin ceața tot mai subțire, apare o siluetă de o mărime care-ți taie răsuflarea: „Nu îl pot asemui cu nimic, decât cu o cataractă nesfârșită, rostogolindu-se silențioasă în mare, de pe culmea unui imens și foarte îndepărtat meterez din cer. [...] Nu scoate niciun zgomot”, raportează Pym în jurnalul său. în ultimul paragraf al romanului, Pym ajunge la poalele acestui ocean vertical - capătul pământului:

> Atunci, barca noastră s-a repezit în brațele cataractei, unde o prăpastie s-a deschis de la sine, să ne primească. în clipa aceea, s-a ivit în calea noastră o figură umană, parcă învăluită într-un linţoliu, dar cu mult mai mare decât oricare muritor de pe pământ. Iar culoarea pielii sale avea albeața imaculată a zăpezii...[35]

Cartea se termină aici, odată cu moartea naratorului.

O antologie luxos legată a povestirilor lui Poe, în traducerea renumitului poet francez Charles Baudelaire, era ascunsă pe *Belgica* și aștepta să fie despachetată. Sora lui de Gerlache, Louise, alesese cărți pe care fratele ei să le dăruiască de Crăciun fiecăruia dintre cercetătorii și ofițerii expediției. Alesese povestirile lui Poe pentru americanul Cook, ale cărui inițiale erau cusute pe coperta special brodată a cărții[36]. Printre altele, volumul cuprindea și povestea „Manuscris găsit într-o sticlă”. La fel ca în *Pym,* și aici

35 *Povestea lui Arthur Gordon Pym,* Edgar Allan Poe, traducere din limba engleză, note și comentarii de Liviu Cotrău, Editura Polirom, Iași, 2013 (n. tr.).

36 Firește că el n-ar fi înțeles un cuvânt din traducerea franceză (n. a.).

este vorba de o ambarcațiune care plutește în derivă către Antarctica, dar în acest caz, lumea nu se termină cu o cascadă nefârșit de înaltă, ci cu un vârtej fără fund.

Ideea că polii nord și sud ascund forțe malefice, irezistibile, care atrag oamenii și-i împing la nebunie, se regăsește în toată literatura secolului al XIX-lea, cu începere de la Samuel Taylor Coleridge și poemul lui din 1798, *Balada bătrânului marinar,* despre o corabie care ajunge să fie blestemată și prinsă fără speranță în ghețurile antarctice, după ce un marinar împușcă un albastros. Când *Belgica* a pornit la drum, legătura literară dintre obsesia polară și nebunie era deja consolidată. Cumplitele și neexploratele ținuturi polare reprezentau cadre naturale perfecte pentru orice se afla dincolo de înțelegerea omenească.

Deși metaforice, povestirile acestea se strecurau inevitabil în mințile oamenilor de la bordul *Belgicăi.* înseși jurnalele și relatările lor despre expediție, chiar și cele ale savanților, abundă în înflorituri literare care trimit, direct sau indirect, la E.A. Poe, Jules Verne și alții. Tonul jurnalelor personale va căpăta nuanțe tot mai pronunțat gotice pe măsură ce evenimentele descrise ajung să se încadreze tot mai bine arhetipului poveștilor de groază cu temă polară.

Capitolul 4

Marea confruntare

O delegație de demnitari brazilieni se învârtea pe puntea *Belgicăi* în primele ore ale după-amiezii, scuturând amical mâini, bătând ușurel copastiile și strângând în mână saulele[1], când Joseph Duvivier a început să facă o scenă. Deși apele golfului erau liniștite, mecanicul belgian se împleticea pe punte de

parcă bântuia furtuna. Duhnea a băutură. A insultat în mod repetat un viceamiral brazilian, distrugând cu acest prilej bună parte din simpatia pe care echipajul și-o câștigase în cursul șederii.

Amundsen a raportat incidentul căpitanului Lecointe, care l-a chemat pe Duvivier în careul ofițerilor. Câtuși de puțin rușinat, mecanicul a urlat la căpitan, a trecut furios pe lângă oaspeții brazilieni și s-a îndreptat împleticindu-se spre teugă[37] [38]. A zbierat la Amundsen, facându-1 javră de norvegian. în furia lui alcoolică, Duvivier a dat să apuce revolverele care atârnau în rastel (și care, nu se știe de ce, nu fuseseră încuiate la loc sigur după incidentul cu Van Mirlo, din luna precedentă). în timp ce echipajul se lupta cu el, brazilienii se vor fi întrebat cu mirare cum va supraviețui Antarcticii o astfel de adunătură,

dacă din Rio abia reușeau să scape cu viață. Când incidentul a fost adus la cunoștința lui de Gerlache, aflat în acel moment la Petropolis, el a fost de acord să-l dea uitării.

Problemele cu disciplina la bord aveau curând să se dovedească mai importante decât își imaginase de Gerlache. Siguranța cu care a înfruntat, o săptămână mai târziu, faimosul pampero (vânturi de sud-vest care aduc aer rece dinspre pampasul sud-american) și haosul declanșat la bord după ce *Belgica* a ancorat în portul Montevideo, la 11 noiembrie, a demonstrat că se

---

37 Saula este o parâmă folosită pentru ridicarea pavilionului, fixarea suplimentară a unei vele etc. (n. tr.).

38 Construcție situată deasupra punții superioare, la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj (n. red.).

pricepea mult mai bine să stăpânească un vas decât să impună ordinea în rândul echipajului. Proximitatea uscatului însemna proximitatea băuturii, ceea ce nu a făcut decât să exacerbeze comportamentul necorespunzător al marinarilor. Alcoolul a aprins focul resentimentelor care mocneau. Scânteia inițială a fost un articol despre expediție care susținea că norvegienii, datorită familiarității lor cu frigul și conduitei echilibrate, erau mai potriviți pentru explorarea Antarcticii decât năbădăioșii belgieni. Cu cât aceștia se înfuriau mai mult în legătură cu articolul, cu atât îi dădeau mai multă dreptate. „Belgienii, iuți la mânie și schimbători, erau vineți de furie în fața relativului calm și a indiferenței fiilor Nordului. Iar după articol, grava deteriorare a relațiilor dintre naționalitățile de pe vas stătea să dea în clocot”, își amintea imparțialul Dobrowolski.

Capul răutăților din seara aceea, Frans Dom, căuta harță cu lumânarea.

— Străinii ăștia, *God verrrdamelt*[39], vor să fie mai grozavi ca noi belgienii, noi belgienii, mârâia voinicul marinar flamand, bătându-se cu pumnul în pieptul cât un butoi.

Cum belgienii și norvegienii erau cam la egalitate numerică, Dom și-a îndreptat furia alcoolică împotriva francezului Lemonnier, care dormea, sau încerca să doarmă, într-una din

cușetele aflate de-a lungul teugii în V. După ce luni de zile își împroșcase camarazii cu invective, bucătarul nu prea avea ali- ați, chiar dacă singurul lui păcat în seara aceea fusese o dezamăgitoare cină cu mazăre și apă.

39 Așa transcrie Dobrowolski, care nu vorbea olandeza, înjurătura „god- verdomme” (bată-te Dumnezeu), subliniind r-ul gutural (n. a.).

Răfuiala se profila de multă vreme la orizont.

Dom s-a repezit la patul bucătarului și a ridicat scurt pumnii.

— Vino-ncoace, *God verrrdamelt]* i-a urlat el.

Lemonnier a sărit din cușetă și s-a îndreptat de spate, uriașul lui cap aproape atingând tavanul.

Cu toată forța de care era în stare, Dom a săltat oala de 95 de litri, în care se găsea apa de băut a echipajului, și a răsturnat-o peste Lemonnier, inundând teuga. După ce au așteptat o clipită ca să treacă șocul, cei doi s-au apucat reciproc de beregată și s-au prăbușit la podea, cu un pleoscăit. în încăierare s-a băgat și un alt belgian, Jan Van Damme. „Având o râcă mai veche împotriva bucătarului, [Van Damme] i-a tras un pumn în față așa de tare, că i-a dat sângele”, scria Dobrowolski. Cercetătorul polonez a căutat să despartă încăierarea, dar a fost împins cât colo. Alți doi marinari au încercat să-i descleșteze pe combatanți, sfârșind însă prin a-1 bumbăci pe Lemonnier.

Plin de sânge, bucătarul a ieșit împleticindu-se pe ușă și s-a îndreptat spre careu. în teuga inundată, atmosfera se îmbunătățise de la evacuarea dușmanului comun. Belgienii, dându-și seama că dimineață vor trebui să dea socoteală pentru faptele lor, au hotărât să-l pună pe comandant să aleagă: bucătarul sau ei. Norvegienii, care aveau și ei a se plânge de Lemonnier și ni- ciun chef să întărâte mai tare clica Warzee-Dom-Van Damme, au fost de acord să-i sprijine.

„Curând, s-a strâns apa de pe jos, s-au așezat la loc mesele răsturnate și s-au destupat, una după alta, sticlele puse la loc sigur în pic prova[40]”, scria Wiencke. Festivitățile au continuat până la

40 Compartiment etanș la extremitatea dinspre proră sau dinspre pupă a unei nave (n. tr.).

3 dimineața, belgienii și norvegienii, și omul de știință polonez, cântând, braț la braț, refrenele respectivelor imnuri naționale.

A doua zi, după ce a văzut fața lui Lemonnier și a auzit cheful gălăgios de la celălalt capăt al vasului, Lecointe a deschis o anchetă. A intrat în teugă la prima oră și a găsit o curățenie exemplară. Membrii echipajului stăteau drepți, în uniforme impecabile. Căpitanul i-a convocat pe rând în cabina lui, ca să stabilească ce se petrecuse. Oamenii se înțeleseseră să dea vina pe bucătar, și cu toții au raportat la interogatoriu aceleași minciuni și jumătăți de adevăr: Lemonnier începuse bătaia; mai mult, îi insultase mitocănește pe comandant și ofițeri; și, în sfârșit, plănuia să saboteze expediția, întrucât considera că de Gerlache îl împiedicase să devină bucătarul personal al regelui Leopold al II-lea.

Văzând că echipajul face front comun, Lecointe n-a prea mai avut de ales și a trebuit să-i ceară lui Lemonnier să-și facă bagajele. I-a comunicat vestea și lui de Gerlache, care se temea că pe măsură ce se apropiau de țintă, insubordonarea echipajului nu făcea decât să crească. Comandantul a angajat un suedez în locul lui Lemonnier, dar noul angajat s-a îmbolnăvit imediat și a trebuit să fie debarcat. Van Damme, care tocmai îl bătuse măr pe bucătar, i-a luat locul.

De Gerlache era mulțumit să-i lase lui Lecointe misiunea disciplinării echipajului. Avansase în grad fiindcă iubea marea, fiindcă se pricepea să interpreteze vânturile și curenții, nu fiindcă era îndrăgostit de putere. Tânjea adesea după vremurile mai simple, când era doar marinar și îndeplinea ordinele, nu le dădea.

într-o bună zi, se plimba agale printr-o piață zgomotoasă din Montevideo în compania unui expatriat belgian, toc- mindu-se cu vânzătorii pentru fructe,

legume, pește și carne proaspete, ca echipajul să mai ia o pauză de la insipidele conserve. Inspirând mirosurile pieței și aerul călduț al primăverii,

de Gerlache s-a dus cu gândul la ultima lui vizită acolo. Fusese în urmă cu 10 ani, tot într-o zi caldă, iar el era marinar pe *Craigie Burn,* un vas britanic cu pânze aflat în drum spre San Francisco. Vasul, grav avariat de violentele furtuni din largul Țării de Foc, se întorsese la Montevideo ca să fie vândut la fier vechi. De Gerlache, unul dintre foarte puținii membri ai echipajului care nu dezertaseră sau care nu fuseseră concediați, își însoțise căpitanul la aceeași piață, ca să cumpere alimente, îmbrăcat doar într-o cămașă de flanel largă și pantaloni de pânză marinărească. întorcându-se agale pe navă, cu câte un curcan zbătându-i-se în fiecare mână, savurase senzația de pământ solid sub tălpile goale.

Plăcuta amintire a declanșat o criză de melancolie: „Am devenit [de atunci] căpitan și conducător de expediție, dar oare sunt și mai fericit? în zilele acelea, viața era grea, de supunere pasivă, dar aveam 20 de ani, nicio grijă pe lume și încredere în viitor. Viitorul la care visam pe atunci este deja prezentul zilei de azi. însă ce realitate a egalat vreodată dulcea splendoare a viselor! Acum răspund doar față de mine însumi, și totuși trebuie să mă supun încă, să mă supun obligațiilor și responsabilităților de tot felul care apasă pe umerii mei. […] Era mai simplu pe atunci”.

Cea mai însemnată dintre îngrijorările care-1 apăsau pe comandant în acele momente era perspectiva reîntâlnirii cu apele primejdioase din largul Capului Horn, ca să nu mai vorbim de nemiloasa Antarctică, alături de un echipaj în care nu se putea încrede. Debarcarea lui Lemonnier îmbunătățise moralul, asta

recunoștea singur. Dar în teugă mai erau încă elemente periculoase, în special Duvivier, Van Mirlo, Dom, Warzee și Van Damme, care zilnic amenințau să dezonoreze expediția, sau chiar mai rău.

Primul albatros a fost zărit în largul coastelor Argentinei în ziua de 17 noiembrie. Peste două zile, marinarii au văzut prima dată un pinguin, cel mai probabil din specia mică, trăitoare în ape calde, cunoscută drept pinguinul lui Magellan (denumirea acestei specii cu dungi negre și albe pe piept se trage de la exploratorul portughez Fernando Magellan, care în 1520 văzuse păsările înotând în chiar acele ape, în timpul călătoriei sale în jurul lumii). Zilele se răceau pe măsură ce *Belgica* se apropia de punctul cel mai sudic al Americii de Sud. S-au și lungit, căci soarele se cufunda sub linia orizontului numai cât să îngăduie echipajului să zărească Crucea Sudului pe cerul indigo.

La 27 noiembrie, *Belgica* a fost supusă primului ei test adevărat. Vânturi reci, cu forță de uragan au lovit-o puternic dinspre nord-est, apoi și-au schimbat brusc direcția, bătând dinspre sud-vest, blocându-i înaintarea și punând-o cu botul pe labe. Oceanul s-a transformat într-un lanț muntos în mișcare, iar marinarii abia se țineau pe picioare. Valuri enorme se prăbușeau peste copastii, inundând cambuza și laboratoarele înainte de a se scurge la loc prin saborduri, deschizăturile din pereții laterali, de la nivelul punții. Vântul scrâșnea printre vergi, îndeajuns de puternic să sufle un om peste bord și îndeajuns de zgomotos să-i acopere urletele.

Forțele naturii au administrat pedeapsa deopotrivă temută și visată de tânărul comandant pe când era legat de birou, cerșind bogaților Belgiei să-i sprijine

expediția. Responsabilitățile conducerii începuseră a lăsa urme, iar indisciplina în creștere îi dăduse motiv să se teamă că nu era la înălțime. Acum avea, în sfârșit, un prilej să-și dovedească destoinicia.

Burdufurile cu ulei aruncate în ocean nu au servit la mare lucru. Neputând să urmeze drumul de-a lungul coastei, de Gerlache a hotărât să schimbe ruta către Insulele Falkland, aflate la o zi depărtare spre sud-est. La ordinele lui, marinarii

s-au repezit la tambure, trăgând frenetic de saule ca să ridice trinchetinul[1] și zburătorul[41 42]. Timp de mai multe ceasuri, marinarii au navigat din răsputeri împotriva vântului, până ce, la fel de brusc precum se iscase, furtuna s-a potolit, abandonând lupta. „Norii se destramă și prima constelație care se arată este Crucea Sudului. Fără să fiu superstițios, aș putea oare să nu văd în asta un semn bun?”, scria de Gerlache.

Cu această abilă eschivă, își câștigase admirația tuturor celor de la bord. Echipajul se achitase bine de misiune, însă cea mai impresionantă se dovedise prestația *Belgicăi:* răspunsese pe loc la toate comenzile, velatura rezistase, iar ea nu luase aproape niciun strop de apă. Ținuse remarcabil de bine piept mării, justificând hotărârea comandantului de a o prefera unor nave mai arătoase. Cook, atât de neimpresionat de *Belgica* la prima vedere, își schimbase părerea: „Pe măsură ce ne poartă tot mai departe de căminele noastre, devenim zi de zi tot mai dependenți de ea.

---

41 Velă triunghiulară prinsă de arborele trinchet, care se ridică pe timp de furtună (n. tr.).

42 Velă pătrată aflată deasupra contragabierului (a treia velă pătrată începând de jos a unui gabier) sau gabierului (velă trapezoidală sau pătrată, a doua, începând de la punte) (n. tr.).

Ocupă deja un loc în inimile noastre la fel de sigur ca acela ocupat de un cal mult iubit”.

Pentru oamenii de pe *Belgica,* furtunile din largul coastelor Argentinei au marcat adevăratul început al expediției. Ele au spălat, ca potopul biblic, toate animozitățile. Belgienii se înțelegeau acum bine cu norvegienii, mai cu seamă de la plecarea lui Lemonnier, iar Cook lega strânse prietenii cu tovarășii de călătorie, în ciuda neajunsurilor lingvistice. „Ciudat lucru!”, scria căpitanul Lecointe. „Doctorul și cu mine ne înțelegeam numai prin semne, și totuși am devenit buni prieteni. Un punct comun ne-a apropiat însă și mai mult: și Cook suferea de rău de mare!”

Vasul a ocolit Capul Virgenes și s-a îndreptat către Strâmtoarea Magellan, care traversează șerpuind Țara de Foc, legând Atlanticul de Pacific. în după-amiaza zilei de 1 decembrie, *Belgica* sosea la Punta Arenas, eveniment ce va fi trecut aproape neobservat în aglomerația din portul chilian. înainte de finalizarea Canalului Panama, majoritatea vaselor care treceau dintr-un ocean în celălalt o tăiau prin Strâmtoarea Magellan ca să nu sfârșească în cimitirul de nave din largul Capului Horn. Și aproape toate se opreau la Punta Arenas.

Orașul avea un trecut întunecat. Colonie penală la origine, evoluase într-o așezare haotică, un talmeș-balmeș distrus de două ori în 30 de ani în urma unor revolte sângeroase. Din ora- șul-fantomă se născuse însă, în răstimpul a două decenii, un orășel cu 6 000 de locuitori, plin de viață, mișunând *degauchos*[43] și

43 Cowboyii Argentinei, Uruguayului, sudului brazilian și Patagoniei, figuri deopotrivă de legendare ca frații lor nord-americani (n. tr.).

căutători de aur, indigeni și vânători de recompense. Domnea la Punta Arenas o atmosferă de libertate anarhică nu foarte diferită de aceea din orașele Vestului Sălbatic. Era, după cum avea să descopere echipajul *Belgicăi,* unul din cele mai permisive locuri din lume, în care la mai tot pasul găseai o cârciumă sau un bordel. Se servea alcool până și în biserică, și nu doar la împărtășanie. Din sticle de vin goale și mortar se clădeau case. „La Punta Arenas, alcoolul e la temelia tuturor fărădelegilor și a celor mai multe plăceri”, observa Cook.

Sub influența băuturii, pacea și liniștea care se așternuseră la bord după marea furtună s-au făcut țăndări. Lecointe relatează în jurnalul de bord un crescendo de sfidare și de nesăbuință alcoolică:

> Sâmbătă, 4 decembrie. - [Somers] și [Warzee] sunt în gravă stare de ebrietate; pricinuesc scandal la bord, insultându-se

> și provocându-se unul pe celălalt. Intervin eu și se liniștesc, dar peste două minute, cearta reîncepe cu și mai multă vigoare.

> Duminică, 5. - [Somers] și-a pierdut stăpânirea de sine, lovind un novice. La miezul nopții, [Tollefsen] se întoarce pe vas, beat. [Michotte] și D ... au rămas în port.

> Luni, 6. - Comandantul îi trimite ordine lui [Warzee], care era pe uscat cu o barcă, să transporte pe vas două lăzi cu îmbrăcăminte *pentru echipaj.* [Warzee] refuză, spunând că el nu

e hamal.

Personajele negative din distribuția echipajului, în frunte cu Van Damme, Dom și Warzee, îl puneau pe comandant la o încercare pe care el dădea semne că n-o va trece. Până și unii dintre marinarii conștiincioși căzuseră sub influența lor. Cazurile de insubordonare s-au repetat de-a lungul săptămânii, tot mai dese și mai nerușinate, cu cât erau lăsate nepedepsite. Noapte de noapte, marinarii părăseau vasul când pofteau și se îmbătau, se băteau și umblau din târfa-n târfa prin Punta Arenas. Incapacitatea lui de Gerlache de a impune de la început disciplina îngăduise ranchiunelor să coacă. Dinamica puterii la bordul *Belgicăi* nu mai era dictată de ierarhie, ci de o mai primitivă luptă pentru dominație.

în seara de 9 decembrie, Jan Van Damme a venit la ușa lui de Gerlache și a pretins un avans din salariu ca să poată merge pe țărm. Era mai puțin o cerere și mai mult un test final. Când de Gerlache a refuzat, atrăgându-i cu sfială atenția că nu primise permisiune să părăsească vasul și cheltuise deja mai mult decât i se cuvenea pentru întreaga expediție, Van Damme a amenințat cu demisia. S-a uitat drept în ochii comandantului, cu siguranța unuia care știe că este în avantaj. Diferența dintre

experiențele lor pe mare li se citea pe fețe: de Gerlache avea tenul neted conferit de o viață petrecută mai mult la birou și în careul ofițerilor, iar Van Damme, deși avea numai 27 de ani, arăta cu 10 mai în vârstă decât comandantul, trăsăturile aspre și arse de soare vorbind despre anii de trudă pe punte. Nevoind să-l piardă pe

unul dintre puținii marinari belgieni buni (care acum era și bucătar), de Gerlache a făcut un pas înapoi, i-a acordat permisie pe țărm și i-a dat banii ceruți.

Comandantul sperase ca astfel să-1 împace, însă nu a reușit decât să-l încurajeze. Van Damme a păcălit alți cinci membri ai echipajului - patru belgieni și un norvegian impresionabil, Ludvig-Hjalmar Johansen - să vină cu el să chefuiască toată noaptea în oraș. Dimineața, ofițerii au trimis o barcă să-i recupereze. Van Damme i-a zis șefului de echipaj că deocamdată n-are chef să se întoarcă; alții, între care Dom și Johansen, s-au luat după el. Comandantul știa, după o viață întreagă în care studiase istoria maritimă, că așa încep răzvrătirile - când un marinar carismatic inspiră mai multă loialitate decât conducătorii navei.

De Gerlache, Lecointe și Amundsen și-au petrecut restul zilei încercând să-i adune pe hoinari, care se împrăștiaseră la loc prin tavernele din Punta Arenas. Dom s-a întors la bord când a vrut el și s-a dus direct la culcare. Van Damme s-a întors curând după el și s-a apucat să-și facă bagajele, cu gândul să părăsească într-un fel sau altul vasul. Lecointe a dat buzna în teugă și l-a întrebat dacă era bolnav. Dom a răspuns că nu, avea doar o mahmureală cruntă și voia să fie lăsat în pace. Atât Van Damme, cât și Dom s-au arătat pe față insolenți cu ofițerii după ce, în noaptea precedentă, făcuseră un pact să instige o confruntare finală cu conducerea.

Marea confruntare s-a iscat când Van Damme a luat haine aparținând expediției, inclusiv uniforma lui oficială, și le-a îndesat în sacul marinăresc. De Gerlache, aparent tolerant cu

bețivanii, însă nu și cu hoții, a pus în sfârșit piciorul în

prag și i-a pretins să predea îmbrăcămintea. Van Damme a refuzat și l-a înjurat vulgar în față și în văzul întregului echipaj.

Nu mai era cale de întoarcere. Pentru de Gerlache, a lăsa fără reacție acest gest fățiș de insubordonare ar fi însemnat pierderea definitivă a controlului. Dar mai știa și că numărul nemul- țumiților era mare și că la bord se găseau mai multe arme. Nu știa exact câți se vor da de partea lui Van Damme și a lui Dom, în cazul unui conflict, însă recunoștea că nu avea prea multe cărți dejucat. Dacă situația degenera în violență, nu exista nicio garanție că el, Lecointe și Amundsen nu vor fi răniți sau uciși. Cum nici înainte nu reușise să se facă respectat, și acum șansele erau infime. Nu avea încotro, trebuia să ceară ajutor.

De Gerlache l-a pus pe Lecointe să înalțe steagul roșu pe arborele mare, ca să alerteze marina militară chiliană și autoritățile portuare din oraș și să semnalizeze că li se cerea neîntârziat ajutorul. Ele, spre deosebire de el, aveau puterea de a-i închide pe marinarii turbulenți. Orele treceau, tensiunea la bord creștea cu fiece minut și chilienii nu mai soseau. Curând a început să apună soarele. Temându-se că autoritățile nu vor vedea steagul pe întuneric, de Gerlache a hotărât că nu-și mai permitea să aștepte. A coborât o barcă și a vâslit până la un vas de război chilian din apropiere, lăsându-i pe Lecointe și pe Amundsen să-i țină singuri în frâu pe belgienii răzvrătiți.

La apus, de *Belgica* s-a apropiat o barcă, în care ofițerii au distins o siluetă amenințătoare. Era Warzee, care se întorcea dintr-o permisie neautorizată afumat bine, fără nicio remuș- care și cu chef de bătaie. Cu Dom și Van Damme care fierbeau în teugă și cu de Gerlache absent, Lecointe și Amundsen erau acum în inferioritate numerică față de potențialii răzvrătiți. Ca

să-1 împiedice pe Warzee să li se alăture, Lecointe l-a luat de guler, l-a târât pe puntea pupa și i-a ordonat să nu miște. Cu ochii ațintiți când la Warzee, când la teugă, căpitanul își ținea

mâna în buzunar, pipăind nervos trăgaciul revolverului, hotărât să zboare „creierii primului care mișca". Amundsen era pe covertă[44], gata să-și sprijine căpitanul. Minutele se scurgeau într-o tensiune chinuitoare. Lecointe și Amundsen se întrebau de ce întârzie atâta comandantul.

în sfârșit, la miezul nopții o barcă s-a apropiat de *Belgica,* aducându-i pe comandant și un detașament de soldați chilieni. Doi dintre aceștia au urcat la bord și au rămas de gardă în fața teugii. înăuntru, Van Damme și Warzee și-au făcut bagajul sub supravegherea lui Lecointe. Căpitanul se va fi relaxat știindu-i la bord pe chilienii înarmați, deoarece, până a se dezmetici el, Van Damme pusese deja mâna pe un revolver și o luase către cabina lui de Gerlache. Lecointe s-a grăbit să-l prindă din urmă.

Câteva momente mai târziu, Van Damme era față-n față cu comandantul, care cu siguranță nu se așteptase, când se întorsese cu un detașament de soldați, să se trezească practic nas în nas cu un revolver. Van Damme a mai scuipat niște sudălmi și niște amenințări. I-a arătat lui de Gerlache un jurnal în care pretindea a fi consemnat în scris tot ce se petrecuse la bord și și-a declarat intenția de a-1 publica la revenirea în Belgia, o idee care-1 înspăimânta pe comandant la fel de mult, dacă nu chiar mai mult decât o împușcătură mortală. în tot acest timp, Lecointe stătea la spatele lui Van Damme și, cu revolverul pregătit, îi urmărea fiece mișcare.

După ce Van Damme a terminat ce avea de zis, el și

44 Puntea superioară a unei nave (n. red.).

Warzee au fost conduși, cu mâinile imobilizate, la barca autorităților portului. Trecând o ultimă dată pe dinaintea lui de Gerlache, acesta a făcut ceva de neînțeles: a pus în mâna fiecăruia din ei o liră sterlină. Deși a pretins că era un gest de iertare, în realitate le cumpăra tăcerea.

La 01.15, ordinea fusese restabilită. A doua zi, lui Dom i s-a dat de ales între a pleca sau a rămâne și a trece la muncă.

Dom a ales să plece și a primit, și el, o monedă de o liră[45]. De Gerlache a profitat de epurare ca să scape, în sfârșit, și de primejdios de incompetentul mecanic, Duvivier.

Patru oameni au fost debarcați de pe vas în ziua de 10 decembrie, toți belgieni. Rămâneau acum pe *Belgica* mai mulți străini decât belgieni, în sine un scandal. Concedierea lui Van Damme lăsa din nou expediția fără bucătar. De Gerlache a încredințat treburile bucătăriei servitorului său personal, binevoitorul, dar ineptul în materie culinară, Louis Michotte, o hotărâre care, odată ajunși în Antarctica, va avea grave consecințe pentru sănătatea echipajului.

Echipajul se împuținase, însă nu a trecut mult și populația *Belgicăi* a sporit din nou. Cât a făcut escală la Punta Arenas, nava se legase de un vas care transporta cărbuni, pe nume *Martha.* în decurs de câteva zile, marinarii transferaseră o sută de tone de cărbune din cala *Marthei* în cea a *Belgicăi.* Praful de cărbune le

45 Bani irosiți. Peste câteva luni, când în sfârșit a revenit în Belgia, Dom a dat un interviu unui ziar din Bruxelles, în care susținea că la Punta Arenas, de Gerlache i-a concediat pe belgienii din echipaj, până la unul. Falsa acuzație, care demonstra că paranoia comandantului vizavi de presă nu era neîntemeiată, pare să fi fost motivată de pură dușmănie (n. a.).

înnegrise hainele și pielea atât de tare, încât albul ochilor lor părea să lumineze în întuneric.

în timp ce echipajul dormea, liniștea nopții a fost străpunsă de un scârțâit ușor. Niște umbre se agitau pe puntea *Marthei.* Umbrele s-au cățărat pe parâmele de ancorare și au traversat grăbite copastiile. Una dintre ele a trecut dintr-un salt de pe un vas pe celălalt. Apoi încă una. Și încă una...

Capitolul 5

înfrângere înainte de luptă

Belgica a intrat în labirintul de insule muntoase de la extremitatea Americii de Sud, în 14 decembrie, având la bord 19 oameni și un număr necunoscut de șobolani. Dezertările și concedierile prezentau avantajul că reduseseră echipajul până la cei mai de nădejde membri, tocmai când nava intra în cele mai perioculoase ape din câte străbătuse.

Dar altceva îl îngrijora chiar mai tare pe de Gerlache. Lenta și primejdioasa călătorie până la Ushuaia - 250 de kilometri sud-est de Punta Arenas în linie dreaptă, dar ocolind mult pe mare - se adăuga la deja numeroasele întârzieri care se acumulaseră de la plecarea din Anvers. Era tot mai puțin probabil că *Belgica* va avea timp și să exploreze Ținutul Graham și să ajungă la Ținutul Victoriei, pe țărmul îndepărtat ale Antarcticii, înainte de venirea iernii. Dacă nu reușeau să ajungă la Ținutul Victoriei, era destul de probabil ca întregul plan al expediției să trebuiască să fie regândit.

Exigențele științei amenințau să decaleze suplimentar calendarul expediției. Pentru naturalistul Racoviță și pentru geologul Arctowski, insulele în bună măsură neexplorate din sudul Țării de Foc erau surse de

irezistibilă fascinație. Fiecare smârc lăsat de reflux, fiecare versant stâncos putea ascunde o descoperire făuritoare de carieră. Cum prezentase călătoria drept o expediție științifică, de Gerlache se simțea obligat să le

satisfacă curiozitatea. Ne putem cu ușurință închipui frustrarea lui când Racoviță insista pentru o escală de 24 de ore, ca să examineze o pădure de varec[1] sau o specie rară de păianjen, sau când Arctowski se aventura adânc într-o morenă[46] [47], culegând roci și pierzându-se în gânduri.

Dacă întârzierile îl enervau pe comandant, ele ofereau oportunități și pentru ceilalți ofițeri. Cât savanții își vedeau de treaba lor, Amundsen răspundea propriei chemări, perfecțio- nându-și cunoștințele de explorator profesionist după modelul lui Fridtjof Nansen și Jens Amundsen. își stabilea obiective zilnice, cum ar fi să escaladeze cel mai apropiat pisc înzăpezit, mergând pe o creastă abruptă nu mai lată decât spinarea unui cal, sau să traverseze înot râuri de munte reci ca gheața. Cu cât era ascensiunea mai epuizantă, cu cât erau condițiile meteo mai deplorabile, cu atât mai bine se simțea Amundsen. îi plăcea să-și închipuie cum l-ar fi văzut cineva care i-ar fi urmărit isprăvile de la distanță, comparându-se pe sine cu o „panteră agilă” sau, într-o ocazie, cu eroul lui Ibsen, Peer Gynt. Se întorcea pe *Belgica* înfrigurat, ud, obosit, plin de noroi și de zgârie- turi, însă mai fericit ca niciodată în viață.

Doctorul Cook, pe de altă parte, spera să-și dedice timpul studiului celor trei triburi patagoneze, alcalufii, yahganii (care-și spuneau Yâmana) și onașii (care-și

46 O varietate de alge brune comestibile, foarte apreciate în bucătăria ex- trem-orientală (n. tr.).

47 Depozit de roci transportate sau depuse de ghețari (dispăruți), la locul de topire a gheții (n. tr.).

spuneau Selk’nam). La fel ca în Groenlanda, populația indigenă îl fascina la fel de mult ca geografia teritoriului. Deși complet lipsit de pregătire academică în domeniul antropologiei - foarte puțini o aveau, disciplina fiind abia născută -, timpul petrecut alături de inu- iți îi trezise un adânc interes față de societățile tradiționale și-l calificase pentru misiunea de etnolog al expediției. Era foarte

dornic să observe de aproape ritualurile băștinașilor, în ciuda unor relatări de natură să-l intimideze. Charles Darwin, care vizitase această regiune la începutul anilor '30 ai secolului al XIX-lea, la bordul vasului *Beagle,* îi descria pe localnici drept „canibali” într-o „abjectă stare de barbarie”. Despre bărbații tribului Ona se spunea că ar fi războinici de peste doi metri înălțime, care jefuiau regulat așezările europenilor. Dar de când ajunsese în Țara de Foc, singurii indigeni cu care interac- ționase Cook fuseseră refugiații relativ europenizați de la o mi- siune creștină din apropiere de Punta Arenas, care fugiseră de brutalitatea criminală a fermierilor albi. I s- a spus că rămăseseră foarte puține așezări tradiționale, dar că ar avea șanse mai mari să le găsească în ținuturile sălbatice din preajma Ushuaiei.

înaintând spre est prin Canalul Beagle, *Belgica* a ajuns la Ushuaia în bezna nopții de 21 decembrie. Farul indicat pe hartă nu se zărea nicăieri. Marinarii au cârmit vasul pe întuneric. Abia în zori au văzut că aruncaseră ancora primejdios de aproape de țărmul stâncos.

Orașul Ushuaia, capitala Țării de Foc argentiniene, abia de s-ar fi putut numi sat, fiind alcătuit din 20 de clădiri și o capelă din lemn. De Gerlache a ajuns la țărm cu barca. A intrat în biroul guvernatorului regiunii ca să

solicite o încărcătură gratuită de cărbune, donată expediției de un demnitar argentinian în semn de susținere din partea țării lui - de altfel și unicul motiv pentru care de Gerlache venise până aici. I s-a comunicat că guvernatorul lipsește, iar funcționarul nu avea niciun document privitor la donație, dar în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, favorurile se acordă ușor și se refuză rar. Funcționarul a aranjat ca *Belgica* să încarce un supliment de 40 de tone de cărbune dintr-un depozit aflat în Golful Lapataia, cam la o oră spre vest. Vasul a plecat imediat, lăsându-i pe Cook și pe Arctowski să studieze familiile de yahgani care locuiau la o misiune condusă de un englez pe nume John Lawrence.

Belgica și-a petrecut următoarele câteva zile încărcând cărbune în Lapataia, un golfuleț pitoresc care le amintea norvegienilor de fiordurile de acasă. în Ajunul Crăciunului, Arctowski a făcut pe jos drumul de la Ushuaia la Golful Lapataia cu două călăuze indigene, care au fost invitate să cineze la bordul vasului. în timpul mesei, marinarul de veghe a văzut fum. Focul aprins pe plajă de polonez și de călăuzele lui, ca să vestească *Belgicăi* prezența lor, nu fusese stins corespunzător și se întinsese de la ierburi la tufe și la copaci. De Gerlache și-a trimis oamenii pe țărm cu topoare și găleți de pânză. El și cu Amundsen au rămas pe punte și au urmărit cu privirea bărcile care se îndreptau spre pârjol pe apa sticloasă, despicând reflexia unui cer în flăcări.

Din fericire, în seara aceea nu bătea vântul. Chiar și așa, le-a luat marinarilor aproape o oră să stingă incendiul. Când s-au întors, mirosind groaznic a fum, au descoperit un vas complet transformat.

Incendiul le oferise lui de Gerlache și lui Amundsen scuza perfectă ca să-și trimită o vreme oamenii departe, cât împodobeau ei cabina pentru Crăciun. în mijlocul teugii trona un brad, pretutindeni atârnau stegulețe de felurite culori, iar în cușeta fiecărui membru al echipajului fuseseră așezate daruri (multe din ele donate de Leonie Osterrieth): îmbrăcăminte călduroasă de iarnă, puzzle-uri și tutun fin. Marinarii au reacționat ca niște copii. Ofițerii și cercetătorii au primit de asemenea daruri: fulare, cărți cu monogramă și peceți de argint inscripționate cu adagiul *Audaces fortuna iuvat* („Norocul îi ajută pe cei îndrăzneți”).

S-a servit grog fierbinte, a răsunat muzica, s-au ținut toasturi patriotice și a domnit, ca niciodată până atunci, o atmosferă frățească, unind ofițeri și marinari, belgieni și norvegieni. De Gerlache a ținut ultimul toast al serii, vorbind despre încercările pe care aveau curând să le înfrunte împreună: „Prieteni,

nu suntem mulți, vom avea uneori o misiune grea de îndeplinit, dar sunt convins că vă veți face datoria. Fie ca niciunul din voi să nu îmi spună «Sunt obosit!» - nu aveți permisiune să fiți obosiți. Când veți fi bolnavi, va fi altceva, și vă voi îngădui odihna.”

De Gerlache a reamintit echipajului motto-ul Belgiei, care trona deasupra intrării în laboratoarele de pe vas: *L’Unionfait la force* („Unirea face puterea”). Ultimele cuvinte i-au fost acoperite de urale. Era un discurs neobișnuit de emoționant. De când își curățise echipajul de scandalagii, la Punta Arenas, de Gerlache devenise mai încrezător.

S-au retras cu toții în cabine puțin după miezul nopții. Unii au lăsat hublourile deschise ca să adoarmă

mângâiați de briza călduță a mării. Pe țărm, unele petice de vegetație începuseră din nou să ardă înăbușit, trimițând mii de scântei în noaptea înstelată.

La 30 decembrie, *Belgica* s-a întors la Ushuaia să-1 ia pe Cook. Acesta a urcat la bord împreună cu John Lawrence, misionarul la care stătuse, care ceruse să fie lăsat la Harberton. Așa se numea estancia[48] deținută de Thomas Bridges, un bogat misionar englez devenit fermier, căruia Lawrence îi datora o vizită. Aflat la 56 de kilometri est prin Canalul Beagle, Harberton era pe drumul de ieșire în Atlantic. Și de vreme ce, așa cum aflase deja, aici favorurile se refuzau rar, de Gerlache i-a aprobat cererea.

în prima zi a anului 1898, soarele a apus puțin după ora 10. Curând avea să fie prea întuneric ca să mai zărească recifele submarine. Potrivit regulii impuse de comandant de la intrarea în apele Țării de Foc, echipajul ar fi trebuit să arunce ancora încă de la primele semne de înnoptare. Dar nu mai erau decât câțiva kilometri până la Harberton, astfel că și-au continuat

drumul, bazându-se pe o busolă și pe o hartă despre care știau că e incompletă și învechită. Ofițerul de cart l-a trimis pe Tollefsen să sondeze adâncimea canalului - 28 de metri, mai mult decât suficient. în lumina tot mai slabă a înserării, marinarul norvegian, mijind ochii, a zărit sub vas un pat de alge. A aruncat iarăși frânghia de măsurat adâncimea.

— Șapte metri! a strigat el, alarmat.

48 Fermă de vite din America de Sud sau din sudul Statelor Unite (n. tr.).

Iar peste câteva secunde:

— Șase metri!

Cârmaciul a învârtit timona, iar mecanicul a pus motorul în marșarier, dar forța inerției a dus nava înainte până ce s-a împotmolit. Oamenii au ieșit împleticindu-se pe punte și au dat fuga la prora să vadă ce se întâmplase. *Belgica* eșuase pe un recif.

într-o tentativă de-a elibera vasul, de Gerlache i-a cerut șefului mecanic, Henri Somers, să acționeze motorul alternativ cu toată viteza înainte și cu toată viteza înapoi. Manevra n-a avut niciun efect. Măsurătorile arătau că *Belgica* se înțepenise în vârful unei stânci rotunjite, aflată la patru metri sub suprafața apei, iar curentul puternic o țintuia locului. Cu puțin noroc, își zicea de Gerlache, fluxul în creștere avea curând s-o ridice de pe stâncă.

Cele patru bărci ale vasului, două de salvare și două bale- niere, au fost coborâte ca să mai reducă din greutate. Cook, Lecointe, Arctowski și doi membri ai echipajului au vâslit până la țărmul presărat cu midii, ca să observe mișcările fluxului. O briză rece încrețea suprafața netedă a apelor canalului. Dis-de-dimineață, marea a început iarăși să se retragă. Nivelul maxim al fluxului trecuse și *Belgica* nu se clintise. Odată cu scăderea apelor, vasul a început să se încline ușor la tribord. Dacă scădeau prea mult, avea să se răstoarne fără nădejdea de a se mai putea îndrepta. Odată înclinat pe o parte, avea să se umple cu apă, și atunci era definitiv pierdut.

De Gerlache era complet demoralizat. Când își imaginase tipul de accident capabil să pună capăt expediției, tabloul din mintea lui fusese unul mai

glorios: o mare apocaliptică, înțesată de aisberguri, cu valurile zdrobindu-se de stânci albe semețe. A ordonat echipajului să plaseze vergi de rezervă - prăjinile transversale de care erau fixate velele, perpediculare pe catarge - între balustrada de la tribord a vasului și recif, vergi care să acționeze ca niște proptele.

S-a făcut un plan de readucere a navei în poziție. Marinarii au pus o ancoră în fiecare dintre cele două bărci de salvare și au vâslit cât au putut mai departe de babord, după care au aruncat ancorele în mare. Pe punte, cablurile ancorelor au fost înfășurate unul pe un vinci mare, celălalt pe un vinci acționat cu aburi, în încercarea de-a sălta *Belgica* la verticală și de a o elibera. Marinarii învârteau din toate puterile manivela unuia din vinciuri, iar pistoanele celuilalt pufaiau, până ce cablurile s-au întins așa de tare, că puteai cânta pe ele cu arcușul. Și totuși, vasul de 224 de tone nu s-a clintit. Pescărușii care dădeau ocol pe cer păreau a râde de soarta lui.

Chiar înainte de răsăritul soarelui, Lucas Bridges, fiul în vârstă de 23 de ani al fermierului de la Harberton, s-a uitat pe fereastra casei lui de pe malul mării și a văzut, la 800 de metri de țărm, o navă cu pânze înclinată pe o parte, cu catargele într-un unghi nefiresc. După ce s-a uitat o vreme la marinarii care se străduiau s-o miște din loc cu ajutorul ancorelor, Bridges și-a împins bărcuța în apele canalului și a vâslit în direcția *Belgicăi.* Când s-a mai apropiat, un bărbat de pe punte a strigat la el într-o engleză cu accent american. „Era un ins îmbrăcat elegant, plăcut la înfățișare, nu mult trecut de 30 de ani și plin de viață, ceva mai scund de înălțimea medie și zvelt. S-a prezentat drept doctorul Frederick A. Cook, medic și antropolog”, își amintea Bridges.

Englezul s-a oferit să mai ușureze vasul ca să se poată elibera la venirea fluxului de seară. A vâslit înapoi la țărm împreună cu Cook și s-a întors peste câteva ore cu o șaică[1], însoțit de cam 20 de indigeni care lucrau la fermă. în următoarele câteva ore, localnicii și echipajul au descărcat laolaltă în jur de 30 de tone de cărbune și de încărcătură. A fost o operațiune periculoasă. Vântul se întețise și ridica valuri înalte. Apa a început să intre în bărci și în șaică.

„Numai două, trei încărcături au fost debarcate pe uscat, când o furtună neașteptată s-a rostogolit prin defilee de pe înălțimile munților dinspre nord-vest, frământând marea și făcând comunicarea cu vasul imposibilă”, scria Cook, care vâslise la țărm împreună cu Bridges și indigenii. *Belgica* rămăsese de-acum să se descurce singură. Doctorul a asistat neputincios la spectacolul talazurilor care ridicau nava și o trânteau înapoi de stâncă.

La bord, fiece lovitură încasată de corpul vasului dădea fiori de groază echipajului. Cum apele creșteau din nou, de Gerlache a pus la treabă toate forțele de care dispunea: forța aburului, forța oamenilor și forța vântului. A golit prețioasele rezerve de apă dulce ca să facă nava și mai ușoară. Măsurile acestea extreme s-au dovedit totuși insuficiente ca să miște chila de pe stâncă. Fluxul din nou a venit și a trecut. *Belgica* se îndreptase doar ca să se încline iarăși, de astă dată la babord și tot mai pronunțat. Echipajul a dat fuga să adune toate ghiurile[49] [50] și vergile de rezervă și le-a

---

49 Ambarcațiune de mici dimensiuni, cu pânze și fundul plat, servind la transportul mărfurilor și al persoanelor (n. tr.).
50 Ghiul, sau bumul, este o bară de lemn sau de metal, fixată cu un capăt de partea inferioară a arborelui din pupa unei nave cu pânze, de care se leagă marginea de jos a velei (n. tr.).

proptit între recif și vas. Au privit neliniștiți cum *Belgica* întâi trosnește pe cricurile de lemn, ca apoi să se stabilizeze.

Peste câteva minute, spre groaza lor, proptelele s-au frânt toate, ca niște surcele, sub greutatea navei. *Belgica* s-a izbit de recif cu un bubuit cutremurător, marinari și tot ce nu era bătut în cuie alunecând pe puntea înclinată puternic. Cărțile au zburat de pe rafturi, tablourile atârnau într-o rână. Valurile se izbeau de vas și năvăleau înăuntrul lui din ambele laturi. Cerurile s-au deschis și din ele a început să se reverse o ploaie torențială. Văzduhul era la fel de ud ca marea. Apa a inundat cabinele, s-a scurs pe sub uși și prin fisuri, croindu-și drum către măruntaiele *Belgicăi.*

De-acum, comandantul se temea de ceva mai rău decât pierderea navei. Cele patru bărci plecaseră la țărm, iar marea era prea furioasă ca să îngăduie o operațiune de salvare. Nici înotătorii cei mai buni n-ar fi supraviețuit apelor dezlănțuite, și mai mulți membri ai expediției, între care el însuși, nu știau deloc să înoate.

De Gerlache i-a convocat în cabina lui pe Lecointe și pe Amundsen. Aceștia s-au grăbit cum au putut să traverseze puntea înclinată și udă, ținându-se de orice parâmă fixă sau obiect aflat la îndemână. Ud leoarcă și palid ca moartea, de Gerlache i-a întrebat dacă sunt, sau nu, de acord că *Belgica* era condamnată, dacă ar trebui, sau nu, să caute scăpare ori să azvârle, în disperare, toate lăzile cu echipament peste bord. N-au apucat să răspundă, că fațada nefiresc de calmă a lui de Gerlache s-a dezintegrat. Comandantul a început să plângă. Expediția Antarctică Belgiană se va sfârși înainte de a fi început, își spunea el. „înfrângere înainte de luptă”. Tăcerea ce domnea în cabină accentua șuieratul greementului și izbiturile de stâncă ale

carenei, lente și ritmice ca un clopot de înmormântare. *Belgica* era cu siguranță pierdută.

Cei trei bărbați au ieșit din nou în furtună. Lecointe i-a ordonat solemn lui Arctowski să aducă cel mai mare dintre drapelele belgiene, cel pe care îl arboraseră cu atâta mândrie la

intrarea în porturile Rio și Montevideo. Dacă *Belgica* urma să se scufunde, se va scufunda cu tricolorul ei. Cercetătorul polonez i l-a înmânat lui Danco. Acesta, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji amestecate cu picăturile de ploaie, l-a înălțat pe arborele mare.

Urmărind târâșul steagului negru-galben-roșu către vârful bastonului de pavilion, comandantul vedea cu ochii minții titlurile din ziarele de acasă, un coșmar aflat foarte sus pe lista numeroaselor lui temeri legate de rușine și de dezonoare. Reușise să atragă atenția lumii întregi cu expediția lui. Dacă nu izbutea să treacă nici de extremitatea Americii de Sud, va rămâne pe veci în istorie ca o rușine pentru țara și pentru familia lui.

Cum nu mai avea nimic de pierdut, a hotărât, în pofida tuturor dificultăților, să mai încerce o ultimă oară să salveze situația. A ridicat vela gabier mică, după care a trimis toți oamenii la vinciu ca să tragă ancora înapoi. Să ridice un vas întreg. „Am tras ca nebunii”, scria Amundsen. Cu ajutorul unui pupitru de comandă operat prin telegraf, care făcea legătura dintre covertă și sala mașinii, de Gerlache a ordonat mașiniști- lor să aducă presiunea la maximum. Aceștia au alimentat cuptorul, au adus apa din rezervor la temperatura de fierbere și au blocat valvele pentru a împiedica aburul să iasă. O astfel de operațiune putea cu ușurință să distrugă motorul, dar la ce ar mai fi servit el pe fundul Canalului Beagle?

Când fluxul nu s-a putut ridica mai sus, iar presiunea la motor a atins punctul maxim de rezistență, de Gerlache a strigat o serie de comenzi:

— Pregătiți velatura, ridicați ancora, cu toată viteza înainte!

Velele s-au întins să plesnească, oamenii de la vinciu urlau de efort, pistoanele roteau axul elicei într-un ritm pe care motorul nu era construit să-l susțină, iar elicea abia cufundată în apă se învârtea ca niciodată. Sub acțiunea acestor forțe combinate, *Belgica* s-a ridicat preț de câteva clipe, după care s-a

prăbușit la loc. Fluxul se retrăgea acum. Nava a continuat să se ridice scurte perioade, pentru ca apoi să cadă violent la loc. De Gerlache a cerut o ultimă sforțare.

Belgica s-a ridicat brusc. Chila s-a legănat pe vârful stâncii. Apoi vasul a plutit liber.

Echipajul a izbucnit în urale. Singur pe covertă, de Gerlache a răsuflat ușurat. Wiencke l-a zărit: „Comandantul, cu lacrimi în ochi, se uita lung în apele adânci”.

Calvarul durase 22 de ore. Cook glumea mai târziu că reciful de care se ciocniseră fusese „prima descoperire geografică a *Belgicăi”.*

A fost nevoie de câteva zile pentru ca *Belgica* să fie repusă în ordine, sporind grămada de întârzieri care deja decalase cu săptămâni bune sosirea vasului în Antarctica. Lucas Bridges, *estanciero-ul* care ajutase la descărcarea *Belgicăi,* i-a pomenit lui Cook de faptul că „un grup de onași, adevărați războinici ai pădurii, cu păr lung, îmbrăcați în piei și vopsiți, a făcut tabără la

mai puțin de o milă” depărtare, și s-a oferit să-l prezinte pe doctor acelor oameni. Cook a fost peste măsură de încântat că în sfârșit avea prilejul să-i studieze și să-i fotografieze pe înspăimântătorii uriași din Țara de Foc.

La fel ca în Groenlanda, doctorul a câștigat încrederea aborigenilor tratându-le bolile. într-un caz, a redat temporar vederea unui băiat care suferea de gonoree și ale cărui orbite se umpluseră de puroi. Bridges îl prevenise că onașii sunt bănuitori în privința aparatelor de fotografiat, așa încât doctorul a venit cu un săculeț umplut cu bomboane, ca să-i mai... îndulcească. Imaginile surprinse în ziua aceea prin obiectivul Zeiss special - o căpetenie de trib pozând regal în piei de guanaco[51], o femeie goală, însărcinată, care se uită sfidător în obiectiv,

un vânător cu săgeata îndreptată spre cer - erau printre primele făcute tribului Ona. Fotografiile sunt și astăzi neprețuite, documentând existența unui trib demult dispărut și demonstrând flerul teatral al doctorului Cook. Acesta își imagina deja vâlva pe care aveau s-o stârnească ele la New York.

Un alt document prețios este dicționarul yahgan-englez cu 30 000 de cuvinte, pe care Thomas Bridges îl alcătuise în cele peste trei decenii de viață în vecinătatea populațiilor native. Când *Belgica* se pregătea să părăsească Harbertonul, Cook s-a oferit să ia cu el la New York, spre publicare, unicul manuscris existent. însă după ce văzuse *Belgica* la un pas să se scufunde în pragul casei lui, bătrânul Bridges a hotărât să-i încredințeze doctorului munca lui de o viață numai

51 Animal din familia cămilei, provenind din America de Sud (n. tr.).

atunci când expediția se întorcea din Antarctica. *Dacă* se mai întorcea.

Mai era o ultimă escală înainte de traversarea Oceanului Antarctic. Toată rezerva de apă dulce fusese golită în Canalul Beagle, în încercarea de a ușura vasul cu prilejul naufragiului aproape fatal. Isla de los Estados (sau Insula Statelor), o colonie penală argentiniană situată la 32 de kilometri în largul vârfului curbat al Țării de Foc, era cel mai sudic punct locuit de pe glob și totodată cea mai apropiată sursă de apă dulce pe drumul spre Antarctica.

Deținuții hălăduiau mai mult sau mai puțin liberi pe insulă, evadarea pe apă fiind de neconceput. Mai toată coasta stân- coasă și neregulată era accesibilă numai focilor, pinguinilor și păsăretului de mare. Pe timp de furtună, valuri monstruoase izbeau stâncile și trimiteau stropi peste crestele lor. Vasele treceau rar pe acolo. înainte de sosirea *Belgica,* în ziua de 7 ianuarie, ultima navă străină ancorase în micul port San Juan de Salvamento înainte cu un an și jumătate. Curând după ce-a aruncat ancora, *Belgica* a primit vizita a doi bărbați care vâsliseră până la ea ca s-o întâmpine: un anume domn Fernandez,

prefectul insulei, și medicul rezident, dr. Ferrand. De Gerlache i-a invitat în careu pentru gustări și, ca să-și distreze oaspeții, a întors cutiuța muzicală din colț, care cânta *Ave Maria,* de Charles Gounod. Comandantul a fost mirat să-1 vadă pe doctorul Ferrand izbucnind în plâns la auzul suavei melodii. Trecuseră multe luni de când nu mai ascultase muzică, ultima oară fiind la plecarea din Buenos Aires, când fiica lui îi cântase

tocmai această compoziție.

într-o seară, în vreme ce marinarii argentinieni umpleau cisternele *Belgicăi* cu apă de izvor, exploratorii au fost poftiți la masă la subprefectură, în compania înaltei societăți din așezarea aceea aflată la marginile lumii civilizate: Fernandez, Ferrand, doi locotenenți, un distins căpitan de infanterie care fusese condamnat pentru uciderea superiorului său și trimis să-și petreacă restul vieții pe insulă, plus seducătoarea lui soție, care alesese să-și urmeze bărbatul. La cina cu trei feluri s-a servit carne de oaie, carne de oaie și carne de oaie, în mișmașul de veselă recuperată, la fel ca mobilierul, din frecventele naufragii petrecute în regiune.

Când *Belgica* a părăsit Insula Statelor, la ora 7 a dimineții de 14 ianuarie, Fernandez și servitorul lui au venit pe țărm să-i facă semn de rămas-bun cu mâna. Erau ultimele ființe omenești pe care exploratorii aveau să le vadă o perioadă foarte îndelungată. Vasul a fixat direcția spre sud și a intrat, trecând lin peste nenumărate epave, în apele ucigașe din largul Capului Horn, unde se ciocnesc Atlanticul și Pacificul și vântul se rotește nestingherit în jurul planetei.

Capitolul 6

Un cadavru în calea noastră

înainte de a fi văzută, Antarctica a fost imaginată. Vechii greci, care știau deja că pământul este de formă sferică, deduceau logic că trebuie să existe o mare întindere de uscat la extremitatea sudică a globului, pentru a contrabalansa continentele cunoscute din emisfera nordică. Acest ipotetic ținut a primit felurite nume de-a lungul vremurilor, între care și Terra Australis Incognita. Cel care i-a rămas, Antarctica, este

antonimul lui „Arctica”, termen el însuși derivat din grecescul âpKTOț, adică „urs”, deoarece regiunile cele mai nordice ale planetei se găsesc drept sub constelațiile Ursa Mare *(Ursa Maior)* și Ursa Mică *(Ursa Minor)*[52].

în folclorul polinezian se spune că marele navigator din veacul al VII-lea, Ui-te-Rangiora, s-a aventurat atât de mult spre sud în canoea lui făcută în parte din oase omenești, încât a văzut „stânci golașe care cresc dintr-o mare înghețată” - pesemne aisberguri. Dacă povestea este adevărată, avea să treacă aproape un mileniu până ca vreo altă făptură omenească să simtă răsuflarea rece a Antarcticii. Este vorba despre corsarul englez Francis Drake, care a făcut încojurul lumii pe apă într-o vreme în care cartografii populau regiunile de la fundul hărților cu monștri himerici. însărcinat cu găsirea Terrei Australis

Incognita și cu revendicarea ei în numele reginei Elisabeta I (și cu păstrarea oricăror comori jefuite pe drum de la spanioli), în 1578, Drake a traversat Țara de Foc cu vasul *Golden Hind,* unul din cele trei galioane de sub comanda lui, și a ieșit în Pacific, unde o furtună îngrozitoare l-a aruncat în apele necunoscute de la sud de Capul Horn.

Iată ce scria Francis Fletcher, preot aflat la bordul galionu- lui: „Vânturile te făceau să crezi că însuși măruntaiele pământului se dezlănțuiseră toate odată, ori că norii cerurilor fuseseră strânși laolaltă ca să își îndrepte toată puterea asupra acelui loc”. Cei 805 kilometri care despart Capul Horn de Insulele Shetland

---

52 în Ursa Mică se găsește Polaris, Steaua Polară (n. a.).

de Sud au căpătat numele de Strâmtoarea lui Drake. Alți 105 kilometri - Strâmtoarea Bransfield - despart acele insule de Peninsula Antarctică, Pământul sau Ținutul Graham, tentaculul care iese din masa continentului.

Belgicăi i-a luat șapte zile ca să încheie infernala trecere de la civilizație la universul înghețat de la capătul pământului. Vasul s-a bucurat la început de ape relativ calme, simțind foarte puțin din furia descrisă de Fletcher și de mulți alți navigatori după el. De Gerlache a reușit să mențină un curs îndeajuns de constant pentru ca Arctowski să efectueze mai multe sondări ale adâncimii, primele de acest gen făcute la sud de Capul Horn.

Savantul polonez a testat ipoteza conform căreia Insulele Shetland de Sud și munții despre care se știa că există în Peninsula Antarctică sunt continuarea Anzilor Cordilieri, care traversează, ca o coloană vertebrală, America de Sud și fac o curbă spre est, încheindu-se în Insula Statelor. Folosind un instrument de sondare cu aburi ca să arunce un fir cu plumb și să-l mulineze la loc, Arctowski a măsurat o înclinare pronunțată a fundului oceanului până la colosala adâncime de 4 040 de metri.

Deși Arctowski era încredințat că asta-i infirmă ipoteza, instinctul lui fusese, cel mai probabil, corect, mulți geologi

contemporani fiind de părere că Anzii și lanțul muntos antarctic, cunoscuți sub de numirea de Antarctanzii, au fost odinioară legați între ei. Rămășițe fosilizate de reptile și de conifere identificate în Antarctica sunt vestigii ale unei clime odinioară temperate. Despresiunea adâncă descoperită de Arctowski este

dovada noțiunii moderne de derivă continentală, care a dus, acum aproximativ 50 de milioane de ani, la crearea Strâmtorii Drake.

în tot acest timp, unii marinari se amuzau doborând albatroși în zbor printr-o metodă curioasă: puneau momeală într-un cârlig de pescuit și lansau firul undiței în aer; pasărea se năpustea să prindă momeala înainte ca ea să ajungă în apă, dar se trezea trasă violent spre punte și omorâtă. Oasele aripii de albatros, lungi și goale pe dinăutru, erau, descoperiseră marinarii, numai bune pentru niște pipe frumoase.

Echipajul uitase, evident, de poemul lui Coleridge. Norocul de vreme frumoasă pe care-1 avusese *Belgica* a luat sfârșit aproape imediat. A doua zi a fost nevoie de burdufuri cu ulei ca să potolească marea furioasă.

La 19 ianuarie, o sclipire s-a arătat la orizont, proiectată pe fundalul unui cer înnegrit. Era așa-numitul *„landblink”',* o reflexie a înzăpezitelor Insule Shetland de Sud aflate dincolo de curbura Terrei. Ceva mai târziu, toți cei de la bord s-au repezit pe punte ca să vadă primul aisberg, un punct alb plutind la mai mulți kilometri depărtare. Curiozitatea s-a prefăcut curând în groază. Ceața s-a îndesit în noaptea de 20 ianuarie, iar *Belgica* a înaintat cu viteză redusă prin bezna din care mase albe monstruoase, unele mai înalte decât catargele ei, apăreau fără veste una după alta.

într-o dimineață, când Somers a coborât presiunea la motor ca să repare condensatorul, marinarii au putut, dintr-odată, să audă în depărtare ciocnirea tunătoare a ghețurilor, mugetele

[1] *Landblink-ui* este un straniu fenoment atmosferic, o lucire care se observă de pe mare deasupra regiunilor polare acoperite de zăpezi (n. tr.).

fiarei antarctice. Un aisberg masiv s-a ivit brusc din cețuri. Lecointe a încercat să-l ocolească, dar era prea târziu - chila vasului s-a ciocnit de el cu un trosnet înfricoșător. La suprafața apei s-au ridicat bucăți de lemn.

în ciuda acestui avertisment, de Gerlache a trecut la timonă și a continuat înaintarea printr-o ceață nemaipomenit de deasă, nerăbdător să ajungă la îndelung imaginata lui destinație. Frigul și pericolul păreau să-l învioreze. Creditori, critici, marinari răzvrătiți, sabotori, cu toții rămăseseră departe în urmă. Era acum destul de aproape cât să inspire aerul întăritor al destinației lui, pe care nimic nu-1 mai putea împiedica s-o atingă.

îndrăzneala comandantului l-a impresionat pe Amundsen, ba l-a și speriat puțin. Iată ce scria el în jurnal, în noaptea de 21 ianuarie: „Comandantul nu se teme... Motorul încă merge la 75 de turații. Nu pot decât să-i admir îndrăzneala. Mereu înainte. îl voi urma cu bucurie și voi căuta să-mi fac datoria”.

Cari August Wiencke era la timonă puțin înainte de amiaza zilei de 22 ianuarie când vânturi puternice neașteptate au făcut marea să se zbuciume nebunește. Pinguinii țâșneau în și din apele frământate. Ajustând constant cârma după tangajul și ruliul navei, Wiencke a făcut tot ce i-a stat în putință s-o țină dreaptă și pe rută și să ocolească aisbergurile care veneau spre ea. Era nou în meseria de timonier. Angajat ca băiat de cabină, norvegianul de 20 de ani fusese înaintat marinar la Punta Arenas, după debarcarea celor patru zurbagii belgieni, în semn de recunoaștere pentru zelul și voia bună care-1 caracterizau.

Wiencke începuse să prindă muzica furtunilor, se obișnuise cu felul în care vânturile „aparent voiau să

sfâșie totul și făceau șarturile[53] să scârțâie de la cel mai înalt tremolo până la cel mai jos bas”. Tânărul prindea viață în astfel de furtuni, care-i

aminteau de sonatele lui Beethoven. îndrăgit de echipaj și de ofițeri, Wiencke se dovedise la înălțimea încrederii superiorilor. Se oferea voluntar pentru cele mai primejdioase misiuni, dornic să-și demonstreze agilitatea și mult prea adesea ignorând stăruitoarele îndemnuri ale lui Amundsen la precauție.

Acum se confrunta cu cea mai grea provocare. Aisbergurile amenințau să asalteze vasul din toate direcțiile. A început să ningă, lucru care limita suplimentar vizibilitatea. Stropii îi îm- proșcau violent haina și pălăria de mușama galbenă.

Valuri enorme se spărgeau de mijlocul vasului și-i inundau cala prin bocaportul principal deschis. Wiencke a auzit vocea lui Amundsen răzbind prin urletele vântului, chemându-1 de pe covertă să dea o mână de ajutor. Tânărul i-a lăsat cârma belgianului Gustave-Gaston Dufour, a coborât scara și s-a cufundat pleoscăind în apa până la genunchi care inunda acum puntea. Bucăți de cărbune blocaseră sabordurile și împiedicau apa să se scurgă în mare. Vasul se legăna și odată cu el și apa de pe punte, balta adâncindu-se cu fiecare val care năvălea peste balustradă. Wiencke a dat fuga lângă Amundsen, luptându-se să rămână în picioare. Prim-locotenentul i-a ordonat să-1 ajute pe colegul lui, Johansen, să deblocheze un sabord. Alți marinari împunseseră deja bucata de cărbune cu un

53 Șartul este un odgon de oțel sau de cânepă care servește la fixarea laterală a catargelor și la prinderea scărilor pentru urcarea pe acestea (n. tr.).

piron de lemn, reușind doar s-o înfunde și mai bine. Cei doi trebuiau să născocească ceva mai ingenios.

Johansen era de părere că singura lor șansă era să desfunde sabordul dinspre exterior. A găsit o rangă de fier lungă de care a legat pironul de lemn, improvizând astfel un mai cu ajutorul căruia să miște din loc bucata de cărbune. Wiencke avea să se întindă pe copastie, să țină maiul improvizat peste balustradă și să alinieze pironul cu sabordul, iar Johansen, legat bine, avea să se aplece peste bord și să lovească pironul cu un ciocan.

Wiencke, în haina de ploaie lunecoasă, s-a întins pe copas- tia udă și a apucat balustrada cu o mână, cu cealaltă ținând

maiul. Johansen l-a izbit iar și iar cu un ciocan mare, însă bucata de cărbune nu s-a clintit. S-a îndepărtat de balustradă ca să se gândească la ce altă metodă să mai încerce. Și s-a întors cu spatele la Wiencke.

Din ceața deasă de la prora, la numai câțiva metri de navă a apărut un aisberg. Când *Belgica* a virat la tribord ca să-l evite, vântul i-a umflat velatura, facând-o să țâșnească înainte. Simultan a fost sufocată de un alt val gigantic. Când Johansen s-a răsucit la loc, Wiencke dispăruse.

Marinarul norvegian a sărit pe balustradă și s-a uitat în jos. Nimic. Apoi s-a uitat la pupa și a zărit un tablou înfricoșător: prietenul lui, zbătându-se în apele reci, se îndepărta cu iuțeală.

A alergat la careu, a dat ușa de perete și a urlat cât îl țineau plămânii:

— Wiencke peste bord! Wiencke peste bord!

La urletul lui, de Gerlache și Lecointe au ieșit în goană pe punte.

— Repede, burdufurile cu ulei! a strigat de Gerlache.

Johansen a urcat în mare grabă pe covertă și i-a dat dispoziție lui Dufour să cârmească în contra vântului ca să încetinească vasul, însă timonierul belgian i-a aruncat o privire nedumerită, după care și-a reîndreptat atenția către asaltul violent al aisbergurilor. Pentru întâia oară bariera lingvistică de la bordul vasului avea consecințe dramatice. Johansen a recurs la limbajul semnelor, însă Dufour tot nu pricepea. Cu fiece clipă irosită, Wiencke se îndepărta tot mai mult.

Chiar și în ape liniștite, la o asemenea latitudine un om peste bord poate muri de hipotermie în câteva minute. Pe furtună, când riscul de înec e la fel de mare, el ar avea încă și mai puțin timp să revină la bord înainte ca urmările să fie ireversibile.

Nu era niciun moment de pierdut. De Gerlache a urcat grăbit pe covertă, l-a îmbrâncit cât colo pe Dufour, a luat timona și a oprit vasul cu vântul la prora, mereu cu un ochi la

un aisberg amenințător. Amundsen a telegrafiat mașiniștilor să dea înapoi.

Saula de loch - cablul subțire și cu noduri care este tras după un vas pentru a-i măsura viteza - a lunecat pe lângă Wiencke. Tânărul a înotat cu disperare ca să-i apuce capătul liber, înfașurându-și-1 apoi de încheietură. Avântul vasului l-a smucit înainte. Cook a apucat zdravăn de celălalt capăt al lochului și a început să-1 tragă cu nădejde pe Wiencke înapoi, luptând împotriva mării. L-a târât pe norvegian prin valuri, fiecare din ele făcând ca greutatea băiatului să smucească saula de parcă un pește uriaș s-ar fi zbătut să scape. Brațele și spatele doctorului tremurau. Parâma îi tăia palmele și curând a început să se lase ușor. Cook simțea cum lunecă mâinile tânărului

marinar. în ajutorul lui a venit Johansen. Wiencke abia de se mai putea ține la suprafață.

Amundsen, forțându-și vocea ca să biruie mugetul furtunii, i-a îndemnat pe Lecointe și de Gerlache să coboare o barcă de salvare. Comandantul a considerat însă că furtuna era prea puternică și a refuzat să riște viețile a patru sau cinci marinari ca s-o salveze pe a unuia singur. Lecointe s-a oferit să se ducă el. Și-a legat repede o parâmă în jurul mijlocului, facându-i un nod de scaun, și i-a cerut comandantului permisiune să sară.

Momentul era unul critic. Cu picăturile de apă sărată în- țepându-i fața, de Gerlache a ezitat. Nu-1 putea abandona pe Wiencke, dar nici nu-și permitea să piardă omul a cărui experiență de navigație era de neînlocuit. Lecointe a luat tăcerea perplexă a comandantului drept un răspuns afirmativ. într-un gest de inimaginabil curaj, s-a urcat pe copastie, și-a potrivit saltul după legănările vasului și s-a aruncat în apă.

Urletele vântului și strigătele tovarășilor de echipaj au amuțit de-ndată ce Lecointe a plonjat în adânc. Nu mai auzea decât tumultul oceanului. încălțările și hainele îl trăgeau în jos și-i încetineau revenirea la suprafață. Temperatura era de abia

-2°C, punctul de îngheț al apei sărate. La o astfel de temperatură, senzația nu este de frig, ci de durere intensă.

Căpitanul a ieșit la suprafață lângă Wiencke și a inspirat cu nesaț. Ochii tânărului marinar, larg deschiși, erau fixați în gol. Paralizat de frig, respira totuși adânc pe nas, eliminând apă de mare. Lecointe l-a prins în brațe și mai mulți marinari au încercat să-i salte pe amândoi la bord. Căpitanul era în apă de numai câteva secunde și deja simțea contracturi musculare. Valuri

colosale îi ridicau pe cei doi până aproape la înălțimea copastiilor *Belgicâi,* pentru a-i prăbuși apoi la capătul saulei, unde atârnau ca de un ștreang. La fiecare încordare a parâmei, strânsoarea lui Lecointe mai slăbea puțin. Wiencke era greutate moartă, iar hainele îmbibate de apă îl făceau și mai greu. Saula i-a mai azvârlit de două, trei ori înainte ca Lecointe să renunțe.

Căpitanul se legăna de saulă, neajutorat. Mai jos, parâma s-a descolăcit de pe încheietura lui Wiencke, în care lăsase adânci brazde palide. Nava rula acum atât de violent, încât cu fiecare val Wiencke ajungea la un braț distanță de punte. Johansen s-a aplecat peste balustradă și, ținut de Danco și de Amundsen să nu cadă, a reușit să-și apuce compatriotul de mâna stângă, însă de-ndată ce *Belgica* s-a înclinat spre babord, greutatea lui Wiencke, pe care acum nu o mai susținea nimic, a devenit de neîndurat. Strânsoarea în care Johansen ținea mâna inertă și udă a prietenului său a slăbit, pierzându-se apoi cu totul când *Belgica* s-a înclinat iarăși la tribord și s-a trântit în apă. Oceanul s-a retras și l-a luat pe Wiencke cu el.

Băiatul plutea acum pe spate. Marinarii au reușit, în sfârșit, să-l vadă clar. Iar tabloul care li s-a arătat era înfiorător: tânărul era acum de nerecunoscut, negru la față și cu spume la gură.

Târât de un val și mai departe de navă, Wiencke a început să se scufunde. Colegii lui au rămas să privească până ce nu i-au mai zărit deloc galbenul pălăriei.

* » »

în laboratorul lui, cu eprubetele și paharele, pe care avusese prevederea să le încuie în dulapuri, zdrăngănind deasupra capului, Racoviță zăcea pe

dușumea în speranța că-și va potoli răul de mare. Brusc, în ușă și-a făcut apariția o siluetă. Racoviță a întors capul și l-a văzut pe Arctowski, palid și tremurând.

— Wiencke e mort!

— Mort? a întrebat Racoviță, sărind în picioare.

— Da, înecat, măturat peste bord de un val!

Racoviță a alergat la careu, unde a dat de Lecointe. După trauma salvării eșuate, căpitanul fusese dus înăuntru. Era pe jumătate gol, tremura și plângea nestăpânit.

— *Raco,* n-am putut, mi-a lunecat din mâini.

Căpitanul a trebuit alinat și îmbrăcat, cum spunea Racoviță mai târziu, „ca un copil”.

Pe punte nu era vreme de jelit, căci vijelia încă nu se potolise. De Gerlache a preluat comanda. Trebuia să scoată vasul din furtuna aceea. A zărit pământ undeva în față și la stânga. Consultându-și hărțile incomplete, singurele lui călăuze în acele ținuturi - una de la Amiralitatea Britanică, cealaltă desenată cu câțiva ani înainte de Eduard Dallmann, un vânător de balene german - de Gerlache l-a identificat drept Insula Low, sau Isla Baja, cea mai sudică dintre Insulele Shetland de Sud. A virat spre ea, în căutarea unui adăpost împotriva furtunii. Cu vânt din pupa, *Belgica* a făcut cu dexteritate slalom printr-un grup de aisberguri și a ajuns la insulă, unde a acostat.

Nava se liniștise, în sfârșit.

în noaptea aceea, peste *Belgica* a căzut un lințoliu sufocant, în cabine și pe teugă, oamenii rememorau tăcuți ultimele clipe de viață ale lui Wiencke. Pentru mulți, era prima întâlnire cu moartea violentă. Chiar doctorul și alții ca el, care nu erau străini de vederea unui cadavru, înfiorătoarea imagine a chipului grotesc desfigurat al lui Wiencke i-a luat pe nepregătite.

Racoviță nu fusese martor la accident, dar și pe el îl bântuia. Nereușind să adoarmă, s-a dus în laborator, s-a așezat pe scaun și a meditat la neașteptata și tragica întorsătură pe care o luaseră lucrurile: „Eram abia la începutul expediției și deja să pierdem un tovarăș! Al cui e rândul acum, ne gândeam noi, și cine știe dacă toată expediția nu e menită să piară în vreun colț înghețat al Antarcticei necunoscute. [...] Natura își cere însă totdeauna drepturile [...]”[54]. Nu era singurul care-și punea această întrebare.

De Gerlache știa că Antarctica îi va pune în pericol, că acest continent trebuia respectat și temut, însă pierduse un om, și unul bun, înainte chiar să zărească uscatul. Comandantul se întreba dacă făcuse bine să nu coboare barca de salvare. Se întreba ce le va spune părinților lui Wiencke, care cu siguranță că îl vor învinovăți. Dacă nu ar fi fost *Belgica,* fiul lor ar fi fost încă în viață.

Cook mai simțea încă greutatea băiatului la celălalt capăt al saulei lochului. Wiencke se zbătea în apă când apucase el pa- râma. Când izbutise să-1 readucă lângă vas, era viu, dar apatic. Ar fi putut oare să-l tragă înapoi mai repede? Ar fi schimbat asta cu ceva lucrurile?

Amundsen era torturat de gândul că el fusese acela care-i ordonase lui Wiencke să desfunde sabordul. în seara aceea, își elogiază în jurnal compatriotul: „Nu îl vom uita niciodată. Avea, din nefericire, un defect. Mereu voia să iasă în afara vasului fără a se ancora de mijloc. [...] Eu mereu îl chemam înapoi”. îi tot repetase să-și lege o frânghie de mijloc. Ar fi putut oare să-i mai fi zis încă o dată?

Cel mai tulburat de moartea băiatului era însă omul

54 Emil Racoviță, *Spre Polul Sud,* Editura Frontiera, București, 2019, p. 13. Racoviță relatează pe scurt furtuna care i-a surprins și zadarnicele încercări de a-1 salva pe „sărmanul nostru tovarăș Wiencke” (n. tr.).

care făcuse și cel mai mult ca să-l salveze. Lecointe își riscase viața

sărind în apele reci și înfuriate. îl ținuse în brațe, dar strădaniile lui eroice se dovediseră insuficiente. Căpitanul nu se putea stăpâni să nu regrete că nu reușise să-l țină mai bine: „îl vedeam întruna pe Wiencke, ochii neînsuflețiți larg deschiși, luați de valuri pentru totdeauna”.

Capitolul 7

în necunoscut

La ora 5 a după-amiezei de 23 ianuarie, la orizont a apărut un punct negru, vizibil printr-o spărtură în ceață. Echipajul zărea pentru întâia oară continentul antarctic. In câteva ore ceața s-a destrămat și în jurul vasului s-a materializat un ținut muntos. *Belgica* intrase în Golful Hughes, pe țărmul nord-ves- tic al Ținutului Graham. Exploratorilor le-a părut un tărâm mitologic. Zăpada începea unde se sfârșea apa, de parcă oceanul s-a fi înălțat până la jumătatea Munților Himalaya.

Pentru de Gerlache, momentul era electrizant, încununarea tinerei lui vieți. Dinainte se întindea ținutul de vis pe care tânjise atâta să-1 privească. Pusese la cale expediția, adunase bani pentru ea, îndurase săgețile otrăvite ale presei belgiene și ale altor pesimiști, suferise o întârziere umilitoare după alta, evi- tase de puțin o răzvrătire la bord și un naufragiu, și deja pierduse un om de sub comanda lui. Acum însă, în sfârșit, fantezia copilăriei lui devenise realitate. Poate că singurul care-i putea înțelege cu adevărat starea de beatitudine era doctorul, care de ani de zile încerca să ajungă aici. în ciuda tuturor piedicilor, ni- ciunul dintre ei nu renunțase vreodată la speranța că va apuca ziua aceasta. Gloria era, în sfârșit, atât de aproape.

înaintând cu precauție printr-o aglomerare de

aisberguri, cu drapelele norvegian și belgian coborâte în bernă, în memoria lui Wiencke, *Belgica* a trecut pe lângă mai multe insulițe, puține

dintre ele figurând pe hartă. Pufăitul sacadat al motorului cu aburi se propaga peste apele sticloase. La ora 21.30, la lumina miezului de noapte estival, ofițerii au ales o insulă peentru prima debarcare, o halcă de bazalt neremarcabilă și necartogra- fîată, cu diametrul de 350 de metri, aproape lipsită de zăpadă și cu un țărm accesibil. De Gerlache avea să boteze prima contribuție cartografică a expediției după tatăl său - Insula Auguste.

De Gerlache, Cook, Arctowski, Racoviță și Danco s-au îngrămădit într-una dintre bărci și au vâslit la țărm. O cacofonie de păsări necunoscute - stercorarii, petreli, pinguini - s-a stârnit, în semn de protest, la sosirea lor. „Totul în jurul nostru părea dintr-o altă lume. Peisajul, fauna, norii, atmosfera, apa, totul era învăluit într-o aură de mister”, scria Cook. Au explorat insula cam o oră, Arctowski desprinzând mostre de roci, Racoviță colectând licheni, mușchi și specimene de alge, Danco încercând să răpească pinguini. în acest timp, se lăsase seara și fluxul crescuse. Cook și de Gerlache s-au întors la barcă pentru a o împiedica să se zdrobească de stânci și și-au îngăduit o clipă de răgaz în vreme ce camarazii lor lucrau pe uscat. „Am încercat să-i urmărim prin binocluri cât ne legănam alene în barcă, însă i-am pierdut curând din vedere, în beznă. Am reușit să-l localizăm pe Arctowski după ecoul surd al ciocanului, iar de Racoviță am dat după corul de pinguini care-1 întâmpina din stâncă în stâncă”, scria Cook. S-au întors pe *Belgica* puțin după miezul nopții, Danco ducând sub fiecare braț câte un pinguin care se zbătea.

A doua zi, 24 ianuarie, după debarcarea pe o a doua insulă necartografiată, *Belgica* a navigat foarte aproape de țărmul golfului, în căutarea unei treceri care să taie spre est Ținutul Graham și să-i scoată în Marea Weddell. Un atare pasaj navigabil nu s-a arătat, dar o deschizătură în lanțul muntos indica posibila existență a unui lung canal natural spre sud-vest. Hărțile Golfului Hughes arătau în direcția aceea doar uscat

continuu. Și totuși, din gabie, strâmtoarea se întindea cât vedeau cu ochii. Hărțile erau evident greșite. După numai o zi în aceste ape, de Gerlache era față în față cu țelul vieții oricărui explorator - posibilitatea unei descoperiri importante.

Vreme de trei zile, comandantul a rezistat ispitei de a pătrunde în canalul acela pentru ca oamenii de știință să poată explora cum se cuvine Golful Hughes, iar Lecointe să-i poată schița contururile. Căpitanul a beneficiat, în ziua de 25, de o rară destrămare a norilor, care i-a permis să marcheze cu ajutorul sextantului de alamă înălțimea soarelui deasupra orizontului și să stabilească exact latitudinea vasului. Ceața care învăluie de regulă coastele Antarcticii a elucidat motivul pentru care puținele hărți existente erau atât de inexacte și de incomplete - este îndeobște foarte greu să zărești linia țărmului, darămite soarele ori stelele.

în ziua de 26 ianuarie, Amundsen s-a alăturat echipei care a debarcat pe Insula Two Hummock, una dintre puținele care puteau fi identificate pe hărțile maritime existente, ca să-și încerce schiurile. *Fșșș,* luneca fericit și liniștit pe ghețarul care acoperea mai toată suprafața insulei, pe lângă pinguini uimiți, încrezător că face prima incursiune pe schiuri de pe continent. Un triumf mărunt, cu siguranță, dar întâia lui premieră, începutul

unei foarte lungi liste de recorduri polare pe care spera să le realizeze de-a lungul vieții.

în după-amiaza cețoasă de 27 ianuarie, de Gerlache a cârmit, în sfâșit, vasul spre intrarea în canalul sud-vestic care-1 ademenea de zile întregi. Ca să marcheze pătrunderea în ape virgine, comandantul a înălțat pavilionul Belgiei pe unul din catarge, conștient că numai el, echipajul și fauna locală îl vor vedea fluturând. Cel mai apropiat vas se găsea la sute de kilometri spre nord.

Sau, asta credeau ei. Navigând lin în direcția canalului, flan- cați la babord și la tribord de balene cu cocoașă care împroșcau

apă, oamenii din echipaj au observat drept în față un obiect lung și neted. Era un catarg cu vergile încă atașate și nealbit de sare, rămășița unui naufragiu, și din câte se vedea, unul tulburător de recent. Se petrecuse în apropiere? Sau resturile acelea veneau dintr-o lume îndepărtată? Unii l-au interpretat drept un semnal de avertisment. Lecointe, de pildă, care scria: „Va fi oare aceasta și soarta *Belgicăi,* să dispară pentru totdeauna fără a lăsa altă urmă decât un fragment de vergă sau de catarg?”

Imaginea de rău augur a fost însă curând dată uitării, căci *Belgica* intra în apele strâmtorii într-o lumină de basm. Soarele se cufundase în spatele munților, dar încă le mai învăluia crestele și ilumina norii răzleți de deasupra, alcătuind un baldachin aurit care se întindea peste valea întunecoasă și se răsfrângea în apa vineție. Aisbergurile pluteau în tăcere, ca niște „fantasme”, observa Lecointe.

Membrii expediției erau primele ființe omenești care admirau acel sublim peisaj. Purtați de motorul cu aburi,

flancați din ambele părți de munți cu înălțimi de 1 500 de metri, locuitori ai unui Eden înghețat, botezau fiece insulă, coastă și cap și specii până atunci necunoscute, fiece metru câștigat de ei îmbogățind zestrea de cunoștințe despre lume.

Vara antarctică este un anotimp magnific, în care temperaturile rareori coboară mult sub punctul de îngheț (și nici nu urcă mult peste el), iar noaptea nu se lasă niciodată cu adevărat. în locul ei este un crepuscul prelungit, care proiectează pe suprafața apei o lucire sidefată. „Amurgul și răsăritul se amestecă laolaltă”, scria de Gerlache, deși bezna avea curând să se strecoare între ele și să persiste puțin mai mult cu fiece rotație a planetei.

Mostrele adunate de geologul expediției, polonezul Arctow- ski, indicau faptul că regiunea era alcătuită din rocă vulcanică, în principal granit și bazalt. Toți versanții, cu excepția celor foarte abrupți, erau înveșmântați în zăpadă. Era un peisaj făurit de foc și modelat de gheață. Ghețarii nu străbăteau pur și

simplu văile, ca niște râuri, cum se întâmplă în lanțurile muntoase din regiunile mai temperate, ci acopereau fiece suprafață pe care zăpada reușea să se instaleze. Ningea în mai toate zilele, de regulă pentru scurte perioade și rareori cu fulgi mari. Dar acumulându-se în mii de ani și netopindu-se vara, zăpada se tasase într-un strat de gheață cu grosimi de mai multe sute de metri, care se mișca lent, dar inexorabil, spre mare, unde avea să se fragmenteze în aisberguri, tras în jos de propria greutate sau erodat de lipăitul continuu al valurilor[55].

Străbătând canioanele de gheață, pe Cook l-a frapat

---

55 în alte regiuni ale masei continentale antarctice, calota glaciară măsoară peste 1,6 kilometri grosime (n. a.).

dramatismul incomparabil al acestui ținut, față de ce văzuse în Arctica. Fotograf desemnat al expediției, și-a instalat trepiedul pe punte și îndrepta obiectivul spre fiece nouă minunăție. „în vreme ce nava se deplasa cu repeziciune înainte, deschizând o panoramă după alta a unei lumi noi, zgomotul aparatului de fotografiat se auzea regulat și succesiv, precum ticăitul unui ceasornic”. Fotografiile realizate de Cook erau primele făcute vreodată continentului și reflectau fidel un mediu care până și ochiului liber se înfățișa mai mult în alb și negru.

Printre cele mai frecvente subiecte ale lui Cook se numărau aisbergurile în infinita lor varietate. Originea lor este însă una și aceeași: o bucată enormă care se desprinde dintr-un ghețar și se prăbușește în apă - un proces zgomotos și violent numit rupere a ghețarului - pentru a lua apoi alt drum și altă formă pe măsură ce este modelat de valuri. Cu temperaturi care variază de la ușor mai cald până la ușor mai rece decât gheața de apă dulce, marea treptat netezește unghiurile, adâncește cavitățile și rafinează punctele. Poate sfârși prin a despica o secțiune mare a aisbergului, ducând la schimbarea centrului său de greutate și la înălțarea sau la reorientarea enormei lui mase. Acum, valurile au acces la segmente care înainte fuseseră

deasupra liniei de plutire. Bulele de aer care se ridică la suprafață lasă pe laturi adâncituri care amintesc de coloanele grecești. Odată cu rotația aisbergului în apă, aerul scapă într-o direcție nouă, creând astfel modele complexe.

Cu cât un aisberg rămâne în apă vreme mai îndelungată, cu atât devine mai ușor de recunoscut. Cei mari - unii se ridică la peste 60 de metri deasupra

nivelului mării, alții pot avea mai mulți kilometri lungime - ajung uneori să semene cu niște palate boltite, valurile săpând grote adânci și perforând ocazional gheața pentru a da naștere la tuneluri și colonade. Fragmentele mai mici iau înfățișarea unor creaturi fantastice. Urmărindu-le parada, oamenii de la bordul *Belgicăi* erau ca niște copii care văd forme în nori. Scrie Cook: „L-am auzit pe Arctowski sugerând Sfinxul egiptean. Dar Racoviță insista că este întruchiparea unui urs polar, și cineva a strigat: «Se mișcă!» Pe dată imaginea a devenit reală, iar marinarii au refuzat să creadă că nu este un urs viu”.

în zilele fără vânt, când nu reprezentau nicio amenințare, aisbergurile erau un izvor de nesfârșită fascinație. Frumusețea lor era însă proporțională cu periculozitatea. întrucât porțiunea scufundată se întinde până mult sub suprafața apei, aisbergul este supus acțiunii curenților de adâncime, care pot avea direcții diferite față de cele ale curenților de suprafață sau ale vântului, făcând uriașa masă de gheață să se miște în mod imprevizibil[56]. Ceea ce, pe vreme bună, pare un fantastic parc sculptural, pe timp de furtună sau pe ceață se poate transforma într-o capcană letală.

Dacă fotografiile foarte clare, în alb și negru, realizate de Cook sunt ideale pentru documentarea contrastelor frapante ale munților înzăpeziți, ele nu suprind subtilele pete de culoare

vizibile numai de aproape: galbenul, roșul și oranjul lichenilor care împodobesc stâncile, turcoazul intens al porțiunii scufundate a unui aisberg. După cum nu

56 în medie, cam șapte optimi din masa unui aisberg sunt scufundate. Un aisberg care se înalță la 60 de metri deasupra nivelului mării poate avea o porțiune scufundată de 430 de metri (n. a.).

înregistrează nici gama încântătoarelor nuanțe de albastru care se reflectă din gheață și emană din crevase. Culoarea era concentrată mai ales în cavernele adânci formate în aisberguri, ademenind marinarii să se aventureze în ele.

Cook nu rata niciun prilej să meargă la țărm. Fiind cel mai agil dintre toți membrii expediției, obișnuia să stea la prora bărcii și să fie primul care sărea pe stânca lunecoasă, cu o pa- râmă în mână. își țâra greoiul aparat de fotografiat până pe niște polițe stâncoase nesigure și imortaliza de acolo impresionantele peisaje, cu *Belgica* navigând maiestuos prin apele canalului. Instantaneele acestea creează o impresie de nemișcare și seninătate care contrastează radical cu descrierea făcută de Cook zgomotelor pe care le auzeau: „Impresionante și straniu de interesante erau sunetele curioase ale cormoranilor, glasurile pătrunzătoare ale pescărușilor, răgușitul *caah, caah* al pinguinilor, bruștele și neașteptatele coloane de apă ridicate de balene, pleoscăitul focilor și al pinguinilor, strigătele ca de bebeluș ale animalelor tinere de pe stâncile din fața noastră”. Din timp în timp, răgetul unui ghețar care se despica stârnea ecouri în munți - zgomotul forței brute a naturii, născător de groază și totodată de admirație.

Racoviță, primul naturalist care punea piciorul în Antarctica, își primejduia continuu viața în numele științei. în după-amiaza zilei de 1 februarie, pe insula care avea să poarte numele de Cuverville, s-a trezit la poalele unui zid de stâncă abrupt. Prin ochean, a zărit undeva, foarte sus, câteva fire de iarbă. Era ca vederea unui palmier în inima deșertului. De când părăsiseră America de Sud, singurele urme de floră pe care le zărise luaseră forma algelor, mușchilor și lichenilor. Era hotărât să colecteze un specimen din acea iarbă, în ciuda

ascensiunii periculoase și a lipsei lui de experiență ca alpinist. Și-a azvârlit cât colo carabina și săculețul și a început să se cațere, agățându-se de micile asperități ale stâncii cu vârful degetelor, înfigând pioletul în scobituri și trăgându-se apoi în sus de coada lui. Ascensiunea era chinuitoare, însă adrenalina acționa ca un stimulent. Când era aproape de țintă, la o înălțime amețitoare deasupra plajei pietroase, doi stercorari - niște păsări mari, cafenii, asemănătoare pescărușilor - s-au repezit la el și au început să-l ciupească și să-l plesnească furios cu aripile. Era limpede că-și apărau puii. Racoviță vedea acum două căpșoare pufoase ițindu-se dintr-un cuib aflat pe o ieșitură în stâncă. Au fost clipe de groază. O singură mișcare greșită ar fi dus la o cădere fatală. Cu stânga agățat de stâncă, Racoviță agita nebunește pioletul, izbutind să îndepărteze păsările cât să înhațe un smoc de iarbă înainte de o coborâre precipitată.

Trofeul meritase cu prisosință deranjul - cea mai sudică plantă cu flori din lume, *Deschampsia antarctica,* o iarbă rară și deosebit de rezistentă, capabilă să suporte frigul, vântul și puținătatea solului. Antarctica este un tărâm neiertător, inospitalier, însă câtuși de puțin sterp. Viața nu se lasă învinsă.

La microscop, Racoviță a descoperit o bogăție de microorganisme, cum ar fi de pildă dolofanul tardigrad cu opt picioare, care supraviețuiește în condiții extreme pe Terra (și, după cum s-a descoperit între timp, chiar în spațiul cosmic). A adunat aca- rieni de pe stâncile îmbrăcate în mușchi și a descoperit cea mai mare viețuitoare strict terestră, endemică pentru Antarctica, o musculiță neagră lungă de cinci milimetri și fără aripi, care a fost denumită *Belgica antarctica,* în onoarea

expediției. Această musculiță, singura insectă originară din Antarctica, petrece până la doi ani în stadiul de larvă pentru ca, vara, să trăiască numai câteva zile în formă adultă, suficient cât să se reproducă. Faptul că, în urma evoluției, și-a pierdut aripile este o mărturie a violenței vânturilor care răscolesc continentul.

Toate animalele din acest ecosistem depind, cum observa Racoviță, direct sau indirect de mare. Păsările se hrănesc mai ales cu krill și cu alte crustacee. Câteva, precum stercorarii, mănâncă ouă și pui de pinguin. Altele, ca petrelul antarctic uriaș, sunt necrofagi voraci. Uneori, de câtă carne putredă ingurgitaseră, petrelilor le venea greu să-și ia zborul atunci când Racoviță se apropia să examineze un stârv. Dar, cum a descoperit zoologul, pasărea aceasta și-a dezvoltat un mecanism defensiv deosebit de grețos: „Când încerci să pui mâna pe un animal rănit, îți azvârle de departe conținutul tubului digestiv, și când te vezi plin de aceste materii, mai mult sau mai puțin în descompunere, nu te simți tocmai mândru. Mirosul lor e persistent și oribil și, cu toate că un zoolog vede de toate și îndură multe, e cam greu să nu te dedai la aceleași manifestări ca petrelul”[1].

în locul aerului cristalin pe care membrii expediției s-ar fi așteptat să-l respire la aceste latitudini geroase, vântul aducea uneori arome nu tocmai agreabile, de la izul înțepător al coloniilor de foci la răsuflarea putrescentă a balenelor, pe care Racoviță a avut, din nou, rarul privilegiu de a o experimenta în modul cel mai direct. Voia cu orice preț să fotografieze o balenă cu cocoașă în clipa când aceasta ieșea la suprafață ca să respire, într-o zi, a zărit silueta scufundată a unui cetaceu, despicând apa în direcția vasului. A ieșit grăbit pe punte cu un aparat, gata să facă poza la momentul potrivit. Anticipase perfect mișcarea balenei. Animalul

s-a ridicat imediat și a expirat prin orificiu, inundându-1 pe naturalist cu un jet de apă fetidă amestecată cu duhoarea a nenumărate animale mici care rămăseseră prinse în fanoanele lui și muriseră acolo[57 58]. „Nasul meu a fost în acest moment invadat de o duhoare atât de respingătoare, încât mă rușinez să recunosc că am uitat să apăs butonul”, scria el.

între mirosurile omniprezente se număra și duhoarea de crustacee în putrefacție a coloniilor de pinguini. Coloniile acestea de clocit, pline de excremente care pătau zăpada de roșu sângeriu, puteau fi detectate de la sute de metri după mirosul înțepător și țipetele locuitorilor lor. Dintre toate ființele întâlnite de membrii expediției, niciuna nu le părea mai amuzantă ca pinguinul, cu mersul lui legănat și comic - amintind de pasul sacadat al oamenilor din filme, o tehnologie pe care frații Lumiere o prezentaseră la Bruxelles cu numai doi ani înainte - și societatea complexă în care trăia. Evoluând în izolare, pinguinii antarctici nu învățaseră să se teamă de om și i-au îngăduit lui Racoviță să le observe ritualurile de aproape. Povestitor plin de viață și adesea de haz, zoologul român nu a rezistat ispitei de a descrie cele două specii de pinguin care populau canalul, pinguinul antarctic și pinguinul papuan, în pitorești termeni antropomorfi. Pinguinul antarctic[1] „se deosebește de toți ceilalți printr-o linie îngustă, neagră, care se în- covoaie pe obrazul lor cel alb, întocmai ca o mustață răsucită de mușchetar. Din pricina ei, pinguinul antarctic are o înfățișare provocatoare și obraznică, ce

57 *Spre Polul Sud,* p. 22 (n. tr.).

58 Sau așa a dedus Racoviță. Unii zoologi sunt de părere că halena balenei cu cocoașă este mai probabil cauzată de bacterii pulmonare (n. a.).

de fapt se potrivește foarte bine cu firea lui”[59] [60]. Membrii speciei se dondăneau adesea pentru mici petice de teritoriu. Doi pinguini în plin duel „semănau cu niște precupeți de pește, care-și reproșează în mod reciproc calitatea mărfii lor”[61]. Mai simpatic și mai cooperant, și totodată mai colorat era pinguinul papuan. Racoviță îl descrie ca

fiind „ceva mai mare decât pinguinul antarctic și cu veșminte mai bogate”, cu ciocuri și picioare roșii strălucitoare, capete negre și împodobite cu o cunună albă[1].

Deși aproximativ identice ca mărime și ritualuri de împerechere, cele două specii se deosebeau îndeajuns de mult la fire ca Racoviță să le compare societățile cu cele două principale ideologii politice care se înfruntau pe atunci în Occident (și subiect al unor înflăcărate dezbateri în rândurile echipajului și ofițerilor de pe *Belgica):* „Antarcticul gălăgios și nesuferit, strict individualist, se ceartă în permanență pentru a-și apăra proprietatea; papuanul brav și modest este un comunist care nu are nimic de apărat față de concetățenii săi, utilizând locul în comun și simplificând nevoile creșterii puilor prin înființarea unui pensionat comunal”[62] [63]. Atât

---

59 Racoviță descrie cu mult umor „orașele” acestor zgomotoși pinguini *(Pygnoscelis antarctica):* „împreună cu mirosurile venea până la noi din unele din aceste orașe și ecoul unui zgomot îngrozitor. Auzeam niște «caah, caaah» sălbatice, urmate de corul furibund al unei mulțimi în delir. Ne întrebam mirați dacă nu cumva nimerisem în vreme de alegeri și am fost debarcat ca să fac o anchetă în această privință”. *Spre Polul Sud,* p. 25 (n. tr.).

60 *Spre Polul Sud,* p. 25 (n. tr.).

61 *Spre Polul Sud,* p. 27 (n. tr.).

62 *Spre Polul Sud,* p. 27 (n. tr.).

63 *Spre Polul Sud,* p. 31 (n. tr.).

de tare s-au îndrăgostit membrii expediției de pinguinii papuani, încât au luat la bord trei exemplare, ca animale de companie. Doi au murit aproape imediat. Al treilea s-a simțit ca la el acasă, hălăduind liber pe punte. Tovarășii lui de călătorie l-au îndrăgit, l-au răsfățat și l-au botezat Bebe.

îndatoririle lui Racoviță nu se reduceau doar la simple observații științifice. Se aștepta de la el să aducă mai multe specimene din fiecare specie întâlnită, botanică și zoologică, înapoi în Belgia, unde ele urmau să intre în colecțiile diverselor muzee. Obligația aceasta impunea uciderea animalelor cu o regularitate îngrețoșătoare, o necesară pângărire a acestui paradis alb în numele cunoașterii. Păsările și pinguinii erau destul de ușor de omorât cu alice, cu o lovitură de ciomag bine țintită sau dintr-o scurtă răsucire a gâtului, însă vânatul mare, în special foca-leopard și foca Weddell, cu straturile lor groase de grăsime, solicitau muniție grea. Deși Racoviță opera aceste execuții cu o eficiență clinică, grozăvia lor îl tulbura profund. Găsind

o femelă de focă-leopard întinsă pe o coastă, scrie în jurnal că: „îi trag un glonț în spatele urechii, care se află deasupra ochiului. Animalul își dă sufletul pe loc, însă preț de 5 minute, din ambele orificii țâșnesc fără încetare jeturi de sânge cât degetul mare. Cantitatea de sânge e cu adevărat înfricoșătoare”.

După efectuarea câtorva măsurători ale cadavrului încă nerăcit, Racoviță și un asistent, de obicei Johan Koren, îl preparau pentru conservare. în cazul vertebratelor, cei doi îndepărtau carnea și organele și râcâiau orice urmă de țesut de pe oase, care erau apoi etichetate și depozitate. Dacă găseau un fetus, acesta era excizat din uterul matern și pus într-un borcan cu alcool. O parte din piei au fost uscate și tratate cu

arsenic împotriva dăunătorilor, ca la revenirea în Europa să poată fi împăiate. Speciile mai mici, precum larvele sau microorganismele, erau conservate pe lamele. în trei săptămâni, Racoviță a adunat specimene de la peste 400 de specii de plante, animale, fungi, alge și diatomee[1], 110 dintre ele fiind necunoscute științei. Laboratorul lui luase înfățișarea unui mic muzeu. Singurul regret al naturalistului era că nu capturase o balenă.

Activitatea lui Emile Danco a dat roade mai puțin tangibile, în sarcina lui cădea realizarea unui studiu geofizic al regiunii, care-i impunea determinarea cu precizie a variațiilor locale de câmp magnetic și gravitațional. Astfel de date aveau printre altele menirea de a ajuta pe viitor navigatorii[64] [65]. Ele erau valoroase și din punct de vedere strict științific, pentru o mai bună

înțelegere a magnetismului terestru. Din nefericire, Danco numai om de știință nu era. De Gerlache îl angajase nu datorită calificărilor sale, ci mai degrabă din prietenie și loialitate, ca să aibă alături un om de încredere, și, poate, chiar din milă. Dar avusese mari bătăi de cap să-i găsească un rol. Danco era locotenent de artilerie, o specialitate de folos limitat în explorarea polară. La început, comandantul îi dăduse în seamă

---

64 Alge microscopice monocelulare brune-gălbui, cu corpul închis între două valve silicioase, de forma unui capac de cutie (n. tr.).

65 în secolul al XIX-lea, geografii erau convinși că o hartă detaliată a variațiilor de câmp magnetic pe glob va reduce necesitatea navigației astronomice, pentru care era nevoie de un cer senin nu totdeauna garantat. Michael Palin, fost președinte al Societății Regale de Geografie a Marii Britanii, numește acest proiect „echivalentul de secol XIX al GPS-ului” (n. a.).

meteorologia, însă după ce urmase cursurile diverselor instituții, Danco găsise materia prea dificilă și ceruse să i se aloce altă disciplină. De Gerlache i-a sugerat atunci geofizica. Danco a acceptat. A studiat mai multe luni împreună cu specialiști de prim rang ai Europei, dar nu era înzestrat cu gândire tehnică. Deși a învățat cum să folosească, destul de competent, instrumente precum magnetometrul Neumayer, nu înțelegea prea bine fenomenele pe care le măsurau ele, și cu siguranță nu îndeajuns ca să știe ce nu știa, de pildă modul în care factorii externi pot influența rezultatul unei măsurători. Nu era capabil nici să efectueze calculele complexe implicate în aceste măsurători. Danco nu reușea să-și amintească detalii simple, dar cruciale, în legătură cu instrumentele costisitoare cumpărate de expediție pentru el, și nici cu standardele de urmat. Mare parte din munca lui s-a dovedit până la urmă a fi complet inutilizabilă.

Căpitanul Lecointe, pe de altă parte, era un cercetător extrem de riguros. Ca navigator, misiunea lui era să situeze *Belgica* în spațiu și timp, misiune care reclama o deplină înțelegere a trigonometrici și a astronomiei, iar Lecointe excela în ambele discipline. Tânărul de 28 de ani moștenise de la tatăl lui, profesor de matematică, dragostea și aptitudinea pentru numere, și publicase o respectată și foarte specializată lucrare despre navigația astronomică. Ori de câte ori norii se destrămau îndeajuns cât să zărească prin sextant soarele, luna sau o stea, Lecointe îi măsura înălțimea deasupra orizontului, din

care deducea, după consultarea hărților astronomice, latitudinea vasului. Cu ajutorul unui cronometru maritim potrivit după ora meridianului Greenwich,

reușea să-i determine și longitudinea. în baza acestor două coordonate, căpitanul putea începe munca de cartografiere a țărmurilor dimprejur.

Și totuși, condițiile întâlnite de el în Antarctica păreau să conspire împotriva navigației și cartografiei. Cum în mai toate zilele cerul era acoperit, a izbutit să determine coordonatele complete a numai cinci puncte de-a lungul canalului. Ulterior, s-a constatat că măsurătorile respective sunt de o remarcabilă exactitate, adesea în marja unui minut dintr-un grad. Pentru a completa însă harta, Lecointe a fost silit să utilizeze alte metode. Una, numită estimă, consta în estimarea coordonatelor și traiectoriei unei nave pe baza unor variabile precum indicațiile busolei, variația locală de câmp magnetic și viteza aproximativă de la ultima poziție cunoscută. Deși utilă în urmărirea deplasării unui vas în ape deschise, estimei îi lipsea precizia care i-ar fi îngăduit tânărului căpitan să deseneze o hartă fidelă. Ca descoperitori ai unui teritoriu nou, exploratorii de la bordul *Belgicăi* aveau obligația să încerce o metodă mai precisă.

Lecointe a propus o tehnică alternativă și mai riscantă, dar care promitea rezultate mai bune. Ea necesita ca mai mulți oameni să se cațere într-un punct înalt, care să le ofere o vedere panoramică a canalului și a insulelor lui. De pe acea înălțime, măsurătorile cu teodolitul ar fi indicat unghiul de înclinare a liniilor de vizare către diverse puncte de interes de dedesubt. Câtă vreme altitudinea punctului de observație era cunoscută cu precizie, aceste linii aveau să formeze ipotenuzele unor triunghiuri care puteau fi calculate ușor cu ajutorul trigonometrici plane, determinându-se astfel distanțele punctelor de interes. Pentru a se încerca aplicarea acestei metode, s-a hotărât ca de Gerlache să conducă un mic grup alcătuit din Cook, Amundsen,

Danco și Arctowski, în ascensiunea unui vârf care

ar fi oferit panorama necesară. Lecointe urma să-i învețe cum să folosească un teodolit.

în furtunoasa după-amiază de 30 ianuarie, grupul a vâslit către una din cele două insule mari alcătuind latura nord-ves- tică a canalului, o masă de uscat muntoasă cu suprafața de 1 761 de kilometri pătrați, care avea să poarte numele de Insula Brabant. Lecointe și doi marinari, Tollefsen și Knudsen, i-au ajutat să debarce la poalele unei stânci abrupte și lunecoase, pe care ședea un grup de cormorani curioși. Valuri mari legănau puternic barca și făceau sarcina încă și mai grea. Oamenii au dus pe insulă două sănii încărcate cu alimente și cu echipament de campare, pe care le-au târât apoi prin zăpada adâncă, pe o pantă înclinată la 40 de grade. Ca măsură de precauție, luaseră provizii pentru 15 zile, cu toate că nu plănuiau să rămână pe insulă mai mult de opt. înhămați la săniile supraîncărcate, cu funii legate în jurul mijlocului, membrii grupului s-au luptat cu forța de gravitație pentru fiece pas. *Prima călătorie cu săniile prin Antarctica,* își spunea Amundsen în gând în vreme ce urca greoi un ghețar, adăugând-o la pomelnicul lui de succese polare.

Le-a luat aproape patru ore să ajungă pe teren plat, la o altitudine de 335 de metri. Gâfâind și transpirați de efort, s-au oprit ca să admire splendoarea din jur înainte ca ninsoarea s-o ascundă. Și-au luat la revedere de la Lecointe, Tollefsen și Knudsen, care și-au dat drumul să lunece pe panta înzăpezită, râzând nestăvilit tot drumul. Pentru următoarele câteva zile, în lipsa lui de Gerlache, Lecointe avea să preia comanda *Belgicăi,* continuând explorarea și cartografierea canalului.

Viscolul care bântuise toată ziua s-a întețit. Vânturi puternice și înghețate coborau în vârtejuri de pe înălțimi, excluzând orice ascensiune. De Gerlache a hotărât să ridice tabără de noapte *(Prima noapte petrecută pe continentul Antarctica,* nota Amundsen în jurnalul mental). Biciuiți de vânt și de zăpadă,

trei dintre membrii grupului au săpat și au bătătorit un perimetru în care să-și ridice adăpostul, un cort din mătase ule- iată în formă de casă, cu patru pereți și acoperiș-mansardă. Era o muncă grea, îngreunată și mai mult de forțele naturii. „Din albia unui ghețar aflat deasupra noastră s-a năpustit un vânt care aproape că ne dobora. A fost nevoie de doi oameni să țină cortul în picioare și de eforturile combinate ale tuturor ca bunurile noastre să nu se împrăștie peste stâncile de la numai câțiva metri depărtare”, scria Cook.

Grupul a ridicat tabăra la ora 9 a dimineții următoare și s-a îndreptat către vârful pe care oamenii-1 zăriseră de pe vas. Urcând prin ceața deasă care se lăsase după viscol, exploratorii s-au trezit curând pe buza unei crevase imense, care tăia peisajul în două și le bloca înaintarea. S-au retras pe teren plat ca să pună din nou tabăra. Pierduseră o zi. Ascensiunea nu avea să fie atât de simplă pe cât le păruse de jos. Descopereau repede că munții Antarcticii puteau fi la fel de primejdioși ca mările ei.

A doua zi de dimineață, au căutat o rută alternativă către obiectivul lor. De Gerlache și Danco, care învățaseră împreună să schieze în Norvegia, au hotărât să-și pună schiurile ca să nu se afunde în zăpadă. înhămați la aceeași sanie, cei doi prieteni înaintau greu, de Gerlache în dreapta, Danco în stânga, fiecare trăgând cu ochiul la celălalt ca să-și coordoneze

mișcările. Sunetul frecării schiurilor din lemn de zăpada proaspătă a căpătat o cadență liniștitoare. Dintr-odată, Danco s-a făcut nevăzut. Picase într-o crevasă ascunsă sub zăpadă. Din reflex, de Gerlache a întins brațele să-l apuce și s-a trezit el însuși tras în jos. „Probabil că aș fi fost târât după el în străfundurile abisului dacă schiurile mari nu i s-ar fi înțepenit între pereții faliei”, scria comandantul. După ce l-au ajutat pe Danco să iasă, membrii grupului au constatat că pantele care de pe puntea navei păruseră de un alb uniform erau în realitate presărate cu crevase, unele adânci poate de zeci de metri. Deși de pe înălțimi

mai mari ar fi reușit să cartografieze cu mai multă precizie împrejurimile, de Gerlache a considerat că era imposibil să mai înainteze. Frustrați, oamenii au făcut încă o dată cale-ntoarsă.

în următoarele câteva zile, de Gerlache și Danco au instalat teodolitul pe un promontoriu mai jos, o formațiune stân- coasă abruptă și lipsită de zăpadă, aflată la aproximativ 300 de metri deasupra nivelului mării. în prima zi, s-au trezit într-un nor; zăreau prea rar și timp prea scurt canalul de sub ei ca să facă măsurători. în a doua zi, ceața tot mai rară le-a dezvă- luit canalul în toată splendoarea lui, mărginit de munți, întin- zându-se de la stânga la dreapta lor, cu ape care păreau calme și cu masivele aisberguri reduse la dimensiunea unui grăunte. Era o priveliște, cum scrie doctorul, „chiar mai frumoasă decât orice văzuserăm de la prima noastră intrare în această lume albă și nouă”. Cu toate acestea, puținele măsurători pe care de Gerlache și Danco au reușit să le facă erau de slabă utilitate - nu urcaseră îndeajuns ca insulele de dedesubt să se detașeze de masa continentului. Au izbutit totuși

să stabilească, din punctul în care se aflau, că nu exista nicio trecere prin peninsulă către est.

Cook și Amundsen nu s-au lăsat la fel de ușor descurajați. Urcaseră până acolo și nu știau când vor mai avea ocazia unei ascensiuni pe un masiv antarctic. în ziua de 4 februarie s-au hotărât să mai facă o tentativă de a atinge vârful care până atunci le scăpase, nu atât pentru a răspunde imperativelor științei sau cartografiei (nu se deranjau să ia un teodolit), cât pentru a satisface impulsul pe care-1 au unii oameni de a ajunge în vârf.

La 18 metri deasupra capului lui Amundsen, profilat pe cerul verii australe, Cook mânuia pioletul, izbind în munte cu mișcări egale și calculate. Ținându-se zdravăn de peretele aproape vertical de zăpadă, norvegianul se uita cum așchiile de gheață cad ca ploaia pe lângă el. Aruncând o scurtă privire în jos, a zărit ceea

ce se străduise din greu să uite. Dincolo de zigzagul punctelor de sprijin făcute de doctor, care cobora 45 de metri până la piciorul zidului de gheață și se continua până drept într-o crevasă posibil adâncă de încă 30 de metri, dacă nu mai mult, lucirea turcoaz a suprafeței gheții lăsa locul beznei acolo unde crăpătura se adân-cea. Amundsen nu-i vedea fundul. A apucat frânghia care-1 lega de Cook și a încolăcit-o strâns de mijloc. S-a concentrat la propria respirație și la zgomotul repetitiv al pioletului. Mustața lui blondă era presărată cu zăpadă. Dar în ciuda temperaturilor negative și a vântului care-1 îndemna cu șuieratul lui să dea drumul frânghiei, norvegianul nu simțea frig. Dimpotrivă, îi era insuportabil de cald. îl invidia pe doctor pentru

hanoracul și pantalonii ușori din piele de focă.

în timpul petrecut pe mare, Amundsen ajunsese să recunoască experiența doctorului în chestiuni polare și nu scăpa niciun prilej să-i studieze abordarea. Norvegianul admira la Cook modul calm și metodic în care se cățăra, o știință pe care o dobândise, la fel ca hainele din piele de focă, în Groenlanda. Mișcările lui erau precise și încrezătoare, de parcă ar fi efectuat o operație chirurgicală. întâi tăia perpendicular în peretele stâncii, după care, chiar când lama intra în zăpadă, o ridica pentru a lărgi incizia și a evita înțepenirea pioletului. Apoi scobea un punct de sprijin destul de larg ca să încapă în el rachetele norvegiene de zăpadă pe care amândoi și le legaseră de încălțări. Drăciile acelea rigide, asemănătoare vechilor rachete de tenis din lemn, erau utile pe întinderile de zăpadă plate, distribuind greutatea pe o suprafață mai mare și împiedicând piciorul să se afunde. Pentru o astfel de ascensiune erau însă departe de a fi ideale. Ieșeau din punctele de sprijin, iar lemnul lor neted nu avea deloc aderență.

Nici frânghia nu prezenta cine știe ce siguranță. Amundsen era mult mai greu decât doctorul. Dacă ar fi să alunece sau dacă zăpada i-ar ceda sub tălpi, și-ar putea trage și partenerul

după el. Dacă, pe de altă parte, Cook ar face un pas greșit și ar cădea, forța bruscă pe care ar executa-o asupra frânghiei, când greutatea lui ar întinde-o la maximum, cu siguranță că l-ar smulge pe norvegian de pe stâncă și i-ar face pe amândoi să se prăbușească în gol.

Pericolul pândea și deasupra, sub forma unor protuberanțe de gheață aflate într-un echilibru precar

dincolo de muchia stâncii, precum crestele unui val, amenințând să se prăbușească în orice moment peste cei doi alpiniști. Nu erau nici de două săptămâni în Antarctica, însă deja văzuseră cât de repede se putea transforma sau eroda mediul înconjurător, cât de vie era gheața, mai ales în toiul verii.

Cook a pus piciorul în scobitura pe care tocmai o făcuse. Dedesubt, Amundsen a urcat și el un pas.

S-au cățărat greoi peste muchia stâncii și s-au trezit pe un vast platou. Cât și-au tras sufletul, ochii le-au rămas la un șir de munți ca oasele înnegrite ale unor monștri preistorici, străpungând zăpada. *Cea mai mare altitudine atinsă până acum în Antarctica,* și-a spus în gând Amundsen. De la înălțimea punctului în care se aflau, doctorul a zărit ceva ce semăna cu un pod arcuit peste crevasa care se căsca sub ei ca o gură gata să-i înghită. Acolo însă nu se putea ajunge decât coborând stânca pe care tocmai se cățăraseră. Din nou Cook a deschis calea, ceea ce însemna că deasupra lui Amundsen nu rămânea nimeni care să țină frânghia, însă secundul tocmai scobise și testase niște puncte de sprijin care să-1 ajute la coborâre. Deja i se părea totul mai ușor.

Ceva mai târziu, după ce ajunseseră pe ocolite la trecerea zărită de Cook, au constatat că era o minune a ingineriei naturii: un pod făcut în întregime din zăpadă, care traversa hăul de parcă l-ar fi construit o mână nevăzută.

Podurile de zăpadă sunt încă o caracteristică a țării minunilor care este Antarctica. Vântul este arhitectul care adună

zăpada și o depozitează pe buza unei crevase. Puțin câte puțin, o pudră de zăpadă se preface într-o movilă

care se transformă într-un coronament și apoi într-o proeminență care, în rarele cazuri în care nu se surpă sub propria greutate, ajunge de partea cealaltă. Era o priveliște încântătoare pentru Cook și Amundsen, însă una care ascundea un mare pericol. Pentru că n-ai cum să-ți dai seama de soliditatea lor, structurile acestea pot fi la fel de înșelătoare ca gropile pe care vânătorii primitivi le acopereau cu bețe și frunze ca să prindă în ele un elan sau un tigru. Punțile de acest tip sunt răspunzătoare pentru un număr exagerat de mare de morți în rândurile exploratorilor polari.

Cook l-a instruit pe Amundsen să scobească un loc de șezut și puncte de sprijin pentru picioare, ca norvegianul să aibă în ce se propti dacă podul, alcătuit doar din zăpadă, se prăbușea, iar el trebuia să susțină greutatea corporală a doctorului. Acesta ar fi putut să încerce puntea cu talpa, dar singurul mod de a se lămuri dacă-i ține greutatea era să-și pună toată nădejdea în ea. S-a întins pe pojghița subțire de gheață de deasupra, ca să-și răsfire corpul pe o suprafață cât mai mare, ca o rachetă umană de zăpadă, și, liniștit de frânghia din jurul mijlocului, a trecut târâș dincolo.

Era acum rândul lui Amundsen. Secundul avea 13 kilograme în plus față de doctor. Cook reușise să treacă, dar era oare posibil ca puntea să fi slăbit sub greutatea lui? Frânghia care-i ancorase unul de celălalt era acum la nivelul solului; nu va împiedica o cădere, fie și pe o distanță scurtă.

Dacă încerca să traverseze repede, Amundsen risca să pună prea multă presiune pe un singur punct sau să alunece pe gheață și să cadă într-o parte. Dar fiecare secundă în care rămânea suspendat deasupra crevasei solicita și mai mult puntea. Așa că s-a târât cât mai lin cu putință, mijind ochii împotriva viscolului. Puntea a rezistat.

în sfârșit, cei doi traversaseră crevasa care zile întregi le blocase înaintarea. Și-au continuat drumul către piscul cel mai apropiat, o ascensiune din fericire ușoară în comparație cu ceea ce tocmai înduraseră. Dar nici n-au apucat bine să admire peisajul virgin care li se deschidea, că acesta a și fost înghițit de o ceață deasă. Mai erau ore bune până la căderea nopții, care în această perioadă a anului nu ținea mult, dar ceața îi împiedica să urce pe un vârf și mai înalt. Cook a trasat o rută de întoarcere care-i păruse accesibilă când o observase de la înălțime, chiar înainte ca vizibilitatea să scadă sub 20 de metri. în realitate, era mult mai periculoasă decât drumul pe care veniseră.

Intrând în valea sufocată de ceață, înaintând prin zăpada care înăbușea orice sunet, Amundsen era mereu cu ochii la frânghia care-i arăta drumul și-i garanta că nu era singur, chiar și atunci când nu auzea pașii doctorului sau nu-1 mai distingea prin pâda deasă. Brusc, parcă din proprie inițiativă, frânghia l-a smucit violent înainte. S-a reechilibrat după câțiva pași lunecați și împleticiți și, din instinct, a tras înapoi cu toată forța. La câțiva metri în față, zăpada cedase sub Cook. Amundsen și-a înfipt călcâiele bocancilor în gheață și a tras de frânghie, folosindu-se din plin de constituția lui musculoasă pentru a evita ca greutatea doctorului să-i tragă pe amândoi spre moarte, pe fundul crevasei.

Picioarele doctorului se legănau deasupra unui hău. Cu ajutorul norvegianului, a izbutit să se cațere la loc și și-a scuturat barba de zăpadă. înșelase moartea pentru a doua oară în cariera lui de explorator.

După ce pesemne că vor fi râs amândoi nervos, Cook și Amundsen și-au continuat drumul, dar nu la fel de încrezători ca mai înainte. Aveau acum sub ochi un

peisaj care ascundea pericole uriașe. Era clar că sub stratul neted de zăpadă pe care-1 văzuseră de sus era o rețea de crevase asemănătoare

cu aceea care mai că-1 înghițise pe Danco, cu trei zile înainte. Fiece pas șovăitor făcut pe această insulă era un act de curaj.

S-au mișcat cu grijă, dar hotărât, pe întinderea de zăpadă, în doar câteva minute, Amundsen a spart suprafața pe care înaintau și a trăit senzația leșinătoare că se prăbușește mai repede decât măruntaiele lui, urmată de un val de adrenalină. Frânghia s-a încordat scurt. Norvegianul a căutat să străpungă bezna de sub el, în care lumina care se revărsa prin spărtura proaspăt apărută se risipea treptat. Viața lui atârna acum, la propriu, de doctor.

Cook s-a ținut bine și Amundsen s-a tras înapoi, sus. Au ajuns în tabără după opt ore de la plecare.

Poate că nimic nu ne ajută să-i înțelegem mai bine pe Cook și pe Amundsen ca reacția lor la calvarul prin care trecuseră. De două ori fuseseră la un pas să-și piardă viețile, și încă într-o aventură numai de dragul aventurii. Dar în loc să fie smeriți de nenumăratele feluri în care gheața și zăpada te pot ucide, ei s-au înviorat. Iar în cazul lui Amundsen, fascinația pe care o simțea față de Cook s-a adâncit. Iată ce nota el în jurnal, în seara acelei zile: „Este interesant de privit modul calm și practic în care muncește omul acesta. Sper că vor fi mai multe astfel de excursii, care mi se par a fi minunate”.

Amundsen și Cook s-au întors la tabăra unde-i așteptau de Gerlache, Danco și Arctowski pe o noapte nenorocită. Vântul și ploaia izbeau fără încetare pereții

mari și netezi ai cortului. Mătasea uleiată a început să se întindă, apoi să se destrame, încercările de a o repara cu ace de siguranță au sfâșiat-o și mai rău. Curând, adăpostul lor nu mai oferea niciun adăpost. Ca să nu irosească ce mai rămăsese, au confecționat la iuțeală un cort mai mic din fragmentele în stare bună, au ridicat un perete de zăpadă ca să-l protejeze și s-au îngrămădit înăuntru. Umiditatea, și așa mare când cortul avea dimensiunile inițiale,

a devenit insuportabilă. Condensația făcută de răsuflările a cinci bărbați îngrămădiți unul într-altul se aduna în broboane pe pereți, le picura în cap și le uda leoarcă sacii de dormit. Prin materialul sfâșiat al cortului pătrundeau stropii de ploaie. Stratul de zăpadă de sub ei s-a prefăcut într-o zloată în care cortul se scufunda încet. Până dimineață, zidul lor de zăpadă se topise din cauza ploii, iar vântul și-a întețit asaltul.

Nimeni nu a dormit bine în noaptea aceea. Ca să-și omoare timpul, Cook și Amundsen, învigorați de excursie și de emoția prieteniei care se lega între ei, dezbăteau idei de perfecționare a echipamentului, în special proiectarea unui cort care să ofere o mai bună ventilație și să opună o mai mică rezistență vântului. Pe cei doi îi unea un țel comun, acela de a-și conduce în viitor propria expediție, astfel că nu iroseau niciun moment.

Cei cinci s-au trezit cu tabăra transformată într-o băltoacă. Viscolul s-a mai potolit pentru scurtă vreme și, spre ușurarea lor, au zărit *Belgica* în depărtare. S-au cățărat pe o stâncă din apropiere, pe care au înfipt un stegulet ca să semnalizeze că sunt gata de întoarcere.

Lecointe a ajuns cu *Belgica* în largul coastelor Insulei

Brabant la orele 5 ale după-amiezii. Vâslind înapoi spre vas, cei cinci reflectau la ultimele câteva zile. Pentru de Gerlache, misiunea fusese o dezamăgire. Măsurătorile cu teodolitul nu dăduseră rezultate satisfăcătoare și contribuiseră foarte puțin la realizarea hărții canalului. Amundsen, pe de altă parte, era în culmea entuziasmului. între ascensiunea chinuitoare în compania doctorului și noaptea groaznică petrecută în cortul ferfenițit, mintea lui se umpluse de învățături noi. De cum a pus din nou piciorul la bord, s-a dus țintă în cabină să le aștearnă pe hârtie. A făcut o schiță a ideii doctorului - Cook nu ducea niciodată lipsă de idei - pentru un cort de formă conică, în stare să reziste unui asalt direct al vântului. A desenat sacul de dormit pe care Cook îl concepuse pentru sine, cu o glugă

care se putea strânge în jurul feței spre a menține corpul cald și, mai important, uscat. între alte învățături trecute în jurnal: „îmbracă-te ușor, lână peste tot. Folosește mereu cel mai ușor model. Asigură-te că ai o cutie impermeabilă mare și una mică pentru chibrituri. Ochelarii de zăpadă sunt indispensabili”.

Amundsen nu făcea niciun secret din admirația lui față de simțul practic și experiența doctorului, și vedea în timpul petrecut cu el un soi de ucenicie. încântat că găsise pe cineva atât de receptiv la ideile lui, Cook nu era nesimțitor la măguliri. Legătura spirituală care s-a format în acea zi între Amundsen și Cook a rezistat mult după ce frânghia care-i legase pe stâncă fusese dezlegată.

Capitolul 8

Spre sud!

— Grăbește-te, Arctowski!

în dimineața zilei de 10 februarie, geologul polonez a sprin- tat pe o morenă ca să culeagă mostre de roci și a fost curând înghițit de ceață. De Gerlache, care-1 aștepta pe plaja stâncoasă, lângă barcă, a strigat după el să-i aducă aminte că mai avea doar 10 minute până ce trebuiau să revină pe *Belgica.*

în strigătul comandantului se ghicea o urgență care nu se limita la Arctowski și la morena lui. Pe de Gerlache începea să-l îngrijoreze timpul îndelungat petrecut de expediție în canalul din extremitatea Ținutului Graham. Conform planului inițial, nava ar fi trebuit de acum să se afle cu sute de kilometri mai aproape de Ținutul Victoria, locul unde se presupunea a fi Polul Sud magnetic. Dar lăsând la o parte polul, *Belgica* era încă mult la nord de Cercul Polar de Sud, care se situează la aproximativ 66°30’ latitudine sudică.

Și timpul trecea. De la prima debarcare în Antarctica, produsă cu numai trei săptămâni înainte, nopțile până atunci practic inexistente ajunseseră să țină mai multe ore. Curând, un ger cumplit avea să se aștearnă pe suprafața apei și s-o transforme într-o masă impenetrabilă de gheață, blocând totul în calea ei și luând prizonier orice vas care avea ghinionul să fie prins în ea. Dacă *Belgica* nu reușea să ajungă la Cercul Polar

de Sud - care nici măcar nu era teritoriu virgin, fiind trecut pentru prima

oară cu un secol înainte de căpitanul James Cook - înainte ca marea să înghețe, de Gerlache se putea aștepta, la întoarcere, la un tratament feroce din partea presei belgiene. Teama de a-și irosi șansa la glorie a revenit cu toată forța, și fiece nouă zi îl găsea dornic să străbată o distanță mai mare. Recunoștea însă că va fi criticat și dacă trecea cu vederea programul științific. Așa încât, atunci când Arctowski a observat „un munte de stâncă roșie în formă de piramidă, foarte diferit ca aspect față de peisajul înconjurător” și l-a implorat să-i dea șansa să-l examineze, de Gerlache a cedat, cum cedase de atâtea ori înainte, dar a insistat să-l ducă el însuși cu barca la țărm, ca geologul să se țină de program.

Debarcarea, pe țărmul actualului Golf al Paradisului, era a optsprezecea pentru expediție. în dimineața de 12 februarie, *Belgica* a trecut pe lângă viitorul Cap Renard, un turn înalt și amenințător de bazalt negru care țâșnea direct din mare, atât de abrupt, încât era complet lipsit de zăpadă. Stânca, pe care Lecointe o asemăna cu „o turlă ascuțită de catedrală”, se găsea la capătul sudic al canalului. Lecointe, Racoviță, Arctowski, Danco și Cook au vâslit până la baza ei, ducând numărul total al debarcărilor la 20, mai multe decât ale tuturor expedițiilor anterioare laolaltă.

Belgica a ocolit capul și în scurtă vreme a ajuns la intrarea îngustă și sinuoasă a unui canion flancat de pereți stâncoși care făceau vasul să pară minuscul și i-au cufundat puntea în umbră. Hotărât să înainteze cu orice preț, de Gerlache a decis să navigheze printre

stânci în ciuda vizibilității slabe, a începutului de amurg și a adâncimilor imposibil de aflat. Comandantul era pe atât de îndrăzneț în fața pericolelor mării, pe cât fusese de timid în fața unui echipaj sfidător. Ceea ce trecea drept curaj când totul se sfârșea cu bine - spre exemplu, când accelerase printre ghețarii care împânzeau Strâmtoarea Bransfield - putea fi la fel de bine descris ca nesăbuință când lucrul se

sfârșea prost - de pildă, când îngăduise ca *Belgica* să-și continue drumul pe lumină tot mai slabă, prin apele puțin adânci ale Canalului Beagle.

Nava a înaintat prin trecătoarea îngustă și întunecoasă, carena ei lunecând peste stânci nevăzute. Echipajul cu greu mai deosebea țărmul de mare. A continua drumul prin locul acela necunoscut era curată nebunie, dar la fel era și înnoptarea acolo. Când *Belgica* a ieșit din trecătoare, echipajul și-a dat seama, după balansul punții și după zgomotul brizanților care se spărgeau de stâncile înconjurătoare, că ajunseseră în ape deschise.

Era un moment dulce-amar, care marca străbaterea cu succes a unui canion periculos, dar și încheierea perioadei de vis a explorării. Vasul a aruncat ancora pentru noapte, iar a doua zi, când a răsărit soarele și s-a ridicat ceața, la orizont s-a arătat un peisaj șocant de nou. Sute de aisberguri pluteau pe o aparent infinită câmpie de ghețuri mișcătoare. „întreaga masă, aisberguri, ghețuri și nava, se ridică și coboară odată cu gigantica respirație a acestui Pacific de Sud”, scria Cook.

De Gerlache era disperat să înainteze spre sud, unde harta Antarcticii era din nou albă, dar accesul la coastă era blocat de o vastă câmpie de gheață. *Belgica* i-a

ocolit marginile zdrențuite, în căutarea unei treceri, însă gheața nu făcea decât să împingă vasul tot mai departe de continent.

Cu un vânt prielnic care o propulsa spre sud, dârza și voinica *Belgica* străpungea ghețurile în derivă și lăsa în urmă o lungă dâră neagră. Acum că oamenii de știință nu-i mai cereau în gura mare să debarce, de Gerlache era în sfârșit liber, iar vasul înainta rapid.

Amundsen era de cart în seara de 13 februarie, când s-a lăsat ceață și *Belgica* a fost, din senin, împresurată de recifuri, stânci și insulițe acoperite de gheață. Oceanul a început să ridice valuri, s-a stârnit o vijelie și curenți puternici se roteau

în jurul navei. Valurile explodau izbindu-se de stâncile înconjurătoare, făcând să zboare prin aer bucăți de gheață. De pe înălțimi, ca de pe băncile unei arene, îi priveau pescăruși și pinguini. *Belgica* era prizonieră. Deși aflat pe funcție de secund, Amundsen era încă relativ novice într-ale marinăriei. Dacă ar fi avut timp să gândească, poate că ar fi izbutit să găsească o ieșire din situația grea, însă forțele naturii nu-i îngăduiau luxul acesta. Obstacole fatale pândeau în aproape toate direcțiile, însă apa era prea adâncă să arunce ancora, iar vântul și oceanul prea puternice ca vasul să rămână pe loc.

De Gerlache a preluat controlul cu calmul său obișnuit. Ca să găsească o cale de scăpare, s-a cățărat în grabă pe șarturi până în vârful arborelui mare, care se legăna nebunește în bătaia vântului, ca bagheta unui dirijor.

— Tribord! a urlat el a avertisment.

Timonierul a învârtit precipitat cârma ca să evite reciful lung și neted care apăruse într-acolo. Manevra a

salvat *Belgica,* dar i-a schimbat direcția către o mică insulă despărțită de recif de doar ceva mai mult de o lungime de vas.

— Drept înainte! a urlat comandantul din înălțimi.

Amundsen a înțeles că de Gerlache voia să treacă printre recif și insulă, un pasaj așa de îngust, că, prin comparație, canionul pe care tocmai îl străbătuseră părea un fluviu uriaș. Secundul a ordonat cârmaciului să ducă vasul cât mai aproape de insulă, al cărei țărm abrupt arăta că împrejurul ei apele sunt probabil mai adânci decât în jurul recifului mai teșit. Dar nu exista nicio certitudine în privința asta. Ca să evite să fie luați de curent, sau măturați de un val și izbiți de stânci, comandantul a ordonat forțarea presiunii la căldări. „Mecanicul și-a biciuit motoarele ca niciodată până atunci”, își amintea Cook.

Belgica a trecut la șase metri de stâncă. Apa era adâncă doar cât să nu eșueze. Deși se apropia noaptea, Amundsen a văzut clar reciful dedesubt când s-a uitat peste parapet. A

simțit stropii împroșcați de uriașii brizanți care se izbeau de babord și de tribord cu bubuituri de artilerie grea. Era convins că după ce scăpase de atâtea ori la mustață, *Belgicăi* îi sunase în sfârșit ceasul.

La capătul acelui coridor îngust erau două aisberguri înalte de 30 de metri care eșuaseră unul lângă celălalt, alcătuind ceea ce Amundsen numește un soi de „arc de triumf pentru locul acesta primejdios”. *Belgica* înainta spre ele cu toată viteza. Norvegianul nu avea de ales, ci trebuia să aibă încredere în comandantul lui. Și într-o autoritate mai înaltă ca el. „Am început să mă gândesc la altceva și păream calm și nepăsător”, scria el după aceea în jurnal. „în suflet mă rugam Ție, Doamne.

Cârmește-ne cum ți-e voia”. Spre uluirea norvegianului, *Belgica* s-a strecurat fără nicio zgârietură printre stânci și pe sub arcada aisbergurilor.

Urmându-și ruta spre sud-vest, *Belgica* a intrat în Marea Bellingshausen. Nu mai avuseseră o noapte senină de când părăsiseră canalul, așa că Lecointe nu reușise să stabilească niște coordonate exacte. La estimă, însă, urmau să traverseze Cercul Polar de Sud în seara zilei de 15 februarie[66]. Pavilionul Belgiei a fost ridicat pentru a marca momentul. Un moment de ușurare pentru de Gerlache. Deși gloria nu era încă a lui, scăpase în felul acesta de umilința care l-ar fi așteptat acasă.

Dar cu cât naviga mai mult spre sud, cu atât mai mare era riscul de a nu se mai întoarce deloc acasă. îngroșarea treptată a banchizei se cunoștea după zgomotele care reverberau în interiorul vasului în timp ce despica valurile. Ciocănitul înfundat al sloiurilor lovindu-se de carena din lemn a fost înlocuit întâi de huruitul lent al gheții încrețite, apoi de scârțâitul aspru al zaiului.

Zgomotul mării care îngheța treptat în jurul navei îi alarma pe mai mulți membri ai expediției, în special pe cercetători. Pe zi ce trecea, era tot mai probabil că *Belgica* va fi prinsă în ghețuri.

Nicio ființă umană nu iernase vreodată la sud de Insulele Shetland de Sud, necum dincolo de Cercul Polar de Sud, iar pericolele iernării în ghețuri erau

66 Cercul Polar de Sud marchează latitudinea dincolo de care soarele rămâne pe cer vreme de 24 de ore, cel puțin o dată pe an (și, invers, rămâne sub linia orizontului tot o zi încheiată) (n. a.).

evidente. De Gerlache era pe deplin conștient de soarta care ar pândi o expediție într-o asemenea situație. Citise destulă istorie polară ca să știe că era mai ușor să intri decât să ieși dintr-o banchiză. Așa stătuseră lucrurile cu Expediția Franklin, din anii '40 ai secolului al XIX-lea. După ce *Terror* și *Erebus* căzuseră pradă ghețurilor din regiunea arctică a Canadei, toți membrii expediției au rămas să moară de frig, foame și boală.

De Gerlache știa că gheața poate distruge o navă așa cum un boa constrictor își ucide prada, zdrobindu-i oasele și înghițind-o întreagă. Era adolescent, deja vrăjit de poveștile polare, când, în 1882, ziarele din lumea întreagă relataseră senzaționala istorie a unui alt nefericit vas american, *Jeannette.* Comandat de ofițerul de marină George W. De Long, care, în 1879, voise să ajungă la Polul Nord prin Strâmtoarea Bering, presupunând, în mod eronat, că exista un canal cu ape libere și relativ calde care ducea drept acolo, *Jeannette* a rămas prinsă în ghețuri la câteva sute de kilometri nord de Siberia. A plutit în derivă pe Oceanul înghețat de Nord aproape doi ani înainte ca gheața să-și slăbească strânsoarea. Scurtul moment de respiro nu a fost o binecuvântare - zona-tampon de ape libere din jurul vasului a îngăduit banchizei să ia avânt a doua zi, când presiunea s-a reluat. Gheața a zdrobit-o pe *Jeannette* din toate direcțiile și i-a străpuns carena chiar sub linia de plutire. De Long și oamenii lui au evacuat vasul, refugiindu-se pe gheață, de unde au privit cum căminul lor se scufundă încet, chinuit, într-o gaură tot mai mică. Pe măsură ce *Jeannette* era trasă tot mai adânc în deschizătura aceasta, brațele vergilor i-au plesnit, saulele i-au

slăbit, iar vergile orizontale s-au strâmbat, luând poziție

verticală. După ce fălcile gheții s-au închis, din *Jeannette* nu au mai rămas decât urme de vopsea și așchii de lemn. Numai o treime dintre naufragiați au scăpat cu viață, mulțumită vânătorilor si- berieni indigeni care i-au găsit, pe jumătate morți, i-au hrănit, i-au încălzit și i-au călăuzit spre un loc sigur.

De Gerlache încerca să nu lase astfel de povești să-i reteze avântul. în fond, tocmai pericolele gheții făceau din cei doi poli niște trofee atât de râvnite.

Gheața în derivă forma în jurul *Belgicăi* un labirint al cărui configurație se schimba oră de oră, în funcție de vânt, de cu- renți și de temperatură. Ca să-și găsească drumul, de Gerlache urca regulat în gabie și cerceta gheața în căutarea unor pasaje și spații libere, vine negre pe o câmpie albă. Chiar dacă Ținutul Graham încă nu se zărea, comandantul a observat la sud-est un *iceblink* persistent, licărirea lăptoasă care apare deasupra liniei orizontului acolo unde banchiza se reflectă în nori. Pentru exploratorul polar cu experiență, cerul este un izvor de informații la fel de bogat ca pentru astronom, însă nu din aceleași motive. în realitate, un cer acoperit este de preferat. Atunci el devine o pânză pe care se proiectează, prin fenomenul de reflexie, o imagine a mării ca o hartă inversată. Pe lângă *ice- blink*-|*iri,* petele întunecate numite „water skies” indică prezența dedesubt a unor ape libere.

Dar cerul Antarcticii poate la fel de bine să înșele. în jurnalul de bord din ziua de 21 februarie, de Gerlache raporta o imagine uluitoare apărută după-amiază la orizont. La marginea banchizei, spre sud, zărise ceva leit unui „oraș pe țărmul mării”, care avea inclusiv un far. își dăduse curând seama că orașul era un tip ciudat de miraj, iar farul „un sloi de gheață în formă de turlă ascuțită”, alungit prin refracție, al cărui vârf licărea în lumina soarelui la apus. Fenomenul este cunoscut drept

fata morgana și ia naștere când două straturi cu

temperaturi diferite, unul mai rece deasupra unuia mai cald, deviază și distorsonează lumina dinspre obiecte aflate la distanță. Aisbergurile pot arăta ca niște lanțuri muntoase cu vârfuri imposibil de abrupte, pot da impresia că plutesc deasupra orizontului sau că stau atârnate cu susul în jos, precum cataracta cerească a lui Poe, în formă solidă. Mirajele de acest fel contribuiau la senzația generală că banchiza este un loc straniu, nestatornic și nesigur, cuprins parcă de o vrajă întunecată.

întins pe tot cuprinsul oceanului, peisajul de gheață prin care naviga expediția se deosebea în mod frapant de ceea ce văzuseră membrii ei anterior. Cu toate că și aici se găseau din loc în loc aisberguri, mare parte din apele dimprejur erau acoperite de gheață. Aisbergurile și gheața de mare au puține în comun în afară de substanța care le alcătuiește - apa înghețată. Aisbergurile iau naștere pe uscat din apă dulce, iar gheața de mare se formează din apă sărată. Gheața din apă dulce este rigidă și sfărâmicioasă, în timp ce gheața din apă de mare este relativ flexibilă. Aisbergurile pot atinge dimensiuni monumentale și înălțimi mari deasupra apei (și se pot extinde chiar mai mult sub aceasta), iar gheața de mare rămâne mai mult sau mai puțin plată. Aisbergurile reflectă adeseori o nuanță albăstrie, dar mai toată gheața de mare pe care au văzut-o membrii expediției părea galbenă, în special la marginea apei. Savanții *Belgicăi* au avansat diverse explicații pentru culoarea aceasta, până când Racoviță a examinat un fragment și a descoperit că era acoperit de fitoplancton, microorganisme care se hrănesc prin fotosinteză și apar din belșug în apă la mijlocul verii, co-

lorând-o în galben-verzui și învelind fața inferioară a gheții. Și fauna era diferită aici. Pinguinii antarctici și cei papuani rămăseseră departe, pe țărmurile Ținutului Graham, noul peisaj fiind populat de alte două specii: pinguinii Adelie, un neam micuț, cu capul negru și ochi albi caricaturali, și maiestuoșii pinguini imperiali, înalți de un metru.

Ofițerii și membrii echipajului începeau să se întrebe mai precis încotro îi purta comandantul lor. Navigau pe o hartă albă. Rarele prilejuri când Lecointe reușea să zărească stelele și să stabilească poziția vasului erau întâmpinate cu bucurie. Era un mediu derutant de străin, nici mare, nici uscat, iar simplul fapt de a-și însemna coordonatele pe o hartă, fie ea și albă, îi făcea pe oameni să se simtă o vreme mai puțin rătăciți. „în realitate, însă, suntem izolați fără speranță, de parcă ne-am afla pe Marte, și ne cufundăm tot mai adânc în alba muțenie antarctică”, scria Cook.

Jurnalul de bord al comandantului din această perioadă este cronica unei încleștări lente, dar inexorabile. La 20 februarie, de Gerlache nota: „Vasul este prins între mai multe ochiuri mari de gheață, care-1 țin strâns și fac orice înaintare imposibilă”. Ghețurile țineau *Belgica* prizonieră o oră, două, apoi slăbeau strangularea.

în astfel de ocazii, unii se aventurau să coboare pe gheață, dar soliditatea ei era îndoielnică. „Ochiurile sunt înghesuite strâns unele într-altele, dar în unele locuri există tampoane delicate de gheață pulverizată și zăpadă, iar acestea sunt primejdioase pentru călător”, scria tot Cook Astfel de petice sunt în aparență solide și pot chiar să țină la câteva izbituri de probă cu cizma, însă tot cedează sub greutatea unui om adult. Se poate

muri foarte ușor căzând în apă de -1°C. Reacția instinctivă a organismului la șocul frigului este o inspirație adâncă, iar dacă nefericitul are capul sub apă, reflexul de a inspira îi poate umple instantaneu plămânii cu apă. Dacă supraviețuiește plonjonului inițial, este posibil ca gaura prin care a căzut să se îndepărteze mai repede decât poate el să înoate, lăsându-1 să zgârie cu unghiile fața interioară a gheții și să privească neputincios la lumina slabă filtrată de banchiză, până când totul se cufundă în beznă.

La 23 februarie, de Gerlache l-a însoțit pe Cook într-o scurtă deplasare pe banchiza aparent solidă. Excursia era deosebit de riscantă pentru comandant, care nu învățase niciodată să

înoate. Au pășit la început nesiguri, încercând orice petic de zăpadă suspect, dar odată cu distanța le-a crescut și încrederea. Aproape uitaseră că nu mergeau pe uscat, când de Gerlache a călcat în zai acoperit de zăpadă și a căzut drept în apele extrem de reci ale oceanului. Cu agilitatea-i de felină, Cook l-a înhățat de gulerul hainei înainte să i se scufunde capul și l-a tras scurt afară din apă. „I-am sfâșiat gulerul și i-am deranjat butonii, dar am avut satisfacția de a-1 împiedica de la o baie cum se cade, la o temperatură de șase grade sub zero”[67], scria apoi doctorul.

Pentru a nu rămâne prizonierii unui mediu atât de înșelător, de Gerlache și-a menținut vasul la periferia banchizei în extindere, făcând drumuri de probă în interior când se forma un canal. *Belgica,* pe care doctorul o găsise atât de stângace și de dizgrațioasă pe

67 Aici, Cook fie se referă la temperatura aerului, fie se face vinovat de înflorirea poveștii. Apa de mare îngheață la aproximativ -2 grade Celsius, sau 28,4 grade Fahrenheit, astfel că nu putea fi mai rece de atât (n. a.).

lângă elegantele iahturi și transatlantice din portul Rio de Janeiro, l-a impresionat în Antarctica prin temeritatea ei. Pentru așa ceva fusese construită. Dacă gheața se închidea în jur, *Belgica* se lupta și se strecura afară din capcană, lăsând în urmă așchii de lemn. „Se plânge și geme și trosnește și tremură, însă despică mai departe ochiurile mari de gheață de un metru și jumătate grosime și împinge în lături sloiuri cu diametrul de 60 de metri. Brăzdează marea aceasta înțesată de ghețuri, ca o făptură vie".

De Gerlache sfida soarta continuând să navigheze spre sud în prag de iarnă. Pe măsură ce zilele se scurtau și deveneau tot mai reci, găsea tot mai puține deschizături în banchiză. îl tortura ideea de a părăsi Antarctica fie și cu o zi mai devreme. în ciuda avantajului reprezentat de motorul cu aburi, *Belgica* era încă departe de cea mai sudică latitudine, 71°10', atinsă de căpitanul James Cook cu peste un secol înainte, în 1774, ca să nu mai vorbim de recordul vremii, 78°09'30", stabilit de James

Clark Ross în 1842. Ambele performanțe fuseseră realizate de cealaltă parte a globului. De Gerlache deja navigase mai la sud în Marea Bellingshausen decât orice vânător de balene sau explorator înaintea lui, dar asta nu înlocuia incontestabila glorie a unei latitudini record.

Comandantul își ținea mereu privirea ațintită spre orizont. Cerul obișnuit *(water skies,* în limbajul marinarilor) indica existența la sud a unor vaste întinderi libere de gheață, îndemnându-1 să mai rămână încă puțin, în speranța că va ajunge la ele.

Și totuși, cu fiecare zi care trecea, gheața lua vasul prizonier tot mai des și vreme tot mai îndelungată, spre

nefericirea majorității celor de la bord. în noaptea de 23 februarie, de Gerlache i-a întrebat pe ofițeri și pe oamenii de știință ce părere ar avea despre o eventuală iernare printre ghețuri. Din spusele lui Cook, „Toată lumea este împotrivă”. Cu mult timp în urmă, doctorul plănuise să conducă întâia expediție care să ierneze în Antarctica, dar pe masa continentală, nu în capcana unei câmpii de gheață aparent fără sfârșit, care plutește în derivă pe mare. După părerea lui, nimic bun nu va ieși dintr-o iernare pe banchiză. Cum însă era singurul care trăise greutățile unei ierni polare (în Groenlanda, cu Peary), numai el era cât de cât pregătit să înfrunte așa ceva.

înfricoșați de perspectivă, cercetătorii au protestat cel mai vehement. Nu semnase niciunul pentru o iarnă pe banchiză. Susțineau că-i îngrijorează în special conservarea roadelor muncii lor. Dacă *Belgica* ar fi zdrobită de ghețuri, argumentau ei, colecțiile de roci ale lui Arctowski și micul muzeu al lui Racoviță s-ar duce la fund odată cu ea. în fapt, se temeau mai mult să nu-și piardă viețile. îi înfuria la culme nesăbuita vânătoare de glorie a lui de Gerlache.

„Din nefericire, savanții noștri sunt foarte înspăimântați”, nota Amundsen în jurnal, în seara aceea. Secundul se număra

printre puținii care sprijineau hotărârea comandantului de a merge cât mai departe spre sud, înainte de a face cale întoarsă. Avea numai dispreț pentru cei care tremurau la gândul ăsta, mai cu seamă Racoviță și Arctowski, care, după mintea lui, ar fi trebuit chiar să se arate dornici de a studia noi ținuturi. „Nu vor să navigheze în adâncul banchizei. Atunci, de ce au venit aici? Nu ca să descopere un teritoriu necunoscut? Asta

nu se poate face stând la marginea gheții și așteptând”.

Cât timp interiorul banchizei a rămas închis, deliberările comandantului în privința iernării în ghețuri au fost în mare măsură ipotetice. Dar în dimineața de 28 februarie, o furtună violentă a fărâmițat marginea banchizei. Sloiurile s-au despărțit și s-au deschis canale, invitând *Belgica* să intre și oferindu-i comandantului ei ocazia de a pătrunde adânc în inima mării de gheață antarctice.

De Gerlache era obligat să ia o hotărâre. Vasul tocmai depășise paralela de 70° și nou-deschisele căi de acces îi dădeau șansa de a iniția o rută sudică și poate de a stabili un nou record. Dar a înainta atât de mult în banchiză, atât de târziu, însemna aproape sigur a rămâne prinși în ghețuri nu pentru câteva ore sau zile, ci pentru luni întregi și poate chiar ani. Cu *Belgica* legănându-se în mijlocul sloiurilor îngrămădite unele într-altele și cu vânturi puternice șuierând ascuțit printre pa- râme, de Gerlache își cântărea opțiunile.

Poveștile despre *Terror, Erebus* și *Jeannette* atârnau greu în balanța acestor opțiuni, dar a naufragia în Antarctica era, prin comparație, o perspectivă mult mai descurajantă. Pe aici nu vor trece, ca în regiunea arctică, nave care să-i salveze. Chiar dacă s-ar ști cu aproximație poziția *Belgicăi,* lucru cu neputință, cel mai apropiat vas ar fi cu siguranță la sute de kilometri depărtare. Tot cu neputință era ca echipajul să supraviețuiască unei traversări a Strâmtorii Drake în bărcile mici și neacoperite ale

Belgicăi. Și întrucât de Gerlache plănuise ca numai patru oameni să ierneze în Ținutul Victoria, expediția

avea doar patru rânduri de haine adecvate temperaturilor extreme. Dacă oamenii ajungeau să tragă bărcile pe gheață, fără echipament corespunzător, mulți dintre ei aveau să moară.

Dar siguranța oamenilor nu era, în acest moment, în prim-planul preocupărilor lui de Gerlache. Comandantul nu gusta, ca Amundsen, suferința de dragul suferinței, nu se familiarizase cu gheara ei. înțelegea însă că gloria urmează riscului și că riscul și suferința sunt de regulă îngemănate. Pe lângă istoriile sumbre despre vase zdrobite de ghețuri, el își va fi amintit și poveștile mai optimiste, despre căpitani care puseseră în joc viețile echipajelor și câștigaseră. La 5 ianuarie 1841, cu câțiva ani înainte ca Franklin să ducă *Terror* și *Erebus* la pierzanie în nordul Canadei, James Clark Ross le purtase în adâncurile banchizei, la o latitudine similară, de cealaltă parte a Antarcticii. în decursul a patru zile, cele două corăbii și-au deschis cu forța drum prin banchiză 215 kilometri și au ieșit în ape libere, permițându-i lui Ross ca, în cele din urmă, să descopere Ținutul Victoria. Ce va crede oare lumea despre Adrien de Gerlache dacă se temea să încerce ceva ce Ross izbutise cu aproape șase decenii înainte?

Belgica aștepta ordine, bătută de valuri, de vânturi și de ghețuri. Deoarece furtuna tot mai puternică fractura marginile banchizei, devenea periculos să rămână în același loc. De Gerlache trebuia fie să se adăpostească de valuri intrând adânc în gheață, fie să caute scăpare de sloiuri și de aisberguri în largul oceanului. Hotărârea nu mai suferea amânare. Expediția pierduse deja un membru în împrejurări mai puțin periculoase.

Dar dedesubtul argumentelor raționale din mintea lui de Gerlache, pentru sau împotriva rămânerii pe banchiză, era un curent de anxietate cum că șansa la glorie îi scăpa printre degete. Nesfârșitele amânări deja

precipitaseră o cascadă

de schimbări în planul expediției, care nu-i conveneau absolut deloc. Punând totul la socoteală, expediția trebuia acum să dureze trei ani, nu cei doi anticipați de comandant. Prelungirea devenise necesară deoarece amânările din America de Sud (concedieri și dezertări), nestăvilita curiozitate a cercetătorilor în Țara de Foc, naufragiul care fusese la un pas de a se produce în Canalul Beagle, neplanificatul ocol prin Isla de los Estados ca să-și refacă rezervele de apă dulce - toate împiedicau acum *Belgica* să ajungă în Ținutul Victoria înainte ca gheața să-i bareze orice cale de acces. Anul suplimentar ridica și el probleme specifice. Bugetul expediției abia de ajungea pentru doi ani. Din cei 300 000 de franci, în cufere mai erau doar 16 000. Dacă ne gândim cât îi luase să adune această sumă, era curată nebunie să spere că va aduna banii suplimentari în America de Sud, într-o singură iarnă. Avea să fie, și așa, destul de greu să-i convingă pe finanțatorii expediției sau pe guvernul belgian să-i mai dea bani după ce ratase unul din marile obiective. Să facă asta din Chile sau din Argentina era aproape cu neputință. Și date fiind greutățile cu strângerea, păstrarea și disciplinarea echipajului, de Gerlache se putea aștepta ca mai mulți dintre membrii lui să schimbe vasul la prima escală, în loc să aștepte cu mâinile în sân, toată iarna, ca *Belgica* să ridice din nou ancora.

Comandantul vedea cu ochii minții cum se destramă totul. Fără bani și oameni cu care să continue expediția, avea să fie până la urmă silit să-i pună capăt - o umilință națională, personală și familială. Savanții vor fi, poate, impresionați de descoperirile științifice, dar rocile, lichenii și muștele fără aripi nu-i ajungeau opiniei

publice belgiene, flămândă de glorie națională și de aventură prin intermediari, nici pe-o măsea. Dacă *Belgica* se retrăgea intr-adevăr în America de Sud, reacția ziarelor avea, cel mai probabil, să fie una brutală și de natură să-i influențeze pe puținii magnați încă dispuși să sprijine expediția.

în ciuda pericolelor, sau, mai degrabă, *datorită* pericolelor ei, sechestrarea în ghețuri urma să rezolve toate aceste probleme: nu ar mai fi nevoie de bani, comandantul nu ar mai pierde oameni - cel puțin, nu prin dezertare - și povestea va câștiga în dramatism. Dacă Expediția „Belgica” nu reușea să atingă Polul Sud magnetic (nu în acel an, oricum), membrii ei puteau stabili un alt record, devenind primii oameni care iernează dincolo de Cercul Polar de Sud. Primejdiile nu erau un factor descurajant, ci mai degrabă unul mobilizator - cu cât era povestea mai înfiorătoare, cu atât mai mulți oameni vor dori s-o citească și cu atât mai mulți editori vor plăti pentru o relatare exclusivă.

Dacă socoteala asta a intrat în deliberările interioare ale comandantului, ea nu-1 face mai cinic decât alți exploratori. Se obișnuia ca, la întoarcere, șefii expedițiilor să-și publice memoriile, și în mare parte așa își câștigau banii, așa își plăteau creditorii și își finanțau viitoarele expediții. în absența unor resurse naturale ușor accesibile, din ținuturile acestea sterpe exploratorii extrăgeau povești. Și cele mai reușite nu erau acelea în care a mers totul bine[68]. De Gerlache știa că, făcându-și

68 Cei care publicau povești de aventuri erau genul setos de sânge, tinzând să fie mai interesați de expedițiile care mergeau anapoda, decât de acelea în care nimeni nu suferea în mod excesiv. Acesta este în parte motivul pentru care au trecut ani până când epocalei călătorii a lui James Clark Ross să i se dea recunoașterea cuvenită. La întoarcere, Ross trimi-

oamenii prizonieri ai ghețurilor, le putea pricinui suferințe teribile.

Dar trebuie să fi știut și că aceste suferințe se puteau dovedi un avans în contul viitoarelor profituri, financiare și nu numai.

O mare agitată ridica sloiurile și le izbea unele de altele și de coastele *Belgicăi.* Zăpada se învârtejea până la vârfurile catargelor. Comandantul a traversat puntea, potrivindu-și mersul după legănările vasului. A urcat scara care ducea la covertă, unde l-a găsit pe Lecointe. L-a luat de-o parte, ca să nu-i audă timonierul, și i-a explicat ce avea de gând. Vântul înghețat le înăbușea glasurile, dar când a terminat comandantul de vorbit, căpitanul zâmbea. Cei doi și-au strâns viguros mâinile, un gest încărcat de semnificație, o asigurare că amândoi își vor asuma răspunderea pentru cruciala decizie.

Lecointe s-a întors la timonier și i-a strigat:

— Spre sud!

Cu vânturi de 96 km/h în pânze, *Belgica* a străpuns banchiza cu toată viteza, gonind apoi pe râuri și pe lacuri cu ape libere. Torente orizontale de lapoviță înțepau fețele marinarilor. Vizibilitatea era atât de slabă și nava se mișca atât de repede, încât era adesea necesar să se manevreze în ultima secundă pentru a se

---

sese o dare de seamă a descoperirilor lui la *Gazette,* jurnalul Amiralității Britanice, care susținuse expediția. Documentul a fost respins, după cum lămurea unul din aliații lui Ross de la Amiralitate, deoarece un membru avusese „năstrușnica idee că, dată fiind lipsa oricărei vărsări de sânge, raportul dumitale nu își are locul în *Gazette".* Câtă vreme de Gerlache nu a invocat niciodată în mod explicit această logică drept motiv, ea ne ajută să înțelegem de ce exploratorii ca el își asumau atâtea riscuri și de ce înclinau către un stil atât de înflorit și de neștiințific (n. a.).

evita aisbergurile și ciocnirile prea violente de malul opus al unei zone libere de gheață. Alteori, era necesară o ciocnire violentă. Dacă o barieră de gheață bloca trecerea spre noi canale și zone libere, de Gerlache le solicita mașiniști- lor să crească presiunea la căldări, pentru ca vasul s-o spulbere. *Belgica* și-a urmat ruta sudică prin bezna nopții, zgomotul de gheață care se ciocnește de lemn auzindu-se tot mai frecvent.

„Intrăm pare-se într-o altă lume. Zeii necruțători ne supun, ca pe eroii de saga scandinave, la încercări supranaturale”, scria de Gerlache.

Numai el și cu Lecointe știau că nu vor face cale-ntoarsă. Toți ceilalți aveau impresia că pătrundeau numai temporar în adâncul banchizei, ca să se adăpostească de furtună. Doar

câțiva kilometri sunt necesari pentru disiparea forței valurilor în mișcare pe sub gheață densă. Cu toate acestea, în cele 24 de ore de când intrase în banchiză, *Belgica* făcuse aproape 80 de mile nautice[69] și ajunsese la 71°31 ’ latitudine sudică, un record al regiunii, depășind cu peste 30 de kilometri latitudinea de 71° 10’ atinsă de James Cook. Nimeni nu bănuia că de Gerlache hotărâse, împotriva dorințelor majorității, să navigheze spre sud cu orice preț, chiar cu prețul condamnării expediției la închisoarea ghețurilor.

în dimineața zilei de 1 martie, furtuna se potolise și cerul senin le-a dezvăluit 360 de grade de alb desăvârșit. *Belgica* își croia cu greu drum pe câmpia de gheață și de zăpadă. Canalele care-i îngăduiseră să ajungă până aici se închiseseră în urma ei. Micile zone libere care au apărut în cursul după-amiezii, când s-a întețit vântul, nu-i îngăduiau să iasă. Nava s-a luptat să

69 Adică 148 de kilometri (n. tr.).

mai înainteze câțiva kilometri a doua zi, 2 martie. Următoarele zile au fost reci și liniștite, permițând ca în interstițiile dintre sloiuri să se formeze gheață nouă, de un ocru intens, bogată în fi- toplancton în floare, care a dus la sudarea banchizei.

Neputând să mai înainteze, de Gerlache a făcut câteva palide încercări de a se întoarce în largul oceanului, dar era prea târziu. Banchiza devenise impenetrabilă. Cu siguranță știa că eforturile vor fi zadarnice. Dacă s-ar fi răzgândit în privința iernării pe banchiză, vremea întoarcerii ar fi fost imediat după ce norii de furtună se risipiseră, când gheața încă mai era navigabilă.

însemnarea din jurnalul său de bord din ziua de 5 martie este de un laconism poetic: „Desfășurat toate pânzele. Vasul nu se mișcă”. *Belgica* era prizoniera ghețurilor, de această dată fără scăpare.

PARTEA a II-a

Dar încă n-am lămurit misterul culorii albe, și încă n-am aflat de ce vorbește ea cu atâta putere sufletului nostru. [...] Nu cumva pentru că, prin însuși caracterul ei indefinibil, prefigurează vidul și vastitatea necruțătoare a universului, înjun- ghiindu-ne astfel pe la spate cu gândul nimicitor al neantului, tocmai când contemplăm adâncurile albe ale căii lactee? Sau poate pentru că, în esență, albul nu e atât o culoare, cât absența oricărei culori vizibile, și în același timp amestecul tuturor culorilor? Nu cumva tocmai din această pricină o câmpie acoperită de omăt ne impresionează prin albeața ei mută, dar grăitoare - ca o întruchipare a absenței lui Dumnezeu, ce ne îngrozește?

- Herman Melville, *Moby Dick*[1]

‘Traducere, prefață, tabel cronologic, note și glosar de Petre Solomon, Colecția „Biblioteca pentru toți”, Editura Minerva, București, 1973 (n. tr.).

Capitolul 9

în închisoarea ghețurilor

Când, în după-amiaza zilei de 6 martie, cerul s-a înseninat și soarele strălucea peste banchiză, *Belgica* s-a trezit naufragiată într-o Sahară albă, cu doar câteva oaze de apă ici și colo, în jurnalul de bord, comandantul Adrien de Gerlache descria banchiza ca pe „un imens câmp de gheață prin care nici cea mai puternică navă nu și-ar putea deschide drum”. Troienele îndulciseră protuberanțele, rotunjiseră movilele de gheață și crestele de presiune, formând movile asemănătoare dunelor. Vântul zugrăvise pe zăpadă onduleuri ca niște valuri, așa cum face și pe nisipurile fine ale deșertului. Ghețarii care punctau întinderea banchizei, prizonieri la fel ca *Belgica,* aminteau de stânci și de mesas[70]. Era, după exprimarea lui Racoviță, „o parodie de terra firma”, un peisaj în veșnică mișcare, alcătuit în întregime din apă.

Nu se putea ști cât de întinsă era banchiza. Ca să-i descopere marginile, echipajul ar fi trebuit să se aventureze departe de *Belgica,* dar făcând asta, riscau să n-o mai regăsească niciodată. Necunoscută era și distanța față de uscat. Cu o săptămână înainte, Lecointe

70 Mesa este, în geologie, un platou înalt și lat, cu costișe ascuțite de stâncă ce coboară abrupt spre câmpiile înconjurătoare (n. tr.).

estimase că țărmul Ținutului Graham se găsea la cam 640 de kilometri spre est. Nava însă parcursese de

atunci peste 160 de kilometri în direcția sud. Harta Antarcticii rămânea albă în regiunea respectivă. Nu se stabilise nici măcar dacă la sud *era,* sau nu, pământ.

După cină, aproape toți membrii expediției au ieșit pe gheață, unii pe schiuri, alții la picior, ca să-și exploreze noile vecinătăți. îndepărtându-se de *Belgica,* nu mai auzeau trosnetul lemnăriei, pufăitul motorului, foiala continuă a marinarilor înghesuiți în spații strâmte, bufniturile cu care sloiurile se loveau de laturile vasului, șuierul vântului sau lipăitul valurilor, în afară de scârțâitul propriilor pași, nu auzeau decât zgomotele gheții. „Scoate strigăte asemănătoare gemetelor omenești. Acesta este glasul gheții tinere în formare, un copil care rostește primele cuvinte”, scria căpitanul.

Văzând *Belgica* prinsă zdravăn în cleștele ghețurilor, echipajul și-a dat seama - dacă nu în acea zi, încetul cu încetul în zilele care au urmat - că nu era o întâmplare. Realizau treptat că se luase o decizie, una care nu făcuse parte din planul inițial al expediției și care-i umplea de îngrijorare.

Cook era alarmat și în calitate de medic, și ca singurul care mai trăise lunga noapte polară. îl implorase pe de Gerlache să nu riște o iernare în ghețuri. Până și nenorocita iarnă petrecută în regiunea arctică împreună cu Peary, când fusese la un pas de moarte, avea să-i pară o plăcere în comparație cu ceea ce-i aștepta. Măcar expediția lui Peary izbutise să ridice o cabană confortabilă pe un strat de rocă solidă care nu amenința să se despice ori să facă așchii adăpostul, pe nepusă masă. Iarna *Belgicăi* prezenta mult mai multe

pericole.

Dacă doctorul a fost extrem de critic la adresa hotărârii comandantului, savanții expediției au mers și mai departe, acu- zându-1 de-a dreptul de trădare. Arctowski i-a reamintit, furios la culme, că înainte de plecarea expediției din Europa, îi asigurase în mod explicit că nu va căuta să ierneze pe gheață, și că

nu avea niciun drept să ia în numele celorlalți o hotărâre atât de însemnată[1].

Temerile lui Arctowski erau acum împărtășite de majoritatea membrilor expediției[71] [72]. „Cei mai mulți dintre noi și-au asumat răspunderea criticării conducerii și îl învinuiesc pe director pentru intrarea în masa principală de gheață, la sfârșitul sezonului de navigație”, scria Cook. Singura speranță era că nu se irosise orice șansă de eliberare. De Gerlache și Lecointe, simțind pesemne că se impuneau niște dezmințiri plauzibile cum că intenția lor era să potolească furia care creștea la bord, au făcut tot posibilul ca să-i convingă pe oameni de posibilitatea salvării.

După câteva zile de prizonierat, de Gerlache a

---

71 Alexandru Marinescu atribuie această opinie lui Racoviță. Fapt este că episodul figurează în cartea lui Lecointe, *In țara pinguinilor.* Căpitanul nu îl numește însă pe cercetătorul cu care discută. Marinescu susține că se oferă destule indicii ca el să fie indentificat ca Racoviță, în vreme ce autorul consideră că e vorba de geologul polonez. Marinescu, p. 179 (n. tr.)

72 în cartea *Viața mea de explorator,* Amundsen scrie că: ,,[N]u se putea comite o mai mare greșeală. Mi-am dat seama imediat și am înțeles întreaga grozăvie a pericolului la care ei [de Gerlache și Lecointe] expuneau întregul echipaj, dar nu mi s-a cerut părerea, iar disciplina îmi impunea să păstrez tăcerea.” Marinescu, p. 180 (n. tr.)

convocat ofițerii și echipajul și le-a dat vestea că se petrecuse un lucru încurajator. Potrivit observațiilor astronomice făcute de Lecointe, după ce, cu două zile înainte, *Belgica* atinsese latitudinea sudică de 71°19’, vasul se afla acum la 71°18’ latitudine sudică, ceea ce însemna că banchiza se îndrepta către nord. Cu ceva noroc, va împinge nava către marginile ei și, în final, o va elibera în apele deschise ale oceanului. Oamenii au răsuflat ușurați - dezastrul încă mai putea fi evitat în ultimul moment.

Dar curând după aceea, de Gerlache și Lecointe l-au tras de-o parte pe Amundsen și l-au informat că acele coordonate pe care le comunicaseră echipajului erau false, „inventate ad

hoc, ca să ridice moralul”, cum a scris ulterior secundul. în realitate, Lecointe înregistrase o latitudine sudică de 71°26’, ceea ce însemna că vasul se îndrepta spre *sud-vest* cu o viteză de cinci kilometri pe zi. Amundsen a ținut pentru el secretul, dar a consemnat minciuna în jurnal: „în prezent, doar comandantul, Lecointe și cu mine avem cunoștință de asta. Comandantul încă nu dorește să le spună celorlalți, deoarece ei se tem deja să își petreacă iarna aici”.

Ținând focurile aprinse în sala mașinii și susținând că vasul plutea spre nord, de Gerlache îi liniștea cum că era gata de acțiune în caz că deschidea un canal navigabil, dar până și asta era un șiretlic. Dacă de Gerlache și Lecointe țineau motorul în funcțiune, o făceau doar în speranța de a putea urma o rută în sens *opus.* La orizontul sudic se profila amenințător un cer întunecat care sugera că într-acolo se află o vastă mare liberă. Disperat să navigheze și mai departe spre sud, orice ar fi însemnat asta, de Gerlache se întreba totuși

cum vor izbuti el și Lecointe să ascundă poziția vasului de criticii tot mai gălăgioși ai unei iernări în ghețuri. Căpitanul s-a oferit în glumă să umble la busolă ca să dea timonierului impresia „că se îndreaptă spre nord când, în realitate, navighează spre sud”.

Până la urmă, toate taberele au fost dezamăgite. în ziua de 8 martie, cerul obișnuit *[water sky)* a dispărut de la orizont și gheața s-a contractat, făcând să răsune pocnituri pe toată suprafața banchizei. Nu se mai putea înainta, nici spre sud, nici spre nord.

Le-a luat o săptămână oamenilor să se resemneze cu soarta, timp în care gheața se relaxa și se contracta precum inima unui organism viu, însă nu se fragmenta niciodată destul cât să îngăduie o ieșire. De Gerlache a îndurat furia panicată a colegilor de echipaj, care erau de-acum convinși că nu avusese nicio clipă de gând să se întoarcă în nord și că, în realitate, predase *Belgica* ghețurilor într-adins.

în fața unei atari acuzații, Lecointe a luat zgomotos apărarea amândurora: „Este *cert* că am încercat *onest* să ne întoarcem în nord, dar este cert și că de Gerlache și cu mine eram mulțumiți de eșecul strădaniei noastre”.

Și totuși, cu greu ar fi izbutit cei doi să ignore cu desăvârșire semnul rău care a marcat căderea *Belgicăi* în prizonierat, în chiar prima zi, Bebe, pinguinul papuan adoptat cu o lună înainte și care devenise o prezență atât de îndrăgită la bord, a încetat să mai mănânce. în pofida drăgăstoaselor îngrijiri ale tovarășilor lui de echipaj, pinguinul a murit în noaptea următoare, „în convulsii oribile”.

Era prea multă treabă de făcut ca echipajul să fiarbă

timp îndelungat în sucul propriilor resentimente și neliniști. în tot mai scurtele ore de lumină din martie și aprilie, oamenii au pregătit *Belgica* de iernat. Velatura a fost strânsă și pusă bine, elicea a fost scoasă din apă spre a fi protejată de asaltul ghe- ții, iar focurilor de la motor li s-a îngăduit să se stingă. Printre cele mai urgente treburi era și construirea în jurul vasului a unui masiv val de zăpadă, care să-l izoleze de frig. Acest cofraj, care se ridica până la parapeți, menținea o plăcută temperatură interioară de 10°C, în ciuda coborârii accentuate a mercurului la exterior. La jumătatea lunii martie, termometrul indica o temperatură exterioară de -20,5°C. Parâmele s-au învelit într-o pojghiță de gheață, luând înfățișarea unei pânze de păianjen argintate.

După socotelile lui Lecointe, la această latitudine soarele avea să apună definitiv la jumătatea lunii mai și iarna avea să țină alte aproape trei luni. Era cert că temperaturile vor scădea și mai accentuat în următoarele săptămâni, deși nimeni nu știa cu cât, pentru că nicio ființă omenească nu iernase atât de la sud. Membrilor expediției nu le rămânea decât să se pregătească pentru ce era mai rău.

în dimineața de 16 martie, de Gerlache, Lecointe și ofițerul II, Jules Melaerts, au coborât în cală să reorganizeze proviziile și echipamentele. S-au mișcat prin întuneric la lumina unor lumânări fixate pe scândurele de lemn. Slaba lor lucire a dezvăluit siluete de șobolani alergând de zor pe pasarelă, însoțite uneori și de câte un chițăit. Cala cu două niveluri, aflată în secțiunea mediană a vasului, era plină ochi cu lăzi conținând mii de conserve de hrană, sute de sticle cu vin, o gamă largă de instrumentar științific complex,

rezerve de benzină, mai multe butoaie cu alcool pentru conservarea exemplarelor zoologice, materiale de construcție și altele.

încărcătura fusese azvârlită de colo-colo în timpul multelor furtuni și a întâmplărilor nefericite petrecute de-a lungul călătoriei, și au fost necesare mai multe zile pentru ca totul să fie rearanjat. Sala mașinii se găsea între cala principală și un alt depozit, aflat la pupa. De Gerlache, Melaerts, Lecointe și membrii echipajului au muncit în acest depozit la flacăra neprotejată a lumânărilor, lucru deosebit de periculos, deoarece încăperea era un potențial spectacol de artificii. Pe lângă batoanele de tonită (o jumătate de tonă), asigurarea lui de Gerlache contra gheții, care deja fuseseră împrăștiate care-ncotro, în depozitul acesta se mai găseau cutii avariate pline cu gloanțe de carabină și cartușe de harpon, dintre care unele se rupseseră, împrăștiind pe jos un covor de praf de pușcă. Cum cea mai mică scânteie putea, într-o clipită, să declanșeze o explozie care avea să-i lase fără adăpost, oamenii au tăiat o deschizătură în gheața de lângă vas, ca să aibă repede acces la apă, și s-au îngrijit zilnic ca ea să nu se astupe.

Pitită în ghețuri și zăpadă, despuiată de vele, *Belgica* încetase de a mai fi un vas funcțional, devenind pur și simplu o casă pentru 18 oameni. „Nu mai suntem navigatori, ci o micuță colonie de deținuți care își ispășesc pedeapsa”, scria comandantul expediției. Spațiul de locuit era mai confortabil acum decât la

plecarea din Anvers, fiind mai puțini marinarii care dormeau în cușetele înșirate de-a lungul teugii în V. Cuibărită sub puntea de la prora, încăperea era iluminată printr-o deschizătură pătrată din tavan care

proiecta o coloană de lumină pe masa din mijloc și era adeseori însuflețită de măiestria lui Johansen la acordeon și de slaba interpretare a lui Van Mirlo la cornet. Mai încolo, tot la prora și tot sub punte, se găseau la tribord bucătăria și la babord o cămară. Dincolo de ele era un spălător, unde oamenii erau obligați să se scalde o dată pe săptămână.

Deasupra, la jumătatea punții, se găseau, unul lângă celălalt, laboratoarele lui Arctowski și Racoviță - primul cu fața la babord, al doilea cu fața la tribord -, fiecare cu o gamă întreagă de instrumentar și de sticlărie delicată și cu o fereastră largă prin care spațiul înghesuit se inunda de lumină. în martie, echipajul a ridicat un acoperiș între cele două laboratoare și dunetă[1], folosind în acest scop lemnul, pânza de vele și cartonul bituminat destinate construirii de colibe pentru cei patru care ar fi trebuit inițial să ierneze în Ținutul Victoriei. Bocăniturile ciocanelor răsunau pe toată banchiza. Construcția servea de hangar, oamenii instalând aici un atelier de fierărie, dar și cârlige și polițe pe care să usuce echipamentul de exterior. în hangarul acesta se găsea și un boiler făcut din piese de la motorul devenit inutil, destinat obținerii apei potabile din gheață topită. Pentru a face economie de cărbune, acum că focurile trebuiau să ardă încontinuu, Cook și mecanicul secund, Max Van Rysselberghe, au inventat un sistem de îmbinare a brichetelor[73] [74] cu grăsime de focă, umplând astfel vasul de un iz înțepător cu care echipajul s-a obișnuit curând.

73 Teuga, sau castel prova, este spațiul unde locuiesc membrii echipajului sau ofițerii. în cazul *Belgicăi,* aici își aveau dormitorul marinarii. Duneta, sau castel pupa, este spațiul unde își au cabinele căpitanul și ofițerii unei nave (n. tr.).
74 Aici, cu sensul de bucată de combustibil (n. tr.).

Două uși duceau de pe punte în cabinele ofițerilor. Ușa de la tribord dădea în cabina lui de Gerlache, cea mai spațioasă și mai confortabil mobilată, cu covor pe jos, cărți frumos rânduite într-un colț, un birou mare lângă fereastra dreptunghiulară și o perdea care despărțea spațiul de lucru de pat, formând un soi de mic apartament.

Ușa de la babord dădea într-un hol care ducea la careul ofițerilor, aflat la extrema pupa. De-a lungul acestui coridor erau două cabine. Una era împărțită de Amundsen și Melaerts, care s-au învrăjbit curând (faptul că norvegianul Amundsen, ca secund, era mai mare în grad ca belgianul Melaerts, ofițer II, nu asigura cea mai armonioasă dintre coabitări). Cabina învecinată era a căpitanului Lecointe, atât de burdușită cu instrumentar științific, cărți, hărți terestre și maritime, încât nu mai era loc și de mobilă. Când avea nevoie de un birou pe care să scrie, Lecointe așeza o bucată de carton pe pat. în loc de scaun ședea pe un leagăn ca de trapez, pe care-1 atârnase de tavan.

Careul, aflat la capătul holului, era cel mai convivial spațiu de pe *Belgica.* Ofițerii și oamenii de știință își petreceau aici mai tot timpul liber, așezați la masa mare, dreptunghiulară din mijloc, discutând, râzând, citind sau ascultând la orga mecanică; fiecare avea o melodie preferată. Pereții erau decorați cu fotografii colorate înfățișând peisaje citadine din Belgia și întoarcerea triumfală a lui Nansen la Kristiania la bordul lui *Fram,* în 1896. Dulapurile dinspre babord conțineau un serviciu de masă realizat la comandă și șervete brodate cu o ancoră roșie și un manuscris pe care scria „Belgica” (ofițerii și cercetătorii au făcut un pact ca serviciul să fie darul de nuntă pentru acela dintre ei care se va însura primul). De-a lungul peretelui din fund era o banchetă lungă; alături se găsea un rastel

de arme și deasupra o poliță care găzduia mica bibliotecă a expediției: povestiri polare, jurnale științifice, reviste populare și

romane, dar, cum remarca metodistul[75] Cook, „numai o Biblie (care era ținută ascunsă) și nicio carte de rugăciuni”. Absența textelor religioase era deliberată. „Belgienii erau romano-ca- tolici. Ceilalți erau nominal protestanți, [dar] nu exista niciun conflict religios. De Gerlache făcea tot ce putea ca să încurajeze armonia în purtările religioase, dar în practică era un grup nereligios”, scria Cook.

Pe latura dinspre babord a careului era o ușă care ducea în cabina cercetătorilor, lungă și îngustă, cu două seturi de cușete suprapuse, înșirate pe o latură. Cook și Arctowski împărțeau setul mai mic. Paturile lui Racoviță și Danco au trebuit lungite cu 10 centimetri. Cei patru se contorsionau ca să se miște prin cabină. între cușete și peretele vasului nu era loc să treci pe lateral, și era cu neputință să te ridici în fund în paturile ca niște mese de morgă, fără să te lovești în creștet (ca să mai reducă din frecvența acestor impacturi, Cook și-a îndepărtat treptat cearșaful, perna și salteaua, preferând până la urmă să doarmă în sacul lui din piele de ren, direct pe lemnul tare). Cabina era dotată și cu două lavabouri hilar de mici. într-o carafa era apă proaspătă, pe care oamenii o beau din eprubete. Puțina lumină pătrundea prin două hublouri mici, dintre care numai unul se deschidea, iar tavanul se înnegrise de la lumânările pe care le arseseră. Lipsa ventilației exacerba duhoarea sălcie care s-a acumulat cu timpul în cabină. Același

75 Metodismul este o doctrină protestantă de secol XVIII, originară din Anglia, care predică practicarea „metodică” a pietății și a evlaviei (n. tr.).

efect îl aveau fumul de la pipa pe care Danco o fuma întruna și faptul că doctorul se codea să se îmbăieze și să-și spele hainele.

Un perete solid despărțea cabina lor de toaleta personală a comandantului. între toaletă și cabina lui de Gerlache se afla camera obscură, unde Cook își petrecea mare parte a timpului liber, developând fotografii.

Restul timpul era dedicat observării comportamentului celorlalți, pe moment mai degrabă cu ochi de antropolog decât de medic. Traiul în mijlocul inuiților și, mai recent, alături de populațiile indigene sud-americane îi insuflase o intensă curiozitate față de semeni. Aici, la bordul *Belgicăi,* singurul trib de studiat era al său, propriu. Ținea mai cu seamă să consemneze felurile în care oamenii reacționează, fizic și psihic, la izolare extremă, la frig, stres și frică. „Naufragiul, înfometarea și, în final, moartea de ger extrem erau pentru noi mereu în prim-plan”. Interesându-se de sănătatea fiecărui om, marinari și ofițeri deopotrivă, doctorul a ajuns în scurtă vreme cel mai îndrăgit membru al expediției.

împrejurimile *Belgicăi* au luat înfățișarea unui sătuc. Cook, Amundsen și Lecointe au ridicat două colibe cu acoperiș din tablă ondulată, care urmau a fi folosite ca observatoare pentru cercetări astronomice și meteorologice. Danco și asistentul lui, Dufour, au înălțat una în care să efectueze măsurători magnetice, îndeajuns de departe de vas pentru ca metalul de la bord să nu influențeze acele instrumentelor și să denatureze rezultatele.

La început, micuța colonie forfotea de activitate, de un continuu du-te-vino, oamenii căutând consolare în

muncă și în rutină. Cercetătorii alergau între vas și observatoarele lor. Din zori și până-n noapte, membrii echipajului tăiau blocuri de zăpadă pentru apa de băut. Cu timpul, au fost siliți să meargă tot mai departe pentru a găsi zăpadă necontaminată cu praf de cărbune, cadavre de animale și alte resturi acumulate în jurul vasului.

Cercetătorii își vedeau de observațiile zilnice, căutând să profite cumva de nefericita situație[76]. Cu ajutorul echipajului,

au ridicat un soi de trepied din trei pari care se uneau deasupra copcii făcute de ei în gheață. De el au fixat un scripete care le îngăduia să coboare un fir de plumb pentru sondaje sau un fir de undiță. Racoviță a scos din adâncuri o bogată varietate de viețuitoare marine: plancton, diatomee, krill și mai mulți pești de coșmar, dintre care nu puțini erau necunoscuți științei. Ei au fost ulterior botezați după membri ai expediției: *Racovitzia glacialis, Gerlachea australis, Nematonurus lecointei.* După fiecare succes la pescuit, Racoviță era ocupat zile întregi cu catalogarea și conservarea prăzii.

împreună cu Amundsen, Racoviță a experimentat cu felurite noi modele de unelte de pescuit la copcă. Pentru norvegian, mai ales, aceăsta era o perioadă de instruire. Se îmbarcase pe *Belgica* nu doar ca să vadă Antarctica, ci și pentru a se familiariza cu toate aspectele explorării

76 „Fusesem trimiși aici ca mandatari ai științei și am căutat să ne îndeplinim mandatul pe cât ne-a stat în putere, oricât au fost de grele momentele prin care am trecut. Timp de 13 luni am făcut observații meteorologice din oră in oră, fără a lipsi o oră. De câte ori puteam, sondam printr-o gaură făcută în gheață și pescuiam animale marine. De câte ori permitea timpul, făceam observațiile astronomice și magnetice cuvenite și în lungi excursii observam păsările și focile ce locuiau pe banchiză”. *Spre Polul Sud,* p. 40 (n. tr.)

polare. Dacă voia să-și organizeze propria lui expediție, așa cum plănuia, trebuia să dobândească o înțelegere de bază a zoologiei, meteorologiei, oceanografiei, magnetismului și astronomiei, ori măcar să învețe cum se adună datele în aceste domenii ale științei. Studiind sub îndrumarea savanților *Belgicăi,* era motivat mai puțin de curiozitate, și mai mult de ambiție. Elev mediocru în sălile de clasă din Kristiania, Amundsen a excelat la Universitatea Banchizei.

Arctowski, între timp, efectua sondări regulare ale adâncimii, și astfel a descoperit că vasul plutea în derivă peste buza unei zone terigene, ceea ce l-a determinat să conchidă, în mod corect, că Antarctica este un unic și vast continent. Se împotrivise cu hotărâre iernării între ghețuri, dar își dădea acum seama că i se oferise în felul acesta ocazia unică de a studia

banchiza și lunga noapte antarctică, ambele deopotrivă de misterioase ca forma continentului însuși.

Cu ajutorul compatriotului și asistentului său, Dobrowolski (care dormea cu marinarii în teugă), Arctowski a efectuat măsurători meteorologice orare, ținând un jurnal detaliat al temperaturii oceanului, temperaturii aerului, presiunii ba- rometrice, ninsorilor și direcției vântului. Dobrowolski își petrecea mai tot timpul cu capul dat pe spate, cercetând formațiunile noroase.

Seară de seară, el și cu Arctowski sperau că norii se vor destrăma ca să poată observa aurora australă, sau luminile sudului. Câtă vreme aurora boreală, sau luminile nordului, era bine documentată de exploratorii și de locuitorii zonei arctice, omoloaga sa de la antipozi fusese doar arareori observată de la o latitudine atât de ridicată. Cele două fenomene gemene erau puțin

înțelese în epocă. Teoria prevalentă la sfârșitul secolul al XIX-lea era că pânzele de lumină care se vălureau pe cerul nopții polare erau asemănătoare fulgerului. Adică, aveau drept cauză o acumulare de electricitate în atmosferă.

Câteva scânteieri efemere apăruseră către începutul lunii, dar aurora australă nu s-a arătat în toată splendoarea ei decât în minunat de calma și de senina noapte de 14 martie, cam la o săptămână după ce *Belgica* își începuse prizonieratul. Membrii expediției au petrecut ore întregi vrăjiți de spectacolul nepământean, admirând panglicile unduioase de lumină tot mai intense. Arctowski și Dobrowolski, care citiseră doar despre asemenea lucruri, scrutau aurora cu carnețelele în mână.

în căutarea unui moment de solitudine, dar și a unui prilej de a-și testa rezistența la frig, Cook a hotărât să privească aurora de pe banchiză, cam la 50 de metri de vas. în pofida temperaturii de -15,5°C, considera că distanța îl va ajuta să vadă „mai bine noua atracție”. Pe la miezul nopții, a coborât cu greu de pe navă și a găsit un loc care părea bun. S-a dezbrăcat de

haine, s-a strecurat repede în sacul de dormit și i-a strâns bine gluga în jurul feței. Odată ce și-a găsit un petic de zăpadă confortabil, s-a întins pe spate și și-a ațintit ochii spre ceruri. „La început dinții îmi clănțăneau și fiece mușchi din corp tremura, dar în câteva minute asta a trecut și a venit o reacție similară aceleia de după o baie rece”.

Cook descria aurora ca pe „o dantelă tremurătoare, drapată ca o cortină pe cerul sudului. Unele părți erau acum întunecate, acum luminoase, de parcă un râu de scântei electrice le ilumina țesătura. Cortina părea să se

miște drept răspuns la aceste valuri de lumină, ca sub acțiunea vântului care netezea vechile pliuri și crea altele noi, toate făcând scena una de nou interes și de rară splendoare”.

Ciudat este că, invocând vântul și undele luminoase, poetica descriere era mai aproape de o explicație exactă a fenomenului aurorelor decât oricare teorie științifică a zilei. Fenomenele acestea sunt determinate în realitate de vântul solar, un șuvoi de particule încărcate electric, emis violent de soare. Această plasmă, de mare intensitate în special în perioadele de intensă activitate solară, străbate cu viteză spațiul până intră în coliziune cu magnetosfera terestră, de unde urmează liniile câmpului magnetic al planetei până la cei doi poli. Când particulele se ciocnesc cu atomii de oxigen și de azot din straturile superioare ale atmosferei, atomii agitați emit radiații pe care noi le percepem ca râuri de lumină roșie, verde, violetă și albă.

întins pe patul lui de zăpadă și urmărind dansul luminii, doctorul și-a lăsat mintea să hoinărească. Se va fi dus cu gândul la momentele în care mai fusese martorul acestui fascinant spectacol, ca membru al expediției întreprinsă de Peary în nordul Groenlandei, între 1891 și 1892. Pe atunci, într-o noapte iluminată de o magnifică auroră boreală, se plimbase pe țărmul stâncos în tovărășia unui bătrân inuit pe nume Sipsu, pe

care-1 întrebase de unde credea el că vin luminile nordului, iar Sipsu i-a răspuns:

— Luminile acestea întunecate sunt lumini eschimose, arătând mișcările oamenilor care au trecut dincolo de hotarele pământului. Poate încearcă să ne vorbească. Tu ce crezi?

După șase ani, la celălalt capăt al lumii, Cook se va fi

gândit, poate, la morții lui. Era oare cu putință ca dârele acelea spectrale să fie lăsate de răposata lui soție și de copilul lor? Sau de Wiencke?

Pe la 2 noaptea, căpitanul Lecointe era pe punte cu un telescop ațintit spre cer. Nu spre auroră, care începuse să pălească, ci spre Jupiter. în următoarea jumătate de oră se aștepta să observe eclipsa lui Io, prima lună a planetei. Descoperiți de Galileo Galilei la începutul secolului al XVII-lea, cei patru sateliți ai lui Jupiter, cunoscuți ulterior ca lunile lui Galilei, serveau de multă vreme drept ceas astronomic. Momentul eclipselor lor era prevăzut cu o exactitate care permitea navigatorilor să-și potrivească după ele cronometrele și astfel să stabilească longitutindea unui vas (ajustări periodice de acest fel erau esențiale, o eroare de numai câteva secunde într-o observație astronomică putând devia cu multe mile poziționarea geografică a unei nave). De pe puntea în veșnic tangaj a unui vas aflat pe mare era practic imposibil să îndrepți telescopul către un obiectiv atât de mic, însă, prizonieră a ghețurilor, *Belgica* era acum la fel de stabilă ca uscatul. Prin telescop, Lecointe vedea apropiindu-se de suprafața întinsă și netedă a lui Jupiter un punctuleț alb. De îndată ce el dispărea în spatele planetei, Lecointe urma să-1 alerteze pe Dobrowolski, care era înăuntru, lângă un hublou deschis și cu cronometrele la îndemână, și aștepta semnalul căpitanului.

Lecointe își simțea extremitățile amorțind treptat. Și-a luat o clipă ochiul de la Jupiter și a făcut câțiva pași pe punte, ca

să se mai încălzească. Privind în direcția banchizei prin

aburii propriei răsuflări, a observat o siluetă lunguiață și întunecată, care se zvârcolea pe gheață la numai 50 de metri de navă. *Vreo focă mai îndrăzneață,* și-a zis el. Căpitanul era înzestrat cu instinct de vânător. A dat fuga la careu, de unde s-a întors cu o carabină. A încărcat-o și s-a pregătit s-o ducă la umăr.

Cook nu reușea să adoarmă. Se întorsese pe o parte și o briză glacială îi sufla în față, acoperindu-i barba cu chiciură. Transpirația îi înghețase și-i lipise gluga de cap și de gât. întreaga masă înghețase și la cea mai mică mișcare îl săgeta durerea. Când a încercat să se întoarcă în direcția opusă vântului, parcă i-a smuls cineva părul din cap. Se simțea destul de bine câtă vreme rămânea nemișcat pe spate, chiar dacă asta îngăduia coifului de gheață să i se întărească în jurul capului. Privind lung la Crucea Sudului aflată chiar deasupra lui, s-a lăsat furat de cerul nopții. Nu vedea cu coada ochiul că Lecointe îl urmărea cu atenție în vreme ce ridica arma și se pregătea să tragă.

înainte să apese pe trăgaci, căpitanul a hotărât să mai arunce un ochi la eclipsă. Foca nu părea, în fond, a se grăbi, și intrarea lunii în conul de umbră al lui Jupiter era iminentă. A lăsat arma jos și s-a uitat prin telescop, la țanc ca să vadă satelitul dispărând. I-a strigat lui Dobrowolski să potrivească cronome- trele, și era așa de mulțumit că efectuase cu succes observația, că instinctele i-au devenit „pașnice pe cât fuseseră de războinice cu câteva minute înainte”. A descărcat carabina și i-a ordonat unui marinar s-o așeze la loc în rastel. „Am continuat să observ în tăcere ultimele vestigii ale aurorei polare, aruncând totodată, din timp în timp, câte o privire protectoare la focă, acum nemișcată pe banchiză”.

Cook a fost deșteptat câteva ore mai târziu de un grup de pinguini curioși, care ciuguleau carapacea de gheață ce i se formase în jurul capului. Când s-a mișcat, pinguinii au strigat și s-au împrăștiat. Foindu-se, și cu prețul a câtorva smocuri de păr, a reușit să iasă din sacul de dormit, și-a îmbrăcat la iuțeală hainele și s-a întors pe vas. Abia atunci a aflat Lecointe cât de aproape fusese să-l împuște pe medicul expediției, iar Cook a descoperit că fusese la un pas să fie ucis pentru piele și grăsime.

De câte ori se deschidea un nou canal în banchiză, ofițerii și echipajul vânau foci și pinguini. Uciderea unei foci era o treabă urâtă, necesitând de regulă mai multe gloanțe. Masacrarea unui pinguin era deosebit de grea, și nu doar din cauza înfățișării atât de omenești a acestor păsări. „într-o zi”, povestește Lecointe, „s-a întâmplat ca patru dintre noi să urmărească unul [un pinguin], care a arătat un curaj vecin cu eroismul. Vânătoarea a ținut peste un ceas, iar când sărmana ființă s-a prăbușit în sfârșit, căpătase trei gloanțe de revolver, două de carabină, fără a mai socoti și numeroasele lovituri cu bâta. Noi înșine eram epuizați”. Van Mirlo avea să descopere o metodă mai puțin obositoare: sunându-și cornetul de la prora vasului, acesta avea efectul unui fluieraș antarctic[77]. Mai entuziasmați de calitățile lui de interpret decât tovarășii

---

77 Trimitere la legenda germană medievală a Fuierașului din Hamelin. Acesta se învoise să scape orașul de o invazie a șobolanilor, momindu-i cu flautul lui fermecat. Când locuitorii au refuzat să-l plătească după cum le fusese învoiala, straniul personaj în haine multicolore și-a folosit instrumentul pentru a-i duce la moarte pe copiii orașului, așa cum procedase cu șobolanii (n. tr.).

de echipaj, pinguinii Adelie veneau, cu mersul lor legănat, până lângă *Belgica,* unde erau atacați cu brutalitate. „Pinguinii sunt pare-se animale cu simț muzical”, observa Amundsen.

Prizonieri în noaptea polară 18

Dat fiind că puțini aveau curaj să guste carnea oricăreia dintre cele două viețuitoare, vânătoarea lor servea deocamdată mai ales ca exercițiu, dar cu toate că menținea corpul activ, campania de ucidere apăsa greu sufletul. Tulburați de cruzimea ei, vânătorii se liniștau spunându-și că nu era în van - fiece victimă îi furniza lui Racoviță material proaspăt de studiu.

„Trebuie să-l vezi pe Racoviță, după zilele acestea de car- nagiu, cu șorțul agățat de gât, cu un cuțit mare în mână, evis- cerând cadavrele calde încă, pentru a le examina stomacurile, intestinele, chiar și rămășițele de hrană! Și ce bucurie când descoperă un embrion! îl îndepărtează de parcă ar fi o comoară de neprețuit”, scria Lecointe.

Animalele erau jupuite și curățate de grăsime, organele erau lăsate ca ospăț petrelilor, iar mușchii erau desprinși de pe oase și acoperiți cu zăpadă, ca rezervă de hrană în caz de urgență. Cu temperaturi medii autumnale în jurul a -9°C, banchiza servea de răcitor natural.

Către sfârșitul lui martie, vânturile suflau fără încetare. „Suntem obosiți cum nu se poate spune de aceste furtuni aparent fără sfârșit”, scria Cook. Vreme de mai multe zile, spune Lecointe, „zăpada a căzut aproape constant, sub forma unei pulberi fine pe care rafalele o spulberau cu violență și care pătrundea pretutindeni, pe sub haine, în observatoare prin cele

mai fine crăpături, în cabine prin cele mai înguste balamale de la uși și ferestre”[78].

Precipitațiile proaspăt căzute se acumulau peste troienele ridicate de echipaj ca s-o izoleze pe *Belgica* de ger. Curând, o

uriașă movilă albă a înghițit vasul cu totul. Când norii s-au risipit în sfârșit, banchiza era de nerecunoscut. Scrie Cook: „Topografia împrejurimilor s-a schimbat mult sub influența zăpezii spulberate de ultimul viscol. în jurul navei sunt uriașe troiene care îngreunează debarcarea. Vechile movile înalte au fost reduse la niște delușoare rotunjite, crevasele mici s-au umplut cu gheață proaspătă și zăpadă și întreaga banchiză de sloiuri agitate de lângă navă arată mai mult a unică masă omogenă. Totul este calm și nemișcat și învăluit de liniștea albă a morții”.

Ritmul du-te-vino-ului a încetinit, oamenii obosind de munca în aer liber. De Gerlache a început să-și facă griji că, rămas fără ocupație, echipajul va cădea din nou pradă anxietății și nemulțumirii. Doctorul, pe de altă parte, devenea tot mai îngrijorat de dăunătoarele efecte fizice și mintale ale inactivității. Conducea în mod regulat excursii pe schiuri, de obicei până la un aisberg din apropiere și înapoi. De Gerlache stabilise însă o regulă de fier: oamenii nu aveau voie să se depărteze de vas mai mult de câțiva kilometri, de teamă să nu-i piardă din vedere catargele și astfel să nu mai găsească

78 Și Racoviță consemnează exasperanta stare a vremii: „Aproape veșnic vântul sufla. Neguri groase și cenușii, mânate de furtună, în stoluri neîntrerupte, întunecau cerul. Aprigul viscol curma vederea cu mișcătoarea sa perdea albă și omătul spulberat umplea văzduhul de o pulbere măruntă ca nisipul”. *Spre Polul Sud,* p. 40 (n. tr.).

drumul înapoi. Pe gheața în continuă mișcare puteau apărea pe neașteptate crăpături, iar sloiurile se puteau rupe, în orice moment, în bucăți mai mici, trimitându-i pe imprundenți în derivă. Pe „repere” nu se puteau baza - o movilă observată la plecare putea să dispară până la întoarcere, acoperită de zăpadă sau ceață sau modificată de presiunea gheții. Arealul acesta limitat nu a făcut decât să adâncească apăsarea monotoniei și a prizonieratului care începea să se instaleze. Oamenii vedeau zi și noapte aceleași figuri la aceeași masă, puneau aceleași melodii la aceeași orgă mecanică, îndeplineau aceleași sarcini și vedeau afară aceeași câmpie de gheață.

Stimulentul intelectual furnizat de activitățile lor științifice îi ferea pe cercetători de apatie, dar gerul le îngreuna munca.

Șezând nemișcați cu orele, în observatoarele prost izolate, Lecointe și Danco începeau să simtă arsura degerăturilor și să sufere de alte necazuri pricinuite de frig. Danco s-a întors într-o zi pe *Belgica,* a relatat Cook, „cu un picior congelat și cu o bucățică de piele, smulsă de pe ochi, lipită de metalul instrumentului său”. Lecointe, după ce pierduse în același fel câteva gene, a acoperit ulterior părțile metalice ale sextantului cu bucăți de flanel.

Frigul stânjenea și în alte moduri activitățile științifice, reducând cu fiece zi care trecea lumea în care se desfășurau ele. Baia de mercur din orizontul arficial al lui Lecointe - un dispozitiv care permite măsurători cu sextantul chiar și atunci când linia orizontului nu era vizibilă - îngheța uneori bocnă, indicând temperaturi mai mici de -38°C. Instrumentele cu

părți rotative, cum ar fi sextanții și telescoapele, se blocau odată cu îngroșarea și întărirea unsorii folosite la lubrifîerea lor. Lămpile cu kerosen se stingeau la cea mai slabă adiere, iar cele cu petrol nu mai funcționau deloc, făcând imposibilă citirea indicatorilor în bezna din observatoare. Zăpada se strecura și prin cele mai fine crăpături, făcând inutilizabile instrumentele mai sensibile, de pildă higrometrul cu fir de păr (care depinde de hidrofilia părului uman, sau, ocazional, al celui de cal, pentru a măsura umiditatea ambientală). Cronomentrele marine pe care se bizuia Lecointe să-și facă observațiile astronomice erau de asemenea prea delicate pentru a fi transportate în cabană sau pentru a rezista la frigul extrem din observatorul căpitanului. Pentru a rezolva problema, Cook, Amundsen și norvegienii Tollefsen și Johansen au instalat o linie telegrafică între cabană și cabina lui Lecointe de pe *Belgica.* Atunci când căpitanul își efectua observațiile, Dobrowolski ședea lângă cronometru și trimitea semnale către observator. Sistemul, legat la o mică baterie, funcționa remarcabil de bine și a stabilit un

mărunt record: cea mai sudică metodă de comunicare prin impulsuri electrice din istorie.

Dar cel mai devastator efect al gerului a fost sechestrarea oamenilor la bord. Aspru cum era adesea gerul, era din multe puncte de vedere preferabil temperaturilor ușor mai ridicate. Temperatura favorită a echipajului era de -26°C, când toată umezeala era înghețată în aer. Pe măsură ce mercurul urca în termometru, umiditatea îmbiba orice firicel de îmbrăcăminte și lenjerie de pat, cu un efect paradoxal: oamenilor le era mai frig, nu mai cald. „Căutăm prin orice mijloace [...] să eliminăm umezeala, dar fără prea

mult succes”, scria Cook. Băgând mâinile sub pat, membrii echipajului rupeau țurțuri care atârnau până la podea. „Dacă se îndepărtează salteaua, se descoperă că toate cuiele sunt acoperite cu gheață”, consemna doctorul.

Neplăcerile acestea umflau un veritabil șuvoi de nemulțumiri: legate de frig, de vânt, de monotonia ucigătoare. în zilele tot mai întunecate de toamnă, marinarii au început să-și neglijeze îndatoririle, unii dormind mai mult, alții refuzând de la obraz să muncească, sfidând declarația solemnă a comandantului: *Fie ca niciunul din voi să nu îmi spună vreodată „Sunt obosit!” Nu aveți permisiune să fiți obosiți. Când veți fi „bolnavi”, va fi altceva, și vă voi îngădui odihnă.* Echipajul era acum undeva între obosit și bolnav.

Pe de Gerlache îl neliniștea un eventual nou colaps al disciplinei. De astă dată nu mai putea să-i debarce pe turbulenți sau să le cumpere tăcerea cu o liră sterlină. Se simțea neputincios în fața doleanțelor lor. Așa cum înainte delegase menținerea disciplinei lui Lecointe și lui Amundsen, l-a lăsat acum pe doctor să înfrunte nervozitatea tot mai accentuată.

O hotărâre înțeleaptă. Cook citea omul cu aceeași dibăcie cu care citea de Gerlache vânturile și curenții. Când asculta, fascinanții săi ochi albaștri-cenușii transmiteau empatie. Unii dintre ofițeri și cercetători tindeau să-i privească de sus

pe locatarii teugii, însă doctorul căpătase un adânc respect pentru echipaj, un simțământ de înrudire cu rădăcini în egalitarismul american și în propria tinerețe marcată de lipsuri. „Suntem înclinați să credem că volumul de materie cerebrală și volumul de muncă

cerebrală ale unui individ cu o cultură înaltă le depășesc cu mult pe cele ale muncitorului de rând, însă observațiile făcute de mine pe *Belgica* mi-au dovedit că nu este adevărat. [...] Muncitorului de rând care taie blocuri de zăpadă sau așterne cărămizi îi trec zilnic prin creier la fel de multe, poate mai multe impresii individuale decât omului cu pregătire profesională".

Cook și-a câștigat afecțiunea și recunoștința tuturor celor de la bord și, la rândul lui, simțea pentru ei o dragoste de protector. Era hotărât să-i împiedice să cadă în depresie, luându-și misiunea de a le ține moralul ridicat și mințile ocupate. Către sfârșitul lui martie, a stat îndelung de vorbă cu fiecare om în parte, ca să dea de rădăcinile nemulțumirii în creștere. Le-a adresat tuturor, ofițeri și marinari deopotrivă, o serie de întrebări: „De ce vă e cel mai tare dor?", „Ce sau pe cine visați cel mai adesea?", și și-a notat conștiincios răspunsurile în carnetul lui.

Cu examinarea aceasta, doctorul a intrat și mai mult în grațiile tovarășilor de călătorie, simpla lui grijă față de ei ofe- rindu-le oarecare alinare. Investigațiile lui au scos la iveală două mari nemulțumiri. Una era lipsa prezenței feminine. Tonul precipitat al raportului ne sugerează că nici el nu era un observator imparțial: „Suntem însetați de scrisori de la mame, surori și de la surorile altora, și ce nu am da pentru o ocheadă aruncată unei femei frumoase?" Frustrarea sexuală era o boală generală la bord. Până și membrii echipajului, mai puțin înclinați să vorbească deschis despre astfel de lucruri cu un ofițer, au fost sinceri cu doctorul: „Doi sau trei, în retrase colțuri întunecate și în lacrimi, recunosc pe furiș că doar câteva clipe cu fetele inimilor lor le-ar fi mai pe plac".

Celălalt motiv de nemulțumire, mult mai presant, era mâncarea conservată pe care se bazau acum în mod aproape exclusiv. Deși nu de proastă calitate după standardele conservării din secolul al XIX-lea, devenise insultător de insipidă pentru majoritatea gusturilor. Dumicații moi și incolori din farfuriile echipajului nu prea semănau cu preparatul făgăduit de eticheta conservei. Peste măsură de scârboase erau *kj0ttboller,* chiftelele spongioase pe care de Gerlache le cumpărase în Norvegia, pe când *Belgica* era ancorată la Sandefjord, și care alcătuiau acum o parte însemnată a dietei.

Oamenii „doresc întâi ceva hrănitor pentru stomac”, a descoperit Cook. „Alimentele proaspete, cum ar fi biftecuri, legume și fructe, sunt nevoile lor cele mai de căpătâi”. Până și de Gerlache, care alesese personal fiece articol din cambuză pentru a asigura o foarte mare varietate de alimente, recunoștea că „varietatea rezidă mai mult în denumiri”. Marinarii dădeau vina pentru hrana neapetisantă nu doar pe alegerile comandantului, ci și pe harnicul lui servitor, Louis Michotte, care-și asumase vitejește serviciul la bucătărie, după ce predecesorii lui fuseseră debarcați cu forța în America de Sud (Van Mirlo asigurase interimatul funcției).

Deși citase printre calificări gastronomia, laolaltă cu scrima și tirul de precizie, fostul legionar era un dezastru în bucătărie. „Prepara aproape toate felurile în aceeași manieră: cu puțină apă sau cu multă apă, în funcție de consistența dorită”, se plângea căpitanul. Mai rău, recunoștea de Gerlache, „Michotte era ambițios”[79].

79 în capitolele „Ce poți mânca în Antarctica” și „O prăjitură cu un neajuns mic de tot”, Racoviță îl descrie cu mult umor și nu fără unele cuvinte de laudă: „Michotte ar fi fost un om desăvârșit dacă nu ar fi avut un neajuns mic de tot. Michotte era ambițios. El știa că pentru un bucătar era o mândrie fără

Se mândrea în mod deosebit cu „tartele” lui, niște

bucăți necomestibile de cocă nedospită pe care întindea conținutul unui borcan cu gem, după care privea entuziast strădaniile celorlalți de a le mesteca. „Supele lui erau pline de «mister», iar «cărnurile îmbălsămate» sunt condamnate de toate limbile”, scria Cook. în efortul de a mai varia aromele, Michotte amesteca adesea conținutul conservelor într-o tocăniță care era cumva mai puțin decât suma părților sale[80]. De Gerlache, care în tinerețe făcuse și el serviciu la bucătărie, avea o slăbiciune pentru flăcăul acesta: „Sărmanul Michotte! Era atât de zelos, că închideam ochii la lipsa lui de aptitudini culinare”.

Cu toate că seară de seară se glumea pe seama conținutului farfuriilor, dezgustul general față de mâncare s-a transformat curând într-o problemă serioasă. Viața în închisoarea banchizei nu oferea prea multe bucurii. Orele de masă, deși ar fi trebuit să se numere printre ele, erau așteptate cu groază. Consumând echivalentul mâncării de penitenciar, oamenii își reaminteau zilnic că sunt prizonieri, cu

---

pereche să facă prăjituri. Asta însemna bastonul de mareșal al meseriei. Pișcat de ambiție, într-o zi ne spuse cu seninătate că are să ne facă o prăjitură de foi cu dulceață”. *Spre Polul Sud,* p. 69 (n. tr.).

80 Racoviță o numește metoda „amestecului”: „[...] Michotte se scobora în cambuză și înșfăca o frumoasă cutie albastră, cu carne de berbec de Scoția. încălzea cutia și o aducea caldă la masă; iată mâncarea pentru ziua de luni. Marți, Michotte se ducea iar în cambuză, lua de astă dată o cutie roșie cu iepure de Australia și o pregătea în același chip; asta era mâncarea pentru a doua zi a săptămânii. A treia zi, amesteca ceea ce mai rămăsese din berbecul de Scoția cu resturile iepurelui de Australia și iată un fel nou pentru ziua de miercuri”. *Spre Polul Sud,* p. 68. (n. tr.)

efecte incalculabile asupra moralului lor.

Tânjind după ceva proaspăt, fibros și suculent, mai mulți și-au luat inima în dinți să încerce carnea de pinguin pusă deoparte. Au decongelat bucățile porționate de Racoviță și le-au încredițat lui Michotte. Nu erau ei primii exploratori care încercau carnea de pinguin, dar opiniile predecesorilor erau foarte amestecate. în Țara de Foc, către sfârșitul veacului al

XV-lea, Francis Drake și ai lui se înfruptaseră din pinguinul lui Magellan, pe care l-au găsit „o hrană foarte bună și sănătoasă”. James Clark Ross gustase pinguin imperial în cursul expediției lui în Ținutul Victoria în 1841: „Carnea e foarte neagră și cu gust acriu de pește”. Pinguinul nu a fost inclus în meniu.

în mâinile neexperimentate ale lui Michotte, carnea a fost poate chiar mai dezgustătoare. Avea gust cumva și de pește, și de pasăre, cu un miros respingător. „Dacă este cu putință să-ți imaginezi o bucată de vită, un cod urât mirositor și o rață gătite toate într-o oală, în sânge și ulei din ficat de cod, imaginea este completă”, scria doctorul. Pentru desăvârșirea impresiei, trebuie să vă imaginați și duhoarea încăpățânată a găinațului rămas pe păsări. Majoritatea s-au jurat că prima bucățică de pinguin avea să fie și ultima. De Gerlache, care potrivit lui Cook, se simțea insultat că marinarii lui se gândiseră barem să mănânce o carne așa de scârboasă, ca alternativă la conservele alese de el cu atâta grijă, a refuzat să se atingă de ea. Danco, prieten credincios, a zis că mai bine moare decât să mănânce pinguin.

Un singur om părea a nu-și târî zilele, ci se simțea cu adevărat în elementul lui. Pentru Roald Amundsen, privațiunile erau o sursă nu de suferință, ci de beatitudine. „Mâncarea este excelentă din toate

punctele de vedere”, nota el în jurnal. Norvegian fiind, nu era deloc străin de chiftelele *kj0ttboller,* pe care le devora cu plăcere, asigurându-i totodată pe ceilalți ofițeri, în glumă, că sunt făcute din carne de pisică și amestec de blană, dinți și oase măcinate. Avea o slăbiciune și pentru rudele lor încă mai ocărâte, *fiskeboller* - chiftele de pește, servite în zilele de vineri, însă consumate de regulă numai în urma pierderii unui rămășag. Cât despre carnea de pinguin, Amundsen o declarase „cea mai delicioasă friptură pe care ți-ai putea-o dori”. Și a recomandat simpla ei pârjolire în oleomargarină. Savura realmente gustul acestei cărni, dar fără îndoială că și figurile

îngrețoșate cu care ceilalți o înfulecau. Din adolescență, când nutrise venerație pentru nefericitul explorator John Franklin, Amundsen echivalase suferința cu succesul până la punctul în care nu o mai resimțea drept suferință. Din perspectiva aceasta, mâncarea proastă era o bagatelă.

Nici absența femeilor nu-1 îndurera din cale afară. Nu pare să fi avut cine știe ce viață romantică înainte de îmbarcarea pe *Belgica*[81]*.* Cuceririle sexuale îl interesau pare-se mai puțin decât cele geografice. Nu găsea utile activitățile care nu-1 ajutau să-și ducă la îndeplinire ambițiile. Fiece secundă petrecută pe banchiză îl aducea mai aproape de țintă.

„Cea mai mare dorință a mea este ca, la venirea primăverii, să plec spre sud cu un caiac de doi și o

81 Unul din biografii lui, Tor Bomann-Larsen, sugerează că Amundsen ar fi avut o aventură cu proprietăreasa lui din Anvers, până ce s-a întors acasă ți a găsit-o moartă, aparent în urma unui suicid. Insă Bomann-Larsen nu furnizează nicio dovadă în acest sens (n. a.).

sanie”, scria la începutul lui aprilie (nu specifică cine va fi al doilea, însă după experiența trăită pe stâncile din Insula Brabant, cu siguranță că l-ar fi preferat pe Cook, dacă asta n-ar fi însemnat lipsirea expediției de medic). Planul lui - mai mult un vis - era să navigheze spre sud timp de o lună și jumătate, transportând proviziile cu sania pe gheața banchizei și transferându-le în caiac de câte ori apa îi bara înaintarea, și apoi să se întoarcă pe *Belgica.* Subliind îndrăzneala nemaipomenită a ceea ce plănuia, adaugă: „într-o aventură atât de riscantă, trebuie să fii pregătit să nu mai găsești poate niciodată vasul”.

Conștientizarea acestui risc nu a făcut decât să-1 încurajeze, în cadrul aceleași însemnări, parcă dându-și singur ghes, își revizuiește planul: „Ei bine, în acest caz ne vom îndrepta către sud-vest, dacă vremea îngăduie. La apropierea iernii, ne vom instala cât se poate de bine în vârful unui aisberg corespunzător. [...] Odată instalată tabăra, vom face provizii pentru iarnă:

pinguini și foci. în primăvara următoare vom porni iarăși spre sud-vest până ce vom găsi pământ. Dacă tot uscatul pe care îl vom găsi va fi Ținutul Victoria de Sud, atunci de acolo vom naviga cu caiacul spre nord, iar din insulele nordice vom căuta apoi să ajungem în Australia. Lucrul va lua firește un număr de ani, dar nu mă îndoiesc că este realizabil”.

Ce mai conta că a străbate cu caiacul distanța dintre Ținutul Victoria și Australia era curată sinucidere sau că a campa pe un aisberg era, în cel fericit caz, o nesăbuință? Mâzgălind febril în cabina lui la lumina lumânării, Amundsen era mai preocupat ca niciodată să-și scrie propria legendă. Când, peste câteva săptămâni, un aisberg din apropiere s-a întors brusc pe o parte cu un zgomot înfricoșător, Amundsen a scris: „Nu voi

permite ca planul meu de a ierna pe un aisberg să fie influențat de asta”.

Starea de spirit a norvegianului s-a îmbunătățit suplimentar când colegul lui de cabină, bădăranul Jules Melaerts, ofițerul II, a solicitat să fie transferat în teugă, alături de marinari: „Nu ne înțelegeam bine, deci nu voi nega că sunt încântat”, nota Amundsen. Plecarea lui Melaerts nu doar că i-a lăsat secundului norvegian în stăpânire toată cabina, dar a îmbunătățit substanțial și atmosfera în careu. „Nu era în relații bune cu nimeni de la pupa. Acum suntem șapte. Nu cunosc alți șase oameni care să fie o companie la fel de amiabilă și de plăcută. Mă simt bine aici”. Scriind rândul acesta, Amundsen și-a dat brusc seama de ceva. Dacă suferința însemna succes, atunci plăcerea era o formă de delăsare. Astfel că a adăugat: „Aproape prea bine”.

Amundsen își mai dădea, cu siguranță, seama de ceva: că buna dispoziție îl făcea o excepție la bordul vasului. Și nici chiar el nu prea știa la ce să se aștepte în săptămânile următoare. Numai două lucruri erau certe: că se va face mai frig și că va fi și mai întuneric.

Capitolul 10

Ultimul apus de soare

Zilele treceau una după alta și priveliștea de la hubloul înnegrit de funingine al doctorului Cook rămânea aproape neschimbată: aceleași aisberguri în mai mult sau mai puțin aceleași poziții relativ la *Belgica,* nemișcate și statornice ca niște turle de biserică din orașe învecinate. Statornicia era însă o iluzie. întreaga banchiză se mișca haotic, cu o viteză de câțiva kilometri pe zi. *Belgica* nu mai naviga și totuși cutreiera oceanul, pe o rută asupra căreia nu avea niciun control. „Nu este

niciun punct fix care să ne indice deriva și nu vedem că străbatem apa întrucât orizontul, nenumăratele câmpii și piscuri de gheață lunecă împreună cu noi cu aceeași viteză”, scria doctorul, care a început să se îngrijoreze că și mințile echipajului vor luneca spre frică și nebunie.

Nu doar că banchiza se mișca, dar forma și soliditatea ghe- ții însăși fluctuau necontenit. Banchiza arăta ca o întindere de uscat, dar se comporta ca apa, doar că mai lent. Forțele care o influențau, care în timp îi modificau subtil topografia, erau aceleași forțe care agitau oceanul: vântul și curenții. Niciuna dintre aceste două forțe nu era constantă. Când veneau din direcții opuse, trăgeau de gheață cu violența unui instrument medieval de tortură. Curenții submarini aveau un efect mai pronunțat asupra aisbergurilor cu uriașe segmente scufundate decât asupra gheții de suprafață și puteau face aceste colosale mase să intre în banchiză ca niște berbeci de asediu.

Gheața de mare, îndeobște cu o grosime de numai doi metri, era mai lesne influențată de vânt, care determina aproape fiece trăsătură a împrejurimilor *Belgicăi.* „Prima noastră întrebare, dimineața, este «cum e vântul?»”, ne spune Cook. Până și o adiere ușoară putea să câștige aderență și să pună toată masa de gheață în mișcare. O furtună o putea crăpa, dând naștere unei rețele de crevase subțiri și înșelătoare și câtorva spații cu apă liberă, care însă nu erau îndeajuns de mari cât să permită o evadare. O perioadă de acalmie putea conduce la o relaxare a gheții și la redeschiderea bruscă a vechilor fisuri. Invers, vântul care bătea din orice direcție o perioadă suficient de îndelungată comprima banchiza, înghesuind sloiurile cu asemenea

forță, că la îmbinările dintre ele răsăreau, din senin, baricade de gheață mărunțită. Aceste coame se ridicau atât de repede și de violent, încât păreau vii, iar zgomotul rezultat din frecarea gheții de gheață - de la gemete adânci, amenințătoare, la țipete ascuțite - nu făcea decât să confirme impresia. O astfel de coamă putea, în doar câteva ore, să ajungă la înălțimea unei clădiri cu două etaje, un mare zid de gheață care lua brusc naștere din simpla mișcare a aerului. Orice scârțâit al lemnului vasului îi facea pe oameni să se cutremure și le reamintea că erau la mila vântului.

Puternicele, șuierătoarele vânturi antarctice amenințau să spulbere adăpostul expediției și să sfarme uscatul pe care pășeau membrii ei. „Pântecul acesta polar al lumii este, hotărât lucru, neprielnic vieții omenești, căci el pare-se că primește șuturile duhurilor mâniate când globul străbate spațiul”, scria Cook. Vântul necruțător nu-i slăbea o clipă, le urla destinul în față. Cu puține obstacole în cale, sufla adeseori atât de puternic pe întinsul câmpiei de gheață, încât membrii expediției erau sechestrați cu zilele în interiorul navei.

Pe lângă vânt și curenți, o a treia forță a naturii avea potențialul de a schimba în mod dramatic forma banchizei sau

măcar felul în care o percepea ochiul omenesc - lumina. în rarele zile senine, culorile explodau pretutindeni pe pânza albă a gheții. Aceste trecătoare momente de încântare au inspirat bogate descrieri. lat-o pe cea a comandantului de Gerlache:

„Câmpia, ca pudrată cu diamante, sclipește în lumina limpede a soarelui. Aisbergurile și movilele își etalează coamele argintii și proiectează în urma lor umbre diafane, de un albastru atât de pur, încât parcă ar fi fost

rupte din cer. Canalele sunt drumuri șerpuitoare de lapislazuli și pe țărmurile lor, gheața tânără capătă o nuanță turcoaz. Către seară, pe nesimțite, umbrele se schimbă, trec la un trandafiriu delicat, la un mov pal, iar vreo zână aflată în trecere pare să-și fi atârnat vălul în spatele fiecărui aisberg. încet, încet, orizontul se colorează în trandafiriu, apoi în galben-oranj, iar după ce soarele dispare, mai stăruie un licăr crepuscular, care se topește delicios în cerul al- bastru-închis pe care scânteiază nenumărate stele”.

Banchiza era locul de joacă al luminii. Razele soarelui ricoșau de pe suprafața ei în unghi mic, se curbau și se răsuceau prin atmosferă și se refractau în aerul înghețat. Mirajele, curcubeele albe în bancurile de ceață, halourile în jurul soarelui sau al lunii, dar și alte iluzii optice erau atât de comune, încât membrii expediției au învățat să nu se încreadă în propriii ochi. în zilele fără vânt, cristalele de gheață în suspensie pluteau alene prin aer, formând prisme care refractau lumina și creau impresia că pe cer sunt mai mulți sori. Cercul par- helic, cea mai spectaculoasă dintre aceste iluzii optice, făcea ca în punctele cardinale ale haloului solar să apară patru sori falși. în condiții meteorologice perfecte, două linii perpendiculare de lumină, una verticală și una orizontală, legau între ele amăgitoarele corpuri cerești, intersectându-se la mijloc pentru a alcătui o enormă cruce. Vederea ei îl umplea până și pe Lecointe, om cu gândire științifică, de o teamă respectu- oasă: „Simți că mai este și altceva în afară de pământ. Genul

acesta de religiozitate te face să intuiești un Dumnezeu, nu un Dumnezeu anume, ci o ființă mult superioară”.

Lumina antarctică înșela în moduri mai puțin plăcute

când dispărea soarele. Pe vreme închisă ori cețoasă, adică mai tot timpul, banchiza era un pustiu monocromatic. Cenușiul cerului se topea în cenușiul gheții, estompând linia orizontului. Pe măsură ce lumina zilei pălea, distanțele deveneau extrem de greu de apreciat. în lipsa umbrelor care să delineeze conturile, „mai toate ondulațiile erau ascunse ori distorsionate”, spune Cook. „Movilele uriașe de gheață, de trei până la șase metri înălțime, erau observate abia la ciocnirea de ele. Micile ridicături, cu unghiuri ascuțite, produceau uneori un miraj ca de aisberg aflat la mare distanță. Lunecam în voie pe schiuri și, brusc, descopeream că traversaserăm acest imens obstacol, în realitate de înălțime foarte mică”.

Fidelă sau înșelătoare, lumina definea contururile lumii lor, dar se împuțina cu fiece zi. Pe măsură ce se lungeau nopțile și temperaturile scădeau odată cu apropierea solstițiului de iarnă, forțele care dădeau culoare și varietate împrejurimilor *Belgicăi* dispăreau rapid. Canalele și ochiurile de apă au înghețat complet, iar banchiza s-a tranformat într-o câmpie fără forme. Oamenii auzeau tot mai rar răsuflarea balenelor, vizitele pinguinilor au încetat, iar gheața avea curând să devină prea groasă pentru ca focile să-și facă găuri de respirație sau să-și vadă prada în bezna subacvatică. Viața părea a se stinge odată cu lumina.

De Gerlache era profund conștient că invaziva monotonie avea să influențeze negativ sufletele oamenilor săi, pe măsură ce zilele și nopțile se contopeau și le încețoșau noțiunea timpului. A încercat să evite pericolul stabilind un calendar al ocaziilor speciale pe care echipajul să le aștepte cu nerăbdare. Orice prilej de sărbătoare imaginabil - zile de naștere,

aniversări, sărbători naționale din multele țări reprezentate pe bordul *Belgicăi* - era marcat cu fastul îngăduit de rezervele de hrană. „Este o săptămână moartă”, scrie Cook, „în care nu am izbutit să rezervăm măcar o zi pentru o masă specială, urmată de șampanie în valuri” (între puținele avantaje ale vieții pe banchiză era șampania frapată fără cusur). Membrii expediției așteptau cu entuziasm aceste evenimente. Dacă nu pentru ospețele excesiv de ambițioase ale lui Michotte, măcar pentru distracție.

Un alt ritual de rupere a monotoniei foarte îndrăgit era prezentarea caricaturii zilnice a lui Racoviță. Pe lângă talentul la desen anatomic, zoologul era și un caricaturist acid, înzestrat cu o dragoste est-europeană pentru absurd și cu o înclinație către scatologic. Deși obscene și puerile, schițele în creion reprezentau o imagine nefiltrată a vieții la bordul *Belgicăi, o* cronică a frustrărilor și a glumelor echipajului.

Desenele lui Racoviță alcătuiau împreună un soi de farsă în foileton, o operă comică pe gheață. Protagonist era geologul și meteorologul expediției, polonezul Henryk Arctowski. Racoviță își imagina colegul ca pe un mag caraghios numit Artocho, cu o barbă lungă și un dos proeminent care a devenit un personaj de sine stătător (exemplu de caricatură: posteriorul lui Artocho se comportă ca un barometru, um- flându-se când bate vântul, pleoștindu-se când plouă, stafi- dindu-se pe uscăciune și fluturând nebunește pe furtună). Arctowski, om de 26 de ani, se lua cel mai în serios dintre toți membrii expediției, ceea ce-1 facea o țintă irezistibilă pentru Racoviță[82].

82 Racoviță îi juca mai mereu farse. într-un rând, a înlocuit la masa de seară untura cu vaselină și a privit, amuzat la culme, cum distratul Arctowski înghite mai multe bucăți de pâine

Caricaturistul îl înfățișează pe Artocho observând solemn o magnifică auroră boreală care alcătuiește cuvântul M-E-R-D-E

(căcat) sau predică unui cârd de pinguini indiferenți, din care unul îl împroașcă intenționat cu găinaț.

Pe lângă Artocho și ocazionale glume cu *kj0ttboller,* tema centrală a caricaturilor lui Racoviță este frustrarea sexuală, într-o caricatură intitulată *Plăcerile din Mechelen*[83]*,* el îl înfățișează pe Danco zăcând într-un șanț din orașul natal și ui- tându-se în sus, pe sub fusta unei femei care urinează. Racoviță a creat chiar prima pagină a unui ziar imaginar despre viața pe *Belgica,* numit *Sudul fără doamne.*

în mod surprinzător, omul care s-a adaptat cel mai greu la dezmăț și la vorbele fără perdea a fost Cook. Singurul yankeu de la bord, ar fi fost, poate, de așteptat ca doctorul să guste vulgaritatea, dar Lecointe l-a considerat inițial „cel mai rigid american pe care-1 născuse vreodată Lumea Nouă”. Crescut în sărăcie, Cook adoptase de mult timp un exterior manierat, pentru a se încadra mai bine în cercurile sociale din care spera să facă parte, iar spre deosebire de belgieni, rareori exagera cu băutura și era totdeauna stăpân pe el.

Cook era scârbit mai cu seamă de propensiunea celorlalți ofițeri pentru libidinoase jocuri de cuvinte trilingve, în parte, probabil, și fiindcă nu le înțelegea. „Să nu te arăți niciodată la New York cu asemenea maniere”, pufnea el supărat. Aici însă, pe vasul acesta pierdut în ghețuri la mii de kilomentri de societatea manierată, aerele lui de rafinament s-au destrămat

---

unse bine cu vaselină (n. a.).

83 Localitate din Flandra (n. tr.).

treptat. Doctorul a înțeles că umorul, chiar vulgar, era o armă redutabilă împotriva întunericului și tristeții. „Cook se ofensa mai rar”, observă Lecointe. „îi plăceau unele dintre glumele noastre, a devenit el însuși destul de amuzant, și până la urmă a luat parte fără rezerve la prosteala noastră”. Curând, făcea el însuși jocuri de cuvinte groaznice, desființând fără nicio socoteală bariera de limbă.

Și totuși, în ciuda unui libido sănătos, Cook descuraja ne- fârșitele discuții despre sex care aveau loc la masa din careu, socotind că fixația pentru ceea ce nu poți avea era nesănătoasă. Hotărât să „facă un duș rece conversațiilor despre fete”, i-a avertizat într-o bună zi pe ofițeri și pe savanți că noaptea polară poate avea asupra lor „efectul pe care-1 are castrarea asupra unui tăuraș”, adică să-i facă sterili și impotenți. în vreme ce colegii îl ascultau îngroziți, a declarat că le va fi cu atât mai bine, cu cât se vor lepăda mai repede de orice gând la femei.

— Amundsen și cu mine am depășit această fază cumplită a inhibiției sexuale, a adăugat el.

Norvegianul, pe care nu-1 deranja câtuși de puțin viața monahală a exploratorului polar, i-a cântat în strună.

Dacă intenția doctorului fusese doar ca oamenii să schimbe subiectul, planul i-a eșuat în mod spectaculos. La 7 aprilie, scotocind printre hârtii, unul din ei a dat peste mai multe numere ale unei reviste ilustrate donate de un sponsor din Anvers, care conțineau fotografii ale diverselor figuri mondene ale Parisului, actrițe și cabaretiste. Descoperirea a inspirat organizarea unui complicat concurs de frumusețe *in absentia.* „Au fost selectate aproape cinci sute de

fotografii reprezentând toate genurile de posturi, de costumații și de lipsă a lor, și părți anatomice ale unor femei remarcate ca tipuri de frumusețe”, nota doctorul. Categoriile variau de la casta divă: „Caracter ireproșabil”, „Grația întruchipată”, „Mâini frumoase (cu vârful degetelor ascuțit)”, la femeia ușor libidinoasă: „Gura (arcul lui Cupidon)”, „Talie suplă”, „Ies jambes” (picioarele). Au urmat trei zile de înfierbântată campanie electorală în rândul ofițerilor și cercetătorilor (marinarii nu au fost poftiți să participe). Arctowski, căruia i s-a conferit ironicul titlu de „Artocho întâiul, Regele Gheții”, a fost ales să facă oficiile.

Câștigătoarele au fost anunțate în ziua de 10 aprilie, după o cină stropită din belșug cu băutură. Cele două favorite la titlu

erau dansatoarea și muza Cleo de Merode (imortalizată între alții de pictorul Toulouse-Lautrec) și Clara Ward, moștenitoarea originară din Detroit, care se măritase cu un prinț belgian și-l părăsise pentru un violonist ungur sărac[84]. S-a iscat o ceartă zgomotoasă. Lecointe, susținător al candidatei americane, a încercat să-1 atragă de partea lui pe doctor, întrucât el avea votul decisiv: „Cook este complet dezorientat. Nu pricepe o vorbă din ce spunem, dar pentru mine, este un mare avantaj - asta îl face incoruptibil! Mai mult, fără a-și cruța eforturile sau plămânii, zbiară iar și iar: «[Numărul] 209, Clara, premiul întâi!»”. Suporterii Clarei au ovaționat triumfători, ai lui Cleo indignați.

84 Prințul era Joseph de Caraman-Chimay (1858-1937), care și-a reprezentat țara la proba individuală de spadă la Jocurile Olimpice din 1900. Violonistul era Rigo Jancsi. Clara Ward era considerată o mare frumusețe a vremii și fotografiată asiduu pentru cărți poștale, în ținute mai mult sau mai puțin provocatoare (n. tr.).

Jucând rolul pacificatorului, de Gerlache a destupat niște sticle de șampanie și adunarea a toastat viguros „Pentru toate frumusețile!”

Lecointe s-a dus împleticindu-se la orga mecanică, a introdus rola cu imnul Belgiei și a început să învârtă manivela. Când a răsunat o melodie ciudată, pe care nu o recunoștea, și-a dat seama că, beat fiind, potrivise rola de-a-ndoaselea. în careul ofițerilor au izbucnit hohote de râs când peste banchiza pustie și întunecată a răsunat *La Brabanțonne* de la coadă la cap, un final cum nu se putea mai nimerit pentru festivitatea aceasta de la capătul lumii.

A fost și printre ultimele finaluri fericite.

Zilele au devenit la fel de scurte ca acelea de iarnă din Belgia și au continuat să se scurteze, latitudinea tăind fără milă până la 25 de minute de lumină zilnic. în două săptămâni, nopțile se lungiseră cu mai bine de trei ore. Comandantul se temea că pe

măsură ce întunericul punea tot mai mult stăpânire, ordinea se va destrăma. Astfel, ziua se desfășura conform unei rutine aplicate cu strictețe, dictată nu de lumină, ci de orologiu. Munca începea dimineața la ora 8 și continua până după-amiaza la 5, cu pauze de masă și de exercițiu fizic. Cina era servită la 17.30, iar serile erau petrecute în voie la lumina lămpilor cu petrol, jucând cărți, cârpind haine, citind[85]. O lună strălucitoare

85 Cum biblioteca *Belgicăi* era destul de bogată, membrii expediției aveau de unde alege în funcție de gusturi și de starea de spirit. De Gerlache căuta „cu aviditate” cărți care să-i mute gândul de la „trista situație”, cărți de aventuri în Africa, dar și o clasică lucrare a literaturii flamande, mustind de sănătos umor popular. Cook prefera *Povestirile*

îmbia, poate, la o plimbare pe banchiză.

Duminicile și de sărbători, membrii echipajului primeau fiecare un grog și 15 centilitri de vin de Bordeaux. Dacă de Gerlache era mulțumit de curățenia din teugă, primeau și un pahar matinal de Porto. Dornic să evite o nouă revoltă alimentată de băutură, ca aceea de la Punta Arenas, comandantul interzicea alcoolul în afara acestor prilejuri, cu toate că ofițerii se bucurau de privilegii speciale.

Inspirat poate de mișcarea socialistă care se răspândea în Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea, de Gerlache a instituit ziua de muncă de opt ore. Pe *Belgica,* însă, problema nu era munca în exces. Cu nava închistată în gheață, o grijă mai presantă pentru comandant era să găsească activități cu care să umple cele opt ore zilnice. Principala îndatorire a marinarilor

era pur și simplu să supraviețuiască până când gheața elibera vasul. Afară de ajutorul ocazional dat cercetătorilor, responsabilitățile lor se limitau la strângerea blocurilor de zăpadă pentru topit și la menținerea curățeniei. Vânătoarea fusese unica sursă constantă de emoții, dar acum până și activitatea aceasta încetase aproape cu desăvârșire, odată cu împuținarea vânatului.

---

extraordinare ale compatriotului Poe, iar Amundsen se delecta cu *Pescarul din Islanda,* de Pierre Loti. Dintre cercetători, Arctowski era mare amator de Balzac, iar Racoviță de literatura lui Zola, însă de Gerlache spune și că: „Adesea, un hohot de râs spărgea tăcerea, era unul dintre noi, de obicei Racoviță, care râdea zgomotos la pasajele cele mai vesele din comediile lui Labiche, al cărui spirit hazliu reușea totdeauna să ne smulgă din tristețea cotidiană”. Printre marinari, preferatul absolut era Alexandre Dumas, *Cei trei mușchetari* fiind deosebit de solicitată. Marinescu, p. 194 (n. tr.).

Așa se face că, în pofida strădaniilor comandantului, către sfârșitul lui aprilie se instalase o apatie generală, mai ales în teugă. Mai mulți membri ai echipajului refuzau, în lipsa unor ordine oficiale, să-și îndeplinească cele câteva munci zilnice ori să facă baia săptămânală. Unii refuzau să părăsească vasul, în ciuda insistențelor doctorului să facă mișcare cel puțin o dată pe zi. în aer plutea iarăși un iz vag de revoltă. Disperarea echipajului era chiar mai accentuată decât fusese la Punta Arenas, unde dezertorii puteau barem să evadeze în cârciumi sau bordeluri, ori să-și încerce norocul căutând aur.

Rațiile zilnice de mâzgă la conservă alimentau nemulțumirea tot mai adâncă. Marinarii și ofițerii dădeau vina pentru stadiul avansat al indispoziției generale pe mâncarea proastă, iar pentru mâncarea proastă îi învinuiau, cu rândul, pe Michotte și pe de Gerlache. „Stabilirea meniului este condamnată și întreaga rezervă de hrană servește drept țintă pentru un sarcasm amar. Oricine a avut sau are vreo legătură cu alegerea ori cu prepararea hranei primește critici. O parte sunt meritate, însă mare parte sunt rezultatul firesc al deznădăjduitei noastre izolări de plăcerile obișnuite”, nota doctorul. Plângerile se făceau tot mai puțin în glumă și tot mai presant. Mâncarea nu era doar necomestibilă, protestau marinarii, ci și insuficientă. Cook descrie resentimentul în creștere drept „revoltă alimentară”.

Văicărelile au devenit atât de insistente încât, după cina din 2 mai, Lecointe l-a tras de o parte pe de Gerlache și i-a comunicat îngrijorările echipajului, adăugând că, în opinia lui,

oamenii aveau dreptate să protesteze. Ar fi lipsit de înțelepciune, spunea el, ca nemulțumirile să fie lăsate

fără o rezolvare. Nu ar fi pus niciodată la îndoială deciziile comandantului de față cu echipajul, dar poate din cauză că fusese obligat să înghită aceeași zeamă lungă și fără gust, era el însuși într-o stare de spirit belicoasă. A pretins să știe dacă erau suficiente provizii pentru iarnă.

— Firește, avem provizii, a răspuns de Gerlache. Dar ce va zice „presa” când va vorbi mai târziu de noi? Nu vom fi acuzați că am abuzat de situație mâncând prea bine?

Căpitanul mai să nu-și creadă urechilor. Din nou comandantul părea mai îngrijorat de reputația lui în țară decât de bunăstarea echipajului. Asta îl obsedase mereu - ideea că ziariștii îl vor acuza de ticsirea cambuzei cu prea multe alimente de lux și vor insinua că el și oamenii lui se îndoapă nepatriotic din bănuțul public. Pierduse parcă din vedere că nu se aflau în Belgia, ci la 16 000 de kilometri distanță, luptându-se să rămână în viață pe un strat de gheață în derivă.

Lecointe, vulcanic pe cât era comandantul de echilibrat, a ridicat tonul, zicând că-1 doare-n cot de presă, „mai ales de presa antarctică”, și l-a îndemnat pe șeful expediției să asigure membrilor ei provizii îndestulătoare, „fără să-și facă griji pentru zdrențele din zonele temperate”.

De Gerlache a urmat sfatul căpitanului și a crescut rațiile zilnice. Ba chiar a făcut un meniu lunar rotativ, organizat conform unui grafic, care facea în așa fel ca un aliment să nu fie servit prea des. Dar cu toate că aveau acum destulă mâncare, oamenii erau departe de a fi mulțumiți. „Acum ne-am săturat de tot. Disprețuim toate alimentele la conservă”, scria Cook. Indiferent câte permutări se făceau în meniu, insuportabila moliciune a hranei conservate rămânea neschimbată. Preparatele săptămânale de bază, cum ar fi limba de

vacă, *blanquette de veau,* pateul de vânat și tocănița de iepure, erau practic identice ca textură și

gust. Marinata de hering nu era mai puțin fadă. Legumele erau toate gri-verzui și nu opuneau nicio rezistență.

„Stomacul cere lucruri cu fibră naturală sau o substanță tare, zgrunțuroasă”, observa doctorul, care credea că după câteva luni, organismul uman va înceta să mai extragă substanțe hrănitoare din alimentele conservate. „La momentul acela, ca izbăvire, am fi fost bucuroși de ceva conținând pietricele sau nisip. Cum mai tânjeam să ne folosim dinții!”

Observațiile lui Cook nu mai erau acelea ale unui antropolog curios, ci acelea ale unui medic îngrijorat. La începutul lunii mai, alarmat de dispepsia generală, a început să facă controale medicale regulate atât în careu, cât și în teugă, cântărind, luând temperatura, monitorizând ritmul cardiac și examinând guri și ochi. Pulsul oamenilor devenise haotic după luni de inactivitate în spații închise, iar ei „au intrat în lunga noapte întrucâtva malnutriți din pricina repulsiei noastre de neînvins față de [hrana] pe care o aveam”, raporta Cook. Dar în afară de „câteva ușoare crize de reumatism, nevralgii și unele traumatisme neînsemnate, nu se plânsese nimeni de nimic”.

în general, Cook nu și-a prea deschis dulăpiorul cu medicamente. „Dacă ai fi clientul meu *plătitor* de la New York, ți-aș da doctorii”, i-a spus el unui pacient. „Dar aici, nu merită. Te vei vindeca la fel de bine și fără ele!”

La început, disconfortul era mai mult psihologic decât fizic. Fără nădejdea unei eliberări grabnice, starea de spirit de la bord pendula între plictiseală și

anxietate, o combinație otrăvitoare. O serie de evenimente alarmante petrecute în toamnă i-a smuls temporar pe oameni din plictis și le-a reamintit de precaritatea situației lor. La un moment dat, lemnăria din spatele burlanului plitei de gătit a izbucnit în flăcări. în vreme ce toți ceilalți alergau de colo-colo pe punte, căutând apă și o pompă funcțională, Amundsen a scos calm plita din peretele de lemn și a înăbușit focul cu zăpadă.

La mijlocul lunii mai, chiar în vreme ce *Belgica* atingea latitudinea sudică de 71°35’, persistentele vânturi de nord care o împinseseră până acolo au adus cu ele și un dezgheț de câteva zile. în banchiza aparent atât de solidă s-au ivit crăpături. Se formau fisuri chiar sub picioarele oamenilor. Și așa foarte periculoase când erau vizibile, au fost curând acoperite de zăpadă, creându-se un peisaj de capcane mortale precum acela de pe Insula Brabant, din care Cook și Amundsen abia scăpaseră cu viață. „Pe aceste furtuni nu este prudent să te aventurezi pe banchiză. Am făcut deja mai multe băi reci lunecând prin troienele acestea moi, și cu ușurință se poate întâmpla un accident mortal”, scria doctorul.

Gheața putea ucide nu doar deschizându-se, ci și închi- zându-se la loc. Era ca un animal de pradă care stă la pândă și-și liniștește săptămâni întregi victima, ca apoi s-o atace din senin. în calma noapte de 13 mai, uitându-se peste banchiză, omul de veghe a zărit ceva neașteptat și înfricoșător: micul observator astronomic al căpitanului era înghițit treptat de o crevasă nou formată, scufundându-se în ritm vizibil. Marinarul a strigat la ceilalți, care s-au repezit pe punte și au privit consternați cum, brusc, crevasa începea să se închidă la

loc chiar sub ochii lor, zdrobind observatorul între fălcile de gheață. Scândurile se frângeau una după alta. în câteva secunde, observatorul și toate prețioasele instrumente dinăuntrul lui aveau să dispară în adâncuri.

Lecointe, Cook și Amundsen au sărit pe banchiză și au alergat la rămășițele colibei. Lipseau unele bucăți din podea și o parte din echipamentele căpitanului se rostogoliseră deja în mare. Cei trei au aruncat o frânghie în jurul celor patru pereți și au tras din răsputeri, dar coliba era prea grea și strânsoarea gheții prea puternică. Tălpile lor alunecau spre buza crevasei. Curând, nouă marinari s-au alăturat efortului și, luptând cu forțele banchizei, au reușit „în ultima clipă” să salveze observatorul.

Au fost recuperate o parte din instrumente și suficiente materiale de construcție cât să se refacă observatorul, de această dată mai aproape de *Belgica,* unde gheața era intactă și încă de vreo doi metri grosime. Membrii expediției au înțeles însă că și vasul ar putea foarte ușor să aibă aceeași soartă ca observatorul. întocmai soarta lui *Jeannette* și a altor corăbii devorate de ghețurile care le țineseră prizoniere.

Vreme de săptămâni, întunericul se măsurase după cât timp mai puteai citi fără lumina unei lumânări. în zilele premergătoare dispariției definitive a soarelui, perioada aceasta se redusese la aproximativ o oră. Cook spune că: „Miezul zilei nu este acum mai luminos decât amurgul din urmă cu o lună.”

Potrivit calculelor lui Lecointe, soarele avea să dispară dincolo de linia orizontului în data de 16 mai și nu avea să mai apară decât peste 70 de zile, presupunând că vasul nu se deplasa prea mult spre nord

sau spre sud. Totuși, căpitanul prevedea că refracția, abaterea direcției de propagare a luminii, le va oferi oamenilor un ultim și iluzoriu firicel de lumină solară și a doua zi.

Membrii expediției așteptau cu groază această zi de 17 mai. înflăcărați! patrioți Amundsen și colegii lui de echipaj norvegieni se consolau oarecum cu faptul că 17 mai era sărbătoare națională, marcând semnarea, în 1814, a constituției țării (care a rămas în vigoare chiar și după trecerea Norvegiei sub autoritatea regelui Suediei, în urma unui război petrecut în același an[86]). Aici însă, pe banchiza de la capătul pământului, schimbările prin care trecea soarele aveau întâietate față de drama

îndepărtată a istoriei omenirii, a politicii și a războiului. Oricâtă șampanie avea să curgă în careul ofițerilor și în teugă, pentru a cinsti momentul, ziua era una de doliu.

în zorii așteptatei zile, cu o ceață groasă care ascundea orizontul, soarele părea că va lipsi de la propria înmormântare. Chiar înainte de micul-dejun, Lecointe a năvălit în careu și a anunțat că tocmai văzuse un alt fel de lumină, mult mai ciudată. în locul efemerului răsărit pe care spera ca în câteva ceasuri să-l vadă la nord, căpitanul zărise o lucire albastră la vest, care părea să se aprindă și să se stingă, de parcă trimitea un mesaj. Și-a chemat colegii ofițeri pe puntea acoperită de zăpadă, să vadă cu ochii lor. La început, nu au văzut nimic și l-au tachinat pentru vederea slabă și

86 Războiul din iulie-august 1814 a izbucnit în urma refuzului Norvegiei de a fi cedată de Danemarca Suediei. Conflictul s-a încheiat printr-un compromis, Norvegia fiind silită să intre în Uniunea Regatelor Suediei și Norvegiei, dar cu păstrarea constituției și parlamentului proprii (n. tr.).

imaginația aprinsă. „L-am acuzat c-o luase prea de dimineață”, scria Cook. Au bătut cu toții din picioare să se încălzească și au dat să se întoarcă în careu. Și atunci, au văzut. Lumina a apărut din nou, pâlpâind ca o torță. Pulsul lor, și așa rapid, s-a iuțit. Așadar, nu erau singuri pe continent!

„Curând, toată lumea a urcat pe punte și toți erau de părere că lumina se mișca spre noi. Era o ființă omenească? Era cumva un membru al unei rase sud-polare necunoscute?” Intuise doctorul ceva când, cu câțiva ani înainte, își făcuse publicul din Brooklyn să creadă că ar putea descoperi „un trib izolat”? Putea fi lumina aceasta un semnal de la făuritorii misterioaselor sfere de nisip și de ciment descoperite de căpitanul Larsen cu cinci ani înainte pe Insula Seymour, despre care el considera că sunt opera unor mâini omenești? Cineva trebuia să părăsească vasul ca să afle.

Grăitor este faptul că oamenii, confruntați cu posibilitatea unei reuniuni diplomatice, sau a unei înfruntări mai ostile, au apelat nu la comandantul expediției, nici la căpitanul vasului, ci la cel mai firesc lider din rândurile lor. „Amundsen, care era cel mai mare, mai puternic și mai curajos, și în general cel mai

bine echipat pentru urgențe, și-a tras hanoracul, a sărit pe schiuri și a lunecat rapid peste întunecimea sumbră a banchizei, către lumină”, scria Cook.

La puțin timp după aceea, ofițerii și echipajul au distins silueta lui Amundsen care, cu torța în mână, se întorcea la ei cu pași lungi. S-a urcat spăsit pe vas și a raportat că lumina venea de la un petic de zăpadă acoperit cu un strat de alge biolumi- nescente, aflat pe un ghețar care se legăna în apă. Descoperirea a fost salutată întâi cu o ușurare amuzată, înlocuită curând în

minţile oamenilor de o adâncă dezamăgire. Speraseră parcă la un eveniment supranatural care să-i salveze de la inevitabilitatea cosmologică a unei nopţi de luni întregi. Când el nu s-a produs, senzaţia lor de izolare nu a făcut decât să se adâncească.

în jurul orei 10, ceaţa s-a destrămat pe neaşteptate, pregătind scena pentru ultimul răsărit. Odată cu apropierea amiezii, Cook, Amundsen şi de Gerlache au plecat cu schiurile pe banchiză, care se închisese din nou după o perioadă geroasă, să vadă, cum spunea doctorul, „ultimele semne ale zilei ce pleacă”. Şi-au aţintit privirile către orizontul nordic, unde o lumină lăptoasă avansa vitejeşte în contra nopţii. în urma ei venea un val portocaliu. Cook scrie că: „Exact la ora amiezii, jumătate din forma soarelui s-a ridicat deasupra gheţii. Era un semicerc de aur diform şi difuz, trist, fără căldură şi fără raze. Peste câteva momente s-a cufundat la loc, lăsându-ne abia un strop de culoare şi nimic vesel drept amintire pentru [...] lungile zile de întuneric care au urmat. Ne-am întors pe vas şi în cursul după-amiezii ne-am făcut planurile pentru ocupaţia din miez de iarnă”.

Noaptea antarctică nu este uniform întunecată. Rotaţiile Terrei sunt marcate de un crepuscul care durează câteva ore. Fiece dimineaţă stabilea un punct culminant care nu mai venea, o promisiune făcută şi încălcată în ultima clipă. „Simţeam că răsăritul acela palid nu are putere să dea naştere

zilei. Renunţa curând la încercările de a triumfa asupra întunericului; în urma unei tranziţii imperceptibile, se transforma în apus”, scrie de Gerlache.

Dispariţia soarelui lipseşte banchiza de viaţă. Aproape toate formele de viaţă sunt consumatoare de

soare. Omul mănâncă vaca, vaca la rândul ei mănâncă iarba care își trage de la soare energia necesară ca să absoarbă din pământ mineralele cu care construiește materie organică. Petrelii mănâncă leșuri de foci-leopard care mănâncă pinguini care mănâncă krill-ul care se hrănește cu fitoplancton. Fitoplanctonul, la fel ca iarba, se hrănește prin fotosinteză - cu ajutorul moleculelor de clorofilă, transformă razele și căldura soarelui în energie chimică. El este veriga de bază a lanțului trofic antarctic, alcătuind „o imensă prerie plutitoare”, după cum o descrie Racoviță. Când însă lumina nu ajunge la el fiindcă gheața marină este prea groasă ori pentru că soarele nu mai răsare, fitoplanctonul se ofilește, moare și se depune pe fundul oceanului. Zooplanctonul care se ospătează din el imediat sub stratul de gheață este silit să-și canibalizeze neamul. Prin intermediul microscopului, Racoviță a fost martor la acest carnagiu. Nemaiavând ce să mănânce în oceanul secătuit, bancurile de krill se îndepărtează sau devin mai puțin active, suspendându-și metabolismul. Având nevoie de lumină ca să vâneze, animalele mai mari care depind de krill fug către marginile nordice și mai însorite ale banchizei și iau cu ele restul ecosistemului. Deasupra și dedesubtul gheții, banchiza devine, cum spune de Gerlache, „o lume moartă”.

Capitolul 11

Cea mai sudică înmormântare

Cu puțin timp înainte de debutul lungii nopți polare, doctorul Cook început să observe unele schimbări tot mai îngrijorătoare în comportamentul oamenilor: „Nu este greu să citești pe chipurile camarazilor mei

gândurile și dispozițiile lor schimbătoare. în jurul meselor, în laborator și în teugă, oamenii șed triști și abătuți, pierduți în visuri melancolice din care, când și când, se mai trezește câte unul cu o vană tentativă de entuziasm”. Repetate „poate a cincizecea oară”, anecdotele și glumele care smulseseră hohote de râs cu doar câteva săptămâni mai devreme se făcuseră la fel de sălcii ca mâncarea. „Toate strădaniile de a insufla speranță sunt zadarnice”.

Doctorul se aștepta ca starea de spirit generală să o apuce pe o pantă descendentă, dar a fost luat prin surprindere de abisul în care s-a scufundat în zilele care au urmat ultimului apus de soare. Când puteau fi stimulați să meargă, oamenii cutreierau puntea *Belgicăi* cuprinși de disperare. Tristețea ancestrală pe care o simt în întuneric toate ființele omenești, ceea ce Victor Hugo descria ca „angoasa adâncă, întunecată, ce s-ar putea numi anxietate după soarele absent”, era în acest caz sporită de izolarea totală și de teama omniprezentă că gheața ar putea zdrobi vasul sau s-ar putea deschide, brusc, sub picioare. „Perdeaua de beznă care se lăsase peste lumea din afară, care era de o înghețată pustietate, a coborât și peste lumea lăuntrică

a sufletelor noastre. Fizic, mintal, și poate moral, suntem așadar deprimați”, scria Cook.

Membrii expediției s-au plâns de amețeală și de dureri de cap. Au devenit iritabili și tânjeau după solitudine, ceva greu de găsit în spațiile strâmte de pe *Belgica*. „De am reuși să scăpăm unii de alții câteva ceasuri la rând, am învăța, poate, să vedem o latură nouă și să fim din nou interesați de camarazii noștri, dar nu e posibil. Adevărul este că, în acest moment, suntem

la fel de sătui de compania reciprocă precum de monotonia rece a nopții întunecoase”, nota Cook.

Până și pisica Nansen suferea. Când se spăla pe punte, când torcea lipită de picioarele oamenilor, la ora cinei, sau când se cuibărea la pieptul lor, noaptea, Nansen le adusese oamenilor alinare și-i amuzase. Pe măsură ce aceștia se săturau tot mai mult unii de ceilalți, pisica alb cu negru a rămas unicul obiect al afecțiunii nemăsurate, dar nici ea nu era imună la molima de melancolie. „Una peste alta, «Nansen» părea cu desăvârșire scârbit de ambianță și de tovarășii lui, și în ultima vreme căută refugiu în colțuri nefrecventate”, scrie doctorul, care, asemenea marinarilor care o botezaseră, presupunea că Nansen era motan. „Temperamentul i s-a schimbat, ființa bună și vioaie devenind de o nemulțumire agresivă”. Pentru Cook, ostilitatea pisicii vestea schimbări asemănătoare și în comportamentul oamenilor. Deteriorarea stării ei era un semn că plictiseala singură nu explica starea echipajului. Asupra membrilor lui păreau să acționeze forțe mai sinistre, atât fizice, cât și psihologice, iar doctorul era hotărât să le dea de capăt.

Deși nimeni nu a fost scutit de efectele devastatoare, mintale și fizice, ale lungii nopți, unii au suferit mai mult ca alții. Cook și Amundsen, care se așteptaseră la un oarecare stres psihologic și chiar îl considerau un antrenament esențial pentru viitoarele lor expediții, o duseseră până acum cel mai bine. Pe doctor îl îngrijora în special soarta omului care părea cel mai afectat

de misterioasa maladie - comandantul de Gerlache. Spațioasa cabină îi oferea o solitudine de care ceilalți nu beneficiau, iar el își petrecea mai toate orele de trezie ascuns acolo, ieșind numai la masă. Scrie Lecointe cu îngrijorare: „După cină, petrecem amândoi câteva

minute pe punte, după care el se retrage din nou, până a doua zi dimineață. Sănătatea lui nu este bună, ci suferă de o constantă și violentă presiune în tâmple”.

Cook nu avea nicio explicație pentru starea lui de Gerlache. în ce-1 privea, Lecointe credea că parțial de vină era epuizarea. Oricare ar fi fost cauza, comandantul își petrecea nenumărate ore singur la masa de scris. Bezna fără sfârșit de afară și lumânarea care pâlpâia înăuntru îi transformau fereastra într-o oglindă, iar de Gerlache se uita lung la chipul slăbit care se răfrângea în ea, pe fundalul nopții antarctice. Ani de zile visase să ajungă în cele mai sudice ținuturi ale planetei, să câștige glorie pentru sine și pentru Belgia, dar acum că atinsese, în sfârșit, ținta visurilor lui, nu simțea nimic din triumful la care sperase. Nu simțea decât durere și tristețe. Murise deja un om, iar viețile celorlalți 18 erau în pericol.

De Gerlache era o fire depresivă, o înclinație nicicând mai pronunțată ca atunci când era inactiv. Starea actuală amintea problemele de sănătate și episoadele de melancolie prin care trecea în adolescență când se întorcea dintr-o călătorie pe mare, doar că acum era mult mai grav. Ceva se frângea în el. Pentru un om atât de îndrăgostit de ocean ca de Gerlache, a fi la cârma unui vas prins în ghețuri echivala cu a fi văduvit de un scop în viață. Banchiza îi smulsese controlul *Belgicăi.* Cârma era înghețată bocnă, timona era înțepenită, iar velatura nu mai avea niciun rost. Și nici el, după cum începuse să simtă comandantul. Era văzut tot mai rar. Oamenii presupuneau că își petrece timpul aducând la zi jurnalul vasului, dar paginile de jurnal din respectiva perioadă erau practic goale, pustii ca priveliștea de la fereastra lui.

* * *

Cel mai bine tindeau să facă față situației aceia care-și găseau o ocupație, și nimeni nu s-a străduit mai mult să rămână activ ca doctorul Cook. Făcându-și de lucru cu developarea fotografiilor, cu însemnările, cu programul de exerciții fizice riguros respectat și cu veșnicele meștereli la echipamente, Cook nu s-a lăsat pradă plictiselii. Printre alte invenții, a proiectat o sanie cu propulsie eoliană, croind din ceașafuri un splendid set de vele. Sania se tot răsturna la primele teste pe banchiză, însă asta doar i-a oferit un nou motiv de meștereală.

Firea supraomenesc de veselă a doctorului l-a ajutat să fie imun la disperare. Constituția fizică remarcabil de solidă l-a ajutat să rămână, în mare, sănătos. Și cum depresia de care sufereau ceilalți reclama o atenție constantă, Cook era dintr-odată cel mai ocupat om de pe *Belgica.*

Amorțeala fatală indusă de iarnă își lăsa vizibil amprenta asupra corpurilor, a căror musculatură, din lipsă de mișcare, începuse să se atrofieze (în afară de nopțile cu lună și cele câteva minute de amurg în jurul prânzului, nimeni nu se aventura pe afară, de frică să nu dispară în vreo crevasă). „Toți sunt buhăiți în jurul ochilor și la glezne, iar mușchii, tari înainte, sunt acum moi. Pielea este neobișnuit de grasă. Părul crește repede, iar pielea din jurul unghiilor are tendința de a crește peste ele, parcă spre a le proteja împotriva frigului". Cu timpul, adăuga doctorul, „am devenit palizi, cu un soi de tentă verzuie, iar secrețiile noastre erau mai mult sau mai puțin suprimate. Stomacul și toate organele erau leneșe și refuzau să lucreze".

Toate semnele indicau un colaps treptat și generalizat al organismului. „Cam jumătate dintre oameni se plâng de dureri de cap și de insomnie. Mulți

sunt amețiți și simt un disconfort în regiunea capului, iar unii sunt mai tot timpul adormiți, deși dorm câte nouă ore. Toate secrețiile sunt reduse, de unde rezultă o digestie dificilă. Sunt adesea menționate indigestia

acidă și frecvente neplăceri gastrice. Mai sunt și dureri reumatice și nevralgice, spasme musculare și un număr incert de mici indispoziții”, consemna doctorul.

Cel mai mult îl surprindeau pe Cook „simptomele cardiace”. Ritmul cardiac al membrilor expediției creștea brusc și vertiginos la cel mai mic efort. „Dacă mergem grăbiți de colo-colo, pulsul crește la 110 bătăi [pe minut]”. O plimbare agale de o jumătate de ceas făcea inimile să bubuie cu până la 140 de bătăi pe minut, iar pe oameni să gâfâie. Altă dată, ritmul cardiac al câte unui marinar scădea brusc până la 40-50 de bătăi pe minut, o valoare deopotrivă de îngrijorătoare. Fluctuațiile acestea haotice le reflectau pe acelea ale stării psihice: „Se pierdea controlul în mai toate funcțiile organismului. De la perioade monotone de depresie se trecea brusc la o frenezie semi-isterică”.

Nimic din ce învățase Cook în facultatea de medicină nu explica acest fenomen alarmant. Cum apariția lui coincidea cu instalarea lungii nopți polare, doctorul a presupus că are legătură cu întunericul: „Soarele pare a ne furniza un ceva indescriptibil, care ne controlează și ne echilibrează inima. în absența lui, inima funcționează ca un motor fără conducător”.

Simptomele acestea cauzau serioase neplăceri tuturor celor de la bord, însă la Emile Danco, credinciosul aghiotant al lui de Gerlache, ele au condus la o deterioare extraordinar de rapidă. „Are o veche leziune cardică, o scurgere la una dintre valve, care a

fost urmată de o mărire a inimii și de o îngroșare a pereților ei”, observa Cook. în circumstanțe normale, Danco nu resimțea niciun efort, dar efectele nopții arctice i-au împins inima la epuizare. La începutul lunii mai se plângea de dificultăți de respirație după plimbări ușoare. După cel mai neînsemnat efort, „Danco adesea se oprea locului și gâfâia”. Peste câteva săptămâni, Cook a început să se teamă pentru viața lui: „Țesutul muscular hiperatrofiat dă semne de slăbire. Rezultatul

este atrofierea inimii, care se dilată și slăbește într-un ritm cumva uniform, iar dacă lucrurile continuă ca până acum, într-o lună ea se va dovedi fatală”.

Când l-a informat pe de Gerlache, comandantul a fost zdrobit de veste. Se simțea personal răspunzător de soarta lui Danco, întrucât știuse de la bun început că fizicul lui vânjos ascundea o constituție fragilă. Se temuse că o călătorie de doi ani într-unul dintre cele mai necruțătoare locuri de pe pământ ar reprezenta un risc inacceptabil pentru sănătatea lui. Dar când inițial refuzase să-l ia în expediție, Danco îl amenințase: ținea morțiș să plece într-o aventură, iar dacă nu i se îngăduia să meargă în Antarctica, se va duce în Congo. De Gerlache, socotind clima polară sterilă a fi măcar mai sănătoasă decât junglele malarice ale Africii Centrale, până la urmă se învoise. Acum era chinuit de remușcări din pricina asta.

Danco, pe de altă parte, a primit vestea cu capul sus. Trăise deja mai multe emoții în ultimele șase luni decât în primii 28 de ani din viață, petrecuți în mare parte sub ochiul atent al unui părinte tiranic. în plus, nu părea să se aștepte la ce era mai rău, ci la însănătoșire. Cook îl monitoriza atent și i-a prescris odihnă. Locotenentul se întindea pe bancheta din careu, cel mai confortabil loc

de pe *Belgica,* și rămânea acolo cu zilele. Cook i-a interzis să părăsească vasul în starea aceea de slăbiciune, de teamă că s-ar putea îmbolnăvi de pneumonie. Conștiincios ca totdeauna, Danco era disperat că trebuia să-și abandoneze observațiile magnetice și gravitaționale. Lecointe i-a preluat, în secret, îndatoririle și de abia aștepta să-l surprindă, când se va însănătoși, cu însemnări la zi.

Somnul odihnitor și regulat poate că diminuase efectele stării proaste care domnea la bord, însă noaptea perpetuă era o calamitate pentru obiceiurile legate de somn. Regimul socialist *sui generis* instituit de comandant împărțea cele 24 de ore ale zilei în opt ore de muncă, opt ore de timp liber și opt ore de

somn, însă puțini erau în stare să se țină de program. în lipsa influenței reglatoare a soarelui, unii dormeau nouă ore sau mai mult, fiind prea letargici să se trezească. Alții erau prizonierii unei insomnii chinuitoare.

Nopțile nu erau niciodată liniștite. Cei care zăceau treji în cușetele lor erau torturați de chițăiturile care răzbăteau printre scândurile dușumelei. Singurele ființe aparent neatinse de apăsarea întunericului erau șobolanii. „[...] s-ar putea zice că lipsa razelor indiscrete ale soarelui le pria patimilor lor amoroase, de vreme ce toată iarna ținură întruna logodne și nunți zgomotoase și mereu răsunară țipetele indignate și ascuțite ale domnișoarei Șobolan, încolțită de un galant grăbit”[87], scria Racoviță. Simțul umorului cu care românul descrie situația ascundea o adâncă neliniște în privința infestării. Șobolanii sunt în general animale nocturne,

87 *Spre Polul Sud,* p. 50. Racoviță dedică un întreg capitol acestei probleme, intitulat „Oaspeți nepoftiți pe corabie” (n. tr.).

deci noaptea sunt în elementul lor. De la îmbarcarea lor la Punta Arenas, rozătoarele născuseră deja mai multe generații. După ce Nansen și-a pierdut interesul pentru vânătoare, nimic nu le mai împiedica înmulțirea. Strigătele lor trezeau ecouri pe vas și în mințile oamenilor prinși într-o stare semiconștientă de veghe. Parcă șobolanii alergeau direct prin creierele lor.

Arctowski facea parte din contingentul insomniacilor: „Adeseori [...] întins în pat, îmi lipeam urechea de perete și căutam să aud ce se petrecea la mare depărtare”. Dacă banchiza era un organism viu, atunci *Belgica* era sistemul nervos central, unde se primeau semnale dureroase de la kilometri distanță. Gheața a fost deosebit de activă în ultimele zile ale lunii mai. Deși temperatura la suprafață scăzuse mult sub zero, apa nu era niciodată mai rece de -2°C, astfel că diferența semnificativă de temperatură exercita presiune din ambele direcții asupra stratului de gheață de o jumătate de metru,

facându-1 să crape. Zgomotele care ajungeau la urechea lui Arctowski, lipită de perete, erau înfricoșătoare: când un *clang* metalic pătrunzător, ca de resort răsucit prea tare și care se destinde brusc, când ceva mai organic, ca ghiorăitul burții unei fiare hămesite.

Și mai înnebunitoare erau sunetele adânci, tunătoare, ale teribilelor presiuni care zguduiau bachiza în această perioadă. Lecointe scrie că: „Le auzim venind de departe, ca duduitul artileriei de câmp galopând spre noi”. Presiunile, mai violente ca oricând, strângeau *Belgica* precum o menghină.

De s-ar fi uitat pe fereastra de la tribord, la momentul potrivit în ziua de 28 mai, de Gerlache ar fi văzut cum

gheața se despică dintr-odată, lăsând o crăpătură adâncă, paralelă cu vasul. A doua zi, 29 mai, proaspăta crevasă s-a închis cu o forță înspăimântătoare. Cele două muchii nu s-a oprit după ciocnirea inițială, ci au continuat să se preseze una într-alta, formând o coamă de dimensiuni impresionante, așa cum coliziunea a două plăci tectonice dă naștere unui lanț muntos. Doar câteva minute vor fi fost de ajuns ca ridicătura să ajungă la înălțimea punții. De Gerlache o va fi văzut formându-se, cu ochiul liber. Deoarece presiunile de la tribord erau mai mari decât cele opuse, coama a început să avanseze inexorabil spre *Belgica.*

în cabina lui, comandantul asculta neputincios la chinurile vasului. *Belgica* scotea gemete lungi, tânguitoare, scândurile ei îndoindu-se și cutremurându-se sub loviturile bruște și violente pe care gheața i le administra în coaste, fiecare din ele amenințând să străpungă carena. Până acum, gheața fusese relativ pașnică. De Gerlache fusese înșelat să presupună că riscul asumat va da roade și că, nefiind constrânsă de uscat, banchiza va fi incapabilă să zdrobească *Belgica* așa cum zdrobise, în regiunea arctică, vasele *Terror, Erebus* și *Jeannette.* Dar zgomotele pe care le auzea acum demonstrau limpede că gheața din Marea Bellingshausen putea fi la fel de distructivă.

Comandantul vedea cum gigantica formațiune de gheață se apropie de vas ca un val seismic înaintând lent. Bolovani de gheață cu greutăți și de câteva tone fiecare erau împinși către creasta ei, pentru ca apoi să se rostogolească la loc, ca niște pietricele. *Belgica* îl mai surprinsese și înainte cu rezistența ei deosebită, însă acum era cu totul altceva. Vasul nu se lupta cu o furtună, iar el nu-și putea negocia ieșirea din situația

grea. Gheții nu i se putea împotrivi; gheții nu-i păsa că în drumul ei era o navă.

Apoi, pe la ora 10.30 a dimineții de 30 mai, scârțâitul lemnului și mugetele gheții în mișcare au încetat din senin. Din liniștea care se lăsase a răzbătut, incredibil, gâlgâitul pașnic al apei. Uitându-se peste bord, oamenii au zărit ceva care i-a făcut să tresară: cîțiva centimetri negri între carenă și gheață. Au urmat dâra neagră în jurul perimetrului navei și au realizat că pentru prima dată de luni întregi, *Belgica* plutea liberă.

Dar nu era nici pe departe o evadare. Era numai preludiul asaltului final. Gheața nu făcea decât să-și adune puterile, re- trăgându-se ca să izbească vasul cu o forță îndoită. „Acum aveam prilejul să vedem cât de puternică era bătrâna noastră corabie”, nota Amundsen în jurnal. La ora 11, coama de presiune s-a azvârlit în prora tribord, ca un brutal cosaș de gheață. „Am simțit dintr-odată cum tot vasul se cutremură și se mișcă, și s-a auzit un șuierat ciudat”.

Simultan cu asaltul crestei, gheața s-a îngrămădit la pupa vasului și s-a revărsat peste copastii, ca un brizant. între timp, la prora, o uriașă placă de gheață care se băgase sub banchiză a lunecat pe sub etravă și a ridicat cele 244 de tone ale *Belgicăi* cam doi metri în aer, făcând vasul să se lase pe spate, de parcă ar fi înfruntat un val.

Asaltul gheții a continuat de-a lungul întregii nopți. Membrii expediției așteptau în agonie, neputincioși să-și ajute vasul în luptă. Spre uluirea tuturor, *Belgica* s-a ținut tare, iar a doua zi,

parcă dintr-un respect înciudat, gheața și-a încetat asediul, revenind la îmbrățișarea tăcută, sufocantă de până atunci. Cu începere din acea zi, însă, vasul a rămas

într-o poziție ușor înclinată, astfel încât catargele formau un unghi ascuțit cu linia orizontului și traversarea punții de la pupa la prora se făcea la deal.

De Gerlache, deja zguduit de depresie și de migrene, avea și el să trăiască de atunci cu frica permanentă că presiunea gheții va reîncepe. Distrugerea putea veni în orice clipă, la fel de bruscă precum o schimbare a vremii. A făcut un plan pentru eventualitatea pierderii vasului: oamenii vor încărca două bărci de salvare cu cât mai multe provizii, le vor târî poate sute de kilometri către marginile banchizei, după care o vor porni pe mare în direcția Insulelor Shetland de Sud. Estima că șansele lor de a supraviețui traversării Strâmtorii Drake erau de o sută la una.

în seara senină și geroasă de 3 iunie, Cook a părăsit vasul cu aparatul de fotografiat și trepiedul pe umăr și a făcut cam 100 de metri pe banchiză, sub razele unei luni orbitoare. Pe o astfel de lumină, până și cele mai îndepărtate aisberguri se distingeau clar la orizont. Doctorul a traversat labirintul de movile și creste născute din presiunile săptămânii anterioare. A înfipt trepiedul în gheață, a îndreptat aparatul spre *Belgica* și a deschis obiectivul. O imagine spectaculară, filtrată prin obiectivul Zeiss, a început să se imprime în emulsia de halogenură de argint fotosensibilă care acoperea plăcile de sticlă ale aparatului.

Cook bătea viguros pasul ca să se încălzească, neputând să se întoarcă pe vas de teamă ca mișcarea să nu strice expunerea. Fotograf autodidact, nu era prea sigur cât trebuia să aștepte, ci știa doar că *Belgica* nu arătase nicicând mai frumos și că, cel mai probabil, nu va mai avea niciodată un prilej la fel de bun s-o fotografieze noaptea. Pe când nava era luată în stăpânire de frică și de neliniște, curiozitatea și

pasiunea doctorului pentru activități polare rămâneau neschimbate. Cook părea capabil

să se înalțe după voie deasupra îngrijorărilor pământene, ca într-un desen făcut de Racoviță, care-1 înfățișează pe doctor ca pe o figură angelică, un mântuitor înaripat.

După o oră și jumătate, Cook a închis cu delicatețe obiectivul, s-a întors repede la bord și s-a scuturat de zăpada strânsă pe încălțări. Nerăbdător să developeze fotografia, a trecut prin cabina comandantului și a intrat în camera obscură. în lucirea roșiatică și slabă, doctorul a cufundat plăcuța de sticlă într-o cădiță cu revelator. Treptat, odată cu înnegrirea halogenurii de argint în baia chimică, a început să apară spectrul unui vas. Când imaginea l-a mulțumit îndeajuns, doctorul a cufundat plăcuța în acid acetic ca să oprească procesul de developare. Următorul pas era s-o fixeze, să elimine orice reziduu de ha- logenură și să facă negativul etanș la lumină. în cursul acestui proces s-a mișcat lent și a încercat să nu respire, conștient că o mișcare greșită, oricât de neînsemnată, se putea dovedi fatală. Cum epuizase toate rezervele de tiosulfat de sodiu - cunoscut și ca sare de fixare - în prima etapă a călătoriei, când încă se mai familiariza cu echipamentele și cu subtilitățile fotografiei în lumina polară, a improvizat o soluție. Citise într-un număr vechi al unei reviste britanice care zăcea pe acolo că acidul ci- anhidric, o otravă deosebit de toxică, fusese odinioară folosit ca baie de fixare pentru dagherotipuri[88]. Spre norocul lui,

88 Dagherotipia este un vechi procedeu de fotografiere, prin intermediul căruia imaginile sunt fixate cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod și de brom (n. red.).

Racoviță luase la bord 75 de litri de substanță, ca să omoare animalele pentru specimene („Un strop pe limbă și s-a zis cu animalul”, scria Cook). După ce a experimentat cu diverse di- luții, a descoperit formula magică. A umplut baia cu substanța mirosind ușor a migdale și a cufundat binișor în ea plăcuța negativului. „Este de prisos să mai spun că în timpul fixării nu ră- mânea nimeni în camera obscură”. Aburii toxici au scăpat până

la urmă din încăperea neventilată, pe ușa care dădea în cabina lui de Gerlache.

Odată spălat acidul, Cook își putea în sfârșit contempla opera în lumină. Era un fotograf talentat. Instantaneele tovarășilor săi de expediție au ceva dintr-o pictură. Imaginile antropomorfe de animale trădează un straniu simț al umorului, dar capodopera lui rămâne fără îndoială portretul fotografic făcut *Belgicăi* în noaptea aceea senină și luminată de lună. în prim-plan, movilele par o mare frământată care a încremenit locului. Pe fundal, deasupra orizontului, se ridică o luminis- cență diafană, o dâră de soare în amurg. Arboretul scheletic al vasului, despuiat de vele și închis într-o teacă de gheață și de zăpadă, trasează linii albe clare pe fundalul cerului negru presărat cu stele, ca iluminat de bliț (cu marea albă și cerul negru, fotografia arată ca un negativ, iar negativul pe care îl admira Cook arată, dimpotrivă, ca fotografia unui vas făcută în timpul zilei). Prospețimea imaginii dovedește cât de liniștită era seara aceea lipsită de vânt. Lunga expunere nu surprinde nicio activitate umană, dând *Belgicăi* aerul unui vas fantomă.

în această privință, Cook surprisese nu doar exteriorul navei, ci și atmosfera îndoliată din interiorul

ei. Este chiar posibil ca doctorul să se fi aventurat în noapte și ca să evadeze dintr-o situație anume: la bord, starea celui mai bolnav dintre pacienții lui se înrăutățise dramatic.

După cină, în vreme ce ofițerii și cercetătorii făceau o partidă de whist, Danco s-a întins pe bancheta din careu. Locotenentul voinic de odinioară ajunsese cadaveric de slab. Prea obosit și slăbit ca să participe, le mai dădea jucătorilor câte un sfat și se silea să râdă la glumele azvârlite peste masă. Oamenii se prefăceau veseli, și ca să-i ridice bolnavului moralul, și ca să-și mascheze propria neliniște, dar respirația greoaie și șuierătoare a lui Danco tot răzbătea printre amabilitățile căznite. Nu mai avea de zile întregi poftă de mâncare, și devenise

limpede pentru toată lumea că starea lui se deteriora ceas de ceas.

Limpede pentru toată lumea, mai puțin pentru el. Urmărind de pe banchetă jocul de cărți, tânărul de 28 de ani afirma că se simte mai bine, aproape ca mai înainte. Voioșia lui le va fi dat speranțe colegilor, însă Cook nu-și făcea niciun fel de iluzii că aparenta îmbunătățire era doar „liniștea dinaintea furtunii". Nu doar inima lui Danco era tot mai slăbită, ci și rinichii lui, după cum o demonstra acumularea de proteine în urină.

Când doctorul l-a încunoștiințat de asta, de Gerlache a fost zguduit: „Niciun compatriot nu mi-era mai drag și nici, cred eu, mai devotat". Știa și cât de mult îl îndrăgiseră ceilalți. Văzându-1 cum sare să îndeplinească orice ordin, cum refuză orice tratament special și cum i se adresează prietenului din copilărie cu *„mon commandant",* echipajul se dinamizase și spiritul de camaraderie al membrilor lui se consolidase. în ciuda

contribuțiilor științifice îndoielnice, locotenentul devenise un membru foarte iubit și devotat al expediției, în multe privințe portdrapelul ei[89].

în ziua de 4 iunie, Danco era prea bolnav ca să mai înghită altceva decât câteva picături de suc de lămâie. Cook, adept al ideii că lumina dă viață și întunericul o răpește, a insistat ca în careu să ardă mereu două lumânări, ceea ce a creat o neintenționată și prematură atmosferă funebră. Scrie Lecointe: „Avem trista impresie că suntem deja la priveghi într-o cameră mortuară”.

Danco și-a exprimat recunoștința față de puținul pe care ceilalți îl puteau face pentru el. Sfindându-le privirile înlăcrimate și compătimitoare, vorbea cu entuziasm despre călătoria de întoarcere. Avea să se cațere în gabie, zicea, ca să fie primul care zărește pământul. „Este această dulce iluzie sinceră? Sau, dintr-o considerație extrem de diplomatică, născută de sufletul lui generos, ne înșeală ca să nu ne întristeze și mai mult?”, se întreba Lecointe.

Agonia lui Danco în dimineața de 5 iunie l-a determinat pe Cook să-i facă o injecție cu morfină. După ce suferindul a adormit, doctorul l-a căutat pe de Gerlache și i-a dat vestea cu glas tremurat.

— Domnule comandant, va fi astăzi.

---

89 O altă dovadă în sprijinul acestor afirmații este capitolul întreg pe care i-1 dedică Racoviță, intitulat „Pierderea unui prieten drag”. „închiși cu el în strâmta noastră locuință, puteam zi cu zi, oră cu oră, să constatăm progresul răului și, bolnavi noi înșine, făceam sforțări dureroase să-i ușurăm ultimele momente cu vorbe de speranță”. Despre Cook, figura angelică din desenul lui, Racoviță spune: „Doctorul Cook îl îngriji pe Danco nu ca un medic, ci ca un frate. Cu câte precauții îi potrivea perna și cât de ușor îl întorcea pe o parte!” *Spre Polul Sud,* pp. 45-46 (n. tr.).

Vorba s-a dus de la prova la pupa. Marinarii vorbeau pe șoptite și pășeau cu grijă. Pe *Belgica* se așternuse o tăcere ca în biserică.

în jurul orei patru după-amiază, Danco s-a trezit. Respirația locotenentului era chinuită și superficială. Nu mai era în stare să vorbească, dar le zâmbea ușor tuturor celor care se apropiau de patul lui, consolându-i pe cei care veniseră să-1 consoleze. La cinci, doctorul i-a mai făcut o doză de morfină. Ca să nu-1 tulbure, în seara aceea, ofițerii și cercetătorii au luat cina în cabina lui de Gerlache. Cook a rămas să-1 vegheze. La ora 7, doctorul a intrat în cabina comandantului ca să-și informeze colegii, pe de Gerlache, Lecointe, Amundsen, Racoviță și Arctowski, că sfârșitul era aproape.

încet, cei cinci bărbați s-au ridicat și au intrat unul câte unul în careu, strângându-se în jurul banchetei într-un tablou solemn. Cook l-a rugat pe Lecointe, coleg de clasă cu Danco la academia militară, să-i vorbească prietenului muribund. Căpitanul, zdrobit, nu-și găsea cuvintele. în așteptarea stării de spirit necesare, nu era în stare decât să-1 țină de mână: „Din când în când, deschide larg ochii ca să-i închidă, apoi, încetișor. Un huruit prelung, de moarte, i se aude din piept”.

Vorbind în șoaptă, Lecointe a invocat amintiri plăcute despre fostul lor regiment, care, de la moartea părinților, îi ținuse lui Danco loc de familie. „Am simțit, la o apăsare ușoară a mâinii lui, că amintirile acestea tot îi mai încălzeau inima”.

Cu prietenii aplecați deasupra lui, Danco s-a forțat să rostească vreo câteva cuvinte:

— Mă simt mai bine, mulțumesc.

Aproape imediat, o paloare înfricoșătoare i s-a așternut pe față, trăsăturile i s-au încordat, iar el a

închis ochii pentru totdeauna[90].

Preț de o clipă, toți au continuat să-l privească, de parcă moartea nu ar fi venit cu adevărat decât după ce și-ar fi luat ochii de la el.

De îndată ce a reușit să se adune, de Gerlache a cerut ca trupul prietenului să fie drapat în tricolorul Belgiei și a invitat echipajul să-i aducă un ultim omagiu. în noaptea aceea, de Gerlache, Lecointe și Amundsen au privegheat cu rândul în careu. Când a venit rândul lui, comandantul nu și-a putut lua ochii de la chipul bărbos al lui Danco, însuflețit de licărirea unei lumânări solitare.

De Gerlache simțea ceva mai rău ca vina - o singurătate profundă și dureroasă. Cu firea lui rezervată, număra puțini intimi în cercul lui și încă mai puțini pe care să-i fi cunoscut de la fel de multă vreme ca pe Danco. Pe *Belgica* avea un aliat credincios în persoana căpitanului Lecointe și o relație cordială cu Amundsen și cu doctorul Cook, însă Danco îi fusese prieten apropiat, un om căruia i se putea destăinui în ciuda diferenței de grad. Pierderea lui îl lăsa pradă sentimentelor de izolare și de deznădejde. Comandantul și-a întrebat atunci, din nou, conștiința: *Am făcut oare bine cedând rugăminților lui?* Cook

îi spusese că Danco, dacă ar fi rămas în Belgia, ar mai fi trăit doar încă un an și ceva; așa, măcar apucase să-și trăiască visul de aventură. Dar îi spusese oare doctorul adevărul?

în careul ofițerilor era un frig glacial. Din rațiuni de

---

90 Racoviță descrie astfel scena: „Totuși, prietenul nostru își dădu ultima suflare în ziua de 5 iunie; părăsi liniștit viața, fără să-și fi dat seama de starea lui”. *Spre Polul Sud,* p. 46 (n. tr.).

igienă, luminatorul fusese crăpat ușor și aerul polar năvălea în încăpere. De Gerlache și-a privit răsuflarea condensându-se în norișori de ceață. S-a gândit la restul oamenilor lui, toți în suferință. încă nu la fel de grav ca Danco, dar tot mai grav cu fiecare zi. *Acum suntem cu toții în primejdie. De ar fi să pierim, cine va duce în Belgia rodul muncii noastre?* S-a cutremurat, nu din pricina frigului, ci la gândul că și-ar putea pierde viețile pentru nimic. Sperase că intrarea în banchiză îi va rezolva toate problemele, însă nu așa.

Comandantul a dat zi liberă tuturor cu excepția lui Knudsen, care a făcut din pânză de corabie un sac pentru trupul lui Danco. Până să isprăvească marinarul de cusut, trupul și începuse să putrezească. Cook, Amundsen și Lecointe l-au ridicat de pe banchetă ca să-l înfășoare în giulgiu. Van Rysselberghe a intrat sfios în încăpere, cu un buchet de flori uscate. Le-a spus că le primise de la mama lui chiar înainte de îmbarcare, cu rugămintea să le păstreze până la următoarea lor întâlnire. El însă voia ca florile să-l însoțească pe Danco. Mișcați de gestul tânărului de 19 ani, ofițerii l-au lăsat să așeze buchetul pe pieptul locotenentului, după care sacul a fost cusut.

Trupul a fost așezat într-o sanie, pe gheață. „Un om care l-a cărat afară pe banchiză s-a plâns că puțea groaznic”, scrie Dobrowolski. Polonezul și-a efectuat observațiile astronomice de pe puntea pupa în noaptea aceea, una din cele mai geroase trăite de el până atunci. Teoretic, trebuia să studieze norii, dar erau puțini. Privirile i se fixaseră la sania care purta trupul neînsuflețit al lui Danco: „Semiluna scălda gheața banchizei într-o lumină cadaverică. Bolta scânteia de stele. Ochii mi-erau ațintiți la sanie, care se profila întunecată pe stratul

de zăpadă. Voiam să zăresc ceva prin giulgiul negru, inform. Ce, nu știu, dar multă vreme n-am fost în stare să-mi desprind ochii de la el. Până la urmă, privirea mea ostenită a lunecat de una singură și s-a întors involuntar către stele, dar încăpățânata de sanie a urmat-o, albă ca spălată de mizeria pământească, fantomatică. S-a înălțat, a zburat între stele. în sfârșit, s-a topit pe bolta întunecată. [...] O extraordinară imagine remanentă[1], desigur. Le cunoșteam prea bine, și totuși acest fenomen mi-a lăsat o ciudată impresie. Nu știu de ce, însă în clipa aceea voiam să uit că iluziile optice există".

Trupul lui Danco a rămas peste noapte pe banchiză. în zori, era deja tare ca piatra. înmormântarea era hotărâtă pentru acea zi - cea mai sudică înmormântare din istorie. Drapelul Belgiei, cu panglică neagră, se unduia în vânt. Cum fungile[91] [92] înghețaseră bocnă în gerul de -31 °C, drapelul a trebuit legat de șarturi, la jumătatea catargului. Marinarii s-au chinuit mai multe ore să facă o copcă la 100 de metri de vas, prin care să încredințeze mării rămășițele pământești ale lui Danco. Au cioplit și au tăiat, dar cu slabe rezultate. Atunci, ca la porunca unei inteligențe necunoscute, sub picioarele lor s-a despicat dintr-odată o veche crevasă. Poarta adâncurilor se deschisese de la sine.

în jurul orei 11.00, în lumina slabă care trecea acum drept zi, patru oameni s-au înhămat la sanie și au tras-o până la marginea deschizăturii, picioarele lui Danco fiind îndreptate spre crevasă. îmbrăcați de gală în ciuda

---

91 Iluzia persistenței unei imagini după încetarea stimulului vizual. Dacă priviți mai mult timp un obiect și apoi închideți ochii, pe retină vă apare o imagine remanentă a lui. Același lucru i s-a întâmplat și lui Dobrowolski după ce a privit mult timp imaginea săniei, (n. tr.)

92 Funga este o parâmă care se folosește la ridicarea și la coborârea unei vele sau, în acest caz, a pavilionului (n. tr.).

frigului, ofițerii au alcătuit un cortegiu în urma săniei, urmați de cercetători și de membrii echipajului. Toți s-au descoperit când de Gerlache a făcut

un pas înainte ca să rostească discursul funerar. Comandantul, sufocat de emoție, nu reușea să scoată niciun sunet. Oamenii au așteptat în tăcere în vreme ce vântul tăios le sufla în urechile neacoperite. „După câteva momente”, scrie Lecointe, „a reușit în sfârșit să exprime regretele îndurerate și ultimul adio”.

De picioarele lui Danco au fost legate greutăți. Câțiva marinari se apucaseră deja să încline sania când marginea crevasei s-a frânt sub tălpile lui Jules Melaerts. Până să se dezmeticească, locotenentul era în apă. Oamenii au lăsat sania și s-au întins spre deschizătură. Melaerts gâfâia din pricina șocului. Bătând frenetic apa, a ajuns la buza crevasei și s-a tras în sus, cu mâna stângă încleștată de sanie și cu dreapta de umărul lui Dobrowolski. Apa era cât de rece poate fi apa, însă mult mai caldă decât vântul care-1 biciuia acum pe banchiză. Melaerts avea să moară curând dacă nu se întorcea pe vas, dar înmormântarea nu se terminase.

Marinarii au înclinat din nou sania și au împins greutățile în apă. Acestea s-au cufundat rapid, trupul lui Danco lunecând cu picioarele înainte în crevasă. Cadavrul a pivotat pe buza deschizăturii și s-a înălțat brusc când a lovit apa. Preț de o clipă a stat perfect vertical, ca posedat. Oamenii s-au tras îngroziți înapoi la vederea acelui strigoi în poziție de drepți, înțepenit de rigor mortis și de noaptea geroasă. L-au privit apoi cufundându-se lent în apa neagră.

— *Nom de Dieu!* a strigat unul dintre marinarii belgieni.

Danco a dispărut. Gheața s-a închis la loc.

Capitolul 12

Promenada nebunilor

Moartea lui Danco a tras sufletele oamenilor în adâncuri abisale, de parcă și lor li se legaseră greutăți[93]. După o vizită în teugă, în seara aceea, Cook i-a raportat lui de Gerlache că marinarii erau demoralizați și i-a recomandat să le împrumute orga mecanică, dimpreună cu role de muzică religioasă care le-ar mai fi adus mângâiere. Preferând să le abată mintea de la suferință decât să-i lase în voia ei, de Gerlache le-a trimis în loc de orgă un rând de grog.

Noapte de noapte, membrii expediției erau bântuiți de viziuni cu Danco suspendat pe fundul oceanului, în beznă absolută, cu trupul în mod straniu conservat de apa rece. „Vedem neîncetat cu ochii minții forma răposatului nostru tovarăș, plutind în poziție verticală, cu greutățile de picioare, sub suprafața înghețată și, poate, sub *Belgica”,* scrie doctorul.

La durerea sufletească se adăuga o frică pe care nimeni nu îndrăznea s-o rostească cu glas tare. Scrie Arctowski în jurnal: „Care dintre noi îi va urma? Când eram cu toții tăcuți și-i ascultam răsuflarea mereu mai slabă, nu cred că am fost singurul care își punea aceste întrebări”.

Dobrowolski, care moștenise paltonul scump al răposatului, își exprimă o neliniște asemănătoare: „La revedere, la

93 „Niciodată nu ne-a fost așa de frig la trup, niciodată așa de rece la inimă!” spune Racoviță. *Spre Polul Sud,* p. 46 (n. tr.).

revedere, locotenente Danco! Nu ești primul și nu ești ultimul. Poate ne vom «revedea»! Poate chiar în iarna aceasta!”

Antarcticii i-au trebuit doar trei săptămâni ca să mai facă o victimă. Pisica Nansen era bolnavă de o lună, o boală care părea asemănătoare cu cea a lui Danco. Spre deosebire de locotenent, însă, care își păstrase politețea și stăpânirea de sine până la ultima suflare, Nansen vădea semne de degenerare mintală. Odinioară dulce și afectuoasă, felina devenise rea și posacă și-și evita tovarășii de expediție. Iată ce scria Cook, la 26 iunie: „Și-a rătăcit mințile și, din dispoziția lui spirituală schimbată, credem că și sufletul. Acum o zi sau două viața l-a părăsit, plecând, bănuim noi, pe meleaguri mai plăcute. Ne bucurăm că agonia lui a luat sfârșit, dar ne este foarte dor de «Nansen»”. Moartea pisicii i-a afectat profund, nu în ultimul rând pentru că fusese, cum spune doctorul, „singura fărâmă de viață sentimentală din preajmă”.

Declinul mintal al lui Nansen a prevestit deteriorarea capacităților cognitive de care au suferit membrii expediției odată cu înaintarea în iarnă, ceva ce doctorul numește „simptome cerebrale”. El și restul echipajului s-au trezit că sunt vlăguiți, lipsiți de motivație, incapabili să se concentreze la orice mai mult de câteva secunde. Unii au devenit ostili, deși, spre deosebire de Nansen, au reușit în bună măsură să păstreze o fațadă civilizată. Toți au resimțit aceste simptome într-o măsură sau alta. în jurnalul său, Arctowski își descrie frământările din spatele exteriorului placid: „Da, am liniște, însă numai în jurul meu, deoarece în capul meu este mereu nesiguranță și neastâmpăr. Nu am niciun fel de încredere în viitor”.

Amestecul de frică și epuizare, depresie și dezorientare, întuneric și izolare, riscul ca *Belgica* să fie

zdrobită de gheţuri din clipă-n clipă, puntea înclinată care nu se mai redresase după formidabilele presiuni la care fusese supus vasul la sfârşitul lui mai şi care părea să strâmbe realitatea însăşi, infestarea cu

şobolani şi suferinţa generală fără vreo cauză evidentă îi făceau pe majoritatea să simtă că îşi pierd minţile.

Membrii expediţiei s-au străduit din răsputeri să-şi ascundă zbuciumul interior, de teamă că vor fi ostracizaţi sau că vor stârni panică la bord. Şi totuşi, unii din ei găseau chinurile imposibil de înăbuşit. Amundsen citea în cabina lui într-o după-amiază de început de iunie, când, „dintr-o dată, am auzit trei sau patru urlete prelungi, cumplite”. A deschis dintr-o smucitură uşa cabinei şi a dat de Cook. Doctorul auzise şi el înfiorătoarele urlete. Le auzise şi marinarul Johan Koren. S-au repezit tustrei pe puntea pupa, dincotro părea să fi venit zgomotul, dar n-au găsit pe nimeni. „Nu se vedea nimic”, raporta Amundsen. „Am alergat apoi la sala maşinii, însă nici acolo nu am văzut nimic. Toată lumea era înăuntru. Comandantul se plimba pe punte şi nu auzise nimic. Lecointe şi Racoviţă erau pe gheaţă şi nici ei nu auziseră nimic, iar Arctowski dormea. Doctorul, Koren şi cu mine eram singurii care auziserăm teribilele urlete. Nu ştiu ce a fost, dar am consemnat acest incident cât mai exact cu putinţă, dintr-un număr de motive”.

Sursa urletelor nu a fost niciodată descoperită. Se prea poate să fi fost expresia anxietăţii colective. De gândurile negre nu era scăpare în bezna nopţii polare. „Crimă, sinucidere, inani- ţie, nebunie, moarte rece şi toate faptele diavoleşti devin imagini mentale obişnuite”, observa Cook.

Arctowski s-a exprimat mai succint: „Suntem într-o

casă de nebuni”.

Pe de Gerlache îl tortura gândul că suferința din jur, ca și a sa proprie, erau consecința directă a hotărârii lui de a o duce pe *Belgica* adânc în interiorul banchizei, la sfârșitul sezonului navigabil. în mod obișnuit, ar fi mărturisit o astfel de îndoială numai prietenului de suflet, însă de la moartea lui Danco, nu mai avea niciun confident. într-o seară de iulie, stând de vorbă

cu Amundsen în careu, nu și-a mai putut ține doar pentru el presimțirile negre și a făcut o mărturisire extraordinară.

— Ca belgian, trebuia să duc un vas cu aburi, ca *Belgica,* mai la sud decât mersese [căpitanul James] Cook într-un vas doar cu pânze, i-a spus el, în mod spontan, secundului. Regret nespus că drept rezultat am rămas înțepeniți, Danco a murit și toată lumea e acum bolnavă, însă nu am avut de ales. Recunosc fără nicio rezervă că ofițerii mei, domnii Lecointe și Danco, mi-au atras atenția că anul era deja pe sfârșite, dar, cum am spus, nu aveam de ales.

Amundsen, năucit de sinceritatea comandantului, nota în jurnal: „Nu înțeleg de ce mi-a spus mie toate acestea, mai cu seamă că nu îi adresasem nicio întrebare de natură să atragă un astfel de răspuns. Nu voi consemna opinia mea despre asta”.

Secundul îl stimase până atunci foarte mult pe de Gerlache, ca navigator și conducător. Ce l-a surprins, cel mai probabil, pe norvegian la această confesiune nu a fost recunoașterea faptului că vasul fusese intenționat condus în interiorul banchizei, din ambiția comandantului de a doborî un record. Bănuia deja

realitatea, cutezanța lui de Gerlache nefăcând decât să-i sporească respectul față de el. Nevoia comandantului de a-și justifica decizia și impresia că o regretă, asta l-a îngrozit pe Amundsen. Dacă nu era pregătit pentru urmări atât de grave ale hotărârii lui, atunci de ce o mai luase? în mintea tânără a exploratorului norvegian, era de datoria conducătorului să afișeze o voință de neclintit. Conversația a fost un punct de cotitură în atitudinea lui față de comandant, și nu peste mult timp a ajuns să-l critice frecvent în jurnalul lui.

Jurnalul lui Amundsen din această perioadă reprezintă o relatare lucidă a suferinței care se învârtejea în jurul lui, de parcă el s-ar fi aflat în ochiul unei furtuni. Cu toate că se simțea la fel de rău și de slăbit fizic ca toți ceilalți, și în pofida faptului că ritmul lui cardiac era deopotrivă de susceptibil la fluctuații

alarmante, norvegianul nu și-a pierdut echilibrul mintal. Ba dimpotrivă: „Voi fi, desigur, foarte bucuros când se va întoarce [soarele], însă trebuie să spun că m-am simțit bine tot timpul și că nu mi-a lipsit câtuși de puțin, din contră. Aceasta este viața pe care mi-am dorit-o mereu. Nu dintr-o toană copilărească am făcut asta. A fost o hotărâre matură. Nu regret nimic și sper că voi reuși să-mi păstrez puterile și sănătatea, pentru a duce la bun sfârșit munca începută”.

Amundsen, care visa să ajungă și el, asemenea lui Fridtjof Nansen, un explorator polar celebru în toată lumea, a abordat expediția ca pe un antrenament și o instruire. Cu cât mai fioroase condițiile, cu atât mai multe învățăminte simțea că putea trage din ea. Greutățile călătoriei în regiunile polare îi dădeau sentimentul că avea un țel, chiar în timp ce oamenii de știință și marinarii simțeau că monotonia și inactivitatea

îi împing către nebunie. Ideea, și poate chiar ocupația lui, era să supraviețuiască.

Și pe Cook, obligațiile de medic îl fereau de nebunie, chiar dacă era tot mai îngrijorat de starea colegilor și nesigur cum să-i trateze. Asemenea unui detectiv al medicinei, își dedica acum în întregime timpul stabilirii cauzelor răului care afecta expediția. I-a dat numele de „anemie polară”. Avusese prilejul să observe o versiune a ei mult atenuată în cursul iernii petrecute în Groenlanda, când el și ceilalți membri ai Expediției Peary deveniseră epuizați fizic și posaci, dar ritmul lor cardiac nu fluctuase atât de brusc, iar ei nu fuseseră atât de palizi și de bolnavi la înfățișare. Nici nu acuzaseră simptomele psihice de care sufereau acum membrii Expediției „Belgica”, printre care atenție diminuată, confuzie și tendința de a privi indiferenți și absenți în zarea apropiată.

Cook suspecta că stresul cauzat de spațiul insuficient, de izolare, plictiseală și frică era un factor contributor. însă factorul esențial, credea doctorul, era dispariția soarelui: „O, de s-ar întoarce mingea aceea cerească de foc! Nu pentru

căldură - economia umană poate reglementa asta ci pentru lumina lui, pentru speranța de viață”. După observațiile lui, în absența soarelui oamenii deveneau palizi, iar părul le încărunțea și creștea repede, „ca plantele într-o seră”. Cook era convins că ființele umane depind de soare tot atât de mult ca plantele, o convingere născută din observațiile clinice făcute asupra inuiților groenlandezi, în iarna 1891-1892. „în cursul întregii acestei lungi nopți arctice, secrețiile sunt diminuate și pulsiunile reprimate, rezultând într-o gravă debilitate musculară. De aici se poate deduce că

prezența soarelui este esențială deopotrivă vieții animale și celei vegetale”, scrisese el în 1894, în *The New York Journal of Gynaecology and Obstetrics.*

încrederea lui în proprietățile dătătoare de viață ale soarelui se întemeia și pe înțelegerea, posibil greșită, a metafizicii inu- ite. Când, în 1892, se plimbaseră împreună pe plajă sub lucirea verzuie a aurorei boreale, bătrânul Sipsu îi spusese:

— Este lumină în orice este viață, în trupul și în mintea ta. înțelegi asta? Simți viața, dar vezi lumina care se află în trupul tău?

Chiar presupunând că doctorul stăpânea îndeajuns de bine limba ca să înțeleagă o idee atât de subtilă (îndoielnic) și că-și amintea cu exactitate discuția, Sipsu nu exprima vreo doctrină inuită cu tradiție. Poate că bătrânul descria conceptul animist de spirit în termeni familiari lui Cook, traducându-1 ca „lumină”. Ori poate că doar filosofa cu un prieten nou. Ce a înțeles însă doctorul din această conversație, indiferent dacă și-o amintea corect sau nu, a fost că lumina este esențială vieții, la fel ca sângele. Starea de sănătate a membrilor expediției antarctice părea să confirme teoria. Slăbiciunea lor, paloarea și atrofia mintală, ca și ritmul cardiac neregulat erau, în opinia lui, asemănătoare cu etiolarea[94] plantelor lipsite de lumina solară.

Cook era absolut sigur că dacă nu făcea nimic, vor mai muri și alții. Cum nu putea duce *Belgica* la lumină, a încercat să aducă lumina pe *Belgica.* Le-a ordonat celor mai afectați să stea goi în lumina unui foc de lemne sau de cărbuni, „cel mai bun substitut” al

94 Fenomen care apare la plantele crescute în întuneric, manifestat prin alungirea tulpinilor, micșorarea și albirea frunzelor etc., din cauza lipsei de clorofilă (n. tr.).

soarelui absent. „Tratamentul de coacere”, cum avea să-i spună doctorul, a părut să îmbunătățească starea de spirit și chiar unele dintre simptomele fizice ale suferinzilor: „Am dezbrăcat și am așezat în bătaia razelor de căldură oameni al căror puls era aproape imperceptibil și care, în mai puțin de o oră, au avut o activitate cardiacă aproximativ normală”. Principalul beneficiu al tratamentului, după estimările doctorului, nu era căldura, ci lumina: „De la o sobă cu petrol este imposibil să obții acest efect”.

Este primul exemplu cunoscut de terapie cu lumină, utilizată astăzi în mod regulat pentru tratamentul tulburării afective sezoniere și a altor maladii. Intuiția lui Cook în privința beneficiilor fiziologice ale luminii va fi fost ea corectă, însă focurile de lemn și cărbune din soba *Belgicăi* nu erau nici pe departe la fel de puternice ca lumina cu spectru complet utilizată în fototerapia modernă. Este puțin probabil ca acțiunea directă a luminii să fi fost unicul motiv al aparentei eficiențe a tratamentului de coacere inventat de Cook. Este posibil ca și alți factori să fi contat la fel de mult. Pacienții de pe *Belgica* au găsit alinare în căldura și în uscăciunea flăcărilor. Mai important, însă, au găsit alinare în simplul fapt că se îngrijea cineva de ei. Doctorul avea un efect liniștitor asupra mai tuturor celor pe care-i întâlnea.

în ciuda efectelor pozitive, chiar temporare, ale tratamentului de coacere, el nu ajungea ca să vindece răul pricinuit de noaptea antarctică. Și nici nu a rezolvat enigma bolii care afecta expediția. La mijlocul lui iulie, mulți căzuseră la pat și prezentau semne de gravă degenerare a corpului și a minții. Ca să-i mențină activi, Cook le-a ordonat acelora care se puteau

ține pe picioare să facă zilnic, timp de o oră, plimbări pe banchiză în jurul vasului. Regimul acesta de exerciții fizice a primit porecla de „promenada nebunilor”. Dând la nesfârșit ocol vasului, „oamenilor le îngheață lesne o parte din față și degetele de la mâini și de la picioare, fără ca ei să știe”. Doctorul a atribuit inițial această amorțire „circulației slăbite”, dar începea să suspecteze o boală mai gravă.

A examinat lista tot mai lungă a simptomelor fizice prezentate, în diverse grade, de fiecare membru al expediției: letargie, slăbiciune, anemie, tegument decolorat și cu aspect ceros și „efuziune dropică” (acumulare de lichid) sub ochi, în jurul gleznelor și în alte părți ale corpului. Recunoștea în ele semnele clare ale unei boli care băga spaima în inima oricărui marinar. Cook a fost șocat să descopere că expediția căzuse pradă scorbutului.

în pragul secolului XX, scorbutul era în general considerat o maladie a trecutului. Se estimează că a costat viețile a două milioane de navigatori între epoca lui Columb și secolul al XIX-lea, de departe cea mai comună cauză a decesului pe mare în epoca ambarcațiunilor cu pânze. A devenit un preț acceptat al afacerilor transatlantice, determinând marinele militare și comerciale să recruteze, adesea cu de-a sila, mult mai mulți oameni decât era necesar în călătoriile lungi, deoarece se presupunea din start că un procent însemnat avea să moară de scorbut.

Simptomele se manifestau de regulă la câteva luni de la plecarea din port. între semnele timpurii se numărau lentoarea, edemul (ceea ce Cook numește „efuziune dropică”), halenă și tegument ceros, care în timp se acoperea de iritații și de leziuni. în decurs de câteva săptămâni, boala ajungea să provoace dureri îngrozitoare, ducând la degradarea gingiilor, la slăbirea

dinților și a articulațiilor, la gangrenarea membrelor, la redeschiderea, ca printr-o vrăjitorie, a rănilor de mult vindecate și, în final, la o moarte eliberatoare, de regulă în urma

unui atac de cord sau, pentru că se lichefiau pereții vaselor de sânge, a unei hemoragii cerebrale. Era o boală urâtă și neiertătoare. Nimeni nu se vindecase vreodată fără tratament.

Cook scrie că: „Pentru scorbut existau o mie de remedii, în sine o excelentă dovadă că boala nu era înțeleasă”. Studiile timpurii născuseră mai multe teorii fanteziste privitoare la cauze și la tratament, care mai rău făcuseră, demonstrând că medicina vremii era un hibrid de empirism modern și de șarlatanie strămoșească. Mulți medici, luând unul din primele simptome ale bolii, letargia, drept cauza ei, au tras concluzia că scorbutul îi afectează pe leneși și pe indolenți. Ca să-1 combată, le-au crescut bolnavilor volumul de muncă, slăbindu-le și mai mult puterile și grăbindu-le sfârșitul. Alții au presupus că scorbutul era o boală a putrefacției care apare în spațiile umede, insalubre și infestate cu dăunători de sub punte (o mulțime de maladii, cum ar fi febra galbenă și malaria, proliferau în astfel de condiții, dar scorbutul nu se număra printre ele; îi puteau cădea victimă tot atât de bine ofițerii în cabinele lor curate și spațioase, cât și mateloții de rând, înghesuiți ca sardelele în cală, dacă și unii și ceilalți consumau aceeași hrană, cum de fapt se întâmpla adesea). Teoria medicală prevalentă în epocă, moștenită din Antichitate, era că aproape toate bolile sunt cauzate de un dezechilibru al „umorilor” corpului - sângele, flegma, bila galbenă și bila neagră - și ca atare puteau fi vindecate prin restabilirea echilibrului. în

cazul scorbutului, doctorii prescriau adesea luarea de sânge, un tratament cel puțin contraproductiv.

Un număr de medici perspicace, observând că boala tinde să apară numai după ce se epuizează rezervele de fructe, legume și carne proaspete sau proviziile de varză acră, suspectau că nutriția are un rol de jucat. Era însă greu să deosebești leacurile băbești de tratamentele eficiente. Asta până în 1747, când un tânăr medic din Marina Regală britanică, pe nume James Lind, a efectuat unul dintre primele teste clinice controlate din

istoria medicinei și a dovedit că portocalele și lămâile au puternice proprietăți antiscorbutice.

Conservatoarei Amiralități britanice i-a fost necesar un sfert de secol ca să accepte concluziile lui James Lind și să acționeze în consecință. în 1795, un an de la moartea lui Lind, Amiralitatea a început să distribuie marinarilor o rație zilnică de suc de lămâie. Numărul cazurilor a scăzut spectaculos. Câteva decenii mai târziu însă, Marina Regală a încercat să facă economii, înlocuind lămâile mediteraneene cu limetele mai ieftine din Indiile de Vest britanice. Limetele nu erau nici pe departe la fel de eficace în lupta cu scorbutul, iar tentativele de conservare a sucului lor pentru călătoriile lungi - de regulă, prin reducere la concentrat - le făceau și mai ineficiente. în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, numărul cazurilor de scorbut a reînceput să crească, dar de la apariția transportului naval propulsat de motoarele cu aburi, care a redus durata călătoriilor oceanice, mai puțini marinari petreceau în larg timpul necesar apariției simptomelor. Așa se face că Marina Regală, și toate flotele care-i imitau practicile, nu a sesizat ineficiența concentratului de suc de limetă ca antiscorbutic. Leacul atât de greu obținut risca din nou

să cadă în uitare.

Rezervele *Belgicăi* de suc de limetă evident că nu dădeau rezultatele dorite. Cook s-a trezit în cam aceeași situație cu primii medici confruntați cu scorbutul. Singurul lui avantaj era că știa, mulțumită lui Lind, despre legătura directă a bolii cu nutriția. Dar fără acces la remediile dovedite, precum sucul proaspăt de citrice sau varza acră, și nici la vreo populație indigenă care să-i indice plante locale cu proprietăți antiscorbutice (așa cum făcuseră irochezii cu Jacques Cartier[95], în America

secolului al XVI-lea), de fapt la nicio plantă locală, Cook a fost silit să improvizeze.

Deși Antarctica nu fusese niciodată locuită, condițiile nu erau aici fundamental diferite de cele din Arctica, a încercat el să gândească logic. în timpul petrecut cu inuiții din nordul Groenlandei, observase că niciunul nu prezenta simptome de scorbut, iar dacă regiunile arctice sunt capabile să întrețină viața omenească, în ciuda lipsei lor de vegetație, atunci la fel ar trebui să stea lucrurile și cu cele antarctice. Flerul i-a spus doctorului că dieta inuiților, constând aproape exclusiv din carne proaspătă (sau congelată și dezghețată) și grăsime, consumate adesea în stare crudă, era suficientă ca să prevină scorbutul, chiar dacă genera alte probleme de sănătate.

Deși evita să rostească numele temutei boli pe care încerca să o trateze, Cook a prescris fiecărui membru al

95 Explorator francez din secolul al XVI-lea, primul european care a descris și cartografiat golful de la gurile fluviului Sfântul Laurențiu, botezând noul teritoriu „Ținutul Canadelor”, după o denumire dată de populația indigenă (n. tr.).

expediției să consume zilnic carne proaspătă, cel mai adesea de pinguin, dar ocazional și de focă. Respectând tradiția culinară inuită, el recomanda ca friptura de pinguin să fie cât mai în sânge posibil. Pe a lui o prefera ușor perpelită. Amundsen, a cărui sănătate se înrăutățise la începutul lui iulie, prețuia atât de mult opinia doctorului, încât a renunțat cu totul la orice metodă de preparare și a mâncat pinguin crud, fără să mai aștepte ora cinei. Extraordinar este faptul că, după numai câteva zile de ghiftuire cu pinguin, care avea consistența puiului gras nepreparat, Amundsen își revenise aproape complet.

Cook, ca de altfel nimeni altcineva vreme de încă vreo patru decenii, nu a avut o explicație pentru aparenta eficiență a cărnii crude. Vitamina C, sau acidul ascorbic, este esențială în formarea colagenului, componenta de bază a țesutului conjunctiv. Proteina aceasta se găsește în orice, de la oase la tendoane și piele. Fără ea, organismul intră în disoluție, și tocmai asta începea să se întâmple și cu echipajul *Belgicăi,* lipsit practic de vitamina C din ianuarie, când nava părăsise Țara de Foc.

Ce fructe proaspete vor fi cumpărat din America de Sud se vor fi stricat până la venirea iernii. Acidul ascorbic din sucul de li- metă cumpărat de comandant în Europa se va fi oxidat în timpul procesului de îmbuteliere. Nici alimentele conservate, baza dietei echipajului, nu conțineau vreo urmă de vitamina C.

Știința va explica mai târziu cum reușeau inuiții să nu se îmbolnăvească de scorbut, în ciuda faptului că nu consumau aproape deloc fructe sau legume. Varietatea hranei nu este la fel de importantă ca varietatea substanțelor nutritive, iar grăsimile prezente în

cărnurile mâncate de inuiți (karibu, pește, morsă, focă etc.) conțin toate vitamina C necesară omului. Același lucru este valabil și pentru carnea de pinguin, de cealaltă parte a globului, iar asta datorită faptului că majoritatea animalelor, cu rare excepții cum ar fi cobaii, oamenii și alte câteva primate superioare, își sintetizează singure acidul ascorbic. Aproape orice tip de carne are efect antiscorbutic atâta timp cât este consumat în cantitate suficientă și nu este preparat excesiv, deoarece căldura descompune fragila substanță. La revelația lui Cook a contribuit și faptul că rezervele de carne congelată de pinguin și de focă, făcute de expediție în toamnă, erau unica sursă subexploatată de hrană, disponibilă pe banchiză, în afară de carnea de șobolan (despre care știm astăzi că ar fi fost și ea eficientă împotriva scorbutului) și cea de om (care n-ar fi fost)[96].

Dar vindecarea membrilor Expediției „Belgica” nu avea să fie atât de simplă. Deși Amundsen se refacuse repede, majoritatea se codea să urmeze ordinele doctorului, atât de tare-i îngrețoșa mirosul, gustul și textura cărnii de pinguin. Refuzul categoric al lui de Gerlache de-a mânca pinguin le-a oferit

celorlalți un pretext să se împotrivească și ei recomandărilor lui Cook. Când acesta i-a vorbit deschis comandantului și a insistat asupra importanței tratamentului propus de el, de Gerlache a rămas ferm

96 Cook evident nu și-a amintit episodul, probabil înflorit, dintr-una dintre cărțile lui preferate, *Arctic Explorations,* de Elisha Kent Kane, în care autorul și grupul său, prinși în ghețuri, au supraviețuit unei epidemii de scorbut în iarna 1854-1855, mâncând șobolanii pe care i-ar fi vânat cu arcuri și săgeți (n. a.).

pe poziții.

— Marina britanică folosește de 50 de ani sucul de limetă împotriva scorbutului! a pufnit el. Ce e bun pentru ei, e bun și pentru noi.

Cook i-a răspuns, foarte abil, că „sucul de limetă îmbuteliat, asemenea cărnii conservate, își pierde substanța vitală, distrusă în procesul de conservare”. De Gerlache n-a fost impresionat.

Comandantul își punea încăpățânarea pur și simplu pe seama dezgustului pe care i-1 trezea carnea de pinguin, însă pare plauzibil și ca el să se fi îndoit de judecata doctorului. Dacă ar fi fost convins că viața lui și supraviețuirea expediției atârnau de consumul cărnii de pinguin, și-ar fi înăbușit, cu siguranță, reflexul de vomă. Dar a rămas hotărât să se abțină de la vânatul antarctic, de parcă ar fi fost obligat din principiu să mănânce doar alimentele chipurile mai civilizate din cambuza *Belgicăi.* Poate simțea că le era dator sponsorilor să consume proviziile cumpărate din banii lor. în lunile de când ofițerii și echipajul începuseră să bombănească împotriva mâncării, de Gerlache adoptase o atitudine defensivă. Astfel că, atunci când doctorul i-a îndemnat să mănânce unanim disprețuitele cărnuri de focă și pinguin, comandantul s-a ofensat. „Pentru el era o insultă aceasta, întrucât venea la pachet cu o condamnare a alegerilor lui”, scrie Cook și continuă astfel: „Discuția despre efectele rele ale hranei conservate era atât de obositoare pentru comandantul nostru, încât se necăjea cu zilele de fiecare dată când se ridica chestiunea, astfel că noi nu ne grăbeam cu noi stăruințe”.

Totuși, Cook și Amundsen au avut grijă ca „o amplă rezervă de file de focă și de piept de pinguin să fie la îndemână pentru când va sosi ceasul de mare nevoie. Și ceasul acela nu a întârziat să sosească”.

Pofta vine mâncând, se zice. Aceia care l-au ascultat pe doctor și au mâncat porții zilnice de pinguin au observat curând o ameliorare a simptomelor. Aceia care, dimpotrivă, au urmat exemplul lui de Gerlache, au continuat să lunece pe panta scor- butului, care se termină inevitabil în moarte. Singura incertitudine privea identitatea următoarei victime.

Modul în care aborda Cook cercetarea științifică era fundamental diferit de cel al colegilor. Câtă vreme Arctowski, Racoviță, Dobrowolski și Lecointe erau empiriști puri, tră- gându-și concluziile pe baza unor observații metodice, Cook prețuia intuiția înaintea datelor și era foarte atras de înțelepciunea civilizațiilor „primitive”, care, în opinia lui, cuprindeau adevăruri inaccesibile științei occidentale. Sentimentul acesta a fost întărit de aparentul succes al dietei lui antiscorbutice de inspirație inuită: „Eschimoșii au spulberat multe dintre ideile mele preconcepute despre minunatul tărâm al inteligenței civilizate. Urma acum să mă dezvăț și să mă îndoiesc de toate cele predate în școlile noastre drept cunoștințe solide”.

Oricât ar fi savurat însuflețitele dezbateri din careu cu frații lui întru știință, care se purtau într-un mișmaș de limbi fără niciun Dumnezeu și erau un izvor nesecat de divertisment pentru ceilalți membri ai expediției, Cook a găsit în Amundsen un ascultător mult mai receptiv la ideile lui neconvenționale. Iată ce nota în jurnal secundul *Belgicăi:* „Cred implicit ce spune [Cook], pentru că este un explorator polar foarte experimentat. Drept rezultat al legăturilor lui cu eschimoștii din nordul Groenlandei, și ca urmare a studierii aprofundate a tot ce ține de viața polară, are fără îndoială o înțelegere mai profundă decât a altor

oameni. Dacă adăugăm și faptul că poate fi considerat un medic foarte competent și că este specializat în toate afecțiunile care se produc la poli, atunci un om ca el nu poate fi prețuit îndeajuns”. Amundsen se supusese fără rezerve la tratamentul de

coacere și la dieta cu pinguin, și lor le atribuia însănătoșirea. Din punctul lui de vedere, doctorul Cook era infailibil.

Cook recunoștea în Amundsen un individ cu o concepție a posibilului la fel de vastă ca a lui. Amândoi nutreau ambiții de glorie polară care depășeau limitele Expediției „Belgica” (la vremea respectivă, Cook urmărea să atingă Polul Sud, iar Amundsen spera să fie primul care traversează Pasajul de Nord-Vest, obiectiv care-i scăpase printre degete eroului său din copilărie, John Franklin). în cele mai negre zile ale *Belgicăi,* Cook și Amundsen au devenit nedespărțiți, alcătuind, după cum se exprimă doctorul, „un co-parteneriat [...] pentru realizarea unor echipamente de călătorie noi și perfecționate”, printre care hanorace, încălțări din piele de pinguin, sănii și un cort care putea fi instalat în câteva minute, chiar și pe cea mai cumplită furtună. împreună au testat și îmbunătățit ideile altor exploratori polari, cum ar fi două costume din blană de lup croite după un model recomandat de Fridtjof Nansen. Costumul era într-adevăr mai călduros decât orice purtase Cook vreodată, dar când el și cu Amundsen s-au întors, leoarcă de sudoare, dintr-o scurtă excursie pe schiuri, doctorul a tras concluzia că marele lui cusur era lipsa ventilației, un defect potențial mortal în climatul polar, în care transpirația poate îngheța foarte repede. „Găsind îmbunătățirea lui Nansen un eșec, am convertit

pe cât posibil costumele după stilul aborigen”.

Cei doi își petreceau mare parte din timpul liber adânciți în conversație, muncind cot la cot la invențiile lor ori schi- ind împreună pe banchiză. Amundsen îl bombarda pe doctor cu întrebări și-i sorbea fiece cuvânt, de parcă era literă de evanghelie. Cook, dinspre partea lui, vedea în norvegian pe „cel mai interesat și mai interesant om” din câți cunoscuse. „Era rece în purtări, dar atrăgător și prietenos în orice faptă. Când, în lunga noastră izolare, i-am înțeles profunzimea [...] am visat împreună să refacem această lume veche, spre binele

generațiilor viitoare. Nicio idee nu era prea măreață, nicio inspirație prea măruntă pentru a ne trezi atenția”.

Afaceristul pragmatic din Cook - acela care, în tinerețe, acaparase mare parte din piața livrărilor de lapte din Brooklyn - a întrezărit oportunități în pustiurile sterpe al continentului. A conceput scheme de îmbogățire care ar fi trezit mândria lui Andrew Carnegie, potențialul lui sponsor. De pildă, să înființeze niște baze pentru vânătoarea de balene și niște porturi de pescuit în Insulele Shetland de Sud, sau să resusciteze comerțul cu blănuri din regiune[97]. Visătorul din el își facea planuri mai puțin practice, cum ar fi să adune tot găinațul de pinguin de pe continent ca să fertilizeze cu el recoltele din întreaga lume și astfel să-i hrănească săracii.

Planurile încropite împreună de Cook și de Amundsen erau chiar mai grandioase decât acelea făcute de doctor de unul singur. După ce văzuseră oi păscând câmpiile odinioară sălbatice ale Patagoniei, ca

97 în anii '30 ai secolului al XlX-lea, focile de blană erau considerate practic dispărute, insă Belgica a întâlnit mai multe colonii pe Insula Statelor (n. a.).

să nu mai vorbim de averile adunate de *rancheros,* s-au întrebat oare ce alte regiuni subexploatate ale globului puteau fi transformate cu tot atât succes. „Ne-am zis noi, deșertul unei epoci este grânarul următoarei epoci. De ce să nu înverzim Sahara și să facem din nisipurile africane un nou imperiu al bogăției?”, scrie Cook.

O altă fixație de-ale lor viza nici mai mult, nici mai puțin decât reorganizarea vieții pe pământ. Cook îi spunea „o nouă arcă”, un proiect de redistribuire a populațiilor de animale de pe Terra într-un mod mai rațional decât o făcuse natura, deopotrivă spre binele oamenilor și al ființelor al căror habitat fusese distrus de progresul omenirii. „în visul acesta al Arcei, plănuiam să ducem pinguinul, foca, guanaco-ul și llama în Nord și de acolo să aducem în emisfera sudică ursul, boul

moscat, renul, rața eider, păstrăvul, foca și morsa, și să transferăm creaturile mari și folositoare din Africa în America de Sud. întinsele oceane, continentele, zonele temperate și toride nu ar trebui să împiedice o mai bună viitoare aprovizionare cu hrană a omului și a sălbăticiunilor”.

Gândurile celor doi erau cu atât mai fantastice și mai ample, cu cât se născuseră în mintea unor prizonieri. Pe cât era banchiza de sumbră, pe atât erau ele de colorate, pe cât era noaptea de întunecată, pe atât erau ele de însorite. Lecointe și Arctowski respingeau aceste planuri ca „nebunești”, însă ele nu fuseseră nicio clipă menite punerii în practică. Serveau scopului concret de a le ține celor doi mintea activă și concentrată la altceva decât la situația grea în care se aflau. în „temnița întunecată și rece a iadului de cristal”, scrie Cook, fantezii ca acestea ofereau „alinare în visări extreme”. Câtă vreme mulți dintre tovarășii lor de expediție

cădeau pradă bolii și depresiei, Cook și Amundsen nădăjduiau să iasă din „Antarctica cea nimicitoare de suflete cu magaziile minții încărcate cu gloanțe de materie cenușie”.

Chiar înainte de miezul nopții de 10 iulie, Lecointe a dat deoparte pătura și a lunecat neauzit din pat, ca să-și înceapă cartul de patru ore. Parcă simțea altfel podeaua sub tălpi. A observat că picioarele i se umflaseră înfricoșător. Și mâna stângă începea să se umfle. Deoarece Cook nu îndrăznize să rostească numele bolii care măcina acum echipajul, Lecointe nu și-a dat seama că acestea erau simptome de scorbut în fază avansată. Și-a alungat îngrijorările și s-a terminat de îmbrăcat. Datoria era datorie. Așa bolnav cum ajusese în ultimele săptămâni, își făcuse mereu cartul. A ieșit șchiopătând să-și efectueze observațiile meteorologice și astronomice. Era o noapte liniștită, senină, iar stelele scânteiau puternic. în mod normal, căpitanul gusta aceste momente de solitudine, dialogul acesta tăcut cu cerurile. Acum însă era atât de obosit și de suferind, încât cu

greu a rezistat până la sfârșitul cartului. Cu mari sforțări s-a întors la cușetă, unde a descoperit că picioarele și mâna i se um- flaseră peste măsură. Deși epuizat, nu reușea să adoarmă. A rămas într-o stare delirantă de somnolență, uitându-se lung la hărțile rulate pe care, din lipsa spațiului de depozitare, le prinsese de tavan.

Peste vreo oră, a încercat, pe jumătate adormit, să-și schimbe poziția. îngrozit, a constatat că picioarele și brațul stâng nu-i mai dădeau ascultare. Era paralizat.

Voia să urle după ajutor, dar se temea să nu-i panicheze pe ceilalți. în jurul orei 06.00, a reușit să se târască din pat și să străbată târâș careul întunecos spre cabina doctorului, trăgând după el picioarele devenite inutile.

Cook s-a deșteptat față-n față cu o apariție de coșmar, umflată și grotescă și terorizată.

— Doctore, mă duc... după Danco, a scrâșnit căpitanul, agățându-se de marginea patului. Moartea mă cuprinde dinspre picioare. Uită-te la gleznele mele. E peste tot.

Cook s-a uitat în jos la picioarele lui Lecointe și a simțit un fior rece pe șira spinării. Ca să dea creierului amorțit de somn timp să reacționeze, doctorul a început o examinare mecanică a suferindului. Se temea nu doar pentru el, ci pentru întreaga expediție. Cu de Gerlache în stare gravă și adeseori zăvorât în cabina lui, Lecointe era, în mintea doctorului, „cea mai dominantă figură din rândurile noastre”. De va fi să moară, restul oamenilor, aflați deja în pragul nebuniei, mai mult ca sigur vor ceda disperării.

I-a măsurat semnele vitale: ritm cardiac accelerat, puls slab, față tumefiată, piele rece la atingere și ceroasă, și „o paloare șocantă”. Arătase vreodată Danco atât de bolnav? Faptul că Lecointe acuza paralizia membrelor indica fie un stadiu terminal al scorbutului, fie o reacție de frică isterică. Semne rele amândouă.

— Omul nu e mort până ce doctorul nu-i închide ochii, i-a spus Cook, încercând să-și mascheze îngrijorarea. Dacă intri sub ordinele mele, vei face întocmai ce ți se spune?

— Da. Sunt la mila dumitale.

Cook i-a dat o pastilă - cel mai probabil, de stricnină[98]

98 Substanță toxică folosită în medicină ca tonic cardiac și

- și l-a ajutat să se întoarcă în pat ca să se odihnească, așezându-i cărămizi fierbinți la picioare pentru a-i stimula circulația. Cu doctorul la căpătâiul lui, Lecointe s-a liniștit, dar a început să facă „afirmații fără sens”. în măsura în care Cook pricepea ceva din ce spunea, căpitanul se confrunta cu posibilitatea de a nu mai apuca ziua următoare.

La scurt timp după aceea, auzind că alături, în careu, se servește micul-dejun, Lecointe și-a adunat bruma de puteri ca să-1 cheme pe Amundsen la el în cabină. L-a informat pe secund unde își ține toate documentele, dar și o cutie cu scrisori către cei dragi, și i-a oferit câteva recomandări finale în privința expediției. Amundsen l-a ascultat în tăcere, străduindu-se, fără a izbuti, să-și ascundă emoția.

Dat fiind că și de Gerlache era bolnav, cu șanse de a supraviețui prizonieratului *Belgicăi* nu mai mari ca ale căpitanului, părea practic inevitabil ca Amundsen, un norvegian de 26 de ani care nu mai comandase niciodată un vas, să moștenească comanda Expediției Antarctice Belgiene. Era un scenariu pe care de Gerlache nădăjduise cu disperare să-l evite, convins că sponsorii și presa belgiană i-ar ierta mai repede moartea decât o asemenea ocară națională.

Pe Lecointe nu-1 apăsa momentan niciuna din aceste îngrijorări. El își înfrunta destinul cu un ciudat sentiment de liniște. Prin hubloul cabinei a privit lung întunecimea banchizei, care se contopea cu întunecimea cerului. După estimările lui, soarele nu avea să răsară decât peste alte două săptămâni.

I-a trecut prin minte gândul că nu-1 va mai vedea niciodată. A lunecat în somn, pe jumătate gândind, pe

---

respirator, iar în agricultură pentru stârpirea animalelor mici (n. tr.).

jumătate visând că moartea nu era un lucru chiar atât de rău.

S-a mirat când, o zi mai târziu, a deschis ochii. La insistența doctorului, s-a silit să înghită puțin file de pinguin, după care a mai dormit câteva ore. S-a deșteptat simțindu-se ceva mai bine. Cook i-a luat pulsul și a fost mulțumit să constate că scăzuse, dar la 98 de bătăi pe minut, ritmul cardiac în repaos al căpitanului rămânea îngrijorător de ridicat, vecin cu tahicardia.

„Cazul lui îmi pare aproape deznădăjduit”, scria Cook în carnetul lui, în ziua de 14 iulie. Pronosticul nefavorabil a mai trimis un val de disperare peste întregul grup.

Deși nutrea slabe speranțe în recuperarea căpitanului, doctorul a dat instrucțiuni severe:

— Pe viitor, nu veți mai primi hrana și băuturile obișnuite. Veți mânca doar carne crudă, veți bea apă fierbinte și vă veți coace dinaintea unui foc zdravăn de trei ori pe zi.

— Voi sta pe plită o lună încheiată și voi mânca pinguini tot restul vieții mele polare, dacă asta îmi va face bine, i-a răspuns Lecointe.

Cook a zâmbit și l-a asigurat că dacă urmează regimul prescris, va vedea răsăritul soarelui pe picioarele lui. Nu credea o iotă din ce spunea. Nici Lecointe nu credea, dar s-a supus cu fanatism ordinelor doctorului, mâncând doar pinguin, bând doar apă și petrecând ceasuri în șir, gol-pușcă, dinaintea focului.

Cu fiece dimineață, inflamația membrelor și a feței căpitanului scădea. Puțin câte puțin, simptomele s-au ameliorat. în pofida așteptărilor doctorului, dar în conformitate cu declarațiile lui optimiste, la 18 iulie, Lecointe se simțea destul de bine ca să-și efectueze observațiile.

Vestea miraculoasei însănătoșiri a căpitanului s-a

răspândit pe tot vasul, și curând oamenii au început să vină la Cook, să-i ceară tratament pentru „necazuri reale sau închipuite”.

Pentru mulți, avea să constate doctorul, necazurile erau cât se poate de reale. I-a înaintat lui Lecointe un raport despre cele mai grave cazuri: „De Gerlache este serios amenințat, Knudsen are picioarele foarte umflate, mai ales la glezne, iar Melaerts are 150 de bătăi pe minut”. Racoviță, Arctowski și Dobrowolski erau „în stare proastă” și doctorul se declara îngrijorat de propriul ritm cardiac.

Cook le-a prescris tuturor același regim: „Interzic orice hrană cu excepția laptelui, a sosului de merișor și a cărnii proaspete, fie de pinguin, fie de focă, prăjită în oleomargarină”. A solicitat de asemenea tratament de coacere și, pentru aceia în stare să coboare din pat, exerciții zilnice, însă nimic prea solicitant pentru inimă. ,,[A]șternuturile se usucă zilnic, iar îmbrăcămintea se adaptează cu grijă la necesitățile ocupației [pacientului]. Laxativele sunt în genere necesare, iar bitterurile din plante, cu acizi minerali, sunt hotărât de ajutor”. A recomandat abstinență totală de la alcool: „Ne-am obișnuit să luăm la masă un vin ușor, însă vinul are un efect rău asupra funcțiilor inimii și rinichilor, până într-atât, încât am oprit cu totul folosirea lui”. în realitate, nu lipseau deloc ocaziile de a face excepție de la regulă.

Tratamentul lui Cook nu a eradicat boala, dar starea sănătății celor care nu s-au abătut de la el s-a îmbunătățit categoric. Majoritatea au renunțat la orice în afară de pinguin și focă și au ajuns chiar să poftească la cărnurile acestea. Recunoscând gravitatea stării lui, până și de Gerlache s-a ținut de nas și a mâncat

ocazional câte un file de pinguin, dar îl vomita dacă nu era foarte bine fript, ceea ce-i anula mai tot efectul antiscorbutic. Altfel, comandantul s-a ținut de meniul pe care el îl alcătuise cu atâta meticulozitate și a mâncat alimentele pe care el le cumpărase pentru expediție, la un preț deloc mic.

Optimismul afișat de Cook a fost cheia de boltă a planului său de tratament: „Când sufereau cât de cât serios, oamenii

simțeau că vor muri cu siguranță, și combaterea acestui sentiment de profundă deznădejde a fost pentru mine cea mai dificilă misiune”. Doctorul a întors privirile tovarășilor săi de echipaj de la hăul întunecat al suferinței, în care se uitau cât era noaptea de lungă, spre lumina care stăruia zi de zi tot mai mult la orizont, vestind iminenta întoarcere a soarelui.

Capitolul 13

Ordinul Pinguinului

Cu zile întregi înainte de așteptata reapariție a soarelui, nu era om la bord care să nu-și fi ales deja un loc de unde s-o întâmpine. Unii aveau să se cațere tocmai în gabie sau pe șarturi, alții aveau să se împrăștie pe banchiză. în dimineața de 22 iulie, Cook, Amundsen, Lecointe și de Gerlache au mărșăluit cu greu până în vârful unui ghețar din apropiere[99]. O ascensiune teoretic ușoară a durat o oră din pricina stării de slăbiciune a celor patru. Se opreau să-și tragă sufletul cam la fiecare 100 de pași, răsuflările lor greoaie spintecând liniștea. Efortul îl taxa mai cu seamă pe comandant, care la momentul respectiv era într-o stare mult mai gravă decât a celorlalți, dar a perseverat în dorința de a revedea soarele după 70 de zile. Sau, măcar o frântură din el. Potrivit căpitanului Lecointe,

---

99 Ciudat este că, deși toate sursele primare referitoare la revenirea soarelui remarcă faptul că a reprezentat un moment de cotitură în starea de spirit a expediției, ele nu concordă în privința datei la care a avut loc. Potrivit lui Cook și Amundsen, a fost în 22 iulie, iar pentru Lecointe, a fost în 23. Racoviță, care nu a făcut parte din grupul de ascensiune a ghețarului, consemnează data de 27. De Gerlache, pe de altă parte, raportează că a fost 21 iulie, ziua națională a Belgiei, comemorând ascensiunea la tron a lui Leopold I, după revoluția din 1831 (n. a.).

soarele era așteptat să răsară de-a binelea abia peste încă 24 de ore, însă cei patru sperau că, urcând la o altitudine suficient de mare, vor putea

vedea puțin dincolo de curbura Pământului și zări soarele mai devreme, chiar numai prin refracție.

Când au ajuns în vârful aisbergului, și-au îndreptat tuspatru atenția spre nord, unde zorii luminau cel mai tare. Odată cu apropierea amiezii, cerul gălbui-palid, vârstat de nori cirrus, s-a făcut trandafiriu, pentru a fi apoi cuprins de-o explozie multicoloră în continuă schimbare. „Erau petice aurii, portocalii, albastre, verzi și într-o sută de amestecuri armonioase, ici și colo cu o fâșie ca o vergea de argint lustruit, ca să scoată culorile și mai mult în relief”, scrie Cook.

Chiar înainte de ora 12, pâcla atârnată deasupra orizontului s-a destrămat ca la un semn. O rază de foc a explodat vederii și s-a răsfrânt în ochii lor obosiți. „Nu am fi găsit [...] cuvinte cu care să ne exprimăm viul sentiment de ușurare și emoția noii vieți care ne străbătea vijelios arterele, trimisă de bătăile ca de ciocan ale inimilor noastre slăbite”, scrie doctorul. Povara lungii nopți polare fusese atât de copleșitoare, încât chiar dacă știau, logic, că soarele va răsări din nou, apariția lui a fost resimțită ca un adevărat miracol. Razele încă nu ajunseseră pe banchiză, dar atingeau ușor crestele celor mai înalte aisberguri și au luminat câteva clipe tricolorul belgian care flutura în vârful arborelui mare. în ochii comandantului, acest lucru conferea evenimentului un simbolism suplimentar, de bun augur: „Ochii noștri au fost orbiți de radioasa viziune. Omul trebuie să fie lipsit de soare ca să știe cât de binefăcător este el pentru trup și suflet. Pricepi atunci

sentimentul popoarelor sălbatice care, din vremuri imemoriale, și l-au făcut întâia divinitate”.

La fel de brusc precum apăruse[100], întâia urmă de soare a și dispărut, dar a lăsat după ea un amurg îndelungat.

* * »

Soarele zăbovea zilnic cam 20 de minute în plus. Lumina lui tăioasă și clară dezvăluia daunele făcute de lunga noapte. Iarna furase ceva oamenilor, ceva ce n-au reușit niciodată să recapete pe deplin. Le pervertise mințile și le schimbase în mod grotesc trupurile, comprimând suferințe de-o viață într-un singur și cumplit anotimp. Scrie de Gerlache: „Suntem puhavi și galbeni, ne găsim unii pe ceilalți îmbătrâniți, trăsăturile ne sunt obosite, alungite, iar chipurile noastre au păstrat, din suferința iernii, o expresie tristă și îngrijorată”. Nu puțini încărunțiseră în răstimp de numai trei luni, de parcă noaptea invernală dilatase timpul însuși, precum teribilul vortex din povestirea lui Poe, „O pogorâre în Maelstrom”. „Am îmbătrânit 10 ani în 30 de zile”, observă Cook.

Fotografiile din această perioadă confirmă descrierile lui de Gerlache și Cook, mai ales prin contrast cu portretele luminoase și optimiste de dinaintea plecării expediției. La Anvers, Lecointe iradiază vigoare

100 Iată cum descrie și Racoviță, nu fără nelipsitul său umor, fericitul eveniment, în capitolul intitulat triumfător „în sfârșit, soarele!”: „în sfârșit, pe 27 iulie, zărirăm din nou soarele; o boare aurie ni-1 vestea de câteva zile, dar la acea dată el însuși ne apăru, însă roșu și bosumflat ca un calup de brânză de Olanda. Și, Doamne, ce hazliu era, turtit în sensul vertical din cauza refracției. Nu pot să zic că era frumos, dar cu mult drag l-am mai primit! A fost sărbătoarea ochilor și sărbătoarea inimii”. *Spre Polul Sud,* p. 47 (n. tr.).

tinerească într-o uniformă frumos croită, dar după cinci luni în închisoarea *Belgica,* ne apare sleit, bolnav, puhav, cu un deceniu mai bătrân decât cei 29 de ani ai săi. într-o fotografie promoțională făcută în Belgia, Adrien de Gerlache se prezintă într-o postură splendidă, cu privirile ațintite în sus, ca spre vârful unui munte pe care vrea să-l cucerească, barbișonul îi este bogat și îngrijit, iar mustața răsucită ca la carte; poartă o căciulă de blană lăsată fercheș într-o parte și un splendid palton gros, cu o capă de blană în jurul umerilor. Această imagine închipuită a exploratorului polar ideal contrastează puternic cu o fotografie făcută de Cook după lunga noapte polară: de Gerlache, într-un pulover grosolan,

privește întristat spre niciunde și are fața trasă și umflată și năpădită de părul care începe imediat sub ochii bulbucați și ajunge până la jumătatea gâtului. Nu că restul echipajului ar fi fost mai prezentabil. Membrii expediției au ieșit din noaptea polară arătând ca niște sălbatici. Băile (în cel mai fericit caz) săptămânale nu erau de ajuns să înlăture grăsimea de focă sau praful de cărbune din chicile încurcate.

Odată cu răsăritul s-a născut însă și o dorință de reînnoire. Oamenii s-au adunat ca să fie tunși și bărbieriți. Chirurg fiind, Cook era considerat suficient de îndemânatic cu o pereche de foarfeci ca să îndeplinească și rolul de bărbier al ofițe- rimii, chiar dacă s-a dovedit mai puțin conștiincios decât ar fi preferat unii. Relatează un mușteriu nemulțumit: „Uneori [...] asemenea unui băcan care, neavând concurență, nu are nici teamă că-și va pierde afacerea, [Cook] tunde părul pe o parte și refuză să tundă și pe

cealaltă […] și se amuză copios pe socoteala noastră!” Astfel de farse nu erau bufonerii gratuite. Ele făceau parte din strategia doctorului de a înviora echipajul și de a le îndrepta atenția către altceva decât peisajul deprimant.

Doi oameni au izbutit să evite foarfecele lui Cook: Racoviță, care a preferat să-și tundă singur claia zburlită, și… doctorul însuși, al cărui păr frumos, drept, lung până la umeri era împiedicat să-i intre în ochi de o bentiță legată în jurul frunții. Dacă socotim și barba bogată, doctorul căpătase o înfățișare de profet. Ochii lui cenușii, febrili și pe jumătate nebuni erau aceia ai unui fanatic. Și într-adevăr, noaptea antarctică îl transformase într-un soi de habotnic, un adorator al soarelui. Vedea în el un fel de Dumnezeu, originea tuturor formelor de viață, a cărui absență este o osândă. Reîntoarcerea soarelui l-a făcut și pe el să renască din propria-i cenușă: „Cum îndeamnă acel mare glob auriu de foc rece spiritul către expresii ale bucuriei și ale recunoștinței! Soarele este în adevăr părintele tuturor celor pământești. Am găsit dintr-odată un tonic în aer, un

izvor de inspirație în spendoarea pitorească a mării de gheață și de bucurie în tovărășia celorlalți, care șterge melancolia aducătoare de moarte a nopții”.

Credința în puterea soarelui l-a determinat pe Cook să-i atribuie proprietăți care sfidează realitatea științifică. întocmai precum ajunsese la convingerea, sugerată de bătrânul inuit Sipsu, că ființele vii înmagazinează lumină, tot astfel se încredințase acum că gheața capta și ea razele soarelui. Iată ce scria câteva săptămâni mai târziu, când ziua începuse a câștiga teren în fața nopții: „După o zi cu soare

strălucitor, zăpada ia pe timp de noapte o strălucire observabilă. [Această] fosforescență o atribui unui soi de retenție latentă de către zăpadă a luminii soarelui. Mă interesează foarte mult acest fenomen și am făcut de curând anumite teste, ce par să-mi confirme teoria”.

Spre a-și demonstra ipoteza, cât soarele strălucea, acoperea cu pânză neagră un petic neted de zăpadă. Noaptea, înlătura pânza „și, invariabil, apare un punct întunecat. Aceasta, în opinia mea, dovedește că zăpada absoarbe și reține o vreme anumite raze de lumină”.

Greșea catastrofal. O interpretare binevoitoare a observației lui ar fi că bucata de pânză neagră absorbea mai multă căldură solară și facea zăpada de sub ea să se topească mai repede decât zăpada neacoperită din jur. în plus, este posibil ca textura mai netedă a acestei zăpezi să fi reflectat în mod diferit lumina lunii sau a stelelor, dar este mai probabil ca latura romantică a firii lui Cook să fi biruit omul de știință.

Odată cu sosirea zilei, colonia *Belgica* a revenit încet la viață. Oamenii forfoteau prin labirintul de tuneluri și de poteci construit de ei în meterezul de zăpadă dimprejurul vasului. De Ia forja de pe punte răsuna iarăși zgomot de ciocan lovind nicovala: Somers construia de zor piese de schimb pentru aparatul de sondare și pentru alte mașinării. Cercetătorii au revenit

la posturile lor, sondând, dragând, pescuind, măsurând, observând. Iulie a fost cea mai friguroasă lună de până atunci, și cum expediția nu adusese destulă îmbrăcăminte adecvată temperaturilor extreme, echipajul a petrecut mai multe zile cosând hanorace din pături roșii de lână și căptușindu-le cu blană de lup

(Cook adusese cu el și câteva blănuri). Pentru Amundsen, contrastul dintre îmbrăcămintea roșie ca focul și zăpada orbitor de albă „producea fără îndoială un efect bizar și teatral”.

De la adoptarea regimului de viață recomandat de Cook, sănătatea la bordul vasului se îmbunătățise, chiar dacă mai rămâneau câțiva în stare proastă, mai cu seamă Engelbret Knudsen, marinarul norvegian cu fața de copil, și comandantul de Gerlache. Cook dedusese în mod corect că o dietă cu carne de pinguin și focă va ajuta în lupta contra scorbutului, însă iarna redusese rezervele de vânat antarctic ale expediției. Fauna locală nu se grăbise, in prag de iarnă, să fugă dincolo de orizontul nordic, și tot astfel nu se grăbea acum să se întoarcă. Nu se vedea nici picior de pinguin, ceea ce însemna că oamenii erau în pericol să epuizeze unica resursă capabilă să țină la distanță moartea de scorbut.

Doctorul a continuat, zi după zi, să privească atent peste parapeții vasului, în nădejdea că va zări siluete întunecate pro- filându-se pe întinderea de gheață. Când și când, din găuri de respirație proaspăt făcute țâșneau mici gheizere, semn că încet, încet, focile se întorceau. Nu a trecut mult și pinguinii au fost auziți în depărtare - *caah... caaah...* -, însă nu și văzuți. Ca să ajungă mai curând la ei, oamenii ar fi trebuit să se deplaseze dincolo de raza vizuală a *Belgicăi.*

La sfârșitul lui iulie, Cook, Lecointe și Amundsen au primit permisiunea comandantului să plece într-o expediție mai îndelungată, la vânătoare de pinguini. Ținta lor era un masiv ghețar tabular aflat la vreo 27 de kilometri est-nord-est. Cu toată, că drumul părea drept și lipsit de obstacole, călătoria nu

era deloc una ușoară, fiind vital să rămână tot timpul cu

ochii pe un reper vizual proeminent, ca să nu cumva să se rătăcească în peisajul de gheață în veșnică schimbare. Amplasarea ușor spre nord a ghețarului era un avantaj în plus: cum, la venirea iernii, pinguinii urmaseră lumina către marginea banchizei, era de presupus că tot dintr-acolo se vor întoarce.

Călătoria până la aisberg și înapoi avea să le ia măcar două zile. Lui Cook și Amundsen, excursia le oferea totodată și ocazia de a testa echipamentul construit împreună, inclusiv sania cu velă și cortul conic - un exercițiu de evacuare a navei pe jos, în caz că asta devenea necesar, dar și o simulare a propriilor viitoare expediții. Vânătoarea oferea în plus și o binevenită schimbare de peisaj. Cook scrie că: „Eram sătui de promenada «nebunilor» din jurul vasului. Micii munți de conserve, cenușă și alte *reziduuri,* care împodobeau împrejurimile, erau obositori. Simțeam că, dacă am putea să evadăm câteva zile și să ne ridicăm tabăra la sânul gol al mării de gheață, lângă vreun aisberg, am putea face niște studii demne de a fi consemnate, și cu siguranță ne-am întoarce iubind *Belgica* și pe tovarășii noștri mai mult”.

Amundsen, dinspre partea lui, ardea de nerăbdare să marcheze un nou record: prima călătorie cu sania pe banchiza Antarcticii.

Plecarea acestei expediții din mijlocul expediției-mamă, în dimineața friguroasă și senină de 31 iulie, a fost sărbătorită cu un fel de parodie a ovațiilor care însoțiseră desprinderea *Belgicăi* de cheiul din Anvers, cu un an înainte. Lecointe, Cook și Amundsen erau îmbătați de atâtea emoții și, ca niște școlari, au alcătuit o societate botezată Ordinul Pinguinului, avându-1 drept conducător pe Amundsen și drept simpli cavaleri pe ceilalți doi. Max Van Rysselberghe le-a făcut medalii din fundul unor conserve goale, pe care a gravat

imaginea unui pinguin imperial și cuvintele „Viteză! Privațiune!” Lecointe a atârnat

solemn medaliile, de panglicile lor roșii, la gâturile lui Cook și Amundsen, ca și la al său propriu[101].

Cei trei călători au încărcat în sănii echipament de cam- pare, puști și provizii pentru 10 zile necesare unei excursii care nu trebuia să țină mai mult de două. Amundsen și Lecointe și-au pus schiurile și s-au înhămat la sanie, trăgând-o după ei în vreme ce Cook, încălțat cu rachete de zăpadă, mergea în urmă ca s-o stabilizeze. Au desfășurat pânza cusută de doctor din cearșafuri, care s-a umflat în vântul ușor dinspre sud, fur- nizându-le forța propulsivă a încă unui om. în pofida stării lui de sănătate, comandantul i-a însoțit o parte din drum, pentru a se despărți apoi de ei cu o strângere fermă de mână.

încă nerefăcuți complet după boală și atrofia musculară a iernii, Amundsen și Lecointe luau frecvent pauză de odihnă. Transpirau abundent în ciuda temperaturii de -34°C și a îm- brăcăminții bine ventilate, opera lui Cook. Grupul înainta cu o fracțiune din vitezele realizate de doctor în Groenlanda, cu sănii trase de câini, și a devenit curând evident cât de ineficientă este tracțiunea umană ca mijloc de deplasare pe zăpadă. Deși greoaie, înaintarea a fost la început

101 în memoriile lui Lecointe, frăția este numită Ordinul *Kjottboller-elor* și conducător este Cook. Discrepanța ar putea fi pusă pe seama caracterului failibil al memoriei sau, cine știe, pe seama desăvârșitului caraghioslâc al ceremoniei. S-ar mai putea datora și triplei bariere lingvistice dintre membrii ordinului. Engleza lui Lecointe era un caz pierdut, la fel și franceza lui Cook, și niciunul nu vorbea norvegiană. Amundsen, care prindea repede limbile străine, avea și misiunea de traducător, (n. a.).

constantă. Sania luneca lin pe o pojghiță relativ netedă de gheață solidă, iar încărcătura acționa ca balast, îngăduind vântului să umfle vela fără să răstoarne „căruța”.

Scrutând întinderea de gheață de bordul vasului, călătorilor li se păruse că drumul până la îndepărtatul aisberg este în mare măsură alb, neted și neîntrerupt, cu numai câteva firicele

subțiri de apă, aparent ușor de ocolit. De cum au mai înaintat, au descoperit însă o topografie deosebit de complexă și derutantă. Ceea ce din depărtare le păruseră niște delușoare minuscule erau în realitate creste de netrecut, iar firicelele subțiri erau niște deschideri late. Trioul se oprea din când în când ca să determine cu ajutorul busolei poziția vasului ce pierea în zare, a movilelor înalte din jur și a giganticului aisberg din față, mereu conștienți că banchiza era în perpetuă mișcare și că harta lor poate deveni foarte rapid depășită. Oricât înaintau, ghețarul le părea mereu „la o azvârlitură de băț”. Era o iluzie, deoarece baza lui se afla, în realitate, dincolo de orizont. Lumina antarctică își recâștigase vechiul farmec. Un soare la apus și o lună plină ocupau aceeași boltă, două medalioane gemene din aur și argint. „Peisajul de aici era un tablou pentru zei”, scrie doctorul.

în după-amiaza acelei zile, cei trei s-au oprit la marginea unui vast lac de gheață nouă, groasă abia de șapte centimetri și jumătate, care le bloca drumul spre aisberg. Pojghița era așa de subțire, încât vedeau prin ea întunecimea oceanului. Totuși, la o oarecare distanță în fața lor, gheața lua o tentă gălbuie, indicând revenirea organismelor fotoautotrofe și, ca atare,

posibilitatea existenței unor forme de viață animală mai mari. Deși știau de acum că gheața de culoarea aceasta nu era de regulă suficient de groasă cât să țină greutatea unui om, Lecointe, Amundsen și Cook au hotărât că merită cercetată. Au pășit cu grijă pe suprafața netedă, cu slabă aderență pentru schiurile și rachetele lor de zăpadă, și s-au luptat să tragă după ei sania supraîncărcată. Greutatea combinată a călătorilor și a săniei se apropia de o jumătate de tonă. Cu fiece pas, pojghița subțire părea să oscileze sub picioarele lor. Parcă mergeau direct pe apă. Fiece pocnet al gheții trimitea fiori pe șira spinărilor scăldate în sudoare. Nu se puteau împiedica să nu-și imagineze cum ar fi dacă gheața ar ceda și ei ar cădea. în numai câteva secunde, apa le-ar uda hainele grele de blană și ar ajunge la piele.

Cu hainele și încălțările îmbibate de apă, le-ar fi aproape imposibil să rămână la suprafață, iar cei doi înhămați la sanie n-ar avea destul timp să se elibereze înainte de a fi trași în adâncuri.

Pe măsură ce înaintau către mijlocul lacului, gheața dinaintea lor a început să se despartă în sloiuri strâns înghesuite. Nu au mers mult până să vadă o mulțime de balene și de foci, dar și câțiva pinguini, bălăcindu-se într-o fâșie de apă neagră. Gheața era însă prea subțire și fragmentată ca să mai avanseze. Ca să ajungă la animale, ar fi avut nevoie de o barcă, dar și să fi avut una, pinguinii, cât sunt ei de greoi pe uscat, în apă sunt iuți și agili și aproape imposibil de prins. Grupul s-a retras binișor către gheața mai veche și mai groasă și a încercat să ocolească lacul.

Treptat, lacul s-a îngustat, ajungând un canal cu apă liberă lat cam de un kilometru și jumătate. Când, în

jurul orei 15.00, au hotărât să ridice tabăra de noapte, au avut impresia că se află pe malurile unui râu. S-au uitat dincolo de el, la giganticul aisberg aflat încă la depărtare. „După un marș de șapte mile, nu eram pare-se mai aproape de ținta noastră decât fuseserăm la pornire”, scrie Cook.

„Cortul la care am lucrat din greu Cook și cu mine a fost ridicat repede și cu ușurință”, scria Amundsen cu mândrie, instalat confortabil în sacul de dormit din piele de ren. „Este solid și capabil să reziste la orice vânt, dar este prea mic pentru trei oameni. Trebuie să ne schimbăm cu rândul”. Șase ore a durat dezghețarea mesei de seară pe o mică mașină de gătit cu spirt, înghesuită între doi saci de dormit.

Cortul conic inventat de doctor a rămas neclintit în bătaia vântului puternic care a măturat banchiza toată noaptea. Legănați de bătăile ușoare ale zăpezii în pânza adăpostului, cavalerii Ordinului Pinguinului au adormit. Ningea și înăuntru, răsuflările lor condensate înghețând pe pereții cortului și căzând apoi lin, sub formă de fulgi.

A doua zi de dimineață, cei trei călători s-au trezit, și-au scuturat promoroaca de pe sacii de dormit și din bărbi și au luat un mic dejun cu pesmeți și cacao. Pe la 11 (stabileau ora după soare, întrucât ceasurile lor nu mai mergeau din pricina gerului), au tras cu ochiul afară și au descoperit un peisaj diferit de acela pe care-1 văzuseră la apus. Bancuri de ceață apăruseră pe banchiză, iar cerul întunecat, indicând existența dedesubt a unor canale nou deschise, sugera că vântul făcuse gheața să se disperseze. Dacă ea continua să se fragmenteze, tabăra putea fi curând înconjurată de apă, plutind nestingherită într-o vastă zonă liberă din inima banchizei antarctice.

După micul-dejun, Cook, Amundsen și Lecointe au plecat într-o scurtă recunoaștere, fără sanie, căutând o rută ocolitoare. Nu au găsit niciunul. „Canalul aflat dinaintea noastră [...] se întindea cât vedeai cu ochii spre est și spre vest, un fluviu polar în marea polară de gheață. în el erau sute de balene, cu înotătoare și hyperoodoni, și nenumărate foci, fal- sul-leopard al lui Weddell și mâncătoarea de crabi, dar, în mod ciudat, niciun pinguin”, scrie Cook. Cei trei ar fi putut fi tentați să aducă înapoi carne de focă în loc de pinguin, dar, în funcție de specie, focile antarctice cântăresc cu ușurință peste 450 de kilograme. Și de ar fi reușit să prindă un exemplar care înota - lucru imposibil fără harpon -, ar fi fost mult prea greu ca să-l târască kilometri întregi pe gheața înșelătoare, până la vas.

Când temperatura a scăzut sub -35°C, râul a început repede să înghețe. Părea că în curând se va găsi o cale de a-1 traversa, dar dacă gheața nouă era abia îndeajuns de solidă ca să susțină greutatea unui om, cu siguranță avea să fie prea subțire ca să țină o sanie. Puțin înainte de apusul soarelui, călătorii s-au întors la cort și au decis să rămână în același loc încă o noapte sau două, în speranța că o altă schimbare în banchiză va scoate la iveală un drum solid către aisberg.

în vreme ce Lecointe pregătea cina, Cook și Amundsen au construit un iglu, care, după cum învățase doctorul din călătoriile în ținuturile inuiților, „este totdeauna de preferat cortului pentru o ședere îndelungată”. Cook i-a arătat ucenicului său cum să taie blocuri de zăpadă în formă de semilună, cum să le așeze unul peste altul în cercuri tot mai strânse, ca să alcă- tuiască o cupolă, și cum să umple cu zăpadă spațiile libere. în trei ore, construcția era gata. Pe lângă cort, ca

să nu mai vorbim de *Belgica,* umedă și colcăind de șobolani, igluul era culmea confortului. Era cald și spațios și lipsit de condens grație curentului de aer care circula între intrarea joasă și mici guri de ventilație în învelișul de zăpadă. Lumina de la o singură lumânare se reflecta din pereții albi și strălucea ca soarele.

în seara aceea a fost destul de cald în iglu pentru ca Amundsen să poată scrie în jurnal cu mâna neînmănușată. Laconicul norvegian s-a lăsat furat de un rar val de lirism: „Nu am văzut nicicând o priveliște mai frumoasă ca în seara aceasta. Luna era la nord, în jurul ei erau cercuri largi și sub ea foarte multă lumină. La sud-vest, trena roșie a soarelui, cu nori negri plutind grăbiți. Pe gheața dintre movile se vede un cort mic, luminat și ceva mai departe, un palat eschimos luminat ca ziua”. Dornic ca-ntotdeauna să mai stabilească un record, nu a rezistat ispitei de a adăuga: „Nu cred să mai fi fost vreodată banchiza antarctică onorată cu atât de multe ciudățenii”.

Călătorii au petrecut în iglu două nopți liniștite și plăcute. Au citit, au jucat cărți și au stat la taifas, așteptând să se re- închidă gheața. Deși expediția de vânătoare se dovedise până atunci un eșec - nu prinseseră încă niciun pinguin -, a reușit să-i unească pe cei trei într-o trainică prietenie. Au descoperit că sunt buni tovarăși de călătorie. Amundsen și Cook l-au primit călduros pe Lecointe în alianța lor polară, care, până în acel moment, se întemeiase mai puțin pe greutățile îndurate de *Belgica* și mai mult pe visurile lor comune, de viitoare expediții

în care ei să ia hotărârile. Acum, împreună cu Lecointe, au început să se gândească la ce s-ar putea întâmpla în lunile sau în anii care așteptau expediția. Dacă *Belgica*

se mai elibera vreodată din gheţuri. Meditaţiile lor au născut o idee care mirosea a răzvrătire: cum de Gerlache nu părea capabil, fizic sau psihic, să conducă o incursiune rapidă către Polul Sud magnetic în 1899, aşa cum el însuşi plănuise, atunci, şi-au zis ei, poate că misiunea ar trebui încredinţată Ordinului.

Aluzia la posibilitatea ca ei să-şi adjudece supremul trofeu al expediţiei a reprezentat o schimbare în echilibrul de putere de pe *Belgica,* pe care Amundsen şi Cook trebuiau s-o gestioneze cu delicateţe în preajma veşnic loialului Lecointe. Gândurile acestea cloceau în mintea lor de săptămâni întregi. Amundsen nutrise îndoieli în privinţa calităţilor de lider ale lui de Gerlache, încă de când acesta îşi mărturisise regretul că dusese vasul în banchiză. Cook, la rândul lui, era în continuare frustrat de refuzul încăpăţânat al comandantului de a mânca pinguin, refuz pe care doctorul îl considera iraţional şi iresponsabil.

Lecointe, pe de altă parte, nu tolera ponegrirea lui de Gerlache. Dacă avea rezerve în privinţa deciziilor lui - cum se mai întâmpla să aibă -, le discuta cu el în particular. Era veşnicul lui protector. Şi totuşi, nu putea ignora gravitatea situaţiei în care se găsea de Gerlache şi poate că, în adâncul inimii, şi el se îndoia de hotărârea comandantului sau de capacitatea lui de a duce cu bine expediţia la Polul Sud magnetic. în orice caz, le-a promis lui Cook şi lui Amundsen că va redacta o propunere ca ei trei să facă, în anul următor, o încercare de a ajunge la pol cu sănii trase de câini. Va înmâna propunerea comandantului de îndată ce se vor întoarce pe *Belgica.*

în dimineaţa zilei de 3 august, au descoperit că fluviul lor, canalul lat de un kilometru şi jumătate, se îngustase în timp ce ei dormeau, până ajunsese un pârâiaş, atât de puternice erau vânturile şi curenţii care

mișcaseră gheața peste noapte. în

sfârșit, se ivise un drum până la aisberg. Sau, asta au presupus cei trei, pentru că ceața se îndesise așa de tare, că nu prea-1 mai distingeau. Când s-au uitat în direcție opusă, au descoperit o problemă mult mai gravă: nici *Belgica* nu se mai zărea. La fel de îngrijorătoare erau peticele de cer întunecat care punctau norii în toate direcțiile, reflexii ale unei banchize acum evident tot mai presărată cu ape libere. Deși riscau să nu se mai întâlnească niciodată cu un prilej la fel de bun de a-și atinge ținta și de a da, poate, peste un cârd de pinguini, cei trei au luat înțeleaptă hotărâre de a se îndrepta spre casă înainte ca o nouă schimbare a banchizei să le taie cu totul drumul către vas, lă- sându-i naufragiați într-un arhipelag de sloiuri. Nu aveau de unde ști dacă nu cumva asta se întâmplase deja.

Pe la amiază au ridicat tabăra, și-au luat rămas-bun de la „preaiubitul iglu” și au pornit la drum prin vârtejul debusolant de zăpadă și de ceață. Cook și Amundsen, pe schiuri, trăgeau sania în vreme ce Lecointe, încălțat cu rachetele de zăpadă, încerca să se orienteze cu o busolă legată în spatele săniei. Căpitanul se baza pe pozițiile stabilite anterior pentru navă, ghețar și câteva movile înalte proeminente, însă toate aceste repere erau acum ascunse vederii. Dar chiar de ar fi fost vizibile, luând în considerare forțele care transformaseră banchiza în nopțile precedente, cel mai probabil că ele se mișcaseră unele în raport cu celelalte.

Trebuiau să se oprească la fiecare 20 de metri pentru ca acul busolei, care oscila violent de câte ori sania se hurducăna, să se stabilizeze. Fiecare dintre aceste opriri aducea cu sine posibilitatea unei erori: cea mai

ușoară ajustare a direcției putea, după un număr de kilometri, să-i devieze în mod periculos de la traseu. Lecointe se temea că o discrepanță și de numai câteva zeci de metri îi va face să treacă pe lângă *Belgica,* fără s-o vadă. Zăpada proaspătă înlesnea deplasarea, însă vizibilitatea era atât de slabă, încât Cook și Amundsen observau

obstacolele - hârtoape, movile, creste, crevase - abia când se izbeau de ele. Sania se răsturna frecvent.

După câțiva kilometri de drum, călătorii au auzit zgomot de balene hârjonindu-se. în mod obișnuit, sunetele acestea sunt o încântare, dar acum că răzbăteau prin ceață din toate direcțiile, arătau că temerile celor trei se adeveriseră: în urma lor, banchiza se crăpase, erau înconjurați de fâșii de apă liberă, izolați de sloiul cel mare care ținea vasul prizonier.

Gheața pe care pășeau era alcătuită din ochiuri superficial ținute laolaltă. Au încercat la început să sară de pe unul pe altul, sperând că în felul acesta vor ajunge pe gheață solidă, dar la lăsarea serii, vântul și-a schimbat direcția și sloiurile s-au împrăștiat pe suprafața apei. Grupul s-a trezit dintr-o dată că plutește în derivă. De jur împrejur, bucățile de gheață se hurducănau și se izbeau haotic unele de altele, micșorându-se după fiecare coliziune. La căderea nopții, au reușit să ajungă la un sloi pătrat cu latura de abia 20 de metri și au găsit o zonă rezonabil de solidă pe care să-și înalțe cortul. Nu aveau de ales, trebuiau petreacă noaptea pe o insulă de gheață. „Nu îmi pot închipui o situație mai fără speranță”, scrie Cook.

Temându-se că gheața se va rupe sub ei în timpul nopții și că se vor trezi doar când vor cădea în apă, Lecointe, Cook și Amundsen au vegheat cu rândul. Nu

că ar fi dormit vreunul cine știe cât. I-au ținut treji șuierul ascuțit al vântului, zgomotul de gheață izbindu-se, crăpându-se și farâmițându-se și o simfonie de gemete adânci, lătrături și răsuflări. „Sloiul nostru a fost puțin câte puțin redus ca dimensiuni, până când auzeam atât de limpede focile în apă, de parcă ar fi fost sub cort”, scrie doctorul.

„Singura lumânare care pâlpâia înăuntrul cortului îi dădea un aspect funerar. Balenele ieșeau la suprafață chiar lângă noi, în vreme ce focile își găseau refugiu pe marginea îngustă care rămăsese liberă în jurul adăpostului nostru”, scrie și Lecointe.

Amundsen era de cart când, brusc, pe la cinci dimineața, sloiul s-a cutremurat violent. Norvegianul s-a uitat în direcția zgomotului și a văzut gheața despicându-se la câțiva metri de cort. S-a gândit să-și trezească însoțitorii, care în sfârșit reușiseră să ațipească, dar a hotărât că n-ar fi mai în siguranță dacă s-ar muta într-o altă parte a insuliței.

Lumina dimineții a dezvăluit cât de disperată ajunsese situația celor trei. Sloiul lor se micșorase atât de mult, încât nu mai puteau rămâne încă o noapte pe el. Singura scăpare era pe un ochi de gheață alăturat. „Călătoria noastră se limita la trecerea de pe sloiul nostru pe cel de alături”, scria Amundsen ceva mai târziu în ziua aceea, după ce ridicaseră cortul pe sloiul învecinat, adăugând că era „apă în toate părțile”. Cei trei erau „prinși ca păsările în colivie”. Ceața ascundea totul în afară de brâul îngust de apă care înconjura sloiul. „Masa” banchizei nu se zărea.

Naufragiații și-au făcut cum au putut de lucru în orele de lumină. Lecointe a decongelat micul-dejun în vreme ce Cook și-a găsit, ca de obicei, ceva de meșterit,

o problemă de rezolvat. Amundsen, de regulă întruchiparea sângelui rece, se plimba în sus și-n jos pe lângă cort. Erau plecați deja de patru zile, dublu față de socotelile anterioare, și proviziile începeau să se epuizeze. Mai aveau doar pentru câteva zile. Gheața juca un joc de expectativă, iar călătorii se întrebau acum de unde vor lua hrană și apă dacă rămâneau izolați, dar nu găseau răspunsuri mulțumitoare.

Amundsen s-a uitat ceasuri întregi în ceață, dorindu-și să se destrame. A devenit conștient de cele mai mărunte schimbări în textura ei, de fiece fuior cenușiu pe fundalul cenușiu. După-masă a observat că începe să se subțieze, și i-a tresărit inima la vederea unei imagini familiare. A scos un strigăt de bucurie care i-a făcut pe Lecointe și Cook să iasă în fugă din cort. Și-au mijit tustrei ochii la o siluetă fantomatică apărută în zare.

— E un aisberg! a exclamat Lecointe.

Contururile lui erau familiare precum chipul unui vechi prieten. Era ghețarul până la care schiaseră de atâtea ori ca să facă mișcare, prizonier al banchizei la nu mai mult de o jumătate de ceas de *Belgica.* Fuioarele de ceață au continuat să se destrame, și-n scurtă vreme călătorii au fost ușurați să distingă conturul vasului însuși. „Am hotărât să cinstim momentul cu o masă festivă”, scria Amundsen.

Oricât i-ar fi încântat revederea, nu erau deloc mai aproape de celălalt mal. S-au retras în cort și au sperat la o schimbare de direcție a vântului.

Ceva mai târziu, Cook s-a uitat întâmplător prin gura de ventilație a cortului și a văzut doi oameni apropiindu-se de marginea apei, pe malul îndepărtat al canalului. într-o explozie de entuziasm, și-a alertat imediat colocatarii. Naufragiații i-au recunoscut curând pe Van

Mirlo și Tollefsen. Când s-au apropiat îndeajuns ca să fie auziți, nou-veniții le-au explicat că restul începuseră să-și facă griji că grupul se rătăcise definitiv și le-au descris ușurarea pe care o simțiseră când, ridicându-se ceața, de Gerlache zărise cortul din gabie - un mic triunghi negru într-o mare de alb. Cei doi marinari au sărit cu agilitate din sloi în sloi și au traversat grijulii pojghița de gheață nouă, încercând să-și salveze prietenii, dar toate drumurile spre cort sfârșeau în șanțul de netrecut care înconjura sloiul acestora. în disperare, Van Mirlo a încercat să sară pe un ochi de gheață plutitor, dar și-a pierdut echilibrul și a căzut în apa extrem de rece. Cook, Amundsen și Lecointe s-au uitat îngroziți cum belgianul, dând panicat din brațe, se întoarce pe malul lui și este tras afară de Tollefsen. Van Mirlo era înghețat până la os și trebuia dus de urgență înapoi pe navă. Tollefsen a promis să revină a doua zi.

Oscilând între speranță și disperare, naufragiații s-au întors în cort și au pregătit o masă bogată din proviziile împuținate. Trebuiau să mai îndure cel puțin încă o noapte pe insulița

lor. O măruntă consolare a fost că temperatura scăzuse din nou. Gheața nu avea să se mai rupă la fel de ușor, iar cea nouă care se forma pe apă va proteja sloiul de izbituri și de presiuni. Chiar și în aceste condiții, naufragiații au dormit cu un cuțit la îndemână, în caz că gheața se despica sub ei și se vedeau nevo- iți să taie cortul ca să iasă, ținându-și totodată respirația în apa neagră ca smoala.

în dimineața următoare, 5 august, i-au întâmpinat o zi minunat de senină și o imagine terifiantă: malurile se depărtaseră și insulița lor plutea acum în apele libere ale unui canal mai lat decât râul Scheldt. *Belgica* abia

de se mai zărea.

Pe la amiază, au văzut cum pe malul opus sosesc trei oameni. Erau însă prea departe ca să-i recunoască. I-au văzut apoi mergând spre est de-a lungul canalului, către o porțiune cu gheață mai groasă. L-au urmărit cu deosebită admirație pe conducătorul grupului de salvatori, făcând salturi atletice din sloi în sloi. *Cine să fie?,* s-au întrebat naufragiații. Când s-a apropiat îndeajuns ca să fie auzit, „am recunoscut de-ndată rigidul salut. Era Tollefsen”, scria compatriotul acestuia, mândru să-l vadă demonstrând atâta inițiativă. Tollefsen și ceilalți doi, Van Mirlo și Johansen, au continuat să meargă spre est în speranța că vor găsi o trecere, însă spațiul dintre tabără și restul banchizei era tot prea lat. Nu peste multă vreme naufragiații aveau să rămână fără hrană. Exista posibilitatea ca ei să moară chiar sub ochii tovarășilor de echipaj.

Pe neașteptate, încrețiturile de la suprafața apei și-au schimbat direcția, ca un banc de peștișori fugind din calea unui prădător. Era semn că vântul își schimbă direcția. Naufragiații îl simțeau acum bătându-le din spate. Aproape imperceptibil la început, canalul a început să se închidă, un eveniment în care Lecointe va fi citit noroc chior, Amundsen o intervenție divină, iar Cook, o justificare a optimismului său. Era șansa lor. în vreme ce insula lor se îndrepta către aglomerarea de sloiuri

înghesuite în stratul de gheață veche, oamenii au încărcat în sanie alimentele rămase și au lăsat în cort restul echipamentului. Ca să aibă o cât de mică șansă pe gheața fragilă, nu trebuiau să se împovăreze cu prea multe bagaje. Folosind sania ca punte, au reușit în sfârșit să traverseze canalele și crevasele și să se

alăture celorlalți trei. Odată ajunși pe gheață solidă, au înaintat cu repeziciune. La ora două, erau înapoi pe *Belgica.* Se întorceau fără pradă și fuseseră la un pas să nu se mai întoarcă nici ei. Au mai trecut încă aproape două săptămâni până când banchiza s-a consolidat suficient cât să le permită lui Amundsen și Cook să-și recupereze cortul.

Faptul că Lecointe, Amundsen și doctorul evitaseră doar în ultima clipă o catastrofa și extraordinarul noroc al întoarcerii lor în siguranță au exclus orice deplasare pe banchiză dincolo de raza vizuală a *Belgicăi.* în ciuda bucuriei care a însoțit sfârșitul lungii nopți și a promisiunii că dezghețul verii va elibera curând vasul, membrii expediției se simțeau mai izolați ca niciodată. Toți își puseseră nădejdea în soare să vindece răul făcut de întuneric și frig, dar suferințele au continuat. în loc să le ridice moralul, reîntoacerea zilei doar le-a adâncit disperarea.

Capitolul 14

Nebunie

în dimineața zilei de 7 august, pe când teuga se trezea la viață, Van Mirlo, cu ochii sticlind de frică, i-a întins lui Max Van Rysselberghe un bilet: *Nu aud, nu pot să vorbesc!*

Van Rysselberghe a rămas stupefiat. La început a bănuit o farsă - se știa că lui Van Mirlo îi place să joace teatru - și i-a pus compatriotului său flamand o serie de întrebări. Când acesta nu a dat niciun semn, mașinistul secund l-a dus țintă la cabina lui Cook.

După ce și-a consultat pacientul, doctorul a constatat că nu era nimic în neregulă cu urechile sau cu corzile lui vocale. Problema era una mintală. Van Mirlo trecea printr-o criză de isterie care, în opinia lui Cook, cel mai probabil avea să se agraveze în următoarele zile. Doctorul le-a ordonat colegilor belgianului să stea discret cu ochii pe el, în ture de două ore, chiar și noaptea.

Marinarul și-a recăpătat vorbirea și auzul într-o săptămână, însă nu și rațiunea. Printre primele lucruri pe care le-a spus când și-a regăsit vocea a fost că intenționează să-și omoare superiorul, pe mecanicul-șef Henri Somers, de îndată ce i se oferea prilejul. Fotografiile făcute de Cook blondului de 21 de ani în această perioadă indică nebunie. într-unul din aceste portrete, ochii îi sunt aproape complet albi. Pupilele

sunt împinse până la colțuri, fixând un lucru aflat dincolo de aparat, care

pare să-l înspăimânte. Buza plină se arcuiește într-un început de zâmbet.

Nebunia lui Van Mirlo a lovit adânc echipajul. Era una să fii deprimat, să te chinuie deznădejdea sau chiar să fii măcinat de boli fizice, ca Danco. însă prăbușirea psihică a marinarului belgian a amplificat senzația de teroare care mocnea la bord de luni întregi. El era simultan un vestitor al răului de care oamenii se temeau personal și un vector al fricii. Dacă a spus că-1 va ucide pe Somers, ce l-ar împiedica să se răzgândească și să omoare pe altcineva? Acum, membrii expediției trebuiau să-și facă griji nu doar în privința „forțelor naturii coalizate împotriva noastră”, scria Lecointe, ci și în privința „omului acesta care nu este responsabil de faptele lui”. Suferința lui Van Mirlo era o manifestare extremă a panicii generalizate pe care majoritatea abia de reușeau să o mai controleze.

în loc să se înviooreze la sfârșitul iernii, așa cum speraseră cu toții, expediția părea să se destrame. Cook a fost alarmat să constate o recidivă generală a diverselor simptome fizice și mintale care bântuiseră echipajul în cursul lungii nopți și pe care el le denumise „anemie polară”. De Gerlache avea în continuare dureri de cap epuizante, pe care doctorul le asocia cu „tulburări nervoase”. Marinarii Johansen și Knudsen sufereau de o alarmantă umflare a picioarelor și prezentau un ritm cardiac în re- paos de până la 150 de bătăi pe minut. Lui Arctowski, eternul „Gică Contra”, pulsul i-a scăzut, la fel de îngrijorător, până la 46 de bătăi pe minut. Cei mai slăbiți - de pildă Melaerts, Van

Rysselberghe și Dobrowolski, toți trei căzând repede la pat - erau aceia care refuzau să mănânce pinguin sau focă. Refuzul acesta nu putea fi însă unica explicație, deoarece până și consumatorii fideli de pinguin, Amundsen și Cook, se simțeau rău. Tot cam pe atunci, Tollefsen a început să prezinte un comportament ciudat, paranoic, evitând compania celorlalți și tremurând de frică la cel mai ușor scârțâit al lemnăriei vasului.

După ce s-a mai înmuiat puțin în august, la început de septembrie gerul s-a întors cu și mai multă înverșunare. La ora 04.00 a dimineții de 8 septembrie, termometrul arăta -43,1°C. La o astfel de temperatură, cea mai scăzută de până atunci, genele înghețau, dinții se încleștau și globii oculari se contractau. Chiar și respirația regulată a devenit dureroasă, declanșând crize de tuse. Gerul i-a silit pe oameni să rămână la bord și a consolidat închisoarea de gheață a *Belgicăi.* Apa de mare s-a transformat peste noapte într-un strat de gheață gros de 10 centimetri. Din gabie nu se zărea nici urmă de apă în stare lichidă.

Scrutând întinderea neîntreruptă de gheață, Cook a văzut un lințoliu alb. Nemișcarea lui era înșelătoare, ascunzându-i primejdiile de moarte. Doctorul și-a dat seama că supraviețuirea tuturor depindea de eliberarea navei în vara aceea. Fridtjof Nansen și echipajul de norvegieni căliți al lui *Frain* reușiseră cumva să treacă prin câteva ierni pe banchiză, însă era limpede că echipajul *Belgicăi* nu va supraviețui. După estimările doctorului, câțiva dintre membrii lui nu aveau să scape cu viață dintr-o nouă iarnă pe banchiză. Și nu erau în stare să mărșă- luiască sute de kilometri până la uscat, chiar presupunând că ofițerii ar fi știut unde este uscatul (și nu știau). Grosimea stratului de gheață

format în jurul vasului, care pe alocuri era și de câțiva metri, îi făcea pe mulți să se întrebe dacă se va mai topi vreodată de la sine, la o latitudine unde temperaturile rareori depășesc punctul de îngheț și niciodată vreme prea îndelungată. Și totuși, Cook era șocat de fatalismul în care picaseră de Gerlache și Lecointe, sentimentul că gheața fie va elibera vasul, fie nu, și că oamenii erau neputincioși în privința asta.

în tentativa de a-i face să conștientizeze gravitatea situației, Cook i-a informat pe ofițeri că *Belgica* trebuia să scape din închisoarea ghețurilor până în vară sau mulți vor pieri. Nu își permiteau să aștepte ca să afle dacă natura va fi crudă sau

milostivă. Trecuse vremea îngrijorărilor privitoare la atingerea obiectivelor expediției, la modul în care posteritatea își va aminti de ea - ca triumf sau ca eșec. Unicul obiectiv era acum supraviețuirea. *Belgica* risca să se transforme într-unul dintre marile dezastre din istoria explorărilor, menționată în aceeași frază ca *Jeannette, Terror* și *Erebus.* Momentul hotărâtor, a insistat doctorul, era la numai câteva luni distanță.

Până atunci, de Gerlache și Lecointe nu-și făcuseră excesiv griji în privința unei eventuale noi iernări pe banchiză. Din capul locului își puseseră nădejdea în acea jumătate de tonă de explozibil încărcată în ziua plecării din Belgia. în eventualitatea în care vasul nu va putea ieși din banchiză așa cum intrase, socoteau că tonita le va permite să-i deschidă un drum, dar avertismentul lui Cook le-a sădit în minte sământa îndoielii. I-a determinat să-și pună la încercare planul de urgență, în zilele geroase ale începutului de septembrie.

Ofițerul de artilerie Lecointe s-a oferit să efectueze

primul experiment. A coborât în cală să evalueze tonita. A desfăcut una dintre lăzi și a scos un singur cartuș de forma unei cărămizi lungi și subțiri. Când l-a strâns între degete, încărcătura s-a fărâmițat. învelișul impermeabil de parafină se topise și nu mai izola pudra albicioasă alcătuită în părți aproape egale din nitroceluloză și azotat de bariu. Lecointe a mai luat un cartuș, care și el s-a dovedit inutilizabil. Căpitanul a simțit că i se năruie toate speranțele. A inspectat cu înfrigurare baton cu baton și a descoperit că foarte multe erau compromise. învelișurile topite indicau că tonita se stricase cu multă vreme în urmă, în căldura extremă de la tropice. Frigul extrem din Antarctica avusese și el un efect negativ, fitilele devenind atât de sfărâmicioase, încât se rupeau ca surcelele.

Lecointe a scotocit prin lăzi și a ales 160 de batoane relativ intacte. A ieșit din cală, a coborât pe banchiză și a așezat binișor încărcăturile într-o sanie, ca să le transporte la mare

distanță de vas. După ce le-a făcut mănunchiuri și le îngropat în gheață, căpitanul a legat la bombă trei detonatoare cu fulminat de mercur[102] și a desfășurat un fitil lung. Le-a ordonat ofițerilor care-1 însoțeau, Amundsen, Cook și Arctowski, să se pună la adăpost în spatele unei movile aflat la câteva sute de metri. Explozia, i-a prevenit el, va zgudui întreaga banchiză și va arunca în aer bucăți uriașe de gheață. Apoi a aprins fitilul și s-a îndepărtat în grabă.

Au trecut cinci minute. Apoi 10. După 20 de minute, încă nu auziseră nicio explozie. Au tras neliniștiți cu

102 Fulminatul de mercur este un compus al acidului fulminic, care explodează la încălzire sau lovire, fiind inițial folosit la detonarea unor explozibili mai stabili (n. tr.).

ochiul de după movila de gheață și abia atunci au zărit o flăcăruie, ca de la o cutie cu chibrituri. Apoi s-a înălțat o coloană de fum gros și negru, însă tot nicio explozie. Temându-se că tonita ar putea să detoneze în orice moment și să distrugă în asemenea măsură banchiza, încât să le taie orice cale de întoarcere, cei patru au schiat precauți până la marginea perimetrului. Ce au găsit acolo i-a uluit. Tonita *chiar* explodase. Craterul rezultat era descurajant de mic, o cavitate înnegrită de funingine, cu vreo trei metri diametru și o adâncime de numai unul. Explozibilul nu făcuse practic decât să topească zăpada care acoperea stratul gros de gheață.

Lecointe a încercat din nou a doua zi, de această dată cu 500 de batoane, suficiente, în mod normal, ca să facă țăndări o navă ca *Belgica.* Detonatorul a sfârâit, tonita s-a aprins, dar, în loc să explodeze, a ars sub zăpadă. „Am văzut o frumoasă lumină albă, care s-a îngălbenit, s-a înverzit, apoi nimic, nici cea mai mică explozie! A fost umilitor la culme”, a consemnat Lecointe (amintindu-și ce se spunea despre tonită, că ar fi „mai puternică decât dinamita și mult mai sigură”, Cook a remarcat sarcastic că era „hotărât mai sigură”).

Căpitanul a refuzat să dispere. Concluzia lui era că frigul compromisese încărcăturile[103]. Trebuiau dezghețate înainte să le testeze cum se cuvine. La doar câteva zile după ce manevrase batoanele cu mâini de chirurg, de teamă că o mișcare greșită, oricât de mică, le va detona, Lecointe și-a îndesat, nerăbdător, 160 de

103 întâmplarea facea că unul dintre motivele pentru care ofițerii aleseseră tonită în dauna dinamitei era, pe lângă forța explozivă superioară, și rezistența ei teoretic mai bună la temperaturi extreme, însă probabil că fabricanții nu contaseră pe gerul nemaipomenit al iernii antarctice ori pe căldura toridă de la tropice (n. a.).

batoane în pat, ca să le încălzească peste noapte, dar când le-a dat foc a doua zi, rezultatul nu a fost mai încurajator decât la primele două tentative. „Am pierdut astfel orice urmă de încredere în tonită”.

Ineficiența explozibilului nu a fost doar jenantă. A fost o lovitură devastatoare dată speranțelor de salvare ale expediției. Rezervele de tonită îi liniștiseră pe membrii ei că măcar aveau o șansă de a întoarce soarta în caz că gheața nu elibera vasul de bună voie. Acum însă, că încărcăturile se dovediseră a nu fi bune de nimic, *Belgica* nu mai avea niciun cuvânt de spus. Polița de asigurare împotriva eșecului nu valora doi bani. Nu exista niciun plan de salvare.

Conștientizarea faptului că viețile lor atârnau acum în întregime de toanele banchizei a șubrezit moralul și așa anemic al echipajului, afectându-le oamenilor sănătatea fizică și mintală. Pe lângă carne proaspătă, lumină puternică și exerciții fizice, speranța era a patra componentă esențială a regimului prescris de Cook. Acum, și ea era pe terminate.

într-o privință foarte importantă, natura s-a arătat îndurătoare - animalele se întorceau în vecinătatea *Belgicăi.* Dieta cu carne proaspătă antiscorbutică impunea măcelărirea focilor și a pinguinilor față de care oamenii căpătaseră o profundă

recunoștință, și chiar afecțiune. Supraviețuirea era o afacere demoralizantă și dezgustătoare. Oamenii ucideau zilnic, îm- proșcând cu sânge banchiza albă. Majoritatea consemnărilor scrise nu menționează brutalitatea vânătorii, dar jurnalul ținut de Amundsen este o cronică minuțioasă, rece și clinică a violențelor.

Pentru norvegian, uciderea unui animal nu era decât un meșteșug de stăpânit.

într-o zi de la sfârșit de septembrie, Amundsen și Cook schiau pe banchiză când le-a ieșit în cale o focă, pe care au ur- mărit-o. „Era un animal foarte inteligent. Am atacat din două direcții, doctorul cu un schi, eu cu un piolet. După ce a fost spintecată cu pioletul, foca a prins mare teamă de el. Schiul doctorului, pe de altă parte, nu o îngrijora. Vânătoarea a devenit foarte dificilă [...] Era interesant de observat iuțeala cu care foca deosebea între pioletul periculos și schiul nevătămător”. O bătălie ca aceasta descrisă de Amundsen putea ține și câteva ore înainte ca foca să-și dea obștescul sfârșit.

Armele de foc erau metoda preferată de execuție, dar dacă procesul era mai rapid, nu era și mai puțin oribil. Iată cum descrie Amundsen uciderea unei foci crabiere: „Primul glonț i-a pătruns adânc în plământul drept. Animalul nu a părut prea stânjenit de asta, întrucât și-a văzut calm de drumul întrerupt de împușcătură. Mâncătoarea de crabi a cedat abia peste un sfert de ceas, când un al doilea glonț i-a penetrat laringele și aorta. Chiar după această lovitură mortală, animalul tot s-a mai luptat pentru viața lui timp de cinci minute. Unele foci au primit cinci sau șase gloanțe în cap înainte să se prăbușească definitiv”. împreună cu doctorul, a descoperit până la urmă o tehnică mai omenoasă: „Trăgeam pe la baza gâtului, prin la- ringe, în creier. Funcționa aproape imediat”.

Nu toți erau înzestrați cu stăpânirea de sine a norvegianului, într-o după-amiază de la sfârșit de august, lui Van Mirlo, care abia de curând reîncepuse să vorbească și tot mai era considerat

periculos de instabil, i s-a cerut să ajute la căratul a

cinci foci ucise și măcelărite pe banchiză în dimineața aceea. Marinarul tocmai căra o halcă de nouă kilograme când a urlat îngrozit.

— Căpitane, trăiește! încă mai trăiește! s-a bâlbâit el.

A dat fuga la căpitanul aflat în apropiere și i-a arătat bucata de carne, tăiată din spinarea unei foci. încă mai prezenta convulsii. Cum avea solide cunoștințe științifice, Lecointe a recunoscut tulburătorul fenomen ca fiind spasmul cadaveric care se produce în țesuturi după o moarte violentă, în care victima a trăit emoții intense. Totuși, mintea fragilă a lui Van Mirlo nu a putut fi convinsă că suferința animalului încetase.

în seara zilei de 20 septembrie, de Gerlache s-a retras în cabină la ora 6, fără a mai lua cina. Migrene violente îi strângeau tâmplele cu forțe sporite, parcă în armonie cu acțiunea gheții asupra vasului. Incapacitat de durere, rareori și-a mai părăsit cabina în săptămânile următoare. „Este trist și taciturn, căutând solitudine”, scria Lecointe.

De Gerlache suferea urmările a tot ce nu mersese bine: moartea, suferința, deznădejdea care se așternuse după eșecul tonitei. Depresiei lui i se adăuga și un adânc sentiment de vinovăție. La jumătatea lui octombrie, Cook i-a informat pe comandant și pe căpitan că doi dintre marinari, Melaerts și Michotte, erau într-un stadiu avansat de scorbut, rostind, în sfârșit, cu glas tare numele bolii contra căreia lupta de luni întregi. Și i-a îndemnat să nu le spună celorlalți nimic. „Comandantul este atât de zguduit, încât se întreabă, deznădăjduit, dacă nu cumva conștiința lui este răspunzătoare de toate aceste rele!”, scria Lecointe.

Peste câteva zile, doctorul l-a consultat pe de Gerlache și l-a anunțat că și el este grav bolnav de

scorbut. Comandantul a primit vestea cu un calm resemnat. Propriul pronostic sumbru îl îngrijora mai puțin decât acela al echipajului. Ajunsese

treptat să se împace cu probabilitatea că va muri pe banchiză, în seara aceea, s-a plimbat braț la braț cu Lecointe. Căpitanul a îndreptat conversația către subiecte plăcute, legate de viața de acasă, așa cum făcuse și cu Danco, în ultimele sale ceasuri. „Deșteptarea amintirilor a părut să-i priască. Am hotărât să petrecem zilnic două ore împreună”.

Starea de slăbiciune a comandantului a pus și mai multă răspundere pe umerii lui Lecointe, Cook și Amundsen. De Gerlache nu a cedat însă niciodată șefia expediției, iar poziția lui la vârful ierarhiei nu a fost niciodată pusă la îndoială. Totuși, între el și autoproclamații cavaleri ai Ordinului Pinguinului au început să se nască tensiuni legate de viitorul expediției.

Chiar în vreme ce Lecointe îi oferea sprijin prietenesc comandantului suferind, consolându-1 în cursul plimbărilor zilnice, între ei se purta o amplă și tot mai aprinsă corespondență, lungi scrisori despre cel de-al treilea an al expediției. Mintea disciplinată a căpitanului nu vedea nicio contradicție între cele două impulsuri. Sprijinul drăgăstos și critica necosmetizată erau pur și simplu cele două fațete ale datoriei. Ambele, simțea el, erau necesare pentru a-1 ajuta pe de Gerlache să-și revină și să termine ce începuse.

Corespondența între cabine începuse cu luni înainte, la 22 iulie, ziua reîntoarcerii soarelui, când de Gerlache îi împărtășise lui Lecointe planul său revizuit, ca să-i ceară părerea. Ca majoritatea ofițerilor, comandantul

sperase că banchiza se va rupe înainte de sosirea verii, poate chiar de pe la mijlocul lui noiembrie (asta fusese înainte ca eșecul fâsâit al experimentelor cu tonită să le reducă șansele de evadare). Odată eliberată, conform noului plan, *Belgica* avea să urmeze o rută sudică pentru a stabili dacă în direcția aceea exista o masă continentală și poate pentru a pune mâna pe recordul de latitudine care până atunci îi scăpase. înainte ca temperaturile să scadă iarăși, comandantul avea să îndrepte vasul spre nord, către

vârful Peninsulei Antarctice, de unde să pornească spre Țara de Foc, cu sosire pe la jumătatea lui martie. Apoi, de Gerlache a trasat febril un itinerariu de-a lungul coastei chiliene vestice, prin Pacific către Polinezia Franceză, cu destinația finală Melbourne, unde urmau să ajungă la sfârșitul lui noiembrie 1899. La Melbourne se așteptaseră inițial să ierneze în 1898 și acolo îi așteptau corespondența și restul fondurilor. *Belgica* se va întoarce apoi la marginea banchizei antarctice și va naviga de-a lungul ei, spre vest, până la Marea Weddell, făcând practic înconjurul continentului. La mijlocul lui februarie 1900, se va întoarce la canalul flancat de munți pe care expediția îl descoperise în primele săptămâni ale lui 1898 (și pe care exploratorii îl numeau acum Strâmtoarea Belgica), spre a le da ocazia savanților să-și finalizeze cercetările în zonă. După aceea, vasul se va îndrepta spre casă.

Noul plan al comandantului expediției nu sufla o vorbă despre atingerea Polului Sud magnetic, bănuit a se afla de cealaltă parte a continentului, undeva în vecinătarea Ținutului Victoria, imediat la sud de Australia. Polul magnetic se numărase printre obiectivele principale ale expediției, așa cum fusese ea

prezentată Societății Regale de Geografie, obiectivul care galvanizase publicul și presa și în care astronomul Charles Lagrange vedea întreaga rațiune de-a fi a misiunii. Cucerirea lui avea să-i asigure lui de Gerlache un loc în istorie și să garanteze triumful expediției. Comandantul fantazase în detaliu pe tema asta și-și imaginase că el și Danco vor face parte din echipa de patru care-1 va descoperi.

Dar toate acestea se petrecuseră înainte ca gheața să ia vasul prizonier în Marea Bellingshausen, înainte ca de Gerlache să se îmbolnăvească, înainte ca Danco să moară. La jumătatea verii, o astfel de călătorie devenise de neconceput. Chiar presupunând că ar fi reușit să întindă de bugetul aproape secătuit al expediției, comandantul ei nu era încrezător nici că va putea

supraviețui iernii lui 1898, necum unei epuizante călătorii pe uscat, în anul următor. Așa se face că tăiase discret obiectivul din plan.

Peste trei săptămâni, la 15 august, Lecointe i-a răspuns cu o contrapropunere personală, redactată în strânsă colaborare cu Amundsen și Cook după reîntoarcerea din lunga lor incursiune pe banchiză. Cu onestitatea aspră pe care de Gerlache ajunsese să i-o aprecieze, căpitanul și-a enumerat metodic obiecțiile la itinerariul alcătuit de comandant: „Planul de a ne îndrepta spre sud nu se justifică". Lecointe susținea că tentativa de a atinge o latitudine mai mare în Marea Bellingshausen echivala cu riscul petrecerii încă unei ierni pe banchiză și al unor noi victime. Și i-a reamintit comandantului de sănătatea șubredă a echipajului:

„Judecata mea se întemeiază pe informațiile primite zilnic de la medicul Expediției [Cook]. Nu doar că niciunul din marinarii noștri nu este capabil de vreun

efort, dar nu este niciunul în stare de munca efectuată de un om obișnuit. Situația se va îmbunătăți cu siguranță, însă, după înțelegerea mea, doctorul este de părere că și un singur incident ar fi de ajuns să o răstoarne și chiar s-o înrăutățească.

Dobrovolski [sic], Johansen și Knudsen sunt grav afectați și nu ne mai putem baza pe Van Mierlo[104] [sic], a cărui stare psihică este zdruncinată, deci ce se va întâmpla dacă și ceilalți marinari vor ceda sub greutatea unor eforturi prea violente pentru slabele lor puteri?”

Lecointe a propus ca în loc să forțeze înaintarea spre sud, expediția să se îndrepte spre nord imediat ce gheața va elibera vasul. *Belgica* se va întoarce în strâmtoarea care-i purta numele, după care va porni fără întârziere către Punta Arenas, unde Cook insista ca oamenilor să li se permită o recuperare

de cel puțin o lună și „libertate totală”, cu toate riscurile unui nou colaps al disciplinei. Ulterior, expediția va merge țintă spre Melbourne. Lecointe sugera eliminarea plănuitelor escale la Valparaiso și în arhipelagurile Polineziei Franceze, pentru care considera *Belgica* nepregătită.

Dar ceea ce deosebea categoric propunerile comandantului de cele ale căpitanului era planul de acțiune pentru al treilea an de expediție. Intuind că de Gerlache nu se mai simțea în stare să conducă o misiune spre Polul Sud magnetic, Lecointe se oferea voluntar să o ducă el la îndeplinire, alături de Amundsen și Cook, colegii lui din Ordinul Pinguinului. Itinerariul propus se baza pe o idee a doctorului, care la

---

104 în cartea lui *Spre Polul Sud,* și Racoviță îl numește pe belgian tot Van Mierlo. (n. tr.)

rândul ei semăna foarte mult cu expediția pe care acesta își propusese inițial s-o conducă, pe vremea când căuta susținere la societățile americane de științe și la personaje ca Andrew Carnegie.

Conform acestei noi propuneri, de Gerlache urma să ducă *Belgica* în Marea Ross, la sfârșitul primăverii lui 1899 și să-i lase pe Cook, Amundsen și Lecointe cât mai aproape de Capul Gauss, pe țărmurile Ținutul Victoria, cu provizii pentru 100 de zile. De acolo, cei trei aveau să se deplaseze pe schiuri și cu sănii trase de câini, urmând indicațiile magnetometrului pentru a localiza polul magnetic. Cook îi convinsese că săniile inuite trase de câini, pe care le văzuse în Groenlanda, sunt cel mai eficient mijloc de locomoție pe gheață. Câinii sunt ușori, puternici și protejați de frig în mod natural. Folosindu-i, costurile și greutatea proviziilor se vor reduce, iar oamenii își vor putea conserva energia, considerațiuni esențiale într-o misiune în care vor conta fiecare centimă, fiecare gram, fiecare secundă, fiecare calorie și fiecare kilometru. Mai mult, câinii vor fi considerați surse ambulante de hrană. în scrisoarea către de Gerlache, Lecointe expunea logica necruțătoare a planului său: „Odată epuizată mâncarea pentru câini, animalele vor fi mâncate și săniile trase de oameni”.

Era o propunere radicală. Mai mulți exploratori polari, inclusiv Nansen, înțeleseseră avantajele săniilor trase de câini, dar câinii nu fuseseră niciodată folosiți în Antarctica și ni- ciun explorator nu prevăzuse în strategia lui consumul acestor animale.

în timp ce grupul celor trei căuta Polul Sud magnetic, *Belgica* avea să-și petreacă vara la Melbourne, urmând a se întoarce după ei la începutul iernii.

Căpitanul încheia astfel: „Ne-ar fi util să primim curând răspunsul dumneavoastră, întrucât considerăm că pregătirile și testele de tot felul, ca și alcătuirea tabelelor de calcule, vor necesita mult timp, fiind astfel necesar ca lucrul să înceapă cât mai degrabă”.

în seara aceea, așteptând răspunsul lui de Gerlache, Lecointe avea motive să se întrebe dacă nu cumva mersese prea departe respingând planul comandantului și pretinzând țelul cel mai glorios al Expediției Antarctice Belgiene - Polul Sud magnetic - pentru sine și pentru doi străini. Dată fiind starea fragilă a sănătății lui de Gerlache, repercusiunile unei atari cutezanțe erau greu de anticipat.

în după-amiaza zilei următoare, Lecointe, Amundsen și Cook s-au întâlnit cu de Gerlache să discute în persoană propunerea. Comandantul le-a mulțumit colegilor ofițeri pentru ideile lor, însă nu a precizat dacă este sau nu de acord cu planul. I-a lăsat să fiarbă în suc propriu încă cinci săptămâni, până la 22 septembrie, când a convocat o reuniune oficială a ofițerilor și cercetătorilor expediției, pentru a stabili calea de urmat în eventualitatea în care gheața elibera vasul. Toată lumea a fost de acord cu itinerariul sugerat de Lecointe în scrisoare, care prevedea revenirea în America de Sud.

Cook a trântit atunci întrebarea care frământa mințile celor trei membri ai Ordinului: aprobă comandantul tentativa lor de a ajunge la Polul Sud magnetic sau nu? Comandantul, silit să

aleagă între datoria de a livra premiul făgăduit și a recunoaște că nu era în postura de a-1 câștiga el însuși, nu luase încă nicio decizie. în loc să hotărască el, a supus propunerea la vot. A întrebat întâi adunarea dacă

este sau nu justificat ca expediția să dedice un al treilea an localizării polul magnetic, și al doilea, dacă toți cei prezenți s-ar angaja să rămână pe *Belgica* în 1900. Deși atât Racoviță, cât și Arctowski erau de părere că cercetările lor în Strâmtoarea Belgica fuseseră insuficiente, nu era niciunul dornic să-și prelungească șederea în Antarctica, și amândoi s-au abținut. în ce-1 privea, de Gerlache nu mai era sigur că are puterea să comande *Belgica* încă un an, indiferent dacă se alătura sau nu grupului debarcat la Capul Gauss. Totuși, simțea că nu are niciun temei rațional să se opună îndeplinirii unui obiectiv stabilit chiar de el. în condițiile frontului comun făcut de Lecointe, Cook și Amundsen, comandantul a votat în favoarea propunerii lor, cedând Ordinului gloria care i-ar fi revenit de drept. Toți cei șase oameni prezenți au semnat minuta oficială a ședinței.

A doua zi, întrucât luase hotărârea să pară mai dedicat atingerii obiectivului de a localiza polul magnetic, așa cum le propusese de la bun început sponsorilor săi belgieni, de Gerlache a cerut permisiunea lui Lecointe să modifice procesul verbal al reuniunii. Nu-și dorea sub nicio formă ca posteritatea să afle de ezitarea lui. în loc să deschidă discuția consultându-i pe ofițeri în privința propunerii - lucru care, se temea el, trecea drept lipsă de curaj -, comandantul voia să facă o declarație mai îndrăzneață, mai demnă de un conducător: „Sunt oficial hotărât să mă angajez într-un al treilea an de campanie și să o direcționez către Marea Ross și polul magnetic austral. Cine dintre dumneavoastră poate fi, din acest moment, de acord să ia parte la această călătorie?”

înainte de plecarea expediției, Lecointe jurase că îl va respecta „întotdeauna și în orice împrejurare” pe de Gerlache și i

se dedicase fără rezerve, spunându-i: „Veți găsi în mine un «al doilea eu»”. însă dinamica raportului dintre ei se schimbase. în mintea lui Lecointe, cu această din urmă cerere, comandantul mersese prea departe. Tipicar cum era în materie de protocol, căpitanul l-a informat că nimeni nu are dreptul să modifice documentul. Era un om extraordinar de loial, dar își avea limitele lui. Și de Gerlache tocmai i le descoperise.

Un neașteptat dezgheț la sfârșit de septembrie a făcut ca hălci de gheață să se desprindă de pe șarturi și să se prăbușească pe punte. Curând, temperaturile mai ridicate au început să dezintegreze foarte de timpuriu însăși banchiza. Au apărut crevase, sloiurile s-au împrăștiat și s-a format un vast spațiu cu apă liberă, la numai 600 de metri de *Belgica.* Eliberarea nu fusese nicicând mai aproape. Spre suprinderea și încântarea tuturor, părea că banchiza se va rupe până la urmă, poate chiar înainte de sfârșitul anului.

Ca să vadă dacă nu cumva pot grăbi procesul, oamenii au mai încercat două experimente cu tonită. Deși încărcăturile nu au pricinuit mari stricăciuni, de data asta măcar au explodat. Se credea că umiditatea și temperaturile mai ridicate fac explozibilii mai puternici, dar și mai instabili, iar ca măsură de precauție, echipajul a mutat întreaga rezervă de tonită pe o movilă aflată la câteva sute de metri distanță. „Nu prea ne mai convenea să le ținem la bord”, scrie Amundsen. Nimeni nu considera înțelept să adauge la toate greutățile cu care se luptau deja și omniprezenta posibilitate de a sări brusc în aer.

Ca pregătire a plecării la cea mai mică ocazie, puținii membri ai echipajului încă în puteri au demontat hangarul ridicat la mijlocul punții. *Belgica* era însă

departe de a fi gata: echipamentele erau încă împrăștiate pe banchiză, velele erau strânse, motorul era rece și țevile lui erau colonizate de șobolani, cala era vraiște și majoritatea oamenilor erau grav bolnavi.

La fel de problematică era direcția în care se va îndrepta *Belgica* dacă într-adevăr se elibera. La 24 și 26 octombrie, cam pe când aflase că era grav bolnav de scorbut, de Gerlache i-a scris lui Lecointe două scrisori năucitoare, care dădeau peste cap planul stabilit de comun acord. Deși comandantul nu afirmă asta în mod explicit, misivele lui dau clar de înțeles că era prea suferind ca să mai ia în considerare un al treilea an la bordul *Belgicăi.* Acum voia să debarce imediat ce vasul ajungea în America de Sud, să-l scoată din uz și să se întoarcă în Europa. Nu vedea niciun câștig în a-i transporta pe Lecointe, Cook și Amundsen la Capul Gauss și a aștepta cât ei își adjudecau gloria pe care și-o rezervase pentru sine. Dacă voiau să caute polul magnetic, le propunea acum să plece singuri din Europa spre Ținutul Victoria, în ianuarie 1900, și să facă tabără de iarnă acolo. Le sugera, în mod inexplicabil, să se oprească întâi la New York ca să cumpere o mică goeletă. Puteau angaja un echipaj în America să ducă vasul la Melbourne și apoi la Capul Gauss. Ca să-i ajute cu plata goeletei și a echipajului, se oferea să-1 pună pe Lecointe în legătură cu un ziar australian cu care și el ținuse legătura. Poate unul căruia plănuise să-i vândă povestea expediției, pe vremea când încă se aștepta să o conducă.

De data aceasta, căpitanul i-a răspuns cu o exasperare nemascată, vecină cu insolența. Răzgândirea comandantului, oricât de justificată ar fi

fost de gravitatea stării lui, i se părea curată abandonare a datoriei. „în ce mă privește, nu pot subscrie la planul propus de dumneata”, îi scria el într-o lungă scrisoare datată 26 octombrie, lipsită în mare măsură de limbajul politicos care orna de regulă corespondența dintre cei doi bărbați. Lecointe pare să fi dedus că scorbutul, depresia și oboseala erodaseră voința comandantului și-i întunecaseră judecata. Scrisoarea era o tentativă de a-1 scutura puțin, ca să-și vină în fire. Căpitanul ia una câte una sugestiile lui, demonstrându-le

absurditatea, și-și încheie scrisoarea pe un ton glacial: „Nu vă pot accepta propunerile [...] întrucât în contractul semnat de ofițeri, vă exprimați de bunăvoie disponibilitatea de a participa la călătoria spre Marea Ross și de a comanda vasul care ne va duce la Capul Gauss”. După ce refuzase să modifice acordul așa cum îi solicitase de Gerlache, Lecointe îi scotea acum ochii cu el.

în zilele neobișnuit de calde din prima parte a lunii octombrie, chiar când banchiza se crăpa pretutindeni în jur, sloiul de trei kilometri lățime care ținea prizonieră *Belgica* se încăpățâna să rămână intact. Portița de scăpare s-a închis în a doua jumătate a lunii, când temperaturile au scăzut din nou, canalele proaspăt formate au înghețat la loc și s-a pornit să ningă. A nins o săptămână, apoi două săptămâni, apoi trei.

Până la urmă, a nins 25 de zile consecutiv. Din gabie nu se vedea decât o albeață neîntinată, care se întindea de la orizont până la piciorul arborelui mare, imediat dedesubt. Troienele au înmormântat puntea sub doi metri de zăpadă, povârnindu-se de la parapeți până la

banchiză și formând o creastă care se ridicase deasupra punții pupa. Cook scrie că: „Doar catargele se mai văd”.

Belgica se pregătise să navigheze iarăși înainte de jumătatea lui noiembrie, dar la sosirea termenului, vasul dispăruse în banchiză, catargele lui și vergile ițindu-se din zăpadă precum crucile de pe trei morminte. „Dacă asta continuă, zăpada îl va înghiți cu totul”, nota Arctowski în jurnal.

Capitolul 15

Beznă sub soare

Târziu în seara de 16 noiembrie, soarele în amurg a atins ușor orizontul înainte să urce din nou pe cer, unde avea să rămână vreme de peste două luni - după o noapte fără sfârșit, *Belgica* intra acum într-o zi fără sfârșit. Ocazia ar fi fost marcată de un impresionant spectacol dacă un nor persistent nu i-ar fi împiedicat pe membrii expediției să-i fie martori. în loc, o veșnică lumină cenușie scotea în relief monotonia ucigătoare a vieții pe banchiză.

„Ar putea oare să existe o regiune mai melancolică, mai înnebunitoare sau mai lipsită de speranță?”, se întreba doctorul. „Furtuni, vijelii și vânturi neîntrerupte, asurzitoare, amestecate cu zăpadă, sunt soarta noastră de zi cu zi [...] Cerul este mereu înnorat și murdar, aerul este mereu umed, rece și agitat, iar în astfel de condiții, mintea omului dezvoltă o atitudine asemănătoare”.

Vremea infectă, spațiile sufocante, boala omniprezentă, colcăitul șobolanilor și perspectiva tot mai îndepărtată a izbăvirii erau condiții ideale pentru ca nefericirea să fermenteze și să se transforme în ostilitate. Cam în această perioadă, Somers i-a scris lui

de Gerlache plângându-se de abuzurile suferite din partea mai tinerilor colocatari din teugă, în special din partea asistentului său, Max Van Rysselberghe: „M-am abținut totdeauna de la a comite acte de violență, însă mereu mă tem că

într-o bună zi voi ajunge la capătul răbdării și, într-o explozie de mânie, aș putea să nu mă mai stăpânesc”.

între timp, opoziția fățișă la adresa lui de Gerlache a depășit granițele Ordinului Pinguinului. Arctowski, căposul meteorolog polonez, l-a acuzat pe comandant că-i subminează poziția. La 13 noiembrie, în urma unei ședințe generale pentru stabilirea alocării specimenelor și observațiilor științifice ale expediției, Arctowski a ridicat obiecții față de ordinul ca toate datele meteorologice să fie înmânate comandantului pentru a fi transferate în jurnalul de bord și ulterior predate serviciului de meteorologie al Belgiei, așa cum se stabilise cu Societatea Regală de Geografie. Insinuând că nu are încredere în asigurările comandantului că guvernul belgian îi va permite accesul la propriiile date, Arctowski a refuzat să-i predea carnetele. Cum nu avea diplomă, observațiile făcute în cursul expediției și analiza lor se numărau printre puținele realizări concrete cu care se putea mândri.

în următoarele câteva săptămâni, o puzderie de scrisori tot mai ostile au circulat între cabina lui de Gerlache și laboratorul lui Arctowski (este de-a dreptul remarcabil că niște oameni care locuiau în spații foarte restrânse comunicau atât de des în scris cu comandantul, procedând așa în parte pentru a consemna discuțiile în contradictoriu, în parte și fiindcă de Gerlache ajunsese atât de retras de la instalarea

bolii). Cu fiece răspuns, cercetătorul era tot mai scos din țâțâni și tot mai răzvrătit. Expediția, pretindea el, fusese din capul locului slab concepută și organizată și, asemenea conducătorului ei, înclinată mai mult spre aventură decât spre știință riguroasă. „Obiectivele pe care le urmărim [sunt] din nenorocire prea diferite”, scria polonezul, adăugând că, în tot cazul, de Gerlache nu ar fi capabil să înțeleagă datele. La pretențiile în opinia lui tiranice ale comandantului, Arctowski a replicat: „Voi căuta să mă exclud de sub comanda [dumneavoastră] de îndată ce voi avea ocazia”.

In ultima sa replică, un de Gerlache defensiv i-a reamintit lui Arctowski că, „deși simplu marinar fără pretenții științifice”, el fusese acela care de la bun început insistase ca expediția să aibă caracter științific, dar calmul imperturbabil al comandantului se spulberase. Ciorna scrisorii vădește o mână nesigură. Cuvintele potrivite, care de regulă curgeau cu atâta ușurință din vârful peniței lui, acum nu-i mai veneau. Se îndoia de sine și făcea greșeli, strecurând în text nenumărate corecturi și tăind febril pasaje întregi.

Dar în momentul acela, Arctowski îl îngrijora pe comandant mai puțin decât un nou și de departe mai periculos dușman, pe care și-l făcuse cu prilejul aceleiași ședințe. în cursul reuniunii, Amundsen descoperise dovada a ceea ce el considera o trădare de neiertat. Ofițerii, în discuțiile despre viitoarele obligații ale expediției, au consultat contractul semnat de comandant și de căpitan cu Societatea Regală Belgiană de Geografie. Lui Amundsen nu i se mai arătase niciodată până atunci documentul, iar când a citit articolul cinci, norvegianul a înțeles și de ce:

în eventualitatea în care, de-a lungul expediției, eu nu voi mai fi comandantul vasului și dacă dl. Lecointe este în incapacitatea de a prelua comanda, atunci voi decide cine mă va înlocui. Succesorul meu va fi ales dintre ofițerii belgieni sau dintre membrii personalului științific, dacă nu cumva este absolut necesar să ne abatem de la această regulă. în această din urmă eventualitate, comanda poate fi trecută unui navigator străin.
Bruxelles, 19 martie 1897'
[Semnat] Adrien de Gerlache

[1] De Gerlache a susținut că documentul fusese postdatat și că el și Lecointe îl semnaseră de fapt la 12 august (n. a.).

Amundsen era prea năucit ca să vorbească. Simțea mânia clocotindu-i în vine. Potrivit tradiției maritime și ierarhiei oficiale de pe *Belgica,* el, ca secund, era perfect îndreptățit să preia comanda vasului în cazul decesului conducătorilor lui. Dată fiind posibilitatea netă a unei atari situații - atât de Gerlache, cât și Lecointe aveau curând să-și scrie testamentele -, problema succesiunii era mai mult decât teoretică. Totuși, prevederea ca la comanda expediției să vină un belgian, cu excepția situației în care „este absolut necesar să ne abatem de la regulă”, însemna că Amundsen urma să fie „sărit” în favoarea unui subordonat belgian. Cum Danco murise, comanda avea să-i revină ofițerului II, Jules Melaerts, detestatul fost coleg de cabină, care se autoexilase în teugă. Era suprema umiliță. Documentul fusese contrasemnat de toți ofițerii și oamenii de știință în afară de Cook (care se alăturase expediției în ultimul moment). Amundsen

era convins că-i fusese ascuns înadins.

După ședință, norvegianul l-a luat de o parte pe Lecointe și i-a cerut socoteală prietenului său. *De ce se făcuse înțelegerea aceasta?* Neprimind de la căpitan un răspuns satisfăcător, Amundsen i s-a adresat direct comandantului, pe care l-a informat că nu ar fi luat *„niciodată* parte la această expediție dacă mi s-ar fi arătat contractul în Belgia”.

Furia norvegianului a continuat să clocotească de-a lungul întregii zile. Când s-a răspândit vestea nemulțumirii lui, ceilalți ofițeri i-au luat partea. Cook a declarat că „Societatea de Geografie trăsese o linie între belgienii cinstiți și străinii necinstiți”. Racoviță a fost de acord cu el. Până și Lecointe a recunoscut justețea observației doctorului.

în dimineața următoare, Amundsen a cerut să-i vorbească lui de Gerlache. Intimidat de mânia secundului său, comandantul l-a rugat ca în răstimp de două zile să se gândească bine la ceea ce avea de spus. Când răgazul acesta s-a scurs,

Amundsen a intrat în cabina comandantului și i-a spus verde în față că, spre deosebire de Arctowski, nu avea intenția să aștepte până va putea părăsi vasul, ca să-și înainteze demisia.

— Domnule comandant, doresc să vă expun clar și în puține cuvinte planurile mele. De când am aflat despre contractul dintre domnia voastră și Societatea de Geografie, consider că postul meu pe acest vas nu mai există. Pentru mine, aceasta nu mai este o expediție antarctică belgiană, *Belgica* este o navă oarecare, înțepenită în gheață. Este de datoria mea să ajut mâna de oameni de la bord. Din acest considerent, domnule comandant, îmi voi continua munca de parcă nimic nu s-

ar fi întâmplat, îmi voi face datoria de om.

De Gerlache a rămas înmărmurit. Nu era tocmai sigur ce insinua Amundsen, dacă intenționa să respecte ordinele, sau nu. Cert era însă că secundul reprezenta acum o gravă amenințare la adresa autorității lui. Negăsindu-și nici de această dată cuvintele, i-a spus norvegianului că, atâta vreme cât erau prinși în ghețuri, nu vedea nicio cale de a rezolva disputa.

Amundsen i-a dat dreptate. Soarta *Belgicăi* făcea însă ieșirea dificilă și penibilă. Nu i se oferea satisfacția de a trânti ușa cabinei și a părăsi vasul pentru totdeauna. Soarta lor era legată până la final. La micul-dejun de a doua zi avea să stea la aceeași masă, față în față cu comandantul, deși, în urma demisiei, nu mai avea ce căuta în careul ofițerilor.

Cook l-a sfătuit să-și aștearnă nemulțumirile pe hârtie. Secundul a făcut întocmai, într-o lungă scrisoare în norvegiană, pe care i-a înmânat-o lui de Gerlache la 19 noiembrie: „Domnule comandant, dacă vă este cunoscut faptul că documentul a fost trimis [...] tuturor, mai puțin mie, atunci confirmați suplimentar conținutul lui. Adică, faptul că funcția mea nu înseamnă nimic pentru dumneavoastră. Am venit la domnia voastră ca voluntar, să contribui la un proiect în beneficiul general. Nu este o chestiune de bani, ci una de onoare.

Dumneavoastră, însă, ați încălcat această onoare, lipsindu-mă de drepturile mele”.

Imediat după ce a citit, la biroul de lucru, scrisoarea secundului, de Gerlache a scos o coală cu antetul oficial al expediției, și-a muiat tocul în cerneală și l-a ținut deasupra foii de hârtie, chibzuindu-și răspunsul. Deja purta o corespondență înverșunată cu căpitanul și cu unul dintre savanții expediției. Pe de altă parte, dacă

susținea valabilitatea contractului, alimenta mânia unui tânăr ofițer cu un fizic intimidant, care avea în doctor un aliat de nădejde, care legase o strânsă prietenie cu căpitanul și beneficia de loialitatea membrilor norvegieni ai echipajului. Deși comandantul nu credea că lui Amundsen îi stă în fire să se răzvrătească, nu excludea posibilitatea aceasta. Pe de altă parte, dacă ar fi încălcat contractul pentru a-i îngădui unui străin să preia comanda expediției, așa cum cerea imperios ofițerul lui norvegian, și-ar fi trădat sponsorii și susținătorii de acasă, cărora până acum le arătase supremă loialitate.

De Gerlache se temuse dintotdeauna de judecata sponsorilor și a presei, însă chinurile îndurate de *Belgica* îi clarificaseră prioritățile. Gheața îi răpise deja vasul și sănătatea. Lipsit și de sprijinul echipajului, nu i-ar mai fi rămas nimic. Cu neputință să nu fi știut în sinea lui că Amundsen era moștenitorul de drept al timonei. Era evident pentru toți cei de la bord că norvegianul avea calitățile unui explorator polar ieșit din comun, de seama unora ca Ross și Nansen, și chiar a imaginarului căpitan Nemo, genul de erou în care tânărul de Gerlache sperase într-o bună zi să se transforme. Ideea că Melaerts avea vreodată să comande *Belgica* în locul lui Amundsen îl făcuse, cu siguranță, să tresară speriat, deoarece, într-un astfel de caz, era foarte probabil să li se piardă tuturor urma pentru totdeauna. într-un final, de Gerlache a hotărât că orice concesii va fi făcut Societății Regale de

Geografie în numele naționalismului treceau pe locul al doilea față de concesiile datorate expediției. *Belgica* era acum patria lui. îl va împăca pe Amundsen. De protestele exploratorilor de duminică ai Belgiei putea să

se ocupe la întoarcere. De fapt, n-ar mai fi fost obligat s-o facă - dacă ajungeau vreodată să afle de amendamentul tacit la articolul cinci, ar fi însemnat că el era deja mort.

Și-a început scrisoarea către Amundsen dând vina pe Societatea Regală Belgiană de Geografie. „Nu eu am propus întocmirea contractului în chestiune”, și a subliniat propoziția. A pretins că nu avusese cunoștință de faptul că instituția nu-i înaintase și ofițerului secund o copie a documentului, și l-a asigurat că Melaerts nu va trece niciodată înaintea lui în ierarhie: „Nu mi-a trecut o clipă prin minte că ofițerul II, în eventualitatea că ar fi belgian, va lua comanda expediției înaintea ofițerului secund, și nu încape niciun fel de îndoială că o astfel de împrejurare se numără printre acelea socotite de autorii contractului ca «necesitate absolută»”.

De Gerlache își încheia ciorna cu următoarea frază: „Unica satisfacție pe care v-o pot oferi, domnule Amundsen, este să vă acord...” Aici s-a oprit, chibzuind cum s-o sfârșească. Apoi a șters-o cu totul. Și-a dat seama că nu mai avea nimic de dat. Răul fusese deja făcut.

La 20 noiembrie, o zi după ce Amundsen își trimisese scrisoarea de demisie, în peretele vasului a apărut o fisură. O contracție bruscă a banchizei către începutul lunii săltase prova pe gheață și trântise pupa în apă - *Belgica* se înclina acum și mai primejdios înapoi și la tribord. Pe măsură ce continua să ningă abundent, uriașa greutate a zăpezii înfunda vasul și mai adânc în stratul de gheață, până ce marea a ajuns să-i atingă ușor parapeții. Apa se strecura printre scândurile roase de vreme, se prelingea pe pereții interiori ai calei și se aduna la pupa, nivelul ei crescând în ritm alarmant. A doua zi umpluse

deja santina[105] și se ridicase deasupra punții motorului. *Belgica* se scufunda încet.

Amundsen și-a respectat promisiunea de a continua să-și facă datoria cu obișnuita lui loialitate. Prilejul de a o dovedi nu a întârziat să apară. A pus umărul, alături de ceilalți, la pomparea apei din santină, proces care a durat șase ore, iar în următoarele câteva zile a muncit fără odihnă la dezgroparea vasului de sub câteva tone de zăpadă.

Explorarea polară nu era pentru norvegian o meserie, ci friza vocația cavalerească. Se oferise voluntar și nu ceruse plată, fiindcă gloria trecea înaintea banilor. își cultiva o imagine de viking al epocii moderne și se călăuzea după un cod al onoarei aflat adesea în conflict cu nuanțele și cu compromisurile vieții la latitudini scăzute. Rămânea credincios până la moarte prietenilor apropiați, un grup restrâns din care facea acum parte și Cook, însă rareori uita o jignire. Pe de Gerlache nu-1 va ierta niciodată. înfruntarea comandantului, pe care odinioară îl admirase atât de mult, a fost practic de natură oe- dipiană. Ea a marcat sfârșitul uceniciei lui polare și maturizarea ca lider independent.

în ziua de 27 noiembrie, cerul s-a înseninat în sfârșit și soarele din miez de noapte și-a arătat pentru prima oară fața. De pe punte, Somers s-a apucat să urle o versiune însufleți- toare a imnului belgian. Dușmanul său de moarte din teugă, Van Rysselberghe, i s-a alăturat cu vocea lui melodioasă. Mult-răbdătorul Knudsen a cântat împreună cu ei, iar Johansen și-a scos

105 Spațiu situat la fundul unei nave în care se colectează apa provenită din infiltrații (prin condensare din atmosferă sau prin scurgere de pe punțile inferioare) (n. red.).

acordeonul. Curând, toți membrii expediției erau pe punte, mai puțin de Gerlache. Prea bolnav ca să iasă din cabină, comandantul a dat totuși ordin să se destupe câteva sticle.

Rivalii au fraternizat, braț la braț belgieni și norvegieni, marinari și ofițeri au cocnit paharele, într-atât de mare era puterea soarelui de a uni oamenii. Muzica a răsunat de-a lungul unei nopți cu nimic deosebită de zi. La orele mici și luminoase ale dimineții, Cook și Amundsen au plecat într-o încântătoare excursie pe schiuri și au făcut poze vasului. Restul au rămas să bea, atmosfera de euforie lăsând treptat loc visării mahmure. Unii vorbeau de casă. Somers, unicul familist de la bord și povestitor înnăscut, le-a povestit despre fetița lui. Gândul la ea i-a umplut ochii de lacrimi. Se întreba când o va revedea, dacă îl mai ținea minte, dacă și-l închipuia dispărut pe mare.

Oricât și-o doriseră în lunile de iarnă, lumina neîntreruptă nu i-a afectat mai puțin decât întunericul veșnic. Când ieșea soarele, de pe gheață dispărea orice umbră. Asaltul venea de deasupra și de dedesubt, albul pur al banchizei reflectând razele solare. Chiar și în zilele cu cer acoperit, cei care nu purtau ochelari de protecție se plângeau de oftalmie. Lumina puternică și constantă străbătea pânzele negre cu care ofițerii își acoperiseră hublourile, îi făcea pe oameni să se foiască în paturi și-i obliga să-și înfrunte la lumină cele mai adânci spaime. „Este prea multă lumină, ceea ce duce la nopți nedormite”, scrie Arctowski în jurnal.

însă nu doar lumina îi ținea treji. La fel de exasperant pentru Arctowski era „faptul că am început să discutăm eventualitatea unei a doua iernări, întrucât gheața nu

pare dornică să se despice”. Cu fiece zi în care banchiza rămânea intactă în pofida vânturilor favorabile și a constanței soarelui, eliberarea devenea tot mai puțin probabilă. Membrii expediției ajunseseră, în sfârșit, la vorba doctorului, care de luni întregi îi prevenea că gheața nu ceda și că o a doua iarnă pe banchiză se va dovedi fatală pentru mulți. Revelația aceasta, venită pe fundalul unei boli de neeradicat și a unei crize latente de putere, avea potențialul să împingă în prăpastie niște oameni deja instabili.

Cook crezuse că întoarcerea soarelui va îndepărta „simpto- mele mintale” care bântuiseră echipajul în lunile de iarnă. Se înșelase. La câțiva, ele se agravaseră. „Mai toți suferă într-o oarecare măsură de insomnie, iar cazurile anterioare de alienare mintală prezintă acum noi semne de tulburare”.

Deși nu pomenește niciun nume, doctorul îl are în vedere pe norvegianul Tollefsen. Șeful de echipaj se număra printre cei mai experimentați și mai de încredere marinari de la bord, întrucât muncise în regiunea arctică, era obișnuit cu frigul și cu întunericul, și-și făcuse mereu datoria cu îndemânare, inteligență și zel. Amundsen ținea în mod deosebit la șeful de echipaj, dar în ziua de 28 noiembrie, secundul recunoștea în jurnal că acesta „a prezentat astăzi niște simptome foarte ciudate, care indică nebunie”. Tollefsen îl întrebase în seara aceea dacă se află cu adevărat pe *Belgica.* Când Amundsen i-a răspuns că da, șeful de echipaj a părut foarte nedumerit și a spus că nu-și amintește să se fi îmbarcat pe vas.

Comportamentul paranoic al lui Tollefsen începuse să-i neliniștească pe tovarășii lui de echipaj la începutul lunii. Ochii lui bulbucați se întorceau scurt la orice

scârțâit al lemnăriei vasului, la orice pocnet al gheții. Avea dureri de cap înfiorătoare și se ținea mereu de maxilarul bărbos, de parcă se pregătea sufletește pentru un dezastru iminent. Ajunsese atât de bănuitor, încât se retrăgea în colțurile întunecate ale vasului, așa cum făcuse și pisica Nansen înainte să moară. Noaptea, evita teuga și dormea în cala friguroasă, printre șobolani, fără așternuturi sau îmbrăcăminte călduroasă. „Sufletul lui este muncit de mania grandorii și de spaime absurde”, observa Lecointe. „Ciudat mister: cuvântul «chose» [în franceză „lucru”] îl înfurie. Cum nu vorbește franțuzește, își închipuie că «chose» înseamnă *a ucide* și că colegii lui și-au dat reciproc semnalul să-1 execute”.

Un om înfricoșat este un om periculos. Tollefsen trebuia supravegheat permanent, ca să nu-i atace el întâi pe aceia pe

care-i bănuia că vor să-i facă rău. Prietenul lui, Jan Van Mirlo, încă afectat de episodul isteric, s-a oferit voluntar să-i fie paznic. Belgianul a remarcat că Tollefsen începuse să se poarte bizar după moartea lui Danco, în iunie. „A devenit timid”, își amintea el, „și scria încontinuu scrisori preaiubitei lui «Agnes», în care povestea cât de nefericit este aici, pe gheață, și că tovarășii de echipaj îl persecută”. Din spusele lui Van Mirlo, șeful de echipaj așeza scrisorile acestea într-o mică movilă de gheață care semăna cu o cutie poștală. „Ca să-i facem plăcere, mergeam și ridicam scrisorile și-i spuneam că sunt în drum spre Agnes”[106].

Sănătatea mintală a șefului de echipaj s-a deteriorat

106 Avem motive să ne îndoim de precizia memoriei lui Van Mirlo, întrucât pe logodnica lui Tollefsen nu o chema Agnes, ci Alette (n. a.).

grav în cursul lunii noiembrie. Scrie Lecointe: „Nu vorbește, ochii lui par goi și singura muncă pe care i-o încredințăm este curățarea pieilor de focă. Nici atunci nu prea are spor: după 10 minute, bate darabana în piele cu cuțitul și privește cu un aer nedumerit în direcția crestelor din depărtare”. De câte ori se apropia cineva de el, Tollefsen se cutremura și instinctiv își pleca fruntea, „parcă spre a primi lovitura de grație”.

în splendida după-amiază a zilei de 12 decembrie, Cook și Amundsen au pornit într-o lungă excursie cu schiurile. Destinația era același masiv aisberg tabular care fusese ținta excursiei de la începutul lui august (datorită mișcărilor constante ale banchizei, ajunsese mai aproape de vas). Cei doi n-au ajuns prea departe, când au dat peste șeful de echipaj, hălăduind pe gheață „ca un suflet rătăcit”. Gândindu-se că nu-i strica puțină mișcare, l-au invitat să vină cu ei.

La ora 16.00, când au plecat, nu era urmă de nor pe cer. Deoarece aisbergul părea a fi la mai puțin de trei ore de schiat pe o întindere de gheață plată și solidă, nu s-au mai ostenit să ia cu ei mâncare ori apă. La început, schiurile lunecau lin

pe zăpada muiată de soare. înaintând cu ușurință, Tollefsen se simțea bine pentru prima dată de săptămâni întregi.

Pe drum, le-a ieșit în cale o focă Weddell mare și curioasă. Fără a se gândi prea mult, doctorul a tras revolverul și a îm- pușcat-o în cap de la mică distanță. în caz că excursia dura mai mult decât prevăzuseră, considera că era prudent să ucidă animalul și să-l lase în urmă, ca rezervă alimentară de urgență. Pe Tollefsen, vederea armei și sângele rece cu care doctorul omorâse foca l-au înspăimântat și i-au întărit convingerea că a

fost atras departe de *Belgica* spre a fi ucis. Plăcuta ieșire s-a încărcat brusc cu o tensiune palpabilă.

La poalele ghețarului, Cook, Amundsen și Tollefsen și-au scos schiurile, le-au așezat pe umăr și au urcat fără greutate în vârf. Sub razele directe ale soarelui, le era, cum spune Amundsen, „minunat de cald”. Scrutând cu privirea banchiza, au zărit în depărtare un punctuleț negru - *Belgica.* Pe când doctorul făcea fotografii, a început să bată un vânt rece. Amundsen a aruncat o privire spre nord, în direcția soarelui. în acea perioadă a anului, astrul trasa cercuri strânse pe boltă, ca pe cadranul unui ceas. După poziția lui, Amundsen a dedus că era în jur de 10 noaptea. Excursioniștii pierduseră noțiunea timpului și, din senin, li s-a făcut cumplit de foame și de sete. Din vârful ghețarului vedeau cum vântul începuse deja să schimbe forma banchizei. între sloiuri se deschideau canale, născând vălătuci izolați de ceață umedă de la apa de mare care se evapora. Era vremea de plecare, altfel riscau să nu mai găsească drumul înapoi. Au coborât în grabă și și-au legat schiurile.

După vreo 10 minute, cei trei au fost învăluiți de o ceață deasă. *Belgica* s-a făcut nevăzută. Ca să găsească drumul înapoi la ea, trebuiau să se țină după urmele propriilor schiuri. Curând însă, dârele acelea i-au dus direct în mare. în orele scurse de când trecuseră pe acolo, zona se transformase radical, sloiurile desprinzându-se și rearanjându-se. Secundul a

scos o busolă de buzunar și i-a condus pe ceilalți în ceea ce presupunea a fi direcția vasului, neuitând o secundă cât de inconstante se puteau dovedi indicațiile busolei la aceste latitudini.

Cook și Amundsen au refuzat să se piardă cu firea,

deoarece mai trecuseră prin astfel de situații la prima tentativă făcută de Ordinul Pinguinului de a ajunge la aisberg. Nu același lucru se putea spune și despre însoțitorul lor. în timp ce schiau, doctorul și secundul se mai întorceau din când în când să arunce un ochi la Tollefsen. Șeful de echipaj era vizibil terorizat, cu fălcile mai încleștate ca niciodată.

Cei trei și-au continuat drumul și în primele ore ale zilei următoare, fără vreun semn că s-ar apropia de vas. Erau tot mai slăbiți de sete și de foame. Dintr-odată, Amundsen a zărit paralel cu ei dâre lăsate de alte schiuri.

— Iată și urmele noastre! a strigat ușurat.

— Uite și foca! a exclamat doctorul, arătând spre animalul pe care-1 împușcase la începutul călătoriei.

Amundsen s-a lăsat fără ezitare în genunchi, a despicat animalul cu cuțitul, s-a întins lângă carcasă și, lipindu-și gura de tăietură, a supt sânge cald din rană. Cu toate că foca murise de câteva ore bune și zăcuse pe gheață, stratul ei gros de grăsime împiedicase răcirea măruntaielor. Odată ce a băut pe săturate, norvegianul i-a lăsat locul doctorului, care a îngăduit lichidului cu gust metalic să i se scurgă pe gâtlejul pârjolit de sete. Cu barba picurând de sânge, Cook s-a întors spre Tollefsen. Șeful de echipaj, înspăimântat, cu ochii țâșnind de la cuțit la însângerați! lui camarazi, a spus că mai bine moare de foame decât să ia parte la hidosul ospăț.

încă hămesiți, Cook și Amundsen au tăiat felii de carne pe care le-au înfulecat crude și pe care secundul le-a decretat a fi „delicioase”. Tollefsen a privit apoi incredul la compatriotul lui, cum taie capul animalului spre a-1 păstra ca trofeu. Era fără îndoială convins că nebuni erau *ei.*

Abia la ora 04.00 s-a închis gheața și a apărut un drum liber către vas. Considerând că era șansa lui să evadeze, Tollefsen a țâșnit disperat, schiind așa de repede, că doctorul și Amundsen abia s-au putut ține după el. Când au ajuns tustrei la *Belgica,* șeful de echipaj părea a fi la un pas de leșin. Ca să-l readucă în simțiri, Cook i-a cerut lui Amundsen să-i dea omului un păhărel de coniac, pe care Tollefsen l-a dat peste cap. Amundsen i-a ordonat apoi să se ducă la culcare și a promis să-i aducă o ciocolată caldă. Cât așteptau cei doi ca să clocotească apa, Tollefsen a dat năvală în bucătărie, cu chipul schimonosit de groază.

— Ce mi-ați dat? le-a strigat el. Mi-e atât de rău, încât cred c-o să mor!

N-au apucat să-i răspundă. Șeful de echipaj a ieșit în goană și a traversat cu greu puntea înzăpezită, în direcția dunetei. S-a furișat de-a lungul coridorului cufundat în tăcere și, ajungând la cabina lui Lecointe, a deschis ușa, s-a apropiat de pat și a întins o mână către silueta adormită. Căpitanul a sărit din somn și a tresărit la vederea marinarului nebun, învăluit în umbră.

— *Cook și Amundsen au încercat să mă otrăvească!* delira Tollefsen.

A fost nevoie de câteva minute pentru ca bătăile inimii căpitanului să încetinească. Calmându-se în sfârșit, Lecointe i-a spus lui Tollefsen să nu se miște de acolo, iar el s-a dus în bucătărie ca să afle de la doctor și de la secund ce se petrecuse. Șeful de echipaj a rămas în cabină, ghemuit într-un cotlon. Lecointe a revenit în scurtă vreme cu o bucată de pâine cu unt pe care Tollefsen a consimțit s-o mănânce, și a căutat să-l liniștească pe norvegian că nu avea motive de îngrijorare. Acesta s-a întors în cușeta lui.

Dar, pregătindu-se să părăsească bucătăria, Cook și Amundsen s-au răsucit și au dat de Tollefsen, nemișcat,

numai în izmene și cu privirea în gol. „Părea foarte confuz”, scrie Amundsen.

Cu timpul, starea șefului de echipaj n-a făcut decât să se înrăutățească, spre marea părere de rău a celorlalți. Iată ce remarca mai târziu Arctowski, în jurnal: „Era un om puternic, care petrecuse mulți ani pe mare și nu crezuse că n-ar fi în stare să îndure prizonieratul ghețurilor. Sunt de părere că au fost multe cazuri de nebunie în expedițiile polare, dar au fost ascunse cu mare grijă”.

Cook atribuia nebunia polară unei combinații de frică, incertitudine, monotonie, îngrădirea libertății și izolare extremă. Toate aceste senzații s-au amplificat după 21 decembrie, ziua solstițiului de vară. Chiar aflat în culmea puterii lui, soarele nu a reușit să spargă banchiza. Acum, i-a avertizat doctorul, va începe „să lunece pe povârnișul iernii”. Izolați la bordul unui vas în nemișcare, la cheremul presiunilor gheții, înțepeniți bine într-un sloi indestructibil, doar unul din multele milioane de sloiuri care alcătuiau un cordon alb aparent fără sfârșit în jurul unui continent sterp de la capătul pământului, membrii Expediției „Belgica” nu prea mai aveau la ce nădăjdui.

Capitolul 16

Om contra gheață

Al doilea Crăciun la bord a fost o sărbătoare macabră. Boala, chinurile sufletești și dușmănia bântuiau *Belgica* de la un capăt la celălalt. Orice încercare de distracție părea forțată, o panto- mimă vlăguită a unor zile mai senine. Uitate erau acum jocu- rile zgomotoase de whist, bufoneria deșănțată a concursului de frumusețe, emoțiile tari ale descoperirilor. La cină, oamenii ședeau mohorâți în jurul mesei din careu, mâncându-și rulada de vițel și sorbind din coniac. „Ne-am epuizat de mult orice urmă de entuziasm social și nu reușim să scoatem la iveală nimic nou care să resusciteze veselia cuvenită mesei noastre de Crăciun. [...] îndoiala privind viitorul era zugrăvită pe toate chipurile”, scria Cook.

Din această sumbră perspectivă, semnificativele mișcări ale gheții petrecute în săptămâna anterioară păreau o glumă crudă. Din gabie se zăreau noi canale cu apă liberă brăzdând banchiza. La câteva sute de metri de vas apăruse o deschizătură. Cu toate acestea, sloiul de aproape trei kilometri lățime care ținea prizonieră *Belgica* rămânea intact, aparent incasa- bil. în Ajunul Crăciunului, Arctowski forase într-o creastă de presiune care se întindea de-a latul sloiului și descoperise că formațiunea avea o grosime de peste opt metri. Gheața care se acumulase în jurul *Belgicăi* era și

ea groasă de câțiva metri, deci era exclus să se rupă vreodată de bună voie. Niciunde grosimea

sloiului nu era mai mică de un metru. Perspectiva unei noi ierni în închisoarea ghețurilor devenea din zi în zi mai certă.

Pe lângă toate aceste griji, oamenii o aveau și pe aceea a nebunului care bântuia printre ei. Scrie de Gerlache în jurnalul său de bord: „Starea sănătății mintale a lui Tollefsen se înrăutățește. Omul acesta suferă de mania persecuției. Doarme puțin și, văzând în jur numai dușmani, fuge de tovărășia celorlalți”. într-un rând, după o zi întreagă de căutări panicate pe banchiză, colegii de echipaj l-au găsit ghemuit după o movilă înaltă. Deși le inspira milă, starea șefului de echipaj norvegian era și o sursă constantă de groază: groază pe unde s-ar fi putut ascunde și ce ar putea face, groază de cine i-ar putea urma pe panta nebuniei.

Puțini aveau starea de spirit necesară întâmpinării Noului An. La 31 decembrie, cu puțin înainte de miezul nopții, *Belgica* era cufundată într-o tăcere care dădea fiori. De Gerlache, încă suferind de dureri atroce, s-a retras devreme în cabina lui, după o ceașcă de cacao. Unii s-au întins în cușete, alții ședeau triști în teugă. Racoviță și Lecointe s-au dus la culcare în jurul orei 11. Cook s-a retras în colțul lui, iar Arctowski, așezat la masa de lucru din laboratorul scăldat din belșug în razele soarelui, se uita peste notițe mai vechi.

Din senin, ușa laboratorului a sărit în lături. în pragul ei stătea Amundsen, fluturând o sticlă de coniac păstrată anume pentru ocazii speciale. Cum aceasta putea foarte bine să fie și ultima ocazie specială la bordul navei, cei doi au destupat sticla și și-au turnat câte un deget de băutură, să se mai înveselească. Peste

câteva minute, în laborator și-a făcut apariția și căpitanul, plângându-se că nu poate ațipi. Aici a dat peste o neașteptată atmosferă de veselie. Nu a trecut mult și la petrecere a sosit și doctorul. Noaptea deprimantă s-a transformat în sărbătoare. Amundsen i-a poftit apoi și pe marinari să-1 ajute la golirea sticlei. Odată săvârșită lucrarea, petrecăreții s-au mutat în teugă.

Lecointe a scos din cambuză șuncă, brânză, pesmeți și câteva sticle de vin. Johansen și-a scos acordeonul. La miezul nopții, un val de autentică veselie măturase întregul vas, primul după vreme îndelungată. „Echipajul ne-a întâmpinat cu cântece și muzică și apoi ne-a istorisit povești care nouă ne erau necunoscute, dar care în teugă se auziseră de sute de ori. La rândul nostru am ținut oarece cuvântări și am povestit puțin”, scrie doctorul. în noaptea aceea, pe *Belgica* s-a făcut atât de cald, încât oamenii mai c-au uitat de închisoarea ghețurilor.

Ofițerii au părăsit teuga la 01.30 și au traversat împleti- cindu-se puntea, spre cabinele lor. Afară erau -22°C și bătea un vânt mușcător, dar băutura îi ferea pe oameni de ger. în starea aceea euforică, au găsit împrejurimile *Belgicăi* de-a dreptul magnifice. „Gheața întreagă era o masă de albastru tremurător”, scria Cook. La nord se zărea o lună de un alb pal. La sud era soarele, cufundat mai adânc decât cu o zi înainte, dar mai sus decât avea să fie în ziua următoare. Urma să apună abia către sfârșitul lunii ianuarie, iar după aceea, avea să se reinstaleze noaptea.

Singura dorință pe care și-au pus-o membrii expediției de Anul Nou a fost să se rupă sloiul de gheață. Căldura soarelui verii se dovedea insuficientă - ce se topea la amiază, până dimineață îngheța la loc.

Presupunerea fusese că, deoarece o furtună violentă îngăduise vasului să pătrundă adânc în banchiză, numai o furtună deopotrivă de puternică îi va permite să iasă. în consecință, cei mai mulți și-au încredințat soarta vânturilor antarctice.

Totuși, era din ce în ce mai evident că nici măcar ele nu vor fi de ajuns. Din februarie, de când intrase în banchiză, *Belgica* se deplasase peste 1 300 de mile marine[107]. însă mânată de vânturi schimbătoare și de curenți, banchiza o făcuse să se învârtă

în cerc[108]. în ajun de Anul Nou, Lecointe fixase poziția *Belgicăi* la 70°03’ latitudine sudică și 85° 10’ longitudine vestică, aproximativ locul unde, în februarie anterior, de Gerlache hotărâse să intre în banchiză. După aproape un an, la aceleași coordonate gheața se întindea cât vedeau cu ochii. Marginile ei ar fi putut fi imediat dincolo de orizont sau tot atât de bine la câteva sute de kilometri spre nord. Sloiul ai cărui prizonieri erau părea acum mult mai gros și mai solid decât gheața prin care-și forțaseră intrarea în banchiză, în martie anterior.

„Mi se pare extrem de improbabil că vom ieși de aici la fel cum am intrat”, scria Amundsen. Lecointe și de Gerlache păreau să-i dea dreptate. Lipsiți de siguranța

---

107 Aproximativ 2 400 de kilometri (n. tr.).

108 Trasat pe o hartă, itinerariul arată ca o încurcătură de noduri, care se întoarce pe propriile urme și nu relevă nicio constantă anume în mișcările banchizei. Nava ajunsese întâi până la 71°36' latitudine sudică (31 mai), apoi până la 92°22' longitudine vestică (25 aprilie), după care până la 80°28' longitudine vestică (22 octombrie), pentru a se deplasa ulterior spre nord, până la 69°38' latitudine sudică (29 octombrie) (n. a.).

furnizată de tonită, se vedeau siliți să facă un plan de supraviețuire în viitoarea iarnă.

Capitularea nu intra însă în opțiunile doctorului, care acum credea mai mult ca oricând că o nouă iarnă pe banchiză va avea urmări catastrofale. în zilele anterioare, făcuse în minte apelul nominal al echipajului și identificase cel puțin patru oameni care aveau să moară pe loc și mai mulți aflați în grav pericol. Dintre supraviețuitori, mulți își vor pierde, cu siguranță, mințile. în cazul în care colegii ofițeri nu înțelegeau că se impunea ieșirea din ghețuri înainte de sfârșitul verii sau nu credeau evadarea posibilă, doctorul se simțea obligat de jurământul lui Hipocrate să-i convingă.

La ședința de careu din 4 ianuarie, Cook s-a înfuriat, lucru care i-a șocat pe ceilalți ofițeri. Cu toate firile vulcanice de la bord, nimeni nu-1 văzuse vreodată pe doctor pierzându-și-o pe a lui. A insistat că este absolut necesar să iasă din banchiză. A

cerut ca toate activitățile științifice să înceteze până la alcătuirea unei strategii în acest sens. Suprinderea de mai-nainte a fost înlocuintă de incredulitate. Ofițerii „au huiduit ideea”, scria doctorul. Tot atât de bine le-ar fi putut sugera să fluture brațele și să-și ia zborul spre casă. Până și Amundsen, credinciosul lui învățăcel, găsea absurdă ideea că ar putea cumva să se elibereze din sloi. Expediția, l-au asigurat colegii pe doctor, nu mai avea niciun cuvânt de spus în privința propriului destin.

Dar Cook a refuzat să se lase intimidat. Peste câteva zile, i-a prezentat comandantului o idee spectaculoasă. Fiind acum un adorator al soarelui, doctorul propunea să se folosească de puterea astrului pentru a grăbi topirea gheții. Planul lui era să se sape două șanțuri

lungi și late de un metru, care să se pornească de la prora vasului și să se desfacă în formă de V, mergând până la un spațiu cu apă liberă aflat la 400 de metri în față. Oamenii aveau să îndepărteze straturile superioare de zăpadă și de gheață mărunțită, pentru ca razele soarelui să poată ajunge la pânza subțire de apă dulce aflată imediat deasupra gheții de mare solide. Cook credea că apa reține căldura mai eficient decât zăpada și poate astfel s-o transfere gheții de dedesubt. Conta de asemenea pe efectul albedo, grație căruia suprafețele mai întunecate absorb mai multă lumină, și în consecință mai multă căldură, decât cele albe. Gheața de mare de la fundul șanțurilor și stratul compact de zăpadă și de zai de pe pereții lor vor forma un jgheab albăstrui care va reflecta mai puține raze solare decât zăpada albă, granulară, de la suprafață. Dacă împrăștiau funingine în cele două tranșee, efectul se accelera. Topirea va șubrezi în cele din urmă gheața și va genera două fracturi. Dacă o furtună va sfărâma într-adevăr banchiza, era mai probabil ca sloiul lor să se rupă în lungul acestor două falii, decât undeva mai departe de navă, unde nu le era de niciun folos. *Belgica* putea atunci să se strecoare prin nou formatul canal până în micul spațiu cu apă liberă.

Lui de Gerlache și Lecointe, neajunsurile planului le-au fost clare de la bun început. în primul rând, soarele nu apunea, rămânea la joasă înălțime pe boltă, astfel că în cea mai mare parte a zilei, razele loveau gheața într-un unghi prea strâns ca să ajungă pe fundul șanțurilor. în al doilea rând, era puțin probabil ca funinginea să absoarbă multă căldură, întrucât, ca să ajungă la ea, razele soarelui trebuiau întâi să străbată băltoacele de zăpadă topită, și se știe că apa este un conductor de

căldură mai puțin eficient decât aerul. în al treilea rând, doctorul nu se gândise la faptul că pereții jgheaburilor nu vor fi ermetici. Gheața mărunțită de la fund nu va împiedica apa să se răspândească uniform pe suprafața sloiului. Căldura absorbită în curgerea ei prin tranșee se va disipa rapid.

Cook se săturase de veșnicul lor fatalism. Poate că nu era un plan perfect, dar ce altceva să facă? Să-și accepte pur și simplu moartea? Mai bine să facă ceva, chiar inutil, a insistat el, decât să nu facă nimic. Și, până la urmă, a învins.

— Inactivitatea a devenit periculoasă, i-a dat dreptate comandantul. Ar duce pe termen scurt la descurajare, ceea ce ar avea urmări deosebit de grave pentru sănătatea tuturor.

Și astfel, membrii expediției au hotărât să-și câștige singuri libertatea.

Munca la tranșee a început la 7 ianuarie, dar a trebuit întreruptă aproape imediat, din cauza unei toxiinfecții alimentare generale, de la un ficat de focă alterat. Cât își reveneau oamenii, Lecointe a hotărât să mai dea tonitei o șansă. Doar el mai păstra oarece încredere că explozibilii vor sparge gheața, tot el fiind și singurul cu pregătire în domeniu. Căpitanul a mai decongelat niște batoane de tonită și a îndepărtat meticulos părțile compromise. Spre încântarea lui, au explodat. Triumfător, i-a recrutat pe Amundsen, Melaerts și Johansen să-i dea o mână de ajutor la construirea unei „mașinării infernale” - o bombă alcătuită din 535 de calupuri îndesate într-un butoi de

petrol gol, care a fost apoi închis ermetic și coborât sub gheață. Lecointe spera că explozia va face mai mult decât să spulbere gheața aflată imediat deasupra

butoiului, că unda de șoc generată de ea va fi atât de puternică, încât tot sloiul se va cutremura și se va sfărâma.

Odată instalată „mașinăria infernală”, la mai bine de 200 de metri distanță, Lecointe i-a aprins cele cinci fitiluri legate la 25 de detonatoare cu fulminat de mercur. A rostit o scurtă rugăciune către Sfânta Varvara, protectoarea artileriștilor, și a dat fuga la adăpostul vasului. Fitilele erau așa de reci, că flăcările s-au stins. Lecointe s-a întors de cinci, șase ori ca să rea- prindă firele tot mai scurte.

Explozia a fost superbă. Blocuri de gheață au țâșnit la mare înălțime în aer și au căzut la loc, ca o grindină apocaliptică. Unda de șoc s-a simțit și pe *Belgica.* Lecointe era convins că dusese la formarea unei rețele de fisuri pe întreaga suprafață a sloiului, dar când s-a dus să inspecteze pagubele, s-a pleoștit de-a binelea. Gaura în care fusese bomba nu depășea 10 metri în diametru și s-a umplut cu sfărâmături care au înghețat curând, alcătuind o masă solidă. Dincolo de gaură nu se vedea nici cea mai fină crăpătură. Experimentul ar fi sfărâmat un sloi de gheață din apă dulce, dar gheața de mare nu este nici pe departe la fel de friabilă. Căpitanul a fost obligat să recunoască faptul că rolul tonitei, dacă era să joace vreunul, va fi marginal.

între timp, restul echipajului a luat cu asalt gheața, lovind-o cu târnăcoape și lopeți. „Trei zile am muncit, nu ca niște oameni, ca niște câini la vânătoare”, scria Cook la 12 ianuarie. Dar șanțurile nu păreau să aibă vreun efect. Munții de zăpadă care le străjuiau acum îi păcăliseră, facându-i să creadă că progresează pe drumul către libertate. Până la urmă, chiar și doctorul a recunoscut că fac o muncă de Sisif: „Soarele miezului de noapte este acum atât de slab, că permite formarea unei

gheți noi de asemenea grosimi, încât căldura de a doua zi abia ajunge s-o topească”. Curând, a fost evident pentru toată lumea că planul nu-și va atinge niciodată obiectivul. Mai rău, se risipise cu el o săptămână de prețioasă căldură estivală. Zilele aveau să devină tot mai întunecoase și mai reci, iar șansele de evadare, tot mai mici.

Poate că planul doctorului eșuase, dar într-o privință foarte importantă se dovedise o reușită: îi scuturase pe oameni de mo- leșeala resemnată care-i împiedicase până și să conceapă salvarea. I-a determinat să se gândească la alte abordări. Evadarea nu mai părea o idee ridicolă.

în urma acestei experiențe, nimeni nu a suferit o mai radicală transformare decât însuși comandantul, care credea acum în posibilitatea salvării cu zelul unui proaspăt convertit. în seara de 11 ianuarie, a convocat o reuniune a ofițerilor și le-a prezentat acestora un plan nou, pe lângă care ambițiile lui Cook păreau mărunte. în loc să se roage pentru o furtună care să sfarme banchiza, expediția își va crea propria furtună.

La bord se găseau patru fierăstraie de gheață vechi, rămase de pe vremea când *Belgica* era vas balenier. De Gerlache a propus ca ele să fie utilizate pentru tăierea unui canal artificial în toată regula, de la navă până la una dintre deschizăturile naturale din apropiere.

Era cea mai îndrăzneață idee de la conceperea expediției înseși. Eliberarea *Belgicăi* va fi fără precedent în istoria navigației polare. Ca planul să-și atingă obiectivul, oamenii trebuiau să fierăstruiască prin câțiva metri de gheață, cale de sute de metri, ca să formeze două maluri, apoi să fierăstruiască și să înlăture gheața dintre ele, ca să elibereze drumul.

Trebuiau să lucreze cu unelte gândite pentru o utilizare la scară mult mai mică, de regulă tăierea blocurilor pentru refrigerare sau, cel mult, realizarea unui mic port pentru o barcă-balenieră. Fiecăruia, bolnav ori sănătos, i se cerea un efort aproape imaginabil. Și

totul trebuia să fie gata în câteva săptămâni, înainte de venirea iernii.

își pierduse și de Gerlache mințile? Ceilalți aveau motive să-i pună la îndoială judecata. în fond, el îi condamnase la închisoarea ghețurilor. Pentru comandant, însă, tocmai de aceea planul trebuia să reușească. Nu se aștepta să supraviețuiască încă unei ierni, iar Cook i-o spusese clar. Mai important, se simțea răspunzător de situația grea în care se găsea expediția și de viețile tuturor membrilor ei. în ciuda bolii, va face tot posibilul să-și răscumpere vina. Chiar de l-ar costa viața.

în timp ce-și prezenta ideea, de Gerlache a arătat o siguranță și o ascuțime a minții cum nu mai avusese de luni întregi. Nou descoperita lui energie i-a mobilizat și pe ceilalți ofițeri, care au fost unanim de acord că merită să încerce (unanim, cu excepția doctorului, a cărui minte nu concepea un plan care să nu-i aparțină, dar care și-a înghițit repede mândria rănită și și-a arogat meritul de a-1 fi inspirat pe comandant).

Cea mai apropiată margine a sloiului, către care duceau șanțurile lui Cook, era la vreo 400 de metri în fața prorei, dar o porțiune de gheață aflată între vas și muchie se dovedise prea groasă ca să fie fierăstruită. De Gerlache a sugerat să se lucreze în direcție opusă, de la pupă în lungul unei zone în care, peste iarnă, se deschisese vremelnic un canal. Fisura se astupase de mult, însă comandantul a dedus că acolo gheața era mai

subțire decât în depozitele multianuale din jur.

A doua zi, Arctowski a efectuat o serie de foraje în gheața sloiului și a confirmat bănuielile comandantului: dura gheață de mare era extrem de subțire deasupra canalului închis, cu grosimi care variau între un metru și puțin peste doi. Polonezul a marcat un traseu care mergea de la pupa vasului până la fostul canal natural, apoi se arcuia către tribord și continua până la o deschizătură largă, cu apă liberă. Canalul lui de Gerlache urma să acopere în total cam de trei ori suprafața unui ipotetic canal

pe traseul șanțurilor doctorului. Va măsura 700 de metri lungime, 100 de metri lățime la gură și numai vreo 10 lângă *Belgica.* Crearea ambelor maluri impunea tăierea unui strat de gheață compactă de aproape un kilometru și jumătate, o trudă care nu putea începe decât după înlăturarea, pe aceeași distanță, a straturilor superioare de gheață, zăpadă și zai, cu ajutorul târnă- coapelor și lopeților. Caroierea zonei dintre maluri în vederea tăierii în bucăți extractibile ridica totalul la cam doi kilometri și jumătate, fără a mai socoti zonele care trebuiau fierăstruite de două ori, pentru că între timp aveau să înghețe din nou.

Volumul de muncă solicitat unui grup atât de restrâns și într-un timp atât de scurt rivaliza cu marile proiecte de construcții din istoria omenirii. Și era cu atât mai intimidant, dată fiind starea jalnică a lucrătorilor. Dar inspirați de vigoarea regăsită a comandantului lor, s-au apucat de treabă cu toată dăruirea.

Primele fierăstraie au intrat în gheață la 14 ianuarie. Ca să prevină resudarea peste noapte a plăcilor deja tăiate, oamenii erau siliți să muncească fără oprire, sub

un soare care nu apunea niciodată. Pentru a fi siguri că fierăstraiele sunt aproape mereu în mișcare, s-au alcătuit două echipe. De Gerlache conducea schimbul de zi, din care făceau parte Melaerts, Racoviță, Van Mirlo, Johansen, Koren, Van Rysselberghe și Tollefsen nebunul. Echipa lor fierăstruia de la 8 dimineața până la 6 seara, cu pauze de prânz și de cafea pe banchiză. Echipa căpitanului Lecointe, al cărei schimb începea la 19.00 și se încheia la 04.00, era formată din Cook, Amundsen, Arctowski, Somers și Dufour[109]. Singurul membru al echipajului scutit de muncă era Michotte, care ținea bucătăria deschisă zi și noapte și sufla din cornet de pe punte când masa era gata.

---

109 Nu este clar din care echipă făcea parte Dobrowolski, însă tânărul cercetător a muncit la fel de mult ca ceilalți. Knudsen era la vremea aceea prea bolnav ca să coboare din pat, dar până la urmă a pus și el umărul (n. a.).

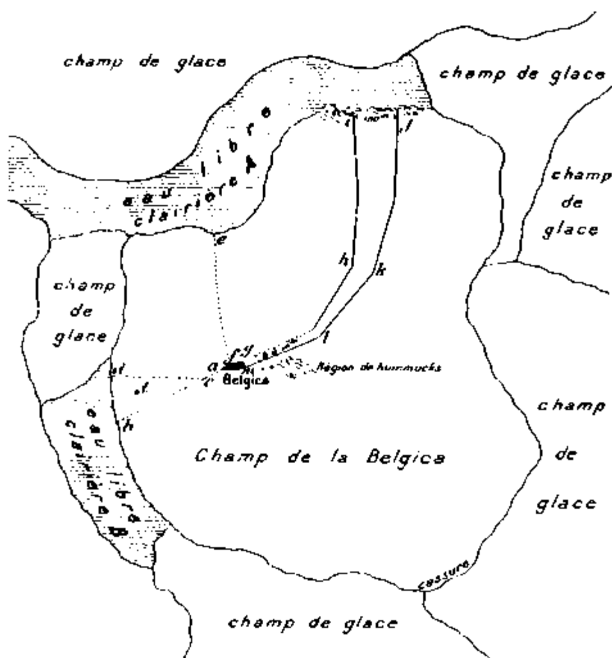

Diagrama celor două căi de evadare din sloiul care ținea prizonieră
Belgica, preluată din cartea lui Georges Lecointe, *Au pays des manchots* (1904). Liniile punctate care se desfac de la prora navei,
definite ca punctele *a, b, c* și *d,* marchează șanțurile propuse în
planul lui Cook. Liniile neîntrerupte dintre pupa și deschizătura
din partea superioară a hărții desemnează malurile canalului artificial propus de comandant. Linia punctată dintre punctele e și f indică crevasa care s-a deschis la 30 ianuarie 1898.

Somers a nituit cap la cap două din cele patru fierăstraie, obținând astfel o singură unealtă lungă de doi metri. Oamenii munceau câte trei. Cei care foloseau

un fierăstrău mai mic făceau cu rândul, lucrând fiecare câte cinci minute și trecând apoi unealta următorului (Cook și Amundsen făceau echipă cu Arctowski și erau foarte mulțumiți să-l asculte pe distratul

savant turuind întruna în timp ce fierăstruia câte 10-15 minute în șir, fără a se grăbi câtuși de puțin să-i aducă aminte că i s-a terminat schimbul). în cazul fierăstrăului dublu, un om se ținea de o bară din lemn orizontală trecută prin mânerul uneltei, iar ceilalți doi trăgeau de o frânghie ca să-l salte și să îngăduie greutății lui să-l tragă la loc în jos. La sfârșitul zilei, membrii echipei abia de-și mai puteau ridica brațele tremurânde.

în prima zi oamenii au tăiat 40 de metri de-a lungul viitoarelor maluri ale canalului, pornind de la marginea deschizăturii cu apă liberă. A doua zi, gheața dintre maluri a fost tăiată în uriașe plăci triunghiulare intercalate. La gura canalului, și totodată punctul său cel mai lat, secțiunile acestea aveau fiecare cam jumătate din suprafața unui teren de fotbal[1]. Oamenii le-au legat cu funii și le-au tras înspre deschizătură, așa cum trag caii la edec barjele pe un râu; Dobrowolski era în fruntea unui cor care intona „Cântecul barcagiilor de pe Volga”[110] [111]. Pentru a desprinde de mal una din aceste plăci, mai grea de câteva ori decât *Belgica,* și a o pune în mișcare înainte ca forța de inerție să învingă, era necesar efortul aproape de neconceput și concertat

---

110 Cum autorul este american, are în vedere lungimea unui teren de fotbal american, mai mic decât terenul cu care este obișnuit cititorul român. Un teren de fotbal american măsoară în lungime 91,4 m (n. tr.).

111 Un celebru cântec popular rusesc, cules de compozitorul și pianistul Mili Balakirev și publicat în cartea lui de cântece folclorice din 1866. Cel care l-a popularizat a fost celebrul cântăreț de operă Feodor Șaliapin (n. tr.).

al mai multor oameni.

Munca acesta trudnică a avut efectul pozitiv de a uni un grup dezbinat. Toate distincțiile de clasă socială, de grad și de naționalitate s-au evaporat în urmărirea obiectivului comun. De Gerlache, bolnav cum era, a muncit la fel ca oricare membru al echipajului. Și, esențial, misiunea le-a dat tuturor sentimentul că sunt actanți, nu simpli spectatori. Per ansamblu, moralul era mai ridicat ca oricând în ultimele luni.

Excepție notabilă facea Amundsen, care a rămas cel mai pesimist, ori poate cel mai realist, membru al grupului: „Nu cred că putem scoate vasul în felul acesta. Rolul final în povestea acestei expediții va fi probabil jucat de barcazuri [balenierele *Belgicăi* - n. tr.]”.

Chiar și acelora care credeau cu tot sufletul în planul comandantului le era clar că numai cu fierăstraiele nu vor elibera nava. în două puncte de pe traseul propus, gheața era de câteva ori mai groasă decât era dublul fierăstrău de lung. Un punct era la marginea dinspre deschizătură a sloiului, unde un lanț de movile se întindea de-a latul a ceea ce urma să fie gura canalului. Celălalt era în imediata vecinătate a *Belgicăi,* unde troienele adunate într-un an de prizonierat se întăriseră, formând un bloc de gheață care în unele locuri ajungea la pa- rapeți și cobora până la chilă. Lecointe, dornic ca totdeauna să pună la treabă tonită, susținea că acele două zone trebuiau aruncate în aer. Bineînțeles, procedând astfel riscau să facă o gaură în vas, dar expediția se putea socoti norocoasă dacă avea de înfruntat o atare posibilitate. Ar fi însemnat că munca lor era aproape de final.

în dimineața de 15 ianuarie, explozibilii i-au oferit, în

sfârșit, căpitanului satisfacția la care spera de atâta vreme. A ales un mănunchi de batoane pe care le-a curățat cu sârguință și le-a așezat în șirul de movile de la gura viitorului canal. Au explodat toate. Experimentele anterioare dăduseră parțial greș, deoarece locurile de amplasare a bombelor erau înconjurate de gheață. Cum însă movilele erau la marginea apei, de partea aceea nimic n-a absorbit șocul exploziei și movilele de gheață s-au sfărâmat.

încurajată de reușită, echipa lui Lecointe s-a grăbit să pregătească, în orele de odihnă, și restul explozibililor. „Sarcina aceasta este îndeplinită cu nemaipomenită imprudență. Pachetele de tonită sunt aduse *aproape de foc,* ca să se dezghețe.

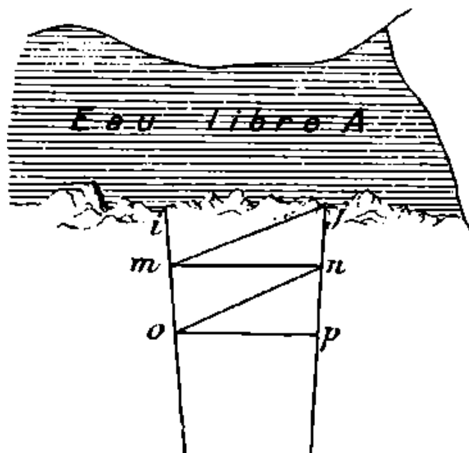
Apoi, cu cuțitele de bucătărie, râcâim părțile compromise [...] Găsim reziduuri de explozibil în farfurii!”, scria căpitanul. Careul s-a transformat într-o „fabrică de bombe”, cum spune Arctowski. Odată decongelate și curățate, batoanele erau îndesate în cutii de conserve dimpreună cu un fitil și un detonator, dispozitivul fiind ulterior învelit în ceară, ca să fie impermeabil. Polonezul scrie că: „Nicicând vreun grup conspirativ de anarhiști ori nihiliști nu a lucrat cu mai multă râvnă ca Lecointe, Amundsen, Cook și cu mine”.

Dar oricât de valoroasă s-a dovedit până la urmă a fi, tonita nu înlocuia sub nicio formă fierăstraiele. Deși explozibilul reușise să distrugă movilele, vântul aducea gheața mărunțită înapoi în canal, unde aceasta s-a transformat într-un terci gros care n-a întârziat să fuzioneze cu banchiza, astupând spărtura abia făcută. Tonita nu avea în veci să fie soluția miraculoasă imaginată de Lecointe. Trebuia folosită strategic, în cantități reduse, pentru dislocarea fragmentelor mai

încăpățânate. Evadarea atârna în continuare de noroc și de mușchii atrofiați ai unor oameni sfârșiți de oboseală.

Primele câteva triunghiuri masive de gheață au fost cu succes mânate în deschizătura cu apă liberă, dar la început, unul din ele s-a înțepenit între maluri și nu se mai urnea. Pentru spargerea lui a fost nevoie de câteva bombe, explozia nefacând decât să aglomereze suplimentar canalul cu resturi și costând echipajul o zi de muncă. Curând, și-au dat seama că forma plăcilor era fundamental greșită: o latură avea să fie mereu blocată între maluri. Dacă nu se regândea configurația subdiviziunilor, canalul nu va fi gata la timp. Soluția nu depindea nici de noroc, nici de muncă trudnică, ci de logică.

Ideile au venit atât din teugă, cât și din dunetă. Unii sugerau tăierea gheții în caroiaje aleatorii. Schema ar fi prezentat avantajul de a crea bucăți ușor de mișcat și prea mici ca să rămână înțepenite, dar ar fi solicitat considerabil mai mult

La început, gheața dintre malurile canalului a fost tăiată în triunghiuri enorme, care urmau să fie mutate in deschizătura din partea

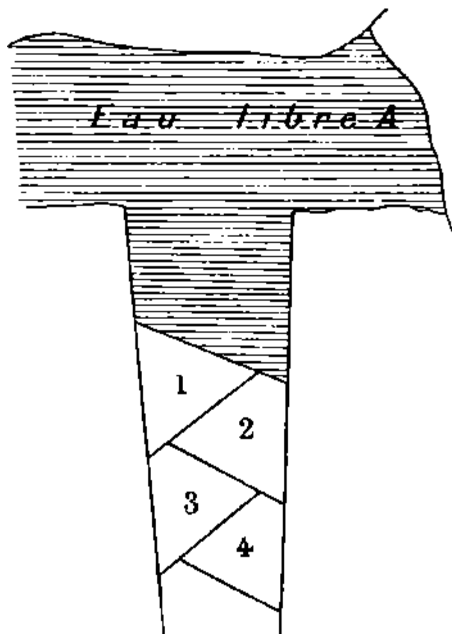
timp și mai multă forță de muncă decât avea la dispoziție expediția.

O altă propunere era ca gheața să fie tăiată în bucăți de formă aproximativ pătrată, cu laturi la intervale regulate, perpendiculare pe malurile canalului, apoi, în mijlocul fiecărei bucăți să se pună o mică încărcătură de tonită, care s-o spulbere. Cu toate că forma aceasta reducea timpul necesar fierăs- truirii, cineva a atras atenția că frecarea pe trei dintre laturile pătratului de gheață va îngreuna extragerea și va atenua efectul explozibilului.

Fiece nouă propunere prezenta măcar unul din aceste două neajunsuri: ori prea multă frecare, ori prea mult timp și efort.

Inventatorul expediției a fost acela care, după cum se și cuvenea, a găsit o soluție. Odată epuizate toate

sugestiile, Cook le-a prezentat colegilor un design ingenios.

Modelul îmbunătățit propus de doctorul

Modelul cu cadrilatere asimetrice propus de doctor i-a frapat imediat pe ceilalți ca atât simplu și de practic, încât ar fi trebuit să fie evident de la început. Formele nu erau atât de late, încât să se înțepenească între maluri, iar unghiurile laturilor permiteau ca fiecare subdiviziune să se desprindă grațios de vecinele ei, ajutată de o explozie.

Planul lui Cook le-a îngăduit să elibereze cei 700 de metri de canal în năucitorul ritm de circa 60 de metri zilnic. Munca înainta și secțiunile se micșorau, fiind nevoie de tot mai puțini oameni care să le ghideze către deschizătură. Din când în când, un marinar trebuia să sară pe o placă de gheață proaspăt tăiată și, folosind o prăjină, s-o îndrepte spre apă, ca un gondolier. Cea mai

dificilă manevră era să revină în ultima

secundă pe sloiul principal, altfel risca să se depărteze în derivă. Doctorul, care crescuse mânând plute pe râul Delaware, „excela la genul acesta de sport”, ne spune Lecointe. Fugea de colo-colo pe câmpia de gheață, imitându-și colegii ofițeri și strigându-și singur ordine, ca să-i amuze pe ceilalți. „Este [...] adeseori la un pas să cadă în mare, dar, cu agilitatea unei maimuțe, reușește mereu să se reechilibreze la timp”.

Efortul herculean nu a secat energiile oamenilor, ci dimpotrivă, le-a împrospătat. Sănătatea li s-a îmbunătățit datorită muncii și în mare măsură cantităților uluitoare de carne anti- scorbutică de focă și de pinguin pe care le ingerau ca să-și asigure necesarul caloric. Membrii expediției consumau în medie șapte mese pe zi (fauna revenise deja pe banchiză și aceia care nu munceau sau nu dormeau erau la vânătoare).

Aproape un an zăcuseră într-o somnolență apatică, flămânzind după lumină, hrană proaspătă și speranță. Cu tratamentul lui de coacere și cu dieta pe bază de pinguin, Cook căutase să le furnizeze primele două dintre aceste elemente lipsă. Insuflându-le curajul de a încerca o evadare, le oferise și speranță. Acum că erau toate trei din belșug, lucrurile începeau să se reașeze. „Mănânc mult, cel puțin de două ori cât înainte”, scrie Dobrowolski, care nu cu mult timp înainte fusese incapabil să coboare din pat. „Un apetit incredibil [...]. Nu mai simt niciun pic de oboseală. Dorm de minune și o grămadă. Mă cac regulat”.

Două săptămâni de săpat la tranșeele doctorului și de tăiat la canalul lui de Gerlache, sub razele necruțătoare ale soarelui, începuseră să transforme corpurile oamenilor. Scrie Cook: „Toată lumea este întărită de

muncă și dezvoltă mușchi grei. Pielea ni s-a ars până ce a căpătat aspectul feței interioare a pielii de cizmărie. Mâinilor noastre [...] le merge mai bine dacă nu sunt spălate, mai ales cu săpun, deoarece atunci se crapă și devin dureroase. Rezultatul este că avem cu toții o înfățișare mai sălbatică decât a multor indieni, dar lucrul ăsta are puțină însemnătate.

Nu este nicio doamnă pe aici care să deștepte vanitatea adormită pe care odinioară cu toții am avut-o". Luați laolaltă, membrii echipajului alcătuiau un tablou caraghios și absurd. Un dandy în lumea civilizată, polonezul Arctowski arăta ca un boschetar polar în paltonul zdrențuit și pe cap cu un joben ponosit. Alții purtau ochelari de zăpadă și se mânjiseră din belșug pe față cu vaselină, ca să-și calmeze arsurile solare, aducând, după spusele lui Dobrowolski, cu „un grup de scufundători".

La 20 ianuarie, canalul era pe jumătate gata. La ora 5 a după-amiezei aceleia, oamenii au fost martori la un eveniment care le-a dat noi speranțe: un hyperoodon curios s-a aventurat în canalul parțial eliberat. Vizita le-a părut o binecuvântare trimisă de Antarctica. Una era să vezi cum o cale de apă întunecată se deschide lent pe măsură ce îndepărtezi gheața, și cu totul altceva să vezi un animal înotând în ea, ca în orice alt canal natural. Episodul i-a făcut să înțeleagă cât de mult progresaseră. Canalul lor părea brusc adevărat, la fel și posibilitatea eliberării.

Dar în noaptea aceea, munca a încetat din senin. Pe la ora 9, Tollefsen a coborât din pat și a părăsit teuga fără a spune cuiva unde se duce (încetase de mult să mai vorbească, iar paranoia i se agravase). După trei ore era de negăsit. îndelungata absență i-a îngrijorat pe

colegi, care au lăsat totul baltă și au pornit să-l caute. Nu era în niciuna din ascunzătorile lui obișnuite. Au că- utat în cală, în sala motorului, în plasa din lungul bompresu- lui, în cufere, până și-n gaura privatei. „Frică, incertitudine, nedumerire în rândul oamenilor [...]. Se pare că era bănuit de o manie a sinuciderii”, scrie Dobrowolski. Colegii își ziceau că poate-1 atacă în schimb pe unul dintre ei.

Tollefsen a ucis într-adevăr în noaptea aceea, însă nu o ființă umană. Nebunul s-a întors pe la 2 dimineața, pe schiuri, târând în urma lui trei pinguini vânați de curând.

La data de 21 ianuarie, cele nouă săptămâni de neîntreruptă zi au luat sfârșit. „Astăzi, soarele din miez de noapte ne părăsește”, consemnează Amundsen în jurnalul personal, la lumina cenușiu-albăstruie și tot mai slabă care se strecura prin hubloul cabinei lui. în regiunile polare, noaptea dijmuiește ziua mai mult decât o face în zonele temperate. Peste nici o săptămână, cititul seara avea să devină imposibil în lipsa unei lumânări. La mijlocul lui martie, întunericul avea să-și recâștige supremația. Temperaturile scădeau cu repeziciune. Deși echipajul facea, în sfârșit, progrese, secundul era convins că se apucaseră de treabă prea târziu.

Fusese de la bun început pesimist în privința canalului. De când nava intrase în banchiză, Amundsen se cățărase în gabie mai des ca oricine, ca să inspecteze starea ei: „Cu excepția lunilor august, septembrie și octombrie, a fost cu neputință să plecăm undeva. Canale foarte lungi, complet lipsite de gheață mărunțită sau în bucăți mici, au apărut în august, septembrie și octombrie, dar, din păcate, în cursul acestor trei luni

am fost prea slăbiți ca să începem genul de muncă pe care îl facem acum”.

Cel mai puternic fizic dintre membrii expediției, norvegianul a trudit poate mai mult ca oricine altcineva. Dar nu a crezut o clipă în soluția canalului, cum că, și terminat la vreme, el va conduce *Belgica* spre ape libere: „Chiar dacă încercăm *tot posibilul,* nu cred că tentativa aceasta va avea un cuvânt greu de spus în privința evadării noastre”. Știa că tăierea gheții de deasupra vechiului canal natural, care era și cea mai subțire, avea să fie partea ușoară.

Conform așteptărilor lui Amundsen, progresul a încetat cu totul când echipele au ajuns în vecinătatea *Belgicăi.* Fie- răstraiele s-au tocit când au pătruns în gheața mai veche și mai groasă de lângă vas, iar apoi, cu scrâșnete, zgomote stridente și mirosuri grețoase, în alte obiecte. Dinții uneltelor se rupeau în conservele goale care se adunaseră peste an și în alte deșeuri,

care fuseseră aruncate peste bord și deveniseră una cu banchiza. Brâul acesta de gunoi, în care se găseau și leșuri de animale și fecale umane, absorbise razele solare și topise stratul de zăpadă de sub el, formând o mlaștină fetidă pe gheața de mare dură și groasă.

„Ce priveliște! Ne-am învățat cu ea, dar tot oribilă este, înconjurați de mormane de gunoi și căcat, care sub soarele puternic formează băltoace. Nava șade într-o băltoacă puturoasă, care s-a lățit bine pe stratul superior al banchizei”, scrie Dobrowolski. Afundați până la genunchi în mâzga putredă, oamenii au continuat să ferestruiască, înaintând mai puțin de doi metri în opt ore.

Când mai rămăseseră doar câțiva metri, truditorii s-au întors să privească la roadele muncii lor. Cantități

uriașe de gheață fuseseră înlăturate, iar lunga cărare de apă liberă care se desfășura dinaintea lor îi bucura peste măsură. Transformaseră în realitate visul nebun al comandantului lor.

Trei zile mai rămâneau până la încheierea lucrărilor, când gheața a trecut la contraofensivă. Primul semnal a venit în dimineața de 30 ianuarie. Presiunile din jurul vasului au crescut în asemenea grad, încât fierăstrăul dublu s-a înțepenit în gheață și nu a mai putut fi scos.

Apoi banchiza a contraatacat cu toate forțele.

La ora 09.00, când rămăseseră doar câțiva metri de eliberat, prin sloiul de gheață au reverberat niște trosnete asurzitoare, ca o serie de explozii. Dinaintea ochilor increduli ai echipajului, la prora *Belgicăi* s-a format o fisură care s-a propagat aproape instantaneu în direcția deschizăturii, urmând mai mult sau mai puțin traseul canalului. De aproape un an își doreau exploratorii ca gheața să se despice. Ei bine, dorința li se îndeplinise, dar în cel mai prost moment și în cel mai rău mod cu putință.

Dacă ar fi fost mai largă, crevasa ar fi însemnat libertate. în schimb, ea amenința vasul cu anihilarea.

Crăpătura forma acum o latură a unei gigantice câmpii de gheață aproximativ triunghiulare, mărginită pe o altă latură de deschizătura cu apă liberă și pe cea de-a treia, de canalul artificial. Formațiunea rămânea deocamdată atașată de sloi, la nivelul vasului. Sub acțiunea vântului, crevasa a început să se lărgească, împingând noul câmp de gheață către malul opus al canalului. Mișcarea de balans a câmpului supunea *Belgica* la o presiune imensă, lemnăria ei scrâșnind în agonie. Sub privirile șocate ale membrilor echipajului, cele două maluri ale canalului lor s-au încleștat lent,

precum fălcile unei guri monstruoase, cu *Belgica* ieșind dintr-un colț. Săptămâni de muncă s-au topit în doar câteva momente. Nici chiar o balenieră nu mai putea răzbi. Și nici crevasa nu era îndeajuns de lată ca să le îngăduie trecerea.

Distrugerea roadelor unei luni întregi de muncă intensă a lovit greu în moralul exploratorilor. Erau acum într-o situație mai grea decât dacă n-ar fi făcut nimic. Nu doar că li se închisese drumul spre libertate, dar *Belgica* era mai amenințată ca niciodată de când intrase în banchiză. Câtă vreme fusese imobilizată, gheața formase în jurul ei un cordon de protecție. Acum era prinsă între două câmpii de gheață uriașe, ca o migdală între fălcile unui spărgător de nuci.

La 1 februarie, Amundsen nota în jurnal: „Gheața este și mai aproape, și uneori, după mișcarea ei, simțim vasul cutre- murându-se. începe să se întunece devreme. Este acum ora 10 noaptea și lumina abia ajunge ca să scriu”.

Defetismul secundului se dovedea a fi fost întemeiat. Proiectul canalului artificial era condamnat și, foarte probabil, la fel era și *Belgica.*

Capitolul 17

Ultima tentativă

în aceeași clipă, Roald Amundsen și-a dat, brusc, seama că liderii expediției nu propuseseră niciun plan de rezervă în caz că vasul era zdrobit de ghețuri. A lăsat creionul jos și s-a dus să-l găsească pe Lecointe, ca să-i atragă atenția „cât de greșit și cât de impardonabil este că nu avem pregătite bărci complet echipate și sănii”. Din fericire, nu venise cu mâna goală. Avea el un plan, pe care i l-a prezentat pe scurt căpitanului.

Norvegianului i se părea totul foarte simplu. Recomanda ca echipajul să transfere provizii de strictă necesitate și echipament în două sănii și două baleniere mici, să se înhame apoi la ele, ca niște câini de sanie, și să le târască pe banchiză înspre nord-est, cale de aproape 1 287 de kilometri până la Strâmtoarea Belgica, unde se putea ridica tabără pe teren solid. Un grup va alege apoi cea mai trainică dintre cele două bărci și va traversa cu ea Strâmtoarea Drake până la Capul Horn, de unde să ceară ajutor.

Pentru Amundsen, aceasta era calea de urmat din două motive: întâi, deoarece canalul nu părea să ducă nicăieri și, al doilea, în mintea lui așa arăta adevăratul eroism polar. Genul acesta de marș istovitor, în care omul luptă contra forțelor oarbe ale naturii, era tocmai scenariul pentru care se pregătise întreaga lui viață, de la zilele când dormea iarna cu geamul deschis la coșmarul traversării platoului Hardangervidda alături de fratele lui, Leon, când fusese la un fir de păr de moarte. Acesta era

obiectivul uceniciei pe lângă Cook, al aventurilor lor pe banchiză. Parcă-și dorea ca vasul să fie distrus, ca să-și poată pune în aplicare planul, să salveze expediția și să-i demonstreze lui de Gerlache că până la urmă merita din plin comanda *Belgicăi.*

După unele șovăieli, căpitanul și ceilalți ofițeri au încuviințat planul norvegianului, așa nebunesc cum părea el. Neajunsurile erau clare. Mai întâi, testele preliminare de tracțiune, în cursul cărora echipajul a tras bărcile goale pe o distanță scurtă, au demonstrat că ambarcațiunile erau grele și instabile pe gheață. Cu greu se putea imagina cum până și niște oameni

sănătoși ar fi fost în stare să tragă bărcile complet încărcate cale de sute de kilometri până la Strâmtoarea Belgica. Apoi, traseul călătoriei nu avea să fie o linie dreaptă pe o suprafață netedă, ci el va implica ocoluri lungi în jurul unor obstacole, de pidă movile înalte și creste de presiune, prea abrupte ca să fie trecute cu bărcile. Și al treilea, de la începutul lunii ianuarie, zona de banchiză în care se găsea *Belgica* se deplasase constant spre vest (viteza medie a derivei se accelerase de curând, ajungând la cam 18,5 kilometri pe zi). Dacă banchiza își menținea traiectoria, avea să anuleze mare parte din avansul zilnic al expediției către est. Se înțelegea de la sine că, și în condiții optime, mulți nu vor supraviețui nici drumului până la strâmtoare, necum călătoriei de 1 000 de kilometri până la Capul Horn, care urma să-i ducă prin unele dintre cele mai periculoase ape din lume.

Dar dacă prea puține recomandau planul norvegianului, același lucru se putea spune și despre ideea de a rămâne pe gheață fără adăpost și a pluti neputincioși spre moarte, în eventualitatea că *Belgica* era distrusă. Cook, Amundsen și de Gerlache și-au luat sarcina pregătirii echipamentului de cam- pare: corturi, saci de dormit, îmbrăcăminte din piele de focă, rucsaci și rachete de zăpadă confecționate din schiuri rupte. Echipajul a reorganizat cala astfel încât să se poată ajunge ușor la proviziile și la echipamentul de strictă necesitate.

Cu acest prilej, au făcut o descoperire înfiorătoare: șobolanii ferfenițiseră întreaga rezervă de îmbrăcăminte de iarnă. Chiar și cu îmbrăcăminte adecvată, un marș de o lună pe banchiză, în timpul iernii antarctice, avea să-i ucidă pe cei mai slabi. Fără

ea, o astfel de călătorie avea, aproape sigur, să nimicească întreaga expediție. Șobolanii ronțăiseră și ultima speranță a echipajului de a mai scăpa din Antarctica fără *Belgica.* Supraviețuirea exploratorilor depindea de supraviețuirea ei.

Revelația aceasta a fost urmată, două zile mai târziu, de o imagine deopotrivă de fioroasă: canalul - de fapt, pasajul îngust care fusese odinioară canalul - se făcuse nevăzut. Suprafața lui înghețase și dispăruse sub un strat de zăpadă care, până în noaptea de 3 februarie, se transformase în gheață.

Comandantul a fost silit să se recunoască învins: „O a doua iernare pare acum inevitabilă”.

De Gerlache avea de ales între două rele: un marș pe banchiză, fără adăpost ori destulă îmbrăcăminte călduroasă și fără vreo perspectivă realistă de a ajunge la uscat, sau o nouă iarnă la bordul vasului, care, l-a asigurat Cook, va face mai multe victime, putând chiar duce la moartea tuturor membrilor expediției dacă *Belgica* se scufunda. A ales să rămână pe *Belgica,* care măcar conținea o rezervă de provizii. Rezerva ajungea pentru alte trei luni. Ca să mai tragă de ea, comandantul a redus rațiile. Porția zilnică a fiecăruia consta din: 150 de grame de unt, 150 de zahăr, o pâine mică și un pesmet. Draconica măsură le îngăduia, teoretic, să treacă iarna, cu condiția ca vasul să reziste, și să-și poată procura în mod regulat carne proaspătă, lucru deloc garantat. Cum descoperiseră cu un an înainte, animalele părăseau banchiza în lunga noapte polară.

Deși convins că evadarea nu mai era posibilă, de Gerlache a refuzat să ordone încetarea muncii la canal, care se dovedise

benefică pentru sănătatea oamenilor lui și, deocamdată, nu-i lăsa să cadă pradă disperării absolute.

în a doua săptămână din februarie însă, membrii expediției erau încleștați într-o bătălie aparent fără sorți de izbândă împotriva forțelor naturii, ferestruind straturile de gheață formate peste noapte și căutând să lărgească pasajul tot mai îngust prin îndepărtarea gheții de pe maluri. în zilele anterioare, un vânt persistent împinsese bucăți de gheață dinspre zona cu apă înapoi spre gura canalului, unde acestea se îngrămădiseră și înghețaseră, alcătuind o baricadă solidă. Deși secțiunile tăiate erau acum mai mici, oamenii nu mai reușeau, ca înainte, să le mâne către deschizătură. Trebuiau să le fărâme în bucăți chiar mai mici, care și așa cântăreau câteva sute de kilograme fiecare, și să le scoată din apă cu ajutorul unui plan înclinat.

Truda care-i înviorase la început acum îi slăbea, obligați fiind să muncească și mai mult, cu mai puțină mâncare. Rațiile diminuate nu le furnizau destule calorii ca să facă față efortului, iar organismele lor începuseră să-și consume rezervele interne.

în condițiile frecării continue a gheții de carena vasului și a redistribuției alimentelor din cambuză, rozătoarele din măruntaiele *Belgicăi* ajunseseră la fel de flămânde și de agitate ca oamenii. „Câtă vreme ne-am arătat generoși, ne-au dat pace. Acum însă, că toate cutiile noastre cu alimente au fost aranjate cu grijă și nimic nu a rămas în cambuză, șobolanii încep raiduri de noapte la paturile noastre”[112], scrie Arctowski. *Belgica*

112 Racoviță descrie și el, pe larg chiar, războiul echipajului cu șobolanii. Zoologul nostru era mai năpăstuit decât ceilalți, întrucât „șobolanii trebuiau să treacă pe la mine ca să intre în celelalte cabine”, și descrie astfel episodul care a declanșat

era asaltată dinăuntru și dinafară.

* * *

La început a părut o iluzie, un nou miraj antarctic. Din gabie, banchiza lăsa impresia că se ridică și se lasă imperceptibil, de parcă ar fi respirat. Apoi, puntea a început să se clatine. Pentru prima dată de aproape un an, echipajul simțea valurile oceanului. Descoperirea a născut deopotrivă teamă și speranță, teamă fiindcă mișcările oceanului amplificau presiunea gheții asupra vasului, speranță deoarece asta însemna că nu pot fi la mai mult de câteva zeci de kilometri de limita nordică a banchizei. Cu puțin noroc, valurile ar fi putut destabiliza sloiul și redeschide canalul.

Continuând să ferestruiască, oamenii auzeau cum se propagă crăpăturile dinspre coada vasului. Banchiza se rupea, miș- cându-se imprevizibil. Stăteau cu ochii pe ea, căutând cel mai mic semn că nava era luată cu asalt sau, mai optimist, că se ivea posibilitatea eliberării ei. Așteptarea nu le-a fost prea lungă.

La ora 03.00 a zilei de 12 februarie, sub acțiunea

---

bătălia: ,,[î]ntr-o noapte, pe când dormeam, un șobolan se amuză să tragă de colțul cuverturii care îmi acoperea capul. Era prea mult. Socoteam această faptă ca o insultă față de zoologie și îl deșteptai pe Cook care, ca medic, deci pe jumătate biolog, putea să înțeleagă mai bine decât ceilalți tovarăși cât de mare era ocara. Numaidecât întocmirăm un sfat de război [...] ca să dăm lupta împotriva guzganilor”. Tot datorită doctorului s-a găsit și o soluție: capturarea rozătoarelor într-un sul de hârtie și zdrobirea lor sistematică cu un baston. „[A]stfel ajunserăm să scăpăm de bună parte din dușmanii noștri. Totuși mai rămăseseră câțiva, care fură duși de *Belgica* la Anvers, unde vor fi obârșia unor șobolani polari și exploratori totodată”. *Spre Polul Sud,* pp. 52-54 (n. tr.).

oceanului și a vântului, malurile canalului au început, din senin, să se depărteze. în scurtă vreme, s-a lărgit îndeajuns cât să îngăduie trecerea vasului. Un fior de entuziasm a electrizat echipajul *Belgicăi,* oamenii dând fuga să profite de moment. De Gerlache i-a ordonat lui Somers să pornească motorul.

Atunci, la fel de brusc cum se despicase, gheața a început din nou să se strângă. Era acum ori niciodată! Drumul era aproape liber. Mai rămânea totuși un obstacol major: vasul

era încă ținut în loc de masivul sloi care îi prinsese pupa ca o gheară.

Tonită era capabilă să rupă strânsoarea aceasta, dar detonarea explozibililor atât de aproape risca să perforeze carena și să inunde cala. *Belgica* ar fi fost atunci condamnată să ajungă pe fundul oceanului aflat cam la un kilometru și jumătate sub chilă. Artileristul expediției a primit sarcina să determine la iuțeală cantitatea precisă de tonită și distanța optimă la care să fie ea așezată, ca arunce în aer gheața, nu vasul. Lecointe experimentase cu diverse cantități, însă niciodată atât de aproape de *Belgica.* Viețile echipajului ei depindeau de acuratețea calculelor căpitanului.

Lecointe a plantat încărcăturile explozive în masa gheții și, după ce va fi murmurat încă o rugăciune către Sfânta Varvara, le-a aprins una câte una. Cei aflați pe banchiză s-au grăbit către un loc sigur și s-au pregătit sufletește.

Exploziile au zguduit întreg vasul, făcând un zgomot cum nu mai auziseră. S-au spart ferestre. S-au cutremurat echipamentele de laborator. Barometrul de bord a înregistrat o creștere bruscă a presiunii

atmosferice, urmată imediat de o scădere la fel de drastică, vântul fiind absorbit la loc în vidul cauzat de explozii. Hălci de gheață cât bolțarii au fost azvârlit la mare înălțime, doar pentru a se prăbuși apoi pe punte, amestecate cu bucăți de animale moarte și excremente umane. Exploziile succesive au declanșat fiecare un nou val de pagube și grindina de rigoare. Fiecare din ele risca să avarieze cârma, să spulbere carena sau să detoneze lăzile cu tonită din cală.

Reverberațiile ultimei explozii s-au stins, lăsând în urmă o ceață scânteietoare alcătuită din minuscule cristale de gheață în suspensie, care dansau în aer. Pe banchiză s-a așternut o tăcere întreruptă numai de fâșâitul domol al apei din canal. Oamenii au înaintat spre vas, nesiguri de ce aveau să găsească acolo. Au degajat bucățile de gheață care mai rămăseseră și au

examinat armătura din lemn a *Belgicăi,* temându-se de ce era mai rău: găuri mari, secțiuni întregi smulse de la locul lor, apă care deja se prelingea în cală.

în câteva momente s-au lămurit că bombele căpitanului fuseseră perfect calibrate. Gheața se pulverizase, carena era intactă. Pentru prima dată din martie 1898, *Belgica* era în stare să navigheze.

A doua zi canalul se eliberase în sfârșit, atât cât era cu putință. Baricada de gheață încă mai bloca ieșirea și de Gerlache era conștient că nu avea de ales, trebuia să intre cu vasul în ea, în ciuda tuturor riscurilor. Mai rămânea însă o problemă. Deoarece canalul pornea de la pupa, *Belgica* era îndreptată în direcția greșită, iar îngustimea pasajului nu-i îngăduia să se întoarcă.

în următoarele 24 de ore, echipajul și-a dublat eforturile, fe- restruind și aruncând în aer gheața ca să formeze un mic port la cotul canalului și astfel să

îngăduie *Belgicăi* să se reorienteze. De îndată ce portul a fost gata, *Belgica* a intrat în el cu spatele, ca să-și întoarcă prora în direcția barierei de gheață.

Dar pe la jumătatea manevrei - o întoarcere strânsă, de trei sferturi, ajutată de odgoane și ancore de tracțiune -, o neașteptată schimbare a direcției vântului a apropiat malurile și-a înțepenit nava de-a curmezișul canalului. Gheața nu se dădea bătută. Atât de curând după eliberare, *Belgica* era din nou prizonieră, și de această dată într-o poziție mult mai dificilă. Organele ei vitale - elicea și cârma, fără de care nu era mai capabilă să-și ajusteze cursul decât o bucată de lemn în derivă - duceau greul și aveau să se fărâme dacă mai creștea puțin presiunea. De această dată, însă, nu mai era nimic de făcut, doar să se ceară binecuvântarea unei forțe superioare. Unii l-au chemat în ajutor pe Dumnezeu, alții nu, dar cu toții se rugau în timp ce zgomotul de lemn și de metal care se îndoaie creștea. Scrie căpitanul Lecointe: „Cu îngrijorare priveam. Toate gândurile noastre, sufletele noastre cereau izbăvire”.

Dintr-odată, ca epuizată de bătălie, gheața și-a slăbit ușor strânsoarea, destul ca *Belgica* să-și încheie rotația. De Gerlache n-a pierdut niciun moment. A îndreptat prora către gura canalului și, drumul fiind liber, a încercat o ultimă șarjă. Somers a alimentat la capacitate motorul, folosind la maximum rezervele aproape epuizate de cărbune. *Belgica* pufnea ca un taur furios. La semnalul comandantului, vasul s-a năpustit în zidul de gheață aflat la 400 de metri depărtare, cu velele întinse și cu pistoanele acționând la capacitate maximă.

Oamenii și-au ținut răsuflarea când *Belgica* s-a repezit cu toată viteza în baricadă. Drum de întoarcere nu mai era, și învingătoare nu putea fi decât una: sau

nava, sau banchiza. Etrava a izbit în masa de gheață și a zdrobit-o sub greutatea ei. „Fără alte obstacole în cale, *[Belgica]* pătrunde triumfătoare în apele libere”, raportează căpitanul ei.

„Niciun grup de oameni nu a fost vreodată mai fericit decât ofițerii și echipajul *Belgicăi* când buna noastră corabie a izbit vârtos în marginea gheții care o ținuse prizonieră vreme de aproape un an”, scrie Cook.

Ușurată de mare parte din rezervele de cărbune și de hrană, *Belgica* se afunda foarte puțin în apă, legănându-se și cabrân- du-se ca un animal eliberat din cușcă. Dar încă nu scăpase din banchiză. Din gabie, deschizătura cu apă liberă în care evadase nava părea complet încercuită. La fel și canalele naturale și alte deschizături aflate dincolo de ea. O pată întunecată în norii de la orizont părea să indice că oceanul se găsește la cam 20 de kilometri nord, dar cum să ajungă acolo? Canalele naturale erau orientate de la est la vest, perpendicular pe direcția vântului. *Belgica* nu avea de ales, trebuia să navigheze spre vest printre sloiurile în derivă și să profite de orice șansă de a înainta, de a se strecura și de a-și croi drum cu forța de la un lac la altul, ca să ajungă la marginea nordică a banchizei.

Odată ce rezervoarele ei au fost balastate cu apă de mare, *Belgica* și-a înfipt etrava în istmurile de gheață, lunecând pe deasupra lor și zdrobindu-le cu greutatea ei. Pentru așa ceva fusese construită, și s-a aruncat împotriva temnicerei ei cu elan răzbunător. Dacă gheața era destul de nouă, dintr-o singură lovitură bine plasată reușea să despice câmpuri întinse. La 1 martie, își croise voinicește drum până la opt kilometri de

ocean. Echipajul ei trudea zi și noapte ca să evite un nou prizonierat, însă nava avea curând să se afle din nou în pericol.

Din vârful arborelui mare se zărea la orizont o linie întunecată extrem, extrem de subțire. Prin ochean, de Gerlache vedea apa oceanului zdrobindu-se de marginea banchizei.

„Primejdia nu a dispărut. Doar s-a modificat”, scria comandantul. *Belgica* nu mai era prizoniera unei singure plăci de gheață, ci a unui mozaic de sloiuri care se vânzoleau în apă. Erau acum destul de aproape de marginea banchizei ca fiece val trimis de ocean să retragă hălcile de gheață și apoi să le azvârle spre vas. Dacă nu mai putea sfărâma *Belgica* într-o îmbrățișare mortală, gheața își pusese acum în minte s-o găurească.

„Nava îndură lovitură după lovitură”, scria Amundsen în jurnalul personal. „Din fericire mai este încă destulă gheață mărunțită între ele ca să absoarbă impactul, dar blocurile mari sunt tot mai dese”.

La 5 martie, după ce oceanul se domolise, Amundsen și Cook au coborât pe un ochi de gheață. Sloiurile erau îndesate bine, permițând trecerea de pe unul pe altul. Cei doi au parcurs trei kilometri pe gheața care se unduia ușor, până la un aisberg din apropiere, de unde sperau să poată vedea banchiza și, cine știe, să zărească apă liberă. Doctorul își adusese aparatul de fotografiat ca să imortalizeze scena.

Pe drum, au auzit dinspre nord un bubuit surd, ca zgomotul unei cascade. Apoi, din senin, au văzut venind spre ei un

val de șapte metri înălțime, rostogolindu-se ca o șarjă de cavalerie. Izbea sloiurile din cale cu o forță colosală și le despica, fragmentele zburând până pe creasta lui

pentru a dispărea apoi dincolo de el. Avea să ajungă și la ei în câteva secunde.

Nu mai era timp de gândire. S-au răsucit amândoi pe călcâie și au rupt-o la fugă în direcție opusă. Jeturi de apă țâșneau din crăpăturile gheții, apropiindu-se din ce în ce. Mugetul se întețea la spatele lor în vreme ce săreau cu disperare din sloi în sloi. Valul îi prindea din urmă și nu mai era vreme să ajungă la *Belgica.* S-au oprit doar când au ajuns pe un sloi de gheață veche și s-au agățat din răsputeri de el cât enormul val a trecut pe dedesubt. Cook nu a dat o clipă drumul aparatului.

Bulgări de gheață grei de câteva tone loveau ca niște pumni *Belgica,* zi și noapte. Amundsen scrie că: „Vasul este zguduit zdravăn și tremură ca frunza”. Fiece lovitură lăsa pe muchiile zimțate ale sloiurilor urme de vopsea și așchii de lemn. Dacă bombardamentul continua, scândurile aveau să crape. Ingenios cum îl știm, Cook a inventat o metodă care, deși fioroasă, proteja eficient carena. A spânzurat de copastii leșuri de pinguini, în dreptul locurilor unde gheața izbea lemnul. Grăsuțele amortizoare atenuau impactul sloiurilor până ce erau strivite de-a binelea. Trecuseră luni de când Cook le descoperise proprietățile antiscorbutice, și păsările încă mai salvau vieți.

Dar nu au reușit să protejeze cârma de asalturile repetate ale unui sloi mare, la pupa vasului. Fără cârmă, *Belgica* nu putea naviga, iar pasagerii ei erau ca și morți. Câțiva membri ai echipajului au coborât pe sloi și au tăiat o bucățică din el, cât să încapă cârma. Au lucrat cu toată îndârjirea, refuzând să dea banchizei satisfacția de a face vasul prizonier încă o iarnă. S-au bătut ca niște ostași care apără o fortăreață medievală asediată, lovind gheața cu topoarele ca să-i rotunjească muchiile și aruncând în aer sloiurile cele mai

amenințătoare. Tonita

mărunțea gheața într-un amestec subțire, care acționa ca tampon împotriva halcilor mai mari.

încetul cu încetul, *Belgica* s-a strecurat până la marginile fragmentate ale banchizei, ajutată și de un vânt constant dinspre sud. în seara zilei de 13 martie vântul s-a întețit, împingând banchiza cu totul spre nord, și nava odată cu ea. împresurată de sloiuri care se mișcau cu repeziciune, *Belgica* era mânată fără a se putea împotrivi, în direcția unei falange de aisberguri enorme care păzea intrarea în ocean. Mai puțin susceptibile la toanele vântului, ele rămâneau pe loc, ca niște dinți de uriași.

Dimineață, vasul plutea drept către un imens molar de gheață, un aisberg tabular de câteva ori mai mare decât el. Fatala coliziune dintre vas și ghețar părea inevitabilă. *Belgica* era flancată de sloiuri mari și vântul de sud o împingea de la spate. în fața ei se deschidea o cale de apă relativ liberă, dar care ducea drept la aisberg. Colac peste pupăză, spațiul dintre aisberguri era aglomerat de sloiuri care se înțepeniseră acolo încercând să ajungă în ocean.

De Gerlache a trecut la timonă, parcă întinerit de emoțiile navigației cu miză mare. După atâta vreme, oamenii contau pe el să facă ce se pricepea cel mai bine. Ca să acumuleze destulă forță de inerție pentru ca *Belgica* să se poată strecura pe lângă aisberg fără ca un val din laterală s-o izbească de el, comandantului îi trebuia o întindere mai lungă de apă. I-a ordonat lui Somers să bage motorul în marșarier. Manevra ar putea distruge motorul, și-a spus de Gerlache, dar dacă funcționează, i-ar câștiga navei spațiul necesar unui

ultim avânt.

Cu elicea rotindu-se în sens invers, *Belgica* a luptat împotriva derivei cu toții caii putere ai motorului ei. La comanda lui de Gerlache, șeful mecanic a inversat direcția și vasul a țâșnit înainte cu viteză maximă.

Somers a forțat apoi abur în cei doi cilindri. Pistoanele învârteau nebunește axul elicei. Acele cadranelor care indicau

presiunea erau la ultima liniuță. Efortul a slăbit bolțurile și a făcut încheieturile vasului să tremure. Mecanicul-șef a urcat pe punte să-i spună comandantului că motorul nu mai rezistă, dar când a văzut ce aproape ajunseseră de aisberg, a dat fuga înapoi și l-a forțat până la limita rezistenței. „A făcut motorul să meargă cum nu mersese niciodată și cum, probabil, nu va mai merge vreodată”, scria Amundsen.

în afară de Somers, toată lumea era pe punte atunci când *Belgica* înainta cu viteză spre aisberg și spre masa de sloiuri care-1 înconjura. Timpul a încetinit. Șase metri până la impact, cinci metri, patru. Motorul gâfâia să-și dea duhul. Când așteptata ciocnire n-a avut loc, oamenii au realizat că sunt liberi.

La ora 2 a după-amiezii de 14 martie au depășit cel mai nordic segment de banchiză. Curând, tot ce mai rămăsese din închisoarea lor era un *iceblink* la orizontul sudic.

Capitolul 18

Străini în oglindă

„Câte emoții simțim, una după alta, în aceste prime momente de libertate! O nesfârșită bucurie, dar amestecată cu tristețe, cu regret, s-a aprins în străfundurile inimilor noastre. Adio banchizei, cu suferința și durerea ei, care însă ne-a dăruit, în toiul amarei fericiri a descoperirii, un simțământ de mândrie pe care nicicând nu-1 vom mai avea! Adio sărmanilor noștri tovarăși, Danco și Wiencke, care au plătit prețul salvării noastre! Ura pentru nemărginitul Ocean, care ne poartă departe, spre patrie, spre toți cei dragi! Ah! îi vom revedea oare?”, scria Lecointe[113].

Eliberarea târzie a vasului din încleștarea banchizei, ca și starea de sănătate a echipajului, excludea prelungirea expediției cu încă un an. Polul Sud magnetic rămânea neatins, un trofeu pentru viitorii exploratori, iar animozitatea dintre de Gerlache și Ordinul Pinguinului, stârnită de planul cavalerilor de a ajunge la Ținutul Victoria, a fost în bună măsură dată

113 Racoviță descrie în mod asemănător amestecul de emoții la părăsirea banchizei: ,,[C]ând veni clipa să ne îndreptăm spre nord, ne-am dat seama cu mirare că părăsiserăm banchiza cu oarecare părere de rău. Luni de-a rândul am pătimit, dar am avut și clipe fericite. Am trăit mai mult rău, e adevărat, dar totuși am trăit. Nu e de ajuns să te cuprindă regretul?” *Spre Polul Sud,* p. 73 (n. tr.).

uitării. Acum că *Belgica* părăsea definitiv Antarctica, era vremea

ca de Gerlache, în calitate de conducător, să boteze locurile descoperite de expediție, toate situate în Strâmtoarea Belgica. Primul său gând a fost la cei doi oameni care-și pierduseră viețile. Prima victimă a expediției a fost cinstită cu o insulă de 23 de kilometri lungime, Insula Wiencke. Prietenului din copilărie, comandantul i-a atribuit o vastă regiune a continentului, cunoscută astăzi drept Coasta Danco.

A continuat apoi să bifeze lista de persoane și de locuri de importanță pentru el și pentru expediție, astfel că, în prezent, harta canalului aduce cu harta regiunii rurale a Belgiei (dacă Belgia ar avea o topografie mai spectaculoasă): Insula Anvers, Insula Brabant, Golful Flandrei, Munții Solvay (botezați în cinstea primului și celui mai generos dintre sponsorii lui, Ernest Solvay), Munții Osterrieth (botezați după binefăcătoarea și confidenta lui, Leonie Osterrieth, sau „Mama Antarctica”). Un golf spectaculos a primit numele Wilhelminei, regina Olandei, ca mulțumire pentru frumosul ei gest de a trimite un vas să însoțească *Belgica* la traversarea apelor teritoriale olandeze, în ziua plecării expediției din Anvers. Unica răsplată pe care de Gerlache o putea oferi susținătorilor lui era nemurirea sub forma unui petic de pământ pe care, cel mai probabil, aceștia nu aveau să-l vadă niciodată.

Rămas fără persoane cărora să le mulțumească, de Gerlache a îngăduit ofițerilor să boteze restul de forme geografice, ca să-și lase și ei amprenta asupra peisajului. Amundsen a ales să-1 cinstească pe răposatul explorator norvegian, Eivind Astrup. Cook a

botezat două insulițe după întâiul primar al New Yorkului, Robert Van Wyck, și după locul său de origine, Brooklyn[114].

Albatroșii și giganticii petreli au însoțit vasul în traversarea Strâmtorii Drake. De Gerlache intenționa să reintre în Țara de Foc pe la sud, prin Canalul Cockburn, presărat cu recifuri și bântuit de furtuni. Strâmtoarea era mult mai periculoasă decât punctele de intrare de pe coastele atlantică și pacifică, și toate hărțile sfătuiau navigatorii să nu se aventureze acolo. Dar tocmai asta era ideea: periculozitatea strâmtorii însemna că *Belgica* avea mai puține șanse să întâlnească vreun alt vas, care ar fi putut s-o recunoască și să-i anunțe prematur întoarcerea cu bine. Comandantul se gândea în primul rând la Wiencke. Era dispus să înfrunte noi primejdii ca să poată informa cum se cuvine familia tânărului de moartea lui (Danco nu avea rude în viață). Dar cerul mereu acoperit nu i-a permis căpitanului să stabilească exact poziția navei, iar estima nu le oferea decât o vagă idee despre locul unde se situau. De Gerlache a hotărât în ultima clipă să meargă la sigur, evitând continentul, ocolind Capul Horn și făcând apoi cale întoarsă prin apele mai calme de pe latura argentiniană a Strâmtorii Magellan.

Ludwig Johansen era la timonă în după-amiaza zilei de 26 martie, când un cormoran a trecut în zbor pe la prora *Belgicăi,* îndreptându-se spre nord. Marinarul a urmărit pasărea dispărând în ceața de la babord. în direcția aceea, din neguri s-au ivit curând contururile

---

114 Emil Racoviță a botezat mica insulă pe care se debarcase, la 27 ianuarie 1898, cu numele profesorului său, geologul Grigore Cobălcescu (1831- 1892). Insula Cobălcescu se află în Arhipelagul Palmer, la granița dintre oceanele Pacific și Atlantic (n. tr.).

vagi ale unei insule stâncoase.

— Pământ! le-a strigat norvegianul celorlalți, care s-au adunat la babord să se minuneze de cel dintâi petic de uscat pe care-1 vedeau de peste un an.

Peste câteva minute, *Belgica* depășea un pinten zimțat de stâncă neagră care se înălța din spuma valurilor zbuciumate. De Gerlache și Lecointe au consultat harta Amiralității Britanice, în căutarea unui corespondent în regiunea Capului Horn. Nici urmă de așa ceva. Nedumeriți, au examinat în amănunțime harta, urmărind cu degetele coasta dantelată a Țării de Foc, și au stabilit că sulița aceea neagră nu putea fi decât

una dintre Stâncile Turn aflate la extremitatea sudică a Insulei Noir... și la peste 550 de kilometri vest de unde se așteptau să fie vasul, atât de puternici erau curenții în punctul de întâlnire al oceanelor Pacific și Atlantic. Până la urmă, tot ajunseseră la intrarea în primejdiosul Canal Cockburn.

Lăsarea serii avea să ascundă curând labirintul de recifuri care străjuia intrarea în strâmtoare, astfel că de Gerlache a hotărât să arunce ancora la adăpostul Insulei Noir. Câțiva erau disperați să pună piciorul pe uscat, însă comandantul, îngrijorat de întețirea vântului și de nefamiliaritatea cu terenul, a preferat să aștepte să se lumineze de ziuă. în cursul nopții, rafale de vânt tot mai violente dinspre vest au dansat în jurul stâncilor și au lovit *Belgica* din coastă, fiece lovitură făcând nava și catargele ei să se încline puternic spre apă. înainte de răsăritul soarelui, vântul și-a schimbat direcția, bătând dinspre sud-vest și lovind *Belgica* direct.

Astfel s-a pornit o furtună mai puternică și mai înfricoșătoare decât tot ce trăiseră oamenii până atunci.

Dobrowolski o descrie ca demnă de cele mai zbuciumate peisaje marine ale lui J. M. W. Turner[115]:

> Sub un cer negru atât de jos, încât valurile păreau a-1 inunda cu spumă, acestea alcătuiau un regiment împrăștiat de colosale piramide în fluide culori tari, din care se scurgeau râuri de spumă. Din crestele lor retezate de furtună se evapora apă și se înălța praf. între ele, în văi largi, staccato-ul vântului ridica în văzduh un praf gros, care numaidecât era înghițit de vârtejuri dense de aer. Procesiunea aceasta de vârtejuri cețoase, dansul acesta al unor monștri

> care întâi se adună și apoi se despart dintr-un salt, în mijlocul vulcanilor de apă fumegând, era cu adevărat de basm!

Rafalele cu forță de uragan trimiteau val după val împotriva navei încovoiate sub violența lor și o împingeau tot mai aproape de un șir de brizanți care trădau prezența, la numai 400 de metri distanță, a unui recif submarin. Furtuna s-a dovedit mai puternică decât ancora, care se țâra pe fundul nisipos în vreme ce *Belgica* luneca inexorabil spre amenințătorul recif. Chiar cu motorul la capacitate maximă, nu putea înainta destul împotriva vântului ca să slăbească lanțul și să îngăduie echipajului să tragă ancora la bord. în loc să-i oprească deriva spre obstacole, ancora, împiedicând-o

115 Joseph Mallord William Turner (1775-1851), unul dintre cei mai cu- noscuți exponenți ai romantismului în pictura engleză. Este cunoscut pentru coloritul expresiv al tablourilor sale, adesea peisaje fantastice și furtuni violente pe mare (n. tr.).

să se depărteze, era acum la un pas să-i aducă pieirea.

Când părea că vântul n-ar fi putut să bată mai tare, o rafală de magnitudini biblice a izbit vasul la babord și l-a îmbrâncit violent înspre recif. Comandantul avea doar câteva secunde să evite catastrofa. A hotărât să abandoneze ancora. De-ndată ce a fost eliberată, cablul ei a biciuit puntea și a dispărut în ocean. Scăpată din lanțul ancorei, *Belgica* s-a năpustit cu și mai multă viteză spre recif. Agățat cu toată puterea de copastie, ud leoarcă și urlând ca să se facă auzit, de Gerlache a ordonat echipajului să ridice velastraiul arborelui gabier, presiune maximă la motor și timona la babord.

Astfel rânduită, *Belgica* se slujea acum de înseși forțele care, cu doar o clipă mai devreme, amenințaseră s-o distrugă. Vântul i-a umflat pânzele și a purtat-o dincolo de recif. Vasul zbura acum spre nord-est, în direcția Canalului Cockburn. Hărțile disponibile indicau drept singură cale de acces un pasaj îngust, mărginit de niște stânci cunoscute ca Furiile de Apus și Furiile de Răsărit. Dar pe măsură ce vasul înainta, s-a dovedit repede că hărțile nu erau de încredere. Comandantul a zărit insule care nu figurau pe nicio hartă și a întâlnit zone de apă liberă

acolo unde era semnalat pământ. Trebuia să navigheze orbește într-o constelație necunoscută de stânci învăluite în ceață și măturate de o furtună cumplită, având drept călăuze doar providența și instinctele lui redeșteptate de marinar.

în seara aceea, omul de veghe a zărit drept înainte niște forme corespunzătoare descrierii Furiilor de Apus, de care, potrivit jurnalului de bord, „valurile mari se cioneau *cu furie*" (sublinierea lui de Gerlache). Ca prin

minune, *Belgica* a trecut nevătămată de porțile Canalului Cockburn. Lunecând prin ceață pe apele liniștite ale strâmtorii, oamenii de pe punte au simțit cum vântul treptat se potolește. Curând, au zărit verdeață, și asta a fost de ajuns ca unii să lăcrimeze.

Belgica a intrat în portul Punta Arenas în zorii zilei de 28 martie 1899. Erau ancorate acolo vase mult mai numeroase și mai impresionante decât își aminteau membrii expediției. Sosirea mult-încercatei baleniere nu a făcut la început cine știe ce vâlvă. Ofițerii și câțiva membri ai echipajului au vâslit la țărm și, unul câte unul, au pășit pe uscat întâia oară din, cel puțin, februarie anterior.

Pentru unii a fost o senzație amețitoare. „Câțiva dintre marinarii care au venit la țărm au rămas pe plajă, au mers prin nisip și au azvârlit pietricele. Atât de absorbiți au fost de această primă atingere a pământului, încât au continuat să se joace în nisip cu orele, încântați precum niște copii la mare”, scrie Cook.

în vreme ce echipajul o pregătea pe *Belgica* de o lungă escală, câțiva dintre ofițeri și cercetători s-au aventurat înapoi în lumea civilizată. „Mersul nostru pe străzile acestea era un adevărat studiu al alcoolismului. Atâta ne deplasaserăm pe schiuri și cu rachetele de zăpadă, atâta fuseserăm azvârliți de colo-colo pe mare, încât uitaserăm cum se merge normal. Făceam pași mari, ne târâm picioarele, ne încordam și ne echilibram corpurile la fiece pas, și una peste alta, mersul nostru era ridicol”,

spune Cook. în drum spre hotel, au fost năuciți de schimbările prin care trecuse orașul de când îl văzuseră

ultima dată. Parcă ar fi călătorit în viitor. Străzile cu pământ bătătorit fuseseră pavate și forfoteau acum de lume, mărginite de prăvălii elegante. Pe deasupra șerpuiau cabluri, pretutindeni erau becuri electrice, iar prin ferestrele și ușile deschise răzbătea țârâitul telefoanelor. Dacă orașul se mărise, lumea în schimb părea să se fi micșorat.

Plimbându-se agale printre crescători de oi, pionieri și căutători de aur erau domni cu stare și doamne în ținute după ultima modă pariziană. în ochii exploratorilor hirsuți și „înfometați de iubire”, foșnetul rochiilor de mătase era curată „muzică și poezie”. Vederea a două tinere drăguțe a avut efectul electrizant, scrie Cook, al „unei baterii faradice” și le-a deșteptat bărbaților vanitatea adormită. „Cumva cu toții, în același timp, ne-am dat inconștient de pe fețe părul netuns de un an și ne-am silit să ne aranjăm cravatele și hainele, dar ni s-a dat tot mai mult de înțeles că arătam ridicol. Fetele au chicotit din senin și s-au întors grăbite în clădire”.

Abia când au ajuns în camerele lor de hotel, au înțeles de ce femeile evitaseră să-i privească sau fugiseră de-a dreptul. Chipurile care se uitau la ei din oglinzi mărturiseau greutățile pe care le înduraseră. Cook scrie că: ,,[E]rau trase și doar ceva mai deschise la culoare decât ceainicele vechi de aramă, pielea ne era aspră ca răzătoarea, iar părul era lung, răzvrătit și vâr- stat din belșug cu șuvițe sure, deși cel mai în vârstă dintre noi nu împlinise 35 de ani”[116].

Odată ce s-a răspândit vestea că *Belgica* se întorsese, un grup format din demnitari locali și diplomați s-a întâlnit cu ofițerii și i-a bombardat cu întrebări: Au ajuns la Polul Sud? Au întâlnit băștinași din Antarctica?

---

116 Henri Somers, cel mai în vârstă membru al expediției, avea de fapt 36 (n. a.).

aceea la curent pe exploratori cu evenimentele petrecute pe glob în ultimul an: afacerea Dreyfus[1] în Franța, Războiul Hispano-American, declanșat, purtat și încheiat în absența lor[117] [118], dispariția exploratorului suedez S. A. Andree[119], plecat cu balonul spre Polul Nord, și invenția lui Guglielmo Marconi, telegraful fără fir. Cook scrie că: „Descoperirea lui Marconi este de interes deosebit pentru noi, deoarece neîndoielic că, într-o zi, ea va fi de mare folos exploratorilor polari, cărora le va permite să corespondeze cu navele de salvare care patrulează în largul mării”.

Corespondența expediției fusese trimisă la Melbourne, astfel că la Punta Arenas îi așteptau doar câteva scrisori vechi de un an. Vor trece mai multe zile până când Henri Somers, singurul tată dintre ei, va afla

117 „EAffaire”, cum este cunoscută ea în Franța, a fost un scandal politic care a dezbinat societatea franceză de la declanșarea lui, în 1894, până la soluționare, în 1906. Ea a scos la lumină inechitățile din justiție și antisemitismul societății în ansamblul ei. Căpitanul Alfred Dreyfus a fost acuzat și condamnat la închisoare pe viață în Insula Diavolului, din Guyana Franceză, pentru acuzații nefondate de trădare (n. tr.).

118 în urma celor 16 săptămâni de conflict, din aprilie până în august 1898, Statele Unite au anexat fostele colonii spaniole Puerto Rico, Filipine și Guam, pe plan intern născându-se aprinse dezbateri pe tema Americii ca putere imperială, deținătoare de colonii. Deși opinia publică susținea în general această idee, voci precum a scriitorului Mark Twain au criticat-o vehement (n. tr.).

119 Salomon August Andree (1854-1897), inginer, fizician, aeronaut și explorator polar suedez, a încercat să ajungă la Polul Nord geografic cu ajutorul unui balon cu aer cald. Tentativa nereușită a condus la moartea tuturor celor trei membri ai expediției (n. tr.).

că fetița lui murise.

De cum i s-a ivit ocazia, Tollefsen a fugit în sălbăticia din afara orașului. Colegii lui au sperat că, născută pe banchiza antarctică, nebunia lui se va estompa cu timpul și cu distanța, așa cum se întâmplase cu cea a lui Van Mirlo, dar sănătatea

mintală a șefului de echipaj a devenit și mai instabilă. Dispărea cu zilele. Când rămânea fără mâncare, se furișa înapoi în oraș și se aținea pe lângă ușa hotelului. Se milogea comandantului pentru câteva monede ca să-și cumpere provizii, apoi o tulea înapoi în ascunzătoarea lui din pădure.

Tollefsen a refuzat să mai calce la bordul vasului, nici cât să-și ia lucrurile. Părea convins că *Belgica* era bântuită. A lăsat în urmă un jurnal amănunțit, dar nu vom afla niciodată ce i s-a confesat. Tovarășii de echipaj l-au ars, ca posteritatea să nu vadă ororile și halucinațiile din el. „Aceste documente ar fi prezentat un anume interes. în ce mă privește”, scria Lecointe, „declar că nu am avut nicio legătură cu gestul acesta și îi învinovățesc pe aceia care direct sau indirect au contribuit la el”.

Lipsit de vlaga ori de fondurile necesare întoarcerii în Antarctica, de Gerlache a declarat expediția ca oficial încheiată la începutul lunii aprilie. I-a cerut lui Amundsen să ia următorul vas cu aburi care pleca spre Europa și să-l însoțească pe Tollefsen până acasă. Deși secundul păstra o atitudine rece în raporturile cu comandantul și nu-și retrăsese niciodată, oficial, demisia, a fost de acord cu cererea lui, motivat de responsabilitatea pe care o avea față de echipaj. Când și-au

luat la revedere, el și doctorul au promis să-și scrie. Sperau amândoi să se revadă, dacă nu în Norvegia sau la New York, atunci în vreun colț de lume îndepărtat și rece.

Lecointe, Racoviță, Arctowski și Dobrowolski, ocupați cu diverse proiecte științifice, au mai rămas câteva luni în America de Sud, urmând să revină în Europa fiecare pe cont propriu. între timp, de Gerlache a dus *Belgica* la Montevideo și, de acolo, în Belgia, cu un echipaj mult redus, din care făcea iarăși parte răzvrătitul Warzee. După concediere, în decembrie 1897, Warzee rămăsese la Punta Arenas. Acum, l-a implorat pe comandant să-l reangajeze. Cum vasul își epuizase rezervele de cărbune și expediția nu mai avea bani să le refacă, de Gerlache

și-a pus nădejdea numai în vânt. Traversarea Atlanticului a luat astfel două luni și jumătate și l-a stors pe comandant și de bruma de energie care-i mai rămăsese.

Cook a plecat curând după aceea la *estancia* Bridges, în Harberton, să-și termine studiul antropologic al triburilor indigene. în Brooklyn, nu prea avea la ce se întoarce. La câteva zile după sosirea *Belgicăi* la Punta Arenas, aflase că logodnica lui, Anna Forbes, se stinsese în ziua de Paști a anului 1898[120].

120 Racoviță încheie însemnările despre expediție, aducând un demn și emoționant omagiu deopotrivă oamenilor și *Belgicăi:* „Au fost odată nouăsprezece oameni care au plecat pe un mic și șubred vas, ca să exploreze Polul Sud. Ei nu erau nici bogați, nici puternici, nici renumiți - dar erau conștienți de ceea ce se duceau să facă și știau ce-i așteaptă. Și ajunși acolo, au făptuit greșeli și au fost prada slăbiciunilor omenești - dar au lucrat cât au știut mai bine și au făcut tot ce au putut. Și s-au întors numai șaptesprezece, zicându-și că moartea celor doi sărmani tovarăși și propriile lor suferințe nu vor fi

După „Belgica”

în dimineața rece de duminică, 5 noiembrie 1899, de Gerlache a intrat cu *Belgica* pe râul Scheldt, îndreptându-se către Anvers. Cum se apropia nava de orășelul Doel, situat la granița olandezo-belgiană, comandantul a zărit un convoi de iahturi ieșite pe râu să-l întâmpine. A auzit pe deasupra apei ecouri ale salvelor de tun și zvon îndepărtat de *La Brabançonne.* Erau aceleași sunetele triumfale care însoțiseră plecarea expediției, cu peste doi ani în urmă. Luându-și rămas bun în ziua aceea văratică a anului 1897, de Gerlache se cățărase pe șarturi cu agilitatea unui acrobat și-și fluturase de zor chipiul din gabie. Astăzi, un cu totul alt om saluta flotila de iahturi. *Belgica* îi răpise tinerețea. Deși nava strălucea în ziua aceea de sărbătoare, cu un strat proaspăt de vopsea alb-gheață, comandantul ei era țeapăn, stors de energie, tras la față, cu părul mai cărunt și mai rar, deși nu avea decât 33 de ani.

Din fruntea convoiului, iahtul regal, *Princesse Clementine,* a trimis o barcă să-1 aducă la bord pe Adrien de Gerlache, dimpreună cu căpitanul Lecointe și

---

fost cu totul zadarnice, căci au putut adăuga o mică pietricică la edificiul științei, la acest focar de lumină, de adevăr și de dreptate, ce călăuzește omenirea spre timpuri mai bune”. *Spre Polul Sud,* p. 76 (n. tr.).

alți câțiva ofițeri și membri ai echipajului întorși pe *Belgica* special pentru această ocazie. Pe puntea iahtului ieșiseră să-i întâmpine, printre alte notabilități, miniștri, senatori, deputați, reprezentanți ai Societății Regale Belgiene de Geografie, sponsori importanți, ca și familiile unora dintre membrii expediției. în toiul furtunii de urale, chipul bărbos al

comandantului s-a schimonosit într-un zâmbet. A uitat cât de obosit era, a uitat de durerea ascuțită din tâmple. Visul unei întoarceri glorioase era aproape la fel de vechi ca însuși visul la Antarctica, și-l lăsase acum mut de emoție. Dinaintea lui erau chipurile pe care le văzuse adesea cu ochii minții, în lunile de prizonierat pe banchiza pustie: tatăl al cărui portret atârnase deasupra cușetei lui, mama, care zadarnic căuta acum să-și înăbușe lacrimile, a doua mamă, Leonie Osterrieth, strălucind de mândrie. Lecointe, între timp, și-a îmbrățișat logodnica, pe Charlotte, căreia îi ceruse mâna în ajunul plecării expediției.

Un vânt tăios a gonit festivitățile în luxosul interior al iahtului, unde s-au ridicat numeroase pahare în cinstea exploratorilor și a patriei lor. Faptul că *Belgica* nu reușise să atingă o latitudine record ori să ajungă la Polul Sud magnetic a fost dat de o parte ca irelevant. Expediția cartografiase noi teritorii, efectuase cu succes peste un an de observații științifice la sud de Cercul Antarctic și supraviețuise iernii de acolo - toate, premiere istorice, și toate, în numele Belgiei. Societatea Regală de Geografie din Anvers i-a răsplătit pe de Gerlache și Lecointe cu medalia ei de aur. Discursurile care au însoțit evenimentul au declanșat calde aplauze, care s-au întețit, devenind ovații asurzitoare, când Jules de Trooz, ministrul de Interne, a anunțat că regele

însuși i-a făcut pe ofițerii și pe savanții expediției cavaleri ai Ordinului Leopold, cea mai înaltă distincție acordată de Belgia. Lecointe va fi zâmbit, poate, la gândul că fusese deja primit într-o frăție sfântă, Ordinul Pinguinului, și-și va fi dorit ca frații săi cavaleri, Cook și Amundsen, să fi fost de față la acest moment solemn (cei doi își vor primi medaliile prin poștă). De Trooz i-a cerut mamei lui de Gerlache să le facă onoarea de a prinde chiar ea decorația la pieptul comandantului, iar doamna de Gerlache a căzut în brațele fiului ei și a plâns de bucurie.

— Numele de Gerlache nu apare pentru întâia oară în istoria noastră, s-a adresat ministrul conducătorului expediției.

El a fost purtat de unul dintre fondatorii independenței noastre. Numele acesta măreț și reputația ce-1 însoțește trebuie să fi apăsat greu pe umerii dumneavoastră, însă v-ați ridicat, domnule comandant, la înălțimea moștenirii lui.

Invitații roiau în jurul membrilor expediției, înconjurându-i și sufocându-i cum o făcuseră și ghețurile. Un ziarist prezent la festivități observa că exploratorii arătau „dezorientați” și „stânjeniți” de atâta atenție. După ceremonie, oaspeți și exploratori s-au împrăștiat prin saloanele somptuoase ale iahtului regal, au discutat amical și au mâncat un prânz al cărui rafinament era de natură să șteargă aproape cu totul amintirea gustului de pinguin în sânge. Ambianța nici c-ar fi putut fi mai deosebită de Antarctica, iar membrii expediției simțeau, în sfârșit, că lasă în urmă ororile banchizei.

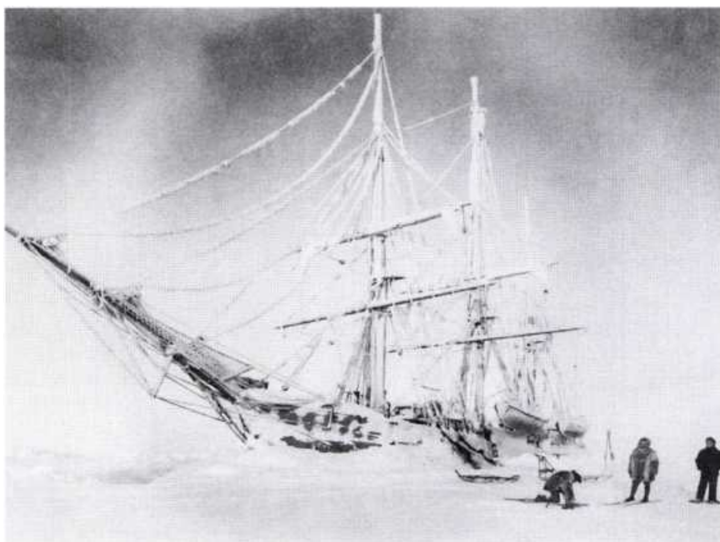
După vreo oră însă, la bordul iahtului s-a stârnit agitație. Leșinase Max Van Rysselberghe, mecanicul

secund al expediției. Era lățit pe dușumea, cu inima palpitându-i la fel de nebunește ca în cele mai întunecoase zile de iarnă. Doctorii și-au croit drum până lângă el și au eliberat spațiul din jur. L-au ridicat și l-au întins pe un șezlong, unde, într-un sfârșit, și-a recăpătat conștiența.

Antarctica încă nu-și încheiase socotelile cu victimele ei. Un ziarist descria colectiv echipajul drept „căpitanul Hatteras în carne și oase”. Deși comparația se voise o glorificare a succesului lor, evocarea eroului din romanul lui Jules Verne din 1866, *Aventurile căpitanului Hatteras,* care se întoarce de la Polul Nord nebun și-și petrece restul zilelor într-un ospiciu, nu era deloc nepotrivită. Către sfârșitul lunii noiembrie, Johan Bryde, diplomatul norvegian care intermediase achiziționarea *Belgicăi,* îi scria lui de Gerlache în legătură cu Tollefsen, căruia comandantul îi trimisese o medalie din partea regelului Leopold: „Sărmanul Tollefsen și-a pierdut mințile cu totul. Se vorbește acum de internarea lui într-un azil”.

Vasul *Belgica,* la bordul căruia s-au aflat câțiva exploratori și savanți, a plecat din portul Anvers în august 1897 (sus). Șase luni mai târziu, în februarie 1898, a devenit victimă a banchizei polare (jos). © Wikimedia Commons

Georges Lecointe, căpitanul vasului *Belgica* © Wikimedia Commons

Adrien de Gerlache, comandantul expediției © Wikimedia Commons

Exploratorul și doctorul american Frederick Cook, unul dintre participant! la expediție, a avut un rol esențial în salvarea vieților majorității membrilor. © Wikimedia Commons

Roald Amundsen, unul dintre exploratorii de la bordul vasului *Belgica.* In 1911 avea să devină prima persoană care a atins Polul Sud. © Wikimedia Commons

Emil Racoviță, părintele biospeologiei, într-o fotografie realizată înainte de plecarea în expediție (sus) și în laboratorul amenajat la bordul navei (jos).
© Wikimedia Commons

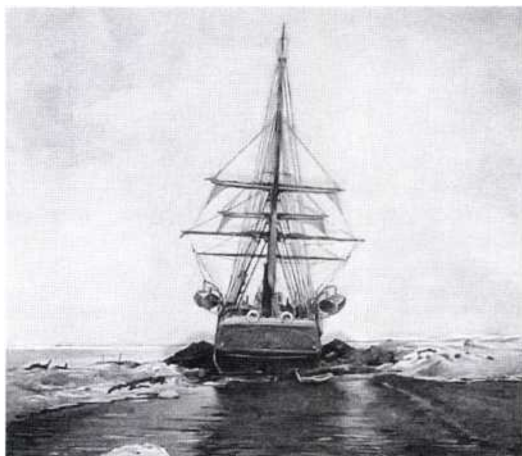

Belgica surprinsă de furtună în Mările Sudului (ilustrație de epocă) © Wikimedia Commons

Carl Vincent Vincke, marinarul norvegian în vârstă de 20 de ani care, la 22 ianuarie 1898, a fost măturat de pe punte de valurile agitate ale mării, devenind prima jertfa a expediției. © Wikimedia Commons

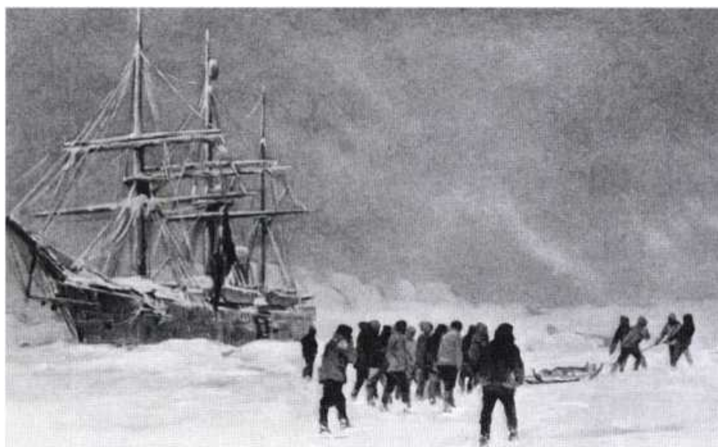

Două ilustrații de epocă: în februarie 1898, *Belgica* a intrat în zona ghețurilor (sus) și, după câteva zile, a devenit prizonieră a înghețului antarctic pentru aproape un an (jos). © Wikimedia Commons

La 5 iunie 1898, belgianul Emile Danco (sus) a decedat în urma unui atac de cord. Trupul său a fost dus pe o sanie la circa o sută de metri de vas (jos), unde a fost încredințat mării printr-o spărtură apărută în gheață. © Wikimedia Commons

în primele săptămâni ale anului 1898 a început munca dramatică pentru eliberarea din prizonieratului gheţurilor. Membrii expediţiei au săpat un canal în gheaţă (sus) şi, când a fost cazul, s-au folosit explozibili (jos). © Wikimedia Commons

Tollefsen a avut un fiu cu iubita lui, Alette, şi cei doi s-au căsătorit. La întoarcerea acasă, Tollefsen îi scrisese lui de Gerlache despre intenţia lui de a înfiinţa o colonie de minerit belgo-norvegiană în îndepărtata insulă arctică Spitzbergen. Până la urmă însă, niciunul dintre visurile lui de viaţă rodnică nu se vor adeveri. A fost

trimis într-o altfel de colonie, un sistem de ferme din împrejurimile Kristianiei care angaja și îngrijea persoanele cu boli mintale. Orașul dimprejur, Lier, avea să găzduiască un azil faimos pentru utilizarea, între alte tratamente controversate, a lobotomiei și a terapiei cu șocuri electrice. Tollefsen i-a fost pacient până la sfârșitul vieții, laolaltă cu ceilalți bolnavi care trăiau la fermele din Lier[121].

Un raport oficial al expediției, publicat la Bruxelles în 1904, dă o explicație pentru căderea psihică a lui Tollefsen care ar putea foarte bine să fi fost scrisă de Poe: „Un marinar [Van Mirlo] a avut crize de isterie care l-au văduvit de rațiune. Un altul, martor la presiunea gheții, a fost trăsnit de groază și și-a pierdut mințile la spectacolul sublimului-straniu și de spaima sorții care urma”.

La trei luni după ce-1 informase pe de Gerlache de înrăutățirea stării lui Tollefsen, Bryde a revenit cu alte vești sumbre: murise Engelbret Knudsen, marinarul de 24 de ani cu înfățișare de heruvim, care fusese printre cei mai bolnavi membri ai expediției în cursul iernării pe banchiză. Moartea lui

Knudsen a fost un șoc pentru comandant, care-1

121 în 1981, un fost asistent pe nume Ingvar Ambjornsen a publicat *23-salen,* o carte de dezvăluiri care a scandalizat Norvegia cu descrieri foarte grăitoare ale pacienților legați cu curele de tărgi, lăsați netratați, bălăcindu-se în propria mizerie, țipetele lor înfiorătoare stârnind ecouri pe coridoarele azilului. Mai multe corpuri de clădire din cadrul azilului au fost curând închise. Complexul abandonat, ale cărui construcții sunt atât de părăginite, încât par bolnave, a devenit un loc de pelerinaj pentru amatorii de senzații tari, atrași de macabru și de paranormal. Totul a fost între timp demolat, cu excepția a două dintre clădirile originale, care sunt în curs de reamenajare ca apartamente de lux (n. a.).

considera un marinar exemplar, și nu a făcut decât să-i adâncească remuș- cările pentru soarta lui Tollefsen și pentru pierderea lui Danco și Wiencke.

De Gerlache se străduise din răsputeri să-și ascundă propria suferință în ziua revenirii *Belgicăi* la Anvers. Se vindecase de scorbut, dar era în continuare grav bolnav, debilitat de oboseala extremă, de migrenele care nu încetau și de ceea ce Cook ar fi numit „tulburări nervoase”. în vreme ce clopotele Catedralei Maicii Domnului din Anvers băteau în onoarea expediției, comandantul înainta cu greu prin marea de oameni bucuroși care se vălurea între ponton și primăria orașului, unde urma să aibă loc o recepție oficială. Un drum în mod normal de numai două minute i-a părut o eternitate în mulțimea adunată buluc în jurul noului și modestului la înfățișare erou național al Belgiei.

Noi medalii au fost împărțite la primărie și, mai târziu, la Bruxelles. După ce s-au isprăvit toate ceremoniile și s-au distribuit toate decorațiile, la insistențele medicului, de Gerlache a fugit pe Riviera franceză împreună cu mama lui, să se odihnească. S-a instalat la Nisa, la Grand Hotel des Empereurs. Convalescența lui avea să dureze un an.

Cauza precisă a suferințelor lui rămâne un mister. Scorbutul care făcuse ravagii în organismul tânărului comandant era acum o amintire îndepărtată. Avusese și el, ca toți ceilalți de la bord, insomnii și simptome cardiace în lunga noapte polară, dar câtă vreme majoritatea se refăcuseră înainte de revenirea în America de Sud, de Gerlache a continuat să sufere până în 1900.0 posibilă explicație ar fi băile de acid cianhidric folosite de doctor în camera obscură de pe vas, care dădea în cabina lui. Substanța nu fusese luată pentru developarea fotografiilor - aceea era găselnița lui Cook -, ci pentru eutanasierea specimenelor animale. Acidul

cianhidric, cunoscut și ca acid prusac, sau albastru de Prusia, ucide prin lipsirea celulelor de

oxigen (avea să devină principalul ingredient al gazului Zyklon B, utilizat de naziști în lagărele de exterminare din cel de-Al Doilea Război Mondial). întâmplarea face ca semnele timpurii ale otrăvirii ușoare cu cianură să fie foarte asemănătoare cu simptomele prezentate de echipajul *Belgicăi-.* dureri de cap, oboseală extremă, ritm cardiac neregulat, dificultăți de respirație, confuzie, vertij. Supraviețuitorii acestui tip de intoxicație prezintă adesea efecte neurologice de lungă durată.

în primele săptămâni de convalescență la Nisa, de Gerlache a primit o scrisoare care l-a înviorat. Era de la Lecointe, care preluase un rol conducător în Comisia Belgica, o organizație dedicată analizării și publicării descoperirilor expediției (munca avea să dureze patru decenii, atât de voluminoase erau observațiile cercetătorilor și de bogată comoara de specimene cu care se întorseseră acasă). în scrisoare, Lecointe îl informa că are intenția să recomande comisiei redenumirea celei mai importante descoperiri a expediției, Strâmtoarea Belgica, prin primirea numelui comandantului ei: „După cum știți, sunt un «ciufut», așa încât nimeni nu va considera propunerea mea ca un simplu gest de curtoazie. Sunt convins că ea este un act de dreptate”. Astăzi, cei 209 metri de canal natural de o spectaculară frumusețe poartă numele de Strâmtoarea Gerlache.

Adrien se ridicase cu brio la înălțimea numelui de Gerlache. Mai mult, va ajunge cel mai faimos membru al ilustrei familii. Obținuse gloria la care râvnise de atâta timp, nu în ciuda teribilelor greutăți îndurate alături de oamenii lui, ci datorită lor. Temerarul pariu al iernării

pe banchiza australă se dovedise câștigător, însă comandantul nu a uitat niciodată că reușita pariului costase viețile a trei oameni și propria lui sănătate.

De Gerlache nu avea să mai revadă Antarctica. La scurt timp după întoarcere, *Belgica* a fost dusă la Ostend, reechipată și curățată, în sfârșit, de șobolani. în 1905, a fost vândută prințului Philippe, duce de Orleans, playboy aventurier și pretendent la

tronul Franței, în eventualitatea reinstaurării monarhiei. Prințul l-a angajat pe de Gerlache să-l însoțească, în calitate de căpitan, într-o serie de expediții arctice. Peste ani, fostul comandant al *Belgicăi* va superviza construcția unei magnifice barchentine numită *Mercator,* care avea să servească drept navă-școală pentru noile generații de marinari belgieni, continuându-și în felul acesta misiunea vieții, aceea de a eleva profilul maritim al țării sale. Adrien de Gerlache a rămas până la sfâșitul zilelor lui o eminență cenușie a călătoriilor în regiunile polare, mulțumit să-i sfătuiască pe participanții la eroica epocă de explorări a Polului Sud care s-a născut în urma Expediției „Belgica”.

Numele de Gerlache va mai avea încă o apariție notabilă în istoria polară. Cu puțin înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, Adrien de Gerlache a făcut echipă cu Ears Christensen, armatorul din Sandefjord care transformase *Patria* în *Belgica,* pentru construcția unui vas nou, *Polaris,* cu care plănuia să organizeze pentru turiștii bogați croaziere de vânat urși polari. Barchentina cu trei catarge și armătură din *Chlorocardium rodiei* era la înfățișare soră bună cu *Belgica.* Se spunea că era printre cele mai puternice nave din lemn construite vreodată. Până la urmă, motive financiare l-au silit pe de Gerlache să se retragă

din parteneriat. Christensen l-a vândut pe *Polaris,* în pierdere, celebrului explorator anglo-ir- landez Ernest Shackleton, care l-a rebotezat *Endurance.* în noiembrie 1915, vasul a fost sfărâmat de banchiza antarctică și s-a scufundat în Marea Weddell[122].

* * *

De cum a pus piciorul în Norvegia, Roald Amundsen s-a apucat să-și planifice propria expediție. „Belgica” fusese un curs accelerat de explorare polară, iar norvegianul ardea de nerăbdare să pună în practică lecțiile învățate: „în cursul acestei călătorii s-a maturizat planul meu. îmi propuneam să-mi îmbin visul din copilărie referitor la Pasajul de Nord-Vest cu obiectivul, în sine de mult mai mare importanță științifică, *de a localiza situarea actuală a Polului Nord magnetic* [sublinierea îi aparține]”. Dacă acest din urmă țel i-ar fi atras respectul unui cerc restrâns de savanți, deschizând un drum de la Atlantic la Pacific printre ghețurile periculoase din regiunea arctică a Canadei - un trofeu care le scăpase exploratorilor printre degete, încă de la descoperirea Lumii Noi -, Amundsen ar fi entuziasmat marele public și ar fi dobândit statutul de erou, egal al lui Nansen, dacă nu cumva chiar al lui Cartier sau Columb.

Folosindu-și moștenirea și bruma de bani pe care a

---

122 După ce Shackleton și oamenii lui au plutit în derivă cu banchiza vreme de aproape cinci luni, au făcut traversarea de șapte zile până la Insula Elephant în bărcile de salvare ale lui *Endurance.* De acolo, Shackleton și cinci dintre oamenii lui au plecat cu cea mai trainică dintre bărci, numită *James Caird,* și după 720 de mile nautice pe o mare dezlănțuită, au ajuns pe Insula Georgia de Sud, în căutare de ajutor. Călătoria aceasta de 16 zile se înscrie între cele mai impresionante reușite din întreaga istorie a explorărilor polare (n. a.).

reușit s-o obțină cu împrumut, inclusiv o contribuție de la îngerul păzitor al „Belgicăi”, Leonie Osterrieth, a cumpărat un velier cu un catarg, o vechitură de 29 de ani și 21 de metri lungime, pe nume *Gjoa,* unul dintre cele mai micuțe vase din epoca de aur a explorărilor polare. A ridicat ancora din portul Kristiania la orele mici ale zilei de 16 iunie 1903, cu un echipaj de șase oameni. *Gjoa* a ajuns în insulele puțin cunoscute și împresurate de ghețuri din nordul Canadei, la începutul lunii august. Căpitanul ei urmase o rută ușor diferită de aceea pe care eroul său din copilărie, John Franklin, dusese corăbiile *Erebus* și *Terror,* cu aproape șase decenii înainte. Agila balenieră s-a împotmolit totuși și a rămas două ierni la rând în largul coaselor Insulei King William, nu departe de locul unde se scufundaseră cele două vase britanice. Dar spre deosebire de Franklin, care se ținuse de protocolul Marinei Regale, Amundsen a fost de la bun început hotărât să supraviețuiască pe baza vânatului

arctic și să adopte îmbrăcămintea și mijloacele de transport inuite. Intervențiile doctorului Cook în timpul Expediției „Belgica” îl convinseseră pe norvegian de beneficiile traiului din cele oferite de flora și fauna locale, după obiceiurile populațiilor indigene. Și era cu mult mai practic pentru șapte bărbați (și un număr variabil de câini Husky) să facă asta, decât fusese pentru cei 17 de pe *Belgica,* și cu atât mai puțin pentru cei 130 ai lui Franklin.

Amundsen și ai lui au construit o colibă pe țărmurile insulei. în cursul șederii lor de doi ani, au menținut legături rodnice cu membrii tribului Netsilik, care i-au condus pe scandinavi în expediții de vânătoare și, în schimbul bunurilor europene, le-au dat obiecte de

meșteșugărie, vânat proaspăt, câini de sanie, iar contra unor sume infime pentru europeni, dreptul de a se împreuna cu nevestele lor (Amundsen susținea mai târziu că și-a îndemnat oamenii, între care mai mulți familiști, să se abțină de la astfel de activități).

în cursul primului an pe Insula King William, echipajul a făcut câteva încercări de a localiza Polul Nord magnetic, hălăduind pe banchiză după indicațiile unei întregi game de instrumente delicate, dar gerul cumplit și lipsa lor de expe- rință la mânat câinii le-au pus bețe în roate. Cu ani în urmă, în excursiile lor pe banchiza antarctică, doctorul Cook îl convinsese pe Amundsen de supremația câinilor ca mijloc de transport pe gheață, dar indigenii Netsilik au fost aceia care i-au învățat pe exploratorii scandinavi cum să-i mâne. După ce s-au prins cum se face, Amundsen împreună cu Peder Ristvedt au reușit, în primăvara lui 1904, să atingă coordonatele la care James Clark Ross stabilise, în 1831, că s-ar afla polul magnetic. Totuși, acele busolelor continuau să arate spre nord, dovadă irefutabilă a unui fapt de multă vreme bănuit - anume, că polul magnetic este o țintă în mișcare. Peste câteva săptămâni, cei doi au ajuns în vecinătatea polului însuși.

Deși norvegienii s-au plâns de plictiseală și de iritabilitate în cursul lungii nopți arctice, ei nu au suferit precum echipajul *Belgicăi.* Proximitatea așezărilor indigene, și mai cu seamă a femeilor indigene, cu siguranță i-a ajutat. Ca lider, Amundsen era arogant, tiranic și uneori capricios, în puternic contrast cu rezervatul și îngăduitorul de Gerlache (oamenii l-au poreclit, oarecum în batjocură, „Guvernatorul”). Dar poate cel mai substanțial contrast era între inimosul, dar ineptul Louis Michotte, de pe *Belgica,* și Adolf

Lindstrom, maestrul bucătar de pe *Gj0a,* dolofan și jovial și trăgător zdravăn la măsea. Rafinatele tocănițe din carne de focă preparate de Lindstrom erau pe atât de minunate pe cât fuseseră de scârboase ale lui Michotte.

Dimensiunile modeste au lucrat în folosul vasului, îngădu- indu-i să lunece peste recifuri și peste zone cu bancuri de nisip unde o ambarcațiune mai mare s-ar fi împotmolit. La 17 august 1905, *Gj0a* a depășit cel mai estic punct atins vreodată de vreo navă dincolo de Strâmtoarea Bering. Dezghețul s-a dovedit însă mult prea scurt. Peste numai câteva săptămâni, expediția a căzut iarăși în prizonieratul gheții și s-a văzut nevoită să petreacă pe banchiză aproape un an, timp în care unul dintre membrii săi s-a îmbolnăvit și a murit. Abia la 31 august 1906 a intrat *Gj0a* în portul orașului Nome, din Alaska, arborând cu mândrie drapelul norvegian.

Când doctorul Cook a apărut la Harberton, în aprilie 1899, să-și termine studiul triburilor Ona și Yahgan, Lucas Bridges a fost surprins să constate că *Belgica* supraviețuise totuși șederii în Antarctica. Fermierul l-a informat că, între timp, tatăl său, Thomas Bridges, murise. Fiul a onorat însă promisiunea făcută de răposatul misionar și i-a predat doctorului manuscrisul dicționarului yahgan-englez, spre publicare. Un remarcabil gest de încredere. Conținând peste 30 000 de cuvinte, lucrarea

era o mărturie neprețuită a unei civilizații pe cale de dispariție. Bridges-tatăl nu făcuse nicio copie.

Doctorul a rămas în Argentina până la finele lui 1899. Revenit la New York, se aștepta de la el să predea

Comisiei Belgica trei monografii detaliate: prima, o analiză a observațiilor medicale făcute în cursul iernării pe banchiză, a doua, un raport antropologic despre tribul Ona, iar a treia, cu titlul „Gramatică și dicționar ale limbii yahgane”. în lista oficială a rapoartelor în curs de apariție, tipărită pe spatele fiecărui volum publicat, Cook este creditat ca autor al dicționarului. De Thomas Bridges nu se pomenește nimic. Deși nemeritata atribuire ar fi putut fi o simplă neglijență, ea va fi citată peste ani ca o primă tentativă de fraudă. Lucas Bridges a susținut că Frederick Cook furase munca de o viață a tatălui său și încercase să o treacă drept a lui.

Dacă aceasta i-a fost cu adevărat intenția, nu se poate ști, întrucât nu a terminat niciunul dintre cele trei rapoarte. Odată întors în Brooklyn, altele erau gândurile lui. Moartea Annei Forbes îl lăsase la fel de nemângâiat și de singur pe cât fusese după moartea surorii ei, Libby, cu un deceniu înainte. Și cu toate că și-a redeschis cabinetul, în cei doi ani de absență bună parte din clientelă își găsise deja alți medici. Astfel, a căutat din nou refugiu în aventură.

La fel ca Amundsen, tânjise și el să conducă o expediție importantă, dar ca să organizeze una îi trebuiau faimă și bani. Laborioasele rapoarte datorate Comisiei Belgica nu aveau să-i procure nici una, nici alta, întrucât lucrările nu aveau nicicând să treacă de un cerc restrâns de universitari. S-a apucat în schimb de o carte despre Expediția Antarctică Belgiană, destinată marelui public. Manuscrisul a fost gata în numai câteva luni. Publicată în 1900, *Through the First Antarctic Night'* îi dezvăluie certele calități scriitoricești. A fost prima carte de

[1] *Prin prima noapte antarctică,* în 1b. engleză (n. tr.).

memorii apărută despre „Belgica” și totodată o semnificativă încălcare a protocolului: după cum prea bine știa Cook, după cearta lui cu Robert Peary pe această temă, conducătorului expediției îi revenea privilegiul de a publica primul. Lui de Gerlache i-au fost necesari doi ani ca să-și finalizeze cartea, *Cincisprezece luni în Antarctica,* considerată în epocă drept un magistral succes literar. în 1904, Lecointe a publicat și el un jurnal de călătorie intitulat *Au pays des manchots* [în țara pinguinilor]. Cartea doctorului s-a vândut excepțional de bine și l-a transformat într-o mică celebritate în State Unite.

La vreun an după aceea, Cook a făcut cunoștință cu Marie Hunt, văduvă, bogată și în vârstă de 24 de ani (când privirile celor doi s-au întâlnit întâia oară, se cânta *Trăumerei,* de Schumann). Doctorul s-a îndrăgostit și, în aprilie 1902, îi scria lui Amundsen ca să-i anunțe logodna cu Marie și, aproape cerând iertare, sfârșitul carierei lui de explorator: „Sper să mă căsătoresc la începutul lui iunie și apoi aventurile mele vor lua sfârșit. Viitoarea doamnă Cook te poftește să vii și să stai cu noi [...]. Vino și lasă-ne să-ți arătăm N.Y.-ul”.

Cook a adoptat-o pe Ruth, fetița lui Marie și, curând după aceea, celor doi li s-a născut o fiică, Helen, dar viața de familie nu i-a potolit multă vreme setea de aventură. Marie nu doar că încuraja ambițiile soțului ei, dar le și sponsoriza cu generozitate. în vara lui 1903, doctorul reintra în jocul explorării, conducând o expediție în Alaska. Scopul expediției era escaladarea în premieră a masivului Denali (cunoscut atunci în mod oficial drept Muntele McKinley), cel mai înalt din America de Nord. Grupul a mers trei luni călare prin tufele și mlaștinile din zona necunoscută de la poalele masivului, ritmul copitelor fiind deseori punctat de

zgomotul palmelor care striveau țânțarii de gâturi. Nu au reușit să găsească o rută practicabilă spre vârf, dar, căutând-o, au devenit primii oameni care au înconjurat masivul.

Peste trei ani, doctorul a mai făcut o tentativă de a ajunge pe intimidantul vârf, cu o echipă din care făceau parte alpiniști mai experimentați. Și a reușit. Triumful acesta i-a adus lui Cook recunoașterea îndelung căutată. La întoarcerea în New York, a fost ales președinte al nou înființatului Club al Exploratorilor. A doua sa carte, *To the Top of the Continent*[1], publicată în 1908, conținea o fotografie în care doctorul flutură steagul american deasupra a ceea ce pare a fi vârful masivului.

Viața de explorator este una de nepotolită sete. Dacă obiectivele individuale pot fi îndeplinite, țelul suprem, ceva ce există nu în vreun colț depărtat de lume, ci în inima omului, rămâne veșnic neatins. Fiecărui triumf trebuie să-i urmeze altul, și mai măreț. Până în 1907, Cook hotărâse deja care va fi acela. Nu a făcut niciun anunț, ci a plecat discret în Groenlanda, chipurile să-i fie ghid unui prieten, într-o expediție de vânătoare. Odată ajuns acolo, și-a îndeptat privirea spre nord.

A fost una din cele mai senzaționale știri din istorie, cu unul din cele mai lungi titluri: „POLUL NORD ESTE DESCOPERIT DE DR. FREDERICK A. COOK, CARE TELEGRAFIAZĂ ZIARULUI *HERALD* O RELATARE EXCLUSIVĂ DESPRE CUM A ÎNFIPT DRAPELUL AMERICAN LA CAPĂTUL LUMII”. în dimineața zilei de 2 septembrie 1909, băieții cu ziare au vândut aproape instantaneu toate numerele cotidianului *New York Herald.* Majoritatea paginilor erau ocupate de

trepindanta relatare a succesului repurtat de doctor: cum, împreună cu doi vânători inuiți, și deplasându-se cu o sanie trasă de câini, a atins polul geografic la 21 aprilie 1908, cum și-au petrecut crunta iarnă arctică, naufragiați pe Insula Devon, și cum au supraviețuit unui atac al urșilor polari. Președintele Taft[123] [124]

i-a transmis felicitări, la fel și Bufalo Bill[1]. Copiii i-au trimis scrisori în care se interesau dacă-1 văzuse pe Moș Crăciun.

Lovitura lui Cook a făcut senzație pe întreg globul, dar mai cu seamă s-au bucurat americanii. în 24 de ore, mai multe localuri din Manhattan au început să servească „cocteilul Cook”: gin, suc de lămâie, albuș de ou, maraschino, gheață din belșug. O modistă din Chicago a introdus, pentru doamne, „pălăria dr. Cook”, un dom de blană înalt de 60 de centimetri, gândit să evoce vârful rotunjit al globului terestru. Revistele și ziarele i-au telegrafiat doctorului, fluturându-i pe dinainte sume fabuloase pentru dreptul de a publica în foileton povestea călătoriei lui. *Hamptons Magazine* i-a oferit 100 000 de dolari[125] [126]. Licitația a ajuns curând la 200 000, iar a doua zi, la 250 000. Ca să nu rămână de rușine, William Randolph Hearst a spus că va dubla orice ofertă, dar Cook se temea că apariția poveștii în presa măruntă, de scandal, patronată de Hearst, va „de-

---

123 *Spre vârful continentului,* în 1b. engleză (n. tr.).

124 William Howard Taft (1857-1930), a fost al 27-lea președinte al Statelor Unite, între 1909 și 1913 (n. tr.).

125 William Frederick Cody (1846-1917), cunoscut ca „Buffalo Bill”, soldat, vânător de bizoni și showman, este una dintre cele mai celebre figuri emblematice ale Vestului Sălbatic american (n. tr.).

126 Cam trei milioane în dolarii din 2020 (n. a.).

precia” magnitudinea realizării lui. Pentru moment, a respins toate ofertele.

Exploratorul avea să revină la New York abia peste alte câteva săptămâni. Pe drumul de întoarcere din teritoriul danez al Groenlandei, a făcut escală la Copenhaga, unde a fost copleșit cu adulație. Cu trăsăturile ascuțite de lunile de înfometare și cu dinții ciobiți, doctorul abia de a reușit să iasă de pe chei, atât de ticsit era cu demnitari în joben și gură-cască în meloane. în cursul scurtei șederi, lui Cook i-a fost conferit un doctorat onorific de către Universitatea din Copenhaga. Regele Frederick al VIII-lea a dat în cinstea lui o recepție somptuoasă, devenind al doilea cap încoronat, după Leopold al II-lea al belgienilor, care-i aducea un omagiu.

Aproape imediat după ce a fost anunțat, triumful lui Cook a fost pus sub semnul îndoielii. Un oarecare scepticism era de așteptat, dat fiind că reușita era practic cu neputință de dovedit. Singurii martori erau cei doi vânători inuiți, care, neavând pregătire științifică, nu puteau confirma că atinseseră punctul de convergență a tuturor meridianelor. Suspiciunile au fost întărite de afirmația doctorului că făcuse observații și măsurători doveditoare, însă, temându-se că nu va supraviețui călătoriei de întoarcere în lumea civilizată, le încredințase unui prieten din nordul Groenlandei, care la rândul său fusese obligat să le abandoneze (nu au fost găsite niciodată). In plus, mai mulți experți și-au exprimat îndoielile cu privire la ritmul aparent supraomenesc de deplasare, menționat în paginile ziarului *New York Herald.*

Dar majoritatea oamenilor au acceptat și au sărbătorit cu entuziasm obținerea celui mai râvnit

trofeu geografic. Fridtjof Nansen și-a exprimat încrederea în Cook, la fel și foștii lui tovarăși de expediție de pe *Belgica.* Iată ce declara Lecointe, ajuns președinte al Observatorului Regal Belgian, pentru ziarul *New York Herald:* „Sunt indignat de ideea că declarația doctorului Cook privitoare la descoperirea sa este considerată de unii oameni ca neadevărată. îl cunosc personal pe doctorul Cook și garantez pentru sinceritatea lui. Domnia sa este întruchiparea adevărului”. Dinspre partea lui, Amundsen numește călătoria mentorului său „cea mai strălucită cursă de sanie din istoria explorării polare”.

Momentul de glorie necontestată a ținut doar patru zile. La 6 septembrie, doctorul Cook, cuceritorul Polului Nord, a participat la Copenhaga la o serată în onoarea lui. în toiul ovațiilor, un ins i-a înmânat un bilet pe care scria: „Peary spune: «Drapel american înfipt la Pol»”.

Dacă pe Cook l-a deranjat că fostul lui șef de expediție și actual rival, Robert Peary, intrase în competiție cu el, nu a

lăsat să se vadă nimic. I-a declarat unui reporter: „Dacă Peary spune că a ajuns la Pol, îl cred!”. Iar mai târziu, a telegrafiat ziarului *New York Herald-.* „Două recorduri sunt mai bune decât unul singur”. Doctorul era perfect dispus să împartă laurii, mai ales că pretindea a fi atins obiectivul cu aproape un an înaintea lui Peary.

După trei zile, Cook primea, în camera lui de la Hotel Phoenix, doi vizitatori iluștri. Unul era Otto Sverdrup, mult timp secundul lui Nansen și conducător el însuși al unei expediții arctice la bordul vasului *Fram.* Al doilea era Amundsen, care stătea la același hotel. Foștii colegi de pe *Belgica* s-au îmbrățișat, doctorul, emaciat de pe urma călătoriei, dispărând în brațele uriașului

norvegian. Nu se mai văzuseră de 10 ani, răstimp în care dobândiseră amândoi faima la care visaseră pe *Belgica.*

Sverdrup și Amundsen veniseră să-1 felicite pe cuceritorul Polului Nord. Pentru Cook, care nu bănuia cum va evolua în următoarele săptămâni știrea despre Peary, vizita a fost un încurajator gest de susținere. în vreme ce mulțimile ovaționau sub fereastra lui Cook, cei trei bărbați au stat de vorbă despre călătorii trecute și viitoare, în cadrul unui summit ad hoc al legendelor polare.

Cucerirea Pasajului de Nord-Vest îl făcuse pe Amundsen moștenitorul lui Fridtjof Nansen. De atunci, își anunțase planul și strânsese fondurile în vederea unei expediții care-și propunea să ajungă la Polul Nord prin Strâmtoarea Bering, emulând istorica derivă a lui Nansen la bordul lui *Fram,* de la începutul anilor 1890. într-o impresionantă predare de ștafetă, Nansen i-a acordat lui Amundsen dreptul de a folosi același trainic vas. Cu puțin noroc, curenții Oceanului înghețat de Nord aveau să-1 poarte până la o latitudine suficient de ridicată ca să poată face restul drumului cu sănii trase de câini pe care plănuia să-i achiziționeze în Alaska. Recunoștea totuși

că realizările lui Cook și Peary, petrecute în succesiune atât de strânsă, văduvea Polul Nord de bună parte din prestigiul ca trofeu geografic. Practic se va lupta pentru rămășițe.

în camera de hotel, Amundsen și-a supus fostul maestru la un tir de întrebări despre cele mai nordice regiuni ale planetei, despre curenți, vreme și perspectivele de reușită. Cook și-a exprimat încrederea în capacitățile prietenului său de a-și atinge obiectivul,

dar, parcă simțindu-i gândurile negre, l-a sfătuit să renunțe la expediție. Tot ce putea spera norvegianul era să fie al treilea om care atinge Polul Nord. în schimb, i-a sugerat o îndrăzneață schimbare de traseu.

— Polul Nord a ieșit de-acum din peisaj, i-a spus doctorul fără menajamente. De ce nu încerci să ajungi la Polul Sud?

Amundsen a împietrit. Ideea îi trecuse prin minte, dar o ținuse pentru sine. Ea plutea totuși în aer. La începutul acelui an, Ernest Shackleton stabilise un nou record de latitudine sudică, ajungând până la 100 de mile nautice[127] de Polul Sud înainte ca lipsa de provizii să-l silească a face cale întoarsă. Distanța relativ scurtă care rămânea neparcursă îl tenta pe Amundsen, însă era bine știut că Robert Falcon Scott, compatriot și rival al lui Shackleton, pregătea o amplă expediție ca să desăvârșească lucrarea.

Norvegianul se temea că avansul britanicului și bogăția resurselor aflate la dispoziția lui făceau întrecerea inegală. Cook susținea totuși că Amundsen beneficiază de un avantaj esențial:

— Scott nu știe cum să se deplaseze cu câini. încărcătura prea grea îl va pierde. Tu știi că la Polul Sud nu se poate ajunge decât fie cu câini, fie cu aripi.

Mai era și chestiunea etichetei. Amundsen se simțea obligat - față de susținătorii financiari ai expediției, față de marele public, dar și față de Nansen - să ducă la bun sfârșit misiunea anunțată. Pe lângă onoare, mai erau și regulile nescrise ale

etichetei polare. Scott se putea aștepta la întâietate în atingerea Polului Sud, deoarece își anunțase de multă vreme intențiile. Cu toate acestea, în opinia lui Sverdrup, controversa din jurul pretențiilor lui Cook și

127 Puțin peste 185 de kilometri (n. tr.).

Peary de a fi ajuns la Polul Nord aruncase pe fereastră respectivele reguli. O competiție între căpitanul Scott și Amundsen va fascina publicul și va conferi mai multă glorie învingătorului.

— Haide să facem o întrecere, a spus Sverdrup.

Amundsen s-a gândit la sfatul prietenului său, apoi a ridicat o ultimă obiecție, parcă certându-se cu sine însuși:

— *Fram* nu este bun pentru mările zbuciumate ale Sudului, dar ăsta este lucrul de făcut. Lăsați-mă să mă mai gândesc.

înainte de plecare, Amundsen a înhățat o hârtie cu antetul personal al doctorului, pe care, în camera lui, a scris o notă către guvernatorul-șef al nordului Groenlandei, ce- rându-i acestuia 50 de câini de sanie. Se hotărâse - nu mai pleca în Alaska.

în ciuda generoasei oferte de a împărți gloria Polului Nord, Cook n-a reușit să iasă cu vorba bună din conflictul cu Robert Peary. Acesta își făcuse din Polul Nord ambiția vieții, și gloria era un joc cu sumă zero - o câștiga numai dacă o pierdea Cook. Doar încercând să obțină trofeul la care el considera că are tot dreptul, doctorul comisese un impardonabil act de trădare. Din acel moment, avea să susțină că fostul lui tovarăș de călătorie mințise afirmând că ajunsese la Polul Nord. Cook, spunea el, „pur și simplu oferise publicului o tinichea poleită cu aur".

Cum nici unul, nici celălalt nu a oferit dovezi incontestabile ale reușitei lui, o comparație lucidă a datelor geografice era exclusă. Istoria a luat în schimb forma unei înverșunate dispute a caracterelor, purtată mai cu seamă în paginile *New York Herald* (care susținea pretenția lui Cook) și ale *New York Times*

(care o susținea pe a lui Peary). Controversa a fost un război de uzură din care reputația niciunuia dintre beligeranți nu a scăpat nevătămată. Tabăra Peary - mai bogată, cu relații mai bune și mai insistentă decât cea adversă - a ieșit până la urmă învingătoare. Pentru a dovedi că doctorul era mincinos din născare, aliați de-ai lui Peary au dat de urma lui Ed Barrill, ghidul din Montana care-1 însoțise pe Cook în a doua lui expediție pe Denali. Barrill a mărturisit, în schimbul unei sume considerabile, că nu se apropiaseră de vârful masivului, că imaginea care decora cartea de amintiri *To the Top of the Continent* era, în realitate, o fotografie retușată a unui pisc cu câteva sute de metri mai scund.

în decembrie 1909, Henryk Arctowski, geologul, meteorologul, oceanograful, dar și ciuca bătăilor Expediției „Belgica”, a intervenit în controversă cu o devastatoare serie de articole în ziarul belgian *Le Metropole.* Deși lăuda ingeniozitatea lui Cook, Arctowski se îndoia de loialitatea acestuia față de adevăr: „Lăsând la o parte calitățile sale absolut indiscutabile de explorator [...] Cook era înzestrat cu o putere de imaginație hotărât ieșită din comun”. Savantul polonez făcea aici aluzie la inovațiile medicale în combaterea scorbutului și a depresiei la bordul *Belgicăi,* dar și la ideea nebunească de evadare din banchiza antarctică. Dar Arctowski punea sub semnul întrebării dobândirea de către doctor „a cunoștințelor de matematică și de astronomie necesare determinării corecte a latitudinii și longitudinii unui loc dat de pe glob”.

Onoarea lui Cook a încasat lovitura de moarte în aceeași lună. Universitatea din Copenhaga a examinat puținele dovezi astronomice pe care fusese în stare să le

ofere și le-a decretat insuficiente pentru confirmarea atingerii polului. Lui Peary nu i s-a organizat o audiere similară, dar deja nici nu mai conta. Cook fusese declarat escroc, unul din epitetele mai gentile care i s-au azvârlit în obraz. Printre celelalte se numărau „un

monstru de duplicitate” și „un colosal farsor”. Editorii și-au retras ofertele. Clubul Exploratorilor, al cărui președinte fusese, i-a revocat calitatea de membru.

Cu Amundsen la cârmă, *Fram* a părăsit Norvegia în ziua de 9 august 1910 și s-a întreptat spre Madeira. Nu era nicio surpriză de vreme ce exploratorul norvegian anunțase că intenționa să treacă pe la Capul Horn înainte să schimbe ruta spre nord și să pătrundă în Oceanul Arctic prin Strâmtoarea Bering. La Funchal însă, la o distanță sigură de creditori, Amundsen a făcut echipajului un anunț șocant: vor ajunge până la urmă și la Polul Nord, dar vor face mai întâi un ocol - pe la Polul Sud. 11 vor provoca pe Scott la întrecere.

Brusca schimbare de traseu l-a luat pe britanic din surprindere. A fost un șoc și pentru Nansen, care, la 48 de ani, încă mai spera să-și adjudece cucerirea Polului Sud. Pentru a împlini ceea ce considera a fi destinul lui, Amundsen își trădase eroul la fel cum, în urmă cu 12 ani, se întorsese împotriva lui Adrien de Gerlache, pe care odinioară îl admirase atât.

După ce a traversat Oceanul înghețat de Sud, *Fram* intra în Golful Balenelor, de pe coasta Mării Ross, în ianuarie 1911. Amundsen nu mai văzuse gheața antarctică de peste un deceniu. El și echipajul lui au construit o colibă aproape de marginea Banchizei Ross, în care au locuit luni de-a rândul, pregătindu-se de asaltul Polului Sud, hrănindu-se cu tocănițele de focă ale lui Lindstrom, delicioase și antiscorbutice. La 19

octombrie, împreună cu patru oameni și 52 de câini, Amundsen a plecat spre pol cu sania și pe schiuri. Obiectivul lor era la 1 287 de kilometri distanță și la peste 2 700 de metri altitudine, iar drumul le era blocat de un lanț muntos mult mai înalt. Amundsen a stabilit inițial un ritm rezonabil, de 20-30 de kilometri pe zi (cam cinci, șase ore de călătorie), ca să le dea oamenilor și câinilor timp de refacere peste noapte. Strategia

norvegianului semăna remarcabil de bine cu planul sugerat de Cook la bordul *Belgicăi,* pentru tentativa plănuită de Ordinul Pinguinului de a atinge Polul Sud magnetic.

Deși își iubeau foarte mult câinii, Amundsen și grupul lui i-au împușcat la intervale regulate pe cei mai lenți și i-au dat ca hrană fraților și surorilor lor, ba s-au înfruptat chiar și ei din carne. Metoda de o rece eficiență, pe care el, Cook și Lecointe o concepuseră în timpul Expediției „Belgica”, a făcut ca săniile să rămână ușoare și a îngăduit oamenilor ca la 14 decembrie să atingă Polul Sud bine odihniți, bine hrăniți și fără scorbut[128]. Printr-o serie de observații realizate cu sextantul de-a lungul întregii zile, Amundsen a controlat dacă într-adevăr ajunsese la 90° latitudine sudică măsurând înălțimea soarelui în drumul lui pe cer.

„Este foarte interesant să vezi cum soarele străbate bolta cerească la, ca să zic așa, aceeași altitudine zi și noapte. Cumva, cred că suntem primii care văd această curioasă priveliște”. Remarca, încredințată jurnalului său personal, este un indiciu că Amundsen se îndoia de pretențiile lui Cook și Peary de a fi ajuns la Polul Nord,

128 Amundsen și ai lui au evitat de asemenea fotokeratita, mulțumită unor ochelari facuți după modelul inspirat lui Cook de designul inuit, cu filtre fotografice drept lentile (n. a.).

unde era de presupus că fuseseră și ei martorii unui fenomen identic. Dacă intuiția nu-l înșela, Polul Nord era încă disponibil. Pomelnicul mental de recorduri polare al norvegianului se îmbogățise considerabil de când îl inaugurase, cu prilejul Expediției „Belgica”, iar actuala realizare îi asigura un loc permanent în panteonul explorărilor umane. Rămânea însă destul loc pentru încă un trofeu.

în acel moment, Robert Falcon Scott se găsea la peste 640 de kilometri în urma norvegianului, înaintând către pol pe o rută diferită. Pentru ultimele etape ale călătoriei, încăpățânatul căpitan hotărâse să nu folosească, și să nu ucidă regulat,

câinii de sanie, practici pe care le socotea crude și nesportive. Scott se bizuia în schimb pe căluți siberieni (cunoscuți și drept cai iakuți) pentru transportul echipamentului dincolo de Munții Transantarctici. Spre deosebire de câini, care elimină umezeală prin răsuflarea gâfâită, căluții transpiră copios la depunerea de efort. Sudoarea poneilor lui Scott îngheța în condițiile montane cu temperaturi negative și vânturi care bă- teau neîncetat. Incapabili să mai facă vreun pas, cei rămași au trebuit împușcați. Astfel, săniile supraîncărcate au trebuit trase sute de kilometri de cei cinci exploratori, o călătorie neînchipuit de grea care i-a adus într-o stare de extremă oboseală și inaniție, cu degerături și un început de scorbut. Scott și ai săi au ajuns la Polul Sud în ziua de 17 ianuarie 1912. Locul, un punct pur teoretic pe o nesfârșită întindere de gheață lipsită de relief și de viață, era marcat cu un reper deprimant: un cort de formă conică, deasupra căruia flutura drapelul roșu-alb-al- bastru al Norvegiei.

„Răul cel mare s-a petrecut. Dumnezeul mare! Locul acesta este oribil”, scria Scott în jurnal.

în cortul de pânză, britanicul a găsit o scurtă scrisoare de la Amundsen:

Dragă căpitane Scott,
Cum dumneata vei fi, probabil, acela care va ajunge în zona aceasta după noi, te voi ruga să ai bunătatea de a trimite mai departe scrisoarea aceasta regelui Haakon al VII-lea. Dacă îți este de folos vreunul dintre articolele lăsate în cort, te rog să nu eziți. Cu cele mai bune gânduri îți doresc să te întorci viu și nevătămat.

Al dumitale sincer, Roald Amundsen

Deși îi admira fără voie forma simplă, antivânt, Scott vedea cortul acela drept un simbol al înfrângerii. Prezența lui, la fel și biletul și proviziile dinăuntru erau un crud gest de milă din partea rivalului norvegian. Nu avea de unde să știe că era un omagiu pe care acesta îl aducea prietenului și mentorului său. Cortul era creația lui Cook, identic cu acela cusut pentru călătoria întreprinsă de Ordinul Pinguinului pe banchiza antarctică, în iarna lui 1898. Era felul lui de a-1 aduce pe doctor cu el la Polul Sud.

Britanicii[129] au mai rămas câteva zile la pol, înainte

129 în afară de căpitanul Robert Falcon Scott (1868-cc. 29 martie 1912), ofițer în Marina Regală, în două rânduri conducător al unor expediții în regiunile polare și considerat în Marea Britanie drept erou național, se cuvine să-i amintim aici și pe cei care i-au fost alături până la sfârșit în această tragică aventură: Edward Adrian Wilson (1872-1912), explorator, ornitolog și medic, Henry Robertson Bowers (1883-1912), ofițer responsabil cu echipamentul și hrana expediției, Lawrence Edward G. Oates (1880-1912), ofițer în armata britanică și ulterior explorator polar, devenit un simbol al

de a face cale întoarsă. Bântuiți de viscole, chinuiți de degerături și hăi- tuiți de ghinion, înaintau lent. Au murit cu toții, de frig și de foame, la sfâșitul lunii martie 1912, la mai puțin de 18 kilometri de următorul depozit cu alimente.

După ce ziarele și oamenii de știință s-au întors împotriva lui, Cook a hotărât să apeleze direct la publicul american. A devenit o figură permanentă a turneelor de vodevil, călătorind prin țară ca să-și spună versiunea despre cucerirea Polului Nord, împărțind scenele din nenumărate orășele cu scamatori, dansatoare exotice, dresori și recitatori, Cook oferea un spectacol distractiv, o parodie după prelegerile științifice în care-și ațâța publicul să fluiere de câte ori aducea vorba de înșelătoria lui

Peary și de presa ticăloasă. Dar, chiar îmbătat de adorația spectatorilor, el trebuie să fi știut că multe dintre aplauze erau ironice. Doctorul Frederick A. Cook ajunsese o glumă națională.

Zilele lui de explorator erau sortite să se încheie. Puțini mai riscau să sprijine financiar un om bănuit de înșelătorie, iar el risipise bună parte din averea soției cu expedițiile lui. Tentat de boom-ul țițeiului de la sfârșitul primului deceniu al secolului XX, a încercat să-și refacă viața ca petrolist, întâi în Wyoming, apoi în Texas, în baza fragilei idei că experiența de explorator polar îl

---

sacrificiului de sine, și Edgar Evans (1876- 1912), subofițer de marină, ales de Scott pentru ingeniozitate, pentru forța fizică deosebită și pentru tezaurul lui de glume (n. tr.).

' Robert Edward Lee (1807-1870) a fost unul din celebrii comandanți ai Armatei Confederate (sudistă), în cursul Războiului de Secesiune (1861-1865) (n. tr.).

făcea și expert în geologie. La Fort Worth a aterizat într-o lume colcăind de intriganți, profitori și artiști într-ale escrocheriilor, și a descoperit că se încadra de minune în ea. Și-a transformat celebritatea într-un atu. într-un domeniu cu atâta incertitudine și atâtea speculații, companiile își întemeiau legitimitatea pe un nume cu prestigiu și respectabil, sau care măcar suna respectabil (în broșurile unui concern petrolier texan, de pildă, apărea foarte des un ins care-și spunea generalul Robert A. Lee, om de serviciu la un tribunal, a cărui pretenție la celebritate era o vagă asemănare cu generalul Robert *E.* Lee[1]).

în 1919, Cook a înființat Texas Eagle Oil Company și a devenit principalul ei acționar, reinvestindu-și în ea aproape toate câștigurile, dar în condițiile unei competiții acerbe, nu a reușit să găsească petrol. Așa cum procedase de atâtea ori când întâlnise obstacole aparent insurmontabile, și-a dublat voința și a găsit modalități ingenioase, chiar dacă nu pe de-a-ntregul oneste, de a le depăși. A înființat Asociația Producătorilor de Petrol (APP), care a cumpărat pe nimic peste 300 de companii falimentare, în speranța că unele dintre ele vor da până la urmă de petrol și vor acoperi costurile întregii inițiative. Până atunci, ca să rămână pe linia de plutire, avea nevoie de acționari.

Cook și echipa lui au scris materiale de marketing într-un stil foarte înflorit, făgăduind profituri rockefelleriene oricui era dispus să investească. Au trimis, în numele lui Cook, scrisori către acționarii companiilor falite sau muribunde care alcătuiau APP-ul și le-au oferit posibilitatea de a-și converti acțiunile la compania doctorului, pentru 25 de cenți la dolar. Un detractor avea să descrie mai târziu oferta drept o

„gigantică schemă de reciclare a acțiunilor”.

Spre a câștiga încrederea corespondenților, Cook își cita experiența la ambele extremități ale globului:

> *Viața mea nu a fost câtuși de puțin ușoară și am îndurat greutăți de la Polul Nord la hotarul Emisferei Sudice, toate aceste amare chinuri fără nicio compensație materială și în unicul scop de a extinde lumea civilizată și a face omenirea să progreseze. Acum mă adresez dumneavoastră cu datele statistice de mai sus, cuvântul meu de onoare, reputația mea de om, toate acestea în forma unei garanții solide a dorinței de a vă ajuta, știind că nu este bărbat și femeie pe pământ care să nu depindă de investiții pentru succesul financiar.*

La început, tactica a dat roade și buzunarele APP-ului erau doldora. în decembrie 1922, companiile asociației aveau un capital de 380 861 000 de dolari, dar Cook cheltuia banii mai rapid decât îi obținea, în bună parte ca să plătească sediul elegant din Fort Worth. Neavând practic niciun fel de venituri din petrol, doctorul plătea dividendele lunare din vânzarea altor acțiuni. Credea că puțurile de petrol se vor dovedi până la urmă profitabile. Realitatea este că schema lui nu se deosebea prea mult de aceea uzitată de escrocii rămași celebri în istoria americană și botezată cu numele creatorului ei, Charles Ponzi, condamnat cu numai doi ani înainte.

în aprilie 1923, Cook a fost acuzat de fraudă. Procurorul federal a susținut că unicul scop al Asociației

Producătorilor de Petrol era să obțină liste cu investitorii companiilor defuncte, care ar fi putut fi momiți să investescă într-o entitate nouă (tehnica nu era una neobișnuită pentru epoca forărilor în regiuni anterior neprospectate, deoarece aproape la fel de prețioase ca însuși aurul negru erau așa-numitele liste cu fraieri, cărora promotorii le trimiteau materiale de marketing hiperbolice sau de-a dreptul frauduloase).

Procesul a captat atenția întregii națiuni vreme de șapte luni. în apărarea lui, Cook susținea că se face vinovat doar de optimism. Calitatea lui cea mai de preț pe banchiza antarctică îi aducea acum ruina. Era foarte sigur că, la un moment dat, compania lui va găsi petrol. Mai mult, își investise în ea și ultimul cent, dar judecătorul federal, John M. Killits - un ins originar din Vestul Mijlociu al Statelor Unite, care nu zâmbea și nu făcea compromisuri -, nu a fost convins de argumentele doctorului. Referindu-se la el ca la un Machiavelli al secolului XX, l-a amendat cu 12 000 de dolari (bani pe care Cook susținea că nu-i are) și l-a condamnat la 14 ani și nouă luni de închisoare, de departe cea mai aspră pedeapsă pentru cazuri similare. Faima lui Cook i-a dat judecătorului ocazia să facă din el un exemplu, dar impresia era cumva că pedeapsa se aplică unui faliment moral mai general. Sentința, dădea Killits de înțeles, era cuvenita răsplată pentru că doctorul înșelase atâta timp poporul american. La mijloc nu erau doar afacerile cu petrol, ci și Denali și Polul Nord.

Din închisoarea Fort Worth, Cook a fost transferat la penitenciarul Leavenworth la 6 aprilie 1925. Din câte se pare, era un deținut model în toate privințele, în afară de nesuferitul său obicei de a se îmbăia doar o dată pe săptămână, întemeiat pe dubioasa idee că baia deschide porii, lăsând să pătrundă bolile în organism. S-a apucat de brodat, un meșteșug pe care, ca

atâtea alte lucruri cărora li se dedica, a ajuns să-l stăpânească foarte bine: „Rezultatul acestei munci cu acul îl prețuiesc astăzi la fel de mult ca pe cele mai reușite producții literare ale mele” (la un moment dat, directorul închisorii i-a înscris anonim broderiile florale într-un concurs statal, doctorul câștigând locul întâi înaintea tuturor gospodinelor din Kansas). Mai târziu avea să devină redactorul și principalul contributor al ziarului închisorii, *Leavenworth New Era.* Sub conducerea lui, săptămânalul și-a schimbat denumirea în *New Era* și a atras cititori din toată țara (printre abonați se număra și influentul editor și critic literar din Baltimore, H. L. Mencken). Subiectele abordate, de la lingvistică la calviția masculină, reflectau neastâmpărata lui curiozitate. Ziarul a devenit o platformă de pe care prezenta neconvenționalele teorii elaborate de-a lungul vieții, într-un articol, de pildă, revenea la „noua arcă” visată de el și Amundsen pe *Belgica,* susținând că în Antarctica erau destui pinguini cât să rezolve problema globală a foametei, că găinațul lor putea fertiliza câmpurile din întreaga lume și că recoltarea lui ar furniza multe locuri de muncă bune[130]. într-altul, doctorul susținea că îmbrăcămintea nu le permite oamenilor din lumea civilizată să absoarbă razele hrănitoare ale soarelui, dar fetișcanele, cu decolteurile lor adânci, erau pe calea cea bună. Și mai înțelepți erau indigenii despuiați pe care, cu mulți ani înainte, îi studiase în Țara de Foc.

La începuturile executării sentinței, Cook a fost solicitat să acopere schimbul de noapte de la spitalul închisorii. Mai erau doctori care făceau pușcărie, mulți

---

130 Mai târziu avea să-i trimită premierului danez, Thorvald Stauning, o propunere detaliată cu privire la aclimatizarea pinguinilor în Groenlanda (n. a.).

mai tineri ca el și mai la curent cu ultimele descoperiri ale științei medicale. Majoritatea aveau însă interdicție să practice medicina chiar și într-o închisoare, deoarece încălcaseră Legea „Harrison” privitoare la

narcotice, din 1914, care reglementa distribuirea opiaceelor și a cocainei și-i culpabiliza pe doctorii care continuau să le prescrie în mod iresponsabil. Cum faptele de care se făcea el vinovat nu aveau nicio legătură cu medicina, lui Cook i s-a încredințat garda de noapte, o funcție pentru care se considera supracalificat, dar care-i oferea o brumă de demnitate.

Nu i-a fost câtuși de puțin ușor. Chiar și în toiul Prohibiției, numărul dependenților de heroină și de opiu de la Leavenworth îl depășea pe cel al bețivilor și al traficanților de alcool. Noaptea, între zidurile închisorii răsunau urletele celor aflați în sevraj. Deținuții îl implorau, unul după altul, să le dea o doză ori măcar un sedativ. Conformându-se politicii penitenciarului, Cook le ignora în general rugămințile. între pacienții lui erau și unii care sufereau de un gen de anemie pe care a denumit-o „paloare de închisoare”. Condițiile sub directoratul lui William Biddle erau jalnice, deținuții plângându-se de supraaglomerare, abuzuri fizice, mâncare necomestibilă și neîndestulătoare. Mulți aveau gingii decolorate, unghii fragile și dinți care se clătinau. Doctorul recunoștea încă prea bine toate aceste simptome, ca fiind primele semne de scorbut. în cazuri ca acestea, el recomanda un tratament remarcabil de asemănător celui prescris echipajului *Belgicăi:* exerciții fizice regulate, o dietă cu alimente bogate în vitamine, consumate în stare crudă (inclusiv carnea) și expunere prelungită la soare. Așa cum descoperiseră demult ofițerii și membrii echipajului *Belgicăi,* doctorul avea

asupra oamenilor un efect hipnotic, liniștitor. Asta ar putea explica de ce pacienții lui păreau să răspundă și la cele mai neor- todoxe tratamente, dacă le prescria el.

în urma experiențelor de pe *Belgica,* doctorul ajunsese un adorator al soarelui, despre care credea că poate vindeca aproape orice. Era un panaceu contra efectelor catastrofale ale frigului și întunericului. Iar în actuala lui stare de spirit, Leavenworth era cel mai friguros loc de pe pământ.

* * »

La 19 ianuarie 1926, Cook a fost înștiințat că are un vizitator. Refuzase să le îngăduie prietenilor și familiei să-1 vadă la închisoare, dar oaspetele acesta nu era unul obișnuit. Dacă detenția reprezenta lunga noapte polară a sufletului său, Roald Amundsen i-a fost soarele. Norvegianul era în turneu prin Statele Unite în pregătirea următoarei lui expediții, un zbor cu balonul la Polul Nord, și se oprise în Kansas ca să-și îmbrățișeze vechiul camarad, care trecea prin momente grele.

Cei doi bărbați s-au așezat unul lângă celălalt pe o banchetă. Amundsen a luat mâna doctorului și i-a ținut-o strâns.

— Vreau să știi, i-a spus el la începutul discuției, chiar dacă lumea toată îți este potrivnică, eu cred în dumneata ca om.

Mâna lui Cook a rămas într-a lui Amundsen cât timp au stat de vorbă. Au depănat amintiri de pe *Belgica,* trecând în revistă membrii expediției ca să vadă cine mai trăia și cine între timp murise. Au vorbit despre legătura dintre aventurile lor comune în Antarctica și isprava lui Amundsen de la Polul Sud.

Discuția a trecut apoi la subiectul femei.

— Ești un burlac căpos, l-a tachinat Cook. Ce s-a

întâmplat cu fata?

Doctorul sperase să smulgă un zâmbet obraznic, dar chipul lui Amundsen a devenit grav.

— Bănuiesc că ar trebui să mă însor. După călătoria asta [...], apoi o să mă însor și o să plec într-un alt tur de explorări.

Pentru Cook era limpede că anii îl înăspriseră pe norvegian. Revolta stârnită în presa britanică de aparenta necinste cu care-1 provocase pe Scott îi pătaseră grav reputația. Apoi, sinuciderea, în 1913, a unui tovarăș de expediție, Hjalmar Johansen, căruia Amundsen îi refuzase șansa de a face parte din echipa care a ajuns la Polul Sud, ca pedeapsă pentru insubordonare, a întunecat și mai mult umbra care plana asupra triumfului său. Tentativa de a ajunge la Polul Nord cu un vas anume construit,

botezat *Maud,* fusese un eșec umilitor și prelungit, o absurdă continuare a glorioasei lui expediții la Polul Sud.

Evenimentele din viața personală nu fuseseră nici ele cu mult mai fericite. Nesfârșitele probleme financiare duseseră la certuri cu prietenii apropiați, dar și cu Leon, fratele și impresarul lui. Din Expediția „Maud” se întorsese cu două fete inuite: Kakonita, în vârstă de patru ani și orfană de mamă, pe care a adoptat-o, și Camilla, ceva mai în vârstă. Le îndrăgise pe fetițe și voia să le ofere o viață mai bună în Norvegia, dar falimentul l-a silit curând să le trimită în Rusia, la familia Camillei. Fusese un deceniu de suferințe.

Până în 1925, Amundsen izbutise totuși să-și refacă averea, în primăvară, a plecat împreună cu un explorator și finanțist american pe nume Lincoln Ellsworth, ca să încerce să ajungă la Polul Nord cu două

hidroavioane Dornier-Wal. Când de expediție nu s-a mai auzit nimic vreme de săptămâni, lumea a crezut că avioanele se pierduseră laolaltă cu cei șase oameni de la bordul lor. în realitate, aterizaseră pe banchiză la 257 de kilometri de pol *(Cea mai nordică latitudine atinsă pe calea aerului,* își trecuse Amundsen în pomelnicul acum parcă nesfârșit al premierelor). Efortul de a ridica din nou în aer unul dintre aparate s-a numărat, chiar și trecut cu vederea, printre cele mai admirabile isprăvi din cariera norvegianului. Șase sute de tone de zăpadă au fost înlăturate cu lopata - și cu rații alimentare drastic reduse - pentru a se face o pistă de decolare. în termenii muncii solicitate și a probabilității reduse de succes, nu-1 depășea decât epopeica evadare a *Belgicăi* din banchiza antarctică, petrecută în 1899.

Amundsen i-a istorisit lui Cook aventura cu pricina și, o clipă, doctorul nu a mai fost în penitenciarul rece și umed, ci în cockpitul deschis, alături de prietenul lui.

— Mi-aș dori să vii împreună cu noi în următoarea călătorie aeriană. Data viitoare vom traversa Polul, i-a spus Amundsen.

Deși avea de acum mult mai multă, și mult mai recentă, experiență în regiunile polare decât Cook, Amundsen și-a măgulit fostul dascăl, cerându-i opinia despre valoarea științifică a deplasării pe calea aerului. Doctorul, care nu trecuse niciunul dintre cercurile polare de aproape o generație, era credincios vechilor idei și metode.

— Când omul își ia zborul, el pierde perspectiva bipedă. Aceasta este temelia înțelegerii.

Amundsen i-a atras atenția că, dimpotrivă, altitudinea poate oferi o perspectivă utilă, una care să dovedească în sfârșit pretenția lui Cook de a fi ajuns la Polul Nord.

— La ultimul zbor, înainte să ne prăbușim, vedeam destul de aproape de pol ca să evaluăm condițiile generale de acolo. Totul confirmă raportul dumitale. Absența uscatului, culoarea ciudată a cerului și a gheții, lipsa aisbergurilor, natura gheții de mare și direcția derivei.

Cook a zâmbit amar. Validarea lui Amundsen însemna totul pentru el, care nu încetase o clipă să afirme că ajunsese la Polul Nord.

Discuția s-a îndreptat către suferințele cauzate amândurora de un public capricios și de o presă lipsită de scrupule. Poate spre a se feri de urechile indiscrete ale gardienilor, Amundsen a trecut la franceză:

— Soarta noastră a fost una grea. De la sărăcie lucie la culmile gloriei. De la scurte perioade de succes obținut cu trudă la năpasta condamnării. De ani întregi mă întreb cum de le-ai îndurat pe toate. Am avut parte de aceleași lucruri, poate cu mai puține cuțite în spate, însă cu la fel de multă invidie.

Și a continuat în ceea ce Cook numea limba *Belgicăi,* un amestesc, în acest caz, de flamandă, germană și norvegiană:

— între limbă și harpon este o asemănare. Amândouă sunt capabile să rănească adânc. Tăietura de lance se vindecă. Rana făcută de limbă se infectează.

Doctorul a fost șocat de forța emoției lui. Văzându-și prietenul cu ochii în lacrimi, a început și el să plângă.

— Oamenii te-au înjunghiat din întuneric, a continuat norvegianul. Pe mine m-au înjunghiat ziua-n amiaza mare.

S-a lăsat tăcere. Amundsen i-a strâns mâna și s-a uitat pe fereastră, la ziua mohorâtă de iarnă.

— Nu-mi place deloc să te văd aici. Păzește-ți

sănătatea. Așterne-ți pe hârtie toate amintirile și observațiile. Dumneata și cu mine am fost în Iad de multe ori. Iadul e un loc rece, dar lumina soarelui va fi cu atât mai frumoasă după bezna din care vei ieși.

— Cât mă bucur să te aud vorbind astfel, dar, Amundsen, sunt acum acuzat de prea multă imaginație.

— Nu te lăsa, numai limbile nătărăilor melițează asemenea lucruri.

După un ceas, Amundsen s-a ridicat, l-a mai îmbrățișat o dată pe Cook și i-a spus la revedere în norvegiană. Lumina adusă de vizita lui avea să încălzească inima doctorului cât timp a mai stat la Leavenworth. Ca primul răsărit de soare după lunga noapte antarctică, Amundsen îl umpluse de reînnoită speranță și energie. S-a apucat să-și scrie memoriile, în care un lung capitol este închinat exclusiv camaradului său de pe *Belgica.* A intitulat manuscrisul *Iadul este un loc rece* și i l-a dedicat lui Amundsen.

Dialogul citat mai sus este din acest manuscris nepublicat, dar este ceva suspect la el. Monologurile lungi și încărcate de metafore (acoperă pagini întregi) ale lui Amundsen seamănă mult mai bine cu proza barocă a lui Cook decât cu stilul sec, lapidar al norvegianului. Câteva pasaje forțează limitele credibilului. De pildă, cum putea Amundsen să formuleze o frază atât de complicată ca aceea despre limbă și harpon, în trei limbi, din care doctorul înțelegea numai una? De ce ar fi trecut lâ franceză când știa că, și după 20 de luni într-o expediție

belgiană, Cook nu o vorbea aproape deloc? în plus, propoziția „Iadul este un loc rece”, atribuită aici

norvegianului, apare în alte câteva locuri în memoriile doctorului, de fiecare dată în gura altcuiva (de exemplu, Lecointe o rostește o dată, în timpul grelelor încercări prin care trecea *Belgica).*

Cititorului nu-i rămâne decât să se întrebe dacă amintirile lui Cook legate de această vizită sunt adevărate. Unele din ele cu siguranță sunt, iar adânca lui dragoste față de Amundsen, ca și a lui Amundsen față de el, nu pot fi puse la îndoială. Dar ca în multe alte cazuri, este aproape imposibil să deosebești realitatea de ficțiune, mai ales cu privire la realizările lui ulterioare, neconfirmate.

Dovezile arată că n-a ajuns mai departe de câteva sute de kilometri de Polul Nord[1]. Nu vom ști însă niciodată cu certitudine. în ultimă instanță, este imposibil de demonstrat. După cum nu este cert cât din lunecoasa relație a doctorului cu adevărul este rezultatul relei voințe. Poate el *chiar* a crezut că fusese la Polul Nord. Poate a crezut că merita să-l fi cucerit, după o călătorie cu adevărat eroică.

Cook întruchipează un spirit tipic american, aflat pe muchie de cuțit între optimism și halucinație, între temeritate și minciună, între imaginație și escrocherie. Spiritul acesta l-a scos în tinerețe din sărăcia lucie și l-a înzestrat cu ingeniozitate și curiozitate. Este spiritul care i-a insuflat tratamentele re- voluțioare prescrise celor de pe *Belgica,* fără vreo dovadă că ele vor funcționa, și o evadare din ghețuri cum nu se mai pomenise. Este același spirit care l-a convins că poate să atingă Polul Nord și vârful masivului Denali și să dea lovitura în Texas. Și posibil ca tot el să-l fi împins la denaturarea adevărului atunci când nu a reușit să atingă acele obiective.

[1] Robert M. Bryce, autorul unei cărți extrem de detaliate, intitulată *Cook & Peary: The Polar Controversy, Resolved,*

demonstrează foarte convingător această teză (n. a.).

Dacă nu putem avea deplină încredere în relatarea lui Cook, deoarece pare o reconstrucție fantezistă în sprijinul pretenției lui de a fi ajuns la Polul Nord, ne putem în schimb baza pe aceea a lui Amundsen. La câteva zile după întâlnirea de la Leavenworth, turul de prelegeri l-a dus pe norvegian la Fort Worth, unde a dat un interviu unui corespondent al *New York Times.*

Vizita lui Amundsen la închisoare devenise știre națională. Faptul că un explorator de talia lui consimțea să se găsească în compania unui escroc notoriu precum Frederick Cook a reaprins controversa din jurul Polului Nord.

Ziaristul i-a cerut impresii despre Cook și l-a întrebat ce discutaseră.

— Bietul om..., i-a răspuns Amundsen. Este bătrân și aproape că i-a trecut vremea. Nu a vorbit deloc despre condamnare, ci numai despre vremurile de odinioară și despre recenta mea călătorie cu avionul în ținutul arctic. Mi-a spus că era fericit și că se distrează brodând. Ce păcat! Ce păcat!

Norvegianul a mai spus și că nu știe dacă doctorul merita să fie la închisoare, deoarece nu urmărise cu atenție cazul. A fost însă mai vorbăreț pe tema calităților de explorator ale lui Cook:

— Dintotdeauna l-am considerat un geniu. Când eram amândoi tineri, pe timpul expediției antarctice belgiene, am zis că dacă va fi să ajungă vreodată cineva la Polul Nord, doctorul Cook va fi acela. [...] Cook era cel mai bun explorator din câți am văzut.

Ce spunea, de fapt? Că doctorul *chiar* ajunsese la pol?

— Sunt de părere că povestea lui este la fel de plauzibilă precum cea a lui Peary. [...] Este posibil ca niciunul din ei să nu fi ajuns, de fapt, la pol, dar, oricum ar sta lucrurile, mi se pare că pretențiile doctorului Cook sunt la fel de solide precum cele ale lui Peary.

Amundsen a avut curând prilejul să se căiască de sinceritatea lui. După afirmația că pretențiile lui Cook și Peary de a fi ajuns la pol erau deopotrivă de valide, Societatea Națională de Geografie - care, în zilele controversei, îl susținuse pe Peary și rămânea hotărât de partea exploratorului, chiar și după moartea lui, în 1920 - a anulat invitația pe care i-o făcuse de a ține o cuvântare înainte de următorul lui zbor polar.

Amundsen a pretins că fusese greșit citat. Ceea ce ofensase atâta Societatea era sugestia că și Cook, și Peary fuseseră la pol și implicit că doctorul ajunsese acolo primul. Citatul care era însă mai semnificativ, și pe care Amundsen nu l-a contestat niciodată, privea posibilitatea ca „niciunul dintre ei să nu fi ajuns, de fapt, la pol”. Nu era o afirmație dezinteresată. Semănând îndoiala în privința ambilor rivali, inteligentul explorator norvegian ridica miza propriei viitoare expediții la Polul Nord.

în primăvara lui 1926, Amundsen decola cu dirijabilul *Norge,* alături de alți 16 oameni. Din echipă făceau parte Lincoln Ellsworth, dar și Umberto Nobile, proiectantul și pilotul italian de avioane, care insistase să ia cu el și pe Titina, zgomotoasa lui cățelușă. *Norge* a ajuns la Polul Nord în ziua de 12 mai 1926 și a plutit deasupra respectivului punct timp suficient pentru ca Amundsen, Ellsworth și Nobile să arunce drapelele norvegian, american și, respectiv, italian.

Cu numai trei zile înainte, pilotul american Richard

Byrd revenise dintr-un zbor deasupra Arcticii la bordul unui mono- plan cu trei motoare, în cursul căruia a dat ocol Polului Nord. Sau, cel puțin asta pretindea el. Suspiciuni s-au iscat din momentul în care a aterizat. Recentele studii ale jurnalului său dau dreptate scepticilor, arătând că Byrd a încercat să șteargă datele sextantului care nu corespundeau cu raportul lui ulterior și care l-ar fi plasat la o distanță bună de țintă. în anii '80, Societatea Națională de Geografie a analizat și documente nou

intrate în domeniul public, privind expediția din 1909 a lui Robert Peary, și a concluzionat că și el își falsificase, cel mai probabil, însemnările. Dacă nici Cook, nici Peary, nici Byrd nu au ajuns la Polul Nord, așa cum consideră majoritatea, atunci trofeul îi aparține lui Amundsen.

El fluturase drapelul norvegian și deschisese Pasajul de Nord-Vest. Realizările lui i-au întrecut până și cele mai nebunești visuri ale copilăriei, au depășit toate succesele eroilor săi, Nansen, Franklin și propriul părinte. A descoperit însă că setea nu i se domolise. Nu a plâns când a rămas fără trofee geografice de cucerit. S-a înfuriat. A întors spatele orizontului și s-a uitat la lungul șir de dușmani pe care și-i făcuse în viață.

în toamna anului 1927, Roald Amundsen a publicat *Viața mea de explorator,* o carte plină de ranchiună și inegală, mai puțin o autobiografie și mai mult o reglare de conturi. în paginile ei, își exprimă întreg disprețul față de Nobile, un filfizon înfumurat și nesăbuit care avusese îndrăzneala să ceară recunoaștere egală pentru triumful Expediției „Norge”. Face albie de porci Societatea Națională de Geografie pentru că-i sancționase loialitatea față de Cook. Ia în colimator mai mulți

britanici, pe care-i numește „un neam de oameni care nu știu deloc să piardă”, deoarece îl acuzaseră că-1 bătuse pe Scott în cursa pentru Polul Sud prin mijloace necinstite.

Mânia norvegianului ajunge până hăt, în zilele Expediției „Belgica”. îi rezervă un dispreț special lui Adrien de Gerlache, căruia nu i-a iertat niciodată contractul semnat cu Societatea Regală Belgiană de Geografie, care îl excludea de la preluarea conducerii expediției în cazul decesului liderilor ei. Scrie că, hotărând să intre în banchiză la începutul iernii, de Gerlache și Lecointe „nu ar fi putut face o mai mare greșeală”. Susține că el s-a opus deciziei de a ierna între ghețuri (entuziastele însemnări din jurnalul perioadei contrazic direct această afirmație) și că a sfârșit prin a prelua conducerea expediției după

ce de Gerlache și Lecointe s-au îmbolnăvit de scorbut (iarăși, complet neadevărat).

Susținerea oferită doctorului Cook, urmată curând de publicarea cărții, a prejudiciat reputația celebrului explorator norvegian și, prin extensie, pe aceea a țării lui natale. Furia lui Mussolini la insultele aduse lui Nobile și poporului italian era tolerabilă. Mai problematică a fost reacția Marii Britanii, care se număra printre cei mai apropiați aliați ai Norvegiei. Fostul erou al lui Amundsen, Fridtjof Nansen, la vremea aceea universitar respectat la nivel internațional, om de stat și câștigător al Premiului Nobel pentru Pace[131], a

131 Din 1921 și până la moartea sa, în 1930, Nansen a fost înalt comisar pentru refugiați al Ligii Națiunilor, timp în care a organizat distribuirea așa-numitelor pașapoarte Nansen, documente de călătorie recunoscute internațional, care îngăduiau sutelor de mii de proaspeți apatrizi să traverseze

fost chemat să netezească asperitățile din relațiile bilaterale.

Iată ce-i scria Nansen lui Hugh Robert Mill, vicepreședintele Societății Regale de Geografie: „Nu înțeleg purtarea lui Amundsen din ultima vreme, s-au petrecut câteva lucruri foarte ciudate și singura explicație pe care o pot găsi este că i s-a întâmplat ceva rău. Acum, impresia mea este că și-a pierdut cu totul echilibrul și că nu mai este tocmai răspunzător de faptele lui. [...] Cred că sunt diverse semne clare ale unui soi de nebunie”.

Evaluarea aceasta era mai puțin un diagnostic calificat (deși Nansen avea un doctorat în neurologie) și mai mult o încercare de limitare a răului deja făcut. Chiar și așa, reiese limpede că Amundsen cel din 1927 era un om foarte diferit, mult mai belicos și mai paranoic decât tânărul explorator pe care Nansen îl cunoscuse la bordul *Belgicăi,* cu trei decenii înainte.

Dacă Amundsen suferea de nebunie polară, boala lui era de altă natură decât aceea care-i lovise pe Tollefsen și Van Mirlo,

ca și pe mulți alți exploratori și personal de serviciu din zonele polare. Ea nu era declanșată de forțele exterioare din mediile extreme, ci de ferocitatea forțelor interioare: ambiția, competiția, perseverența și o vânare aproape masochistă a dificultăților, care l-au împins să cucerească astfel de medii. Patimile acestea nu s-au domolit pur și simplu fiindcă-și atinsese obiectivele geografice.

Comportamentul pe care Nansen îl numea „nebunie” ar fi fost descris de Amundsen însuși ca simplă apărare a onoarei. Manierele reci și taciturne ale norvegianului

granițele naționale și să ceară azil (n. a.).

ascundeau o sensibilitate de poet. Se închipuia urmând un cod cavaleresc poate nu tocmai în pas cu vremurile moderne. Nu mult timp după publicarea cărții, i se va ivi prilejul să-și demonstreze loialitatea față de acest cod. La 25 mai 1928, a primit vestea că dirijabilul *Italia,* pe care Nobile îl dusese până la Polul Nord, dispăruse în timpul călătoriei de întoarcere. Fără a sta o clipă pe gânduri, Amundsen s-a oferit voluntar să vină în ajutorul marelui său rival. Mussolini dăduse de știre că nu era nevoie de serviciile lui, dar gestul cavaleresc al norvegianului urmărea și salvarea propriei legende, nu doar a vieții lui Nobile. Faptul că italianul îi era dușman declarat făcea intenția cu atât mai generoasă.

La două săptămâni după aceea, supraviețuitorii accidentului suferit de *Italia* au reușit să stabilească legătura radio cu nava auxiliară *Cittâ di Milano,* care naviga în zona Golfului Kings. Nobile și opt oameni, cei mai mulți răniți, eșuaseră pe banchiza de la nord de Arhipelagul Svalbard. Șapte membri ai expediției erau morți sau dispăruți (cățelușa Titina era tea- fară). Mai multe acțiuni de salvare, pe calea aerului și pe mare, erau deja în desfășurare. Și totuși, Amundsen a întrezărit șansa ca, la 55 de ani, să mai dea o lovitură, dar și să mai vadă o dată ghețurile, poate pentru ultima dată. După cum îi spunea înainte de plecare unui ziarist italian: „O, dacă ați ști cât de frumos este acolo! Acolo îmi doresc să mor, și îmi doresc ca moartea

să-mi vină într-un mod cavaleresc, să mă găsească îndeplinind vreo faptă măreață, repede și fără suferință”.

La 18 iunie, Amundsen și un echipaj de cinci oameni s-au urcat într-un hidroavion Latham 47 de producție franceză, ancorat la Tromso, în regiunea arctică a

Norvegiei. Motorul a pornit cu un huruit, elicea a începută să se învârtă, iar aparatul a despicat apele și s-a înălțat, pornind-o spre nord, către Marea Barents. Lumea îl vedea pe Roald Amundsen pentru ultima oară.

Nici astăzi nu s-au găsit rămășițele avionului sau ale oamenilor de la bordul lui (Nobile a fost până la urmă salvat).

Cook a fost grațiat în 1930, cam pe la jumătatea sentinței. Avea 64 de ani, era aproape orb de un ochi, iar spiritul de aventură îl părăsise cu totul. Nu mult după eliberare, a acordat un interviu unui ziarist independent pe nume William McGarry. La un moment dat, McGarry îl întreabă ce gândește despre soarta lui Amundsen.

— Este foarte posibil, a răspuns doctorul, ca Roald Amundsen să mai fie în viață. Ar fi putut să ajungă pe coasta de nord a Groenlandei sau în Ținutul Franz Josef. Dacă e așa, ar putea trăi acolo mult și bine. Pe uscat, nu avea rival între exploratorii polari, și ar putea cu ușurință să-și poarte de grijă, cu condiția să ajungă într-o regiune bogată în vânat.

Bătrânul s-a dus cu gândul la călătoriile alături de prietenul lui și s-a lăsat purtat de sloiul amintirilor către banchiza din Marea Bellingshausen.

Nota autorului

Am auzit prima oară de Expediția „Belgica” în primăvara lui 2015, pe când tot amânam să mă apuc de lucru la biroul meu de la revista *Departures.* Frunzăream cel mai recent număr al *New Yorker* când am dat peste un titlu care mi-a reținut interesul: „Mutarea pe Marte”. Era vorba despre un experiment în

desfășurare pe vulcanul hawaian Mauna Loa, mediul terestru cel mai apropiat de cel marțian, în cadrul căruia șase voluntari trăiau în izolare sub o cupolă geodezică pentru un studiu finanțat de NASA despre dinamica grupului, în vederea unor eventuale misiuni pe Planeta Roșie. în clasica manieră a publicației, autorul articolului, Tom Kizzia, a luat-o de departe. Primele câteva paragrafe se refereau la o expediție care avusese loc în urmă cu 120 de ani și ai cărei membri fuseseră primii oameni supuși condițiilor iernii antarctice. Kizzia menționa „promenada «nebunilor»” din jurul vasului, o sintagmă care mi-a sărit imediat în ochi. Articolul m-a intrigat. Voiam să descopăr ce legătură ar fi putut exista între Expediția „Belgica” și explorarea spațiului cosmic. Și mai mult mă fascina însă personajul medicului, Frederick Albert Cook, intrat în istorie drept unul dintre cei mai nerușinați farsori ai Americii, dar care, grație izvorului său nesecat de ingenionizate, a reușit să salveze expediția de la dezastru. Am fost mereu atras de eroicii antieroi în genul lui Sherlock Holmes, Butch Cassidy sau Han Solo. Cercetând mai

amănunțit istoria lui Cook și aflând că și-a trăit ultimele zile în Larchmont, New York, într-o casă pe lângă care trec de fiecare dată când îmi scot câinele la plimbare, am simțit-o ca pe un semn. Gata, trebuia să scriu cartea asta!

Astfel au început cinci ani de obsesie care m-au purtat prin toată lumea, de la Oslo la Anvers și în Antarctica, pe urmele *Belgicăi* și ale echipajului ei. Povestea care se desfășura dinaintea mea, creionată de jurnale intime și alte surse primare, s-a dovedit mult mai amplă și mai bogată decât firul simplu imaginat de mine la început. Expediția a plămădit doi viitori giganți ai explorărilor, unul venerat pe drept, Roald Amundsen,

și unul ponegrit pe nedrept, mai sus-pomenitul Cook. Punctul ei culminant a fost monumentala evadare din tenacea banchiză antarctică, o întreprindere care, în scară și în amploare, rivalizează cu cele mai mărețe bătălii dintre om și natură consemnate de istorie și imaginate de literatură. Iar moștenirea expediției a depășit în importanță simpla supraviețuire a (majorității) membrilor ei.

Una dintre dificultățile cu care m-am confruntat în recree- rea unei călătorii petrecute cu atâta vreme în urmă și în izolare extremă a fost accesul la dimensiunea senzorială a experienței. Nu doar evenimentele de zi cu zi sau coordonatele atinse de navă în deriva ei circulară, ci și cum va fi fost pentru oamenii de la bord deopotrivă să descopere asemenea splendori și să îndure asemenea greutăți. Spre încântarea mea, am constatat repede că voiajul *Belgicăi* se numără printre cele mai bine do- cumentate misiuni polare din epoca eroică a descoperirilor geografice, nu mai puțin de 10 membri ținând jurnale intime sau de bord amănunțite (deși unul a fost ulterior ars).

Primul pas semnificativ în munca mea de documentare a venit în toamna lui 2018, când cineastul Henri[132] de Gerlache,

fascinantul strănepot al comandantului, explorator el însuși, m-a invitat la frumoasa proprietate a familiei din împrejurimile orașului Gent[133]. Acolo, mi-a arătat patru

132 La 5 noiembrie 1997, tatăl lui Henri, Bernard de Gerlache, a participat alături de nepotul lui Emil Racoviță, Gheorghe Racoviță, la sărbătorirea centenarului expediției, organizată în Aula Academiei Române (n. tr.).

133 Explorarea s-a transformat într-o tradiție a familiei de Gerlache. Nepoții lui Adrien, Jean-Louis și Bernard, au participat la mai multe expediții polare. Fiul lui Bernard,

volume mari cartonate - jurnalul de bord ținut de Adrien de Gerlache în cursul expediției. în vreme ce răsfoiam împreună volumele ușor îngălbenite de trecerea anilor, ne-am cufundat în lectură, de parcă citeam un roman de aventuri. La dreapta noastră, sub o scară monumentală, se adăpostea una din săniile *Belgicăi.* Plimbând-mi degetele pe marginea ei cu așchii sărite, mi-am spus în sinea mea că poate Cook și Amundsen o folosiseră în aventuroasele excursii pe banchiză. Povestea a prins viață pentru mine, în ziua aceea.

în dimineața următoarei zile m-am dus la Bruxelles, la Institutul Regal Belgian de Științe Naturale, găzduit într-o clădire de epocă destul de drăguță, unde se păstrează mai toate arhivele expediției. Aveam întrevedere cu Olivier Pauwels, curatorul vertebratelor moderne. îmbrăcat cu o vestă tricotată întinsă peste burtă, savantul emana blazarea funcționarului de carieră, care însă nu reușea să-i mascheze întru totul pasiunea pentru lumea animală. Și-a luat pe el un halat alb care nu-i prea venea și m-a condus pe niște coridoare aglomerate și decrepite, adânc în măruntaiele vastei colecții a institutului.

Specimenele zoologice adunate în cei 175 de ani de istorie ai institutului sunt depozitate într-un labirint parcă fără sfârșit, îmbrăcat în faianță albă, cu sertare de lemn și compartimente, fiecare conținând mai multe exemplare din aceeași specie, fie împăiate, fie în borcane sau în forma unei grămăjoare de oase cu etichetă. Culoarele sunt înțesate cu exemplare

împăiate supradimensionate, o menajerie realist-magică

Henri, a fost în mai multe rânduri în Antarctica și a escaladat cu succes cel mai înalt vârf de pe fiecare din cele șapte continente (n. a.).

organizată aparent fără noimă, de parcă animalele hălăduiesc libere. Strecurându-se pe lângă un yak și un cârd de flamingo, Pauwels a ajuns în sfârșit la numărul de inventar din fișa pe care o ținea în mână. Și-a tras o pereche de mănuși albastre de latex.

— Pe vremuri, mi-a zis, aceste specimene se conservau în arsenic ca să nu le năpădească insectele și acarienii.

După 100 de ani, otrava este încă mortală.

Pauwels a deschis un sertar mare și a scos din el un pinguin imperial prins și eutanasiat în cursul Expediției „Belgica”, unul din multele exemplare aduse înapoi în Belgia. Deși-i lipseau ochii, iar penele își pierduseră luciul, pasărea de 1,2 metri, stând într-o postură fără cusur, m-a impresionat. Parcă aș fi cunoscut în persoană pe unul dintre membrii expediției. M-am întrebat cine îl omorâse și am căutat să-mi imaginez ce simțise în acele momente. Carnea lui, mi-am zis în sinea mea, le-a salvat viața tuturor.

în următoarele câteva ore, Pauwels mi-a servit de călăuză prin tezaurul adus de *Belgica.* Am văzut mulți alți pinguini imperiali, papuani, Adelie, ca și oase de focă și pești de adâncime conservați în borcane cu etanol.

Pauwels m-a dus la etajul nevertebratelor și mi-a arătat o lamelă cu o unică și abia vizibilă larvă de *Belgica antarctica,* singura viețuitoare exclusiv terestră din Antarctica, descoperirea naturalistului român al expediției, Emil Racoviță. Am fost de-ndată purtat pe țărmul stâncos al Strâmtorii Gerlache, în luna ianuarie a anului 1898. Lângă mine, Racoviță este aplecat peste niște licheni și, cu sprâncenele împreunate și lupa în mână, culege insecte.

în discursul rostit în fața Societății Regale Belgiene de Geografie, la 18 noiembrie 1899, Georges Lecointe a

ținut să sublinieze că expediția s-a întors cu mai mult de „o iernare și două morți”. Contribuția oamenilor ei de știință la cunoașterea

Antarcticii nu poate fi cu niciun chip supraestimată. Racoviță a catalogat mii de specimene din sute de specii de plante și animale: mușchi, licheni, pești, păsări, mamifere, insecte, organisme pelagice, multe necunoscute științei. A consemnat în detaliu comportamentele pinguinilor și focilor. Colegul său, geologul polonez Henryk Arctowski, a descoperit zona abisală dintre Țara de Foc și Ținutul Graham, și împreună cu compatriotul său, Antoni Dobrowolski, a întocmit primul catalog anual complet al datelor meteorologice și oceanografice de la sud de Cercul Antarctic. Comisiei Belgica i-au fost necesare peste patru decenii ca să sorteze și să analizeze observațiile realizate de cercetătorii expediției. Laolaltă, descoperirile lor au stat la baza înțelegerii continentului înghețat, și toți trei au făcut ulterior cariere strălucite.

Moștenirea „Belgicăi” depășește cu mult recolta ei de informații științifice. Ea s-a numărat printre primele expediții cu adevărat internaționale ale erei moderne, și a fost, cu certitudine, prima efectuată în regiunile polare. Succesul acesta este meritul lui Adrien de Gerlache, care, în ciuda patriotismului și formației militare, era în sufletul lui un pacifist. Comandantul expediției a sfidat așteptările compatrioților de a angaja numai belgieni, recrutând în schimb cei mai buni oameni pe care i-a putut găsi, indiferent de cetățenie. într-o perioadă în care marile puteri occidentale se întreceau să împartă lumea, o frenezie șovină care în două decenii va conduce la un război mondial, de Gerlache a stabilit un standard de cooperare globală

valabil în Antarctica până în zilele noastre, în contrast cu regiunea bogată în petrol și tot mai contestată a Arcticii.

Semnificativ este că de Gerlache a refuzat să ridice vreo pretenție teritorială asupra strâmtorii care-i poartă astăzi numele (nu la fel a procedat, de pildă, James Clark Ross, care, în 1841, în numele Marii Britanii, a luat oficial în stăpânire Ținutul Victoria). Convins fiind că știința transcende granițele

naționale și politica, el a pregătit scena pentru un veac și mai bine de pace în Antarctica. Mulțumită lui și fiului său, Gaston de Gerlache, care și-a condus propria expediție antarctică între 1957 și 1958, Belgia se numără printre semnatarele Tratatul asupra Antarcticii de la 1 decembrie 1959[134], prin care se interzic toate activitățile militare pe continent. Un acord ulterior, Protocolul pentru Protecția Mediului, semnat la Madrid în 1991, protejează fauna și resursele naturale împotriva oricăror forme de exploatare. Exemplul Antarcticii a prefigurat la rândul lui mari proiecte științifice precum Stația Spațială Internațională, unde astronauții din țări rivale cooperează în mod pașnic și independent de ciorovăielile terestre.

Expediția „Belgica” s-a dovedit extrem de importantă mai cu seamă prin aceea că a relevat devastatoarelor efecte psihologice și fiziologice ale explorării zonelor

134 Inițiatoarele acestui tratat au fost guvernele Argentinei, Australiei, Belgiei, Republicii Chile, Republicii Franceze, Japoniei, Noii Zeelande, Norvegiei, Uniunii Sud-Africane, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Statelor Unite ale Americii. România a aderat la tratat în iulie 1971, printr-un decret al Consiliului de Stat (n. tr.).

îndepărtate, efecte minuțios consemnate de Frederick Cook. Știința ultimilor 120 de ani s-a născut din intuițiile doctorului.

Studiile clinice efectuate asupra personalului științific și auxiliar de la bazele antarctice permanente au consemnat în mod repetat simptome fizice și mintale asemănătoare ca natură, chiar dacă nu și ca intensitate, cu acelea raportate de echipajul *Belgicăi:* ritm cardiac neregulat, oboseală, ostilitate, depresie, amnezie, confuzie și încetinirea proceselor cognitive. Frecvente sunt și cazurile de fugă disociativă, din cauza căreia oamenii privesc absent și apatic undeva în depărtare, o tulburare cunoscută colocvial drept „privirea antarctică”. Un medic

o definește ca „privire fixă la trei metri și jumătate într-o cameră de trei metri”. Asta descrie perfect comportamentul avut de Adam Tollefsen în fazele incipiente ale maladiei lui.

Cook grupează toate aceste simptome sub denumirea generică de „anemie polară”. Cercetătorii zilelor noastre folosesc termenul de „sindrom al iernării”, dar în esență este vorba de același lucru. O teorie larg acceptată spune că sindromul este o formă de hipotiroidism, care este însoțit de depresie și fi- brilație atrială, și ar explica atât „simptomele cerebrale”, cât și „simptomele cardiace” care l-au îngrijorat cel mai tare pe Cook înainte de instalarea scorbutului[1]. Hormonii tiroidieni ajută organismul să-și regleze temperatura și ritmurile circadiene. Nu este greu de înțeles cum frigul extrem și absența prelungită a soarelui pot dezechilibra puternic acest sistem.

Este doar o ipoteză. Cauzele sindromului rămân un

mister și la peste un veac de când l-a descris pentru prima dată Cook. Oamenii de știință consideră că factorii fiziologici sunt numai o parte a tabloului. Stresul declanșat de spațiile închise, de izolare, plictiseală, hrană nevariată, ca și de presiunile psihosociale care iau inevitabil naștere în grupurile mici, are și el o contribuție deloc neglijabilă la simptomele psihice și cognitive ale personalului din regiunile antarctice. Dar subliniind probabilitatea unei legături între sindromul iernării și ceea ce se numește astăzi tulburare afectivă sezonieră[135] [136] - oscilații de dispoziție corelate cu împuținarea orelor de lumină -, medicii moderni susțin teza lui Cook conform căreia lumina are o

contribuție esențială la starea de bine a ființelor umane. Ideea lui trăsnită, de a-și pune tovarășii de echipaj să stea despuiați înaintea unui foc zdravăn, este primul exemplu cunoscut de terapie cu lumină, utilizată astăzi pentru tratarea, între altele, a tulburărilor de somn și a depresiei.

Deși astăzi Cook este amintit, când se întâmplă să mai fie amintit, ca șarlatanul care a mințit că a ajuns la Polul Nord, el încă-și mai poate răscumpăra păcatele în următoarea fază a explorării umane: expedițiile pe Marte cu echipaj uman. Dificultățile de natură psihologică ridicate de o astfel de călătorie sunt la fel de intimidante precum cele tehnice. Cum spunea Roald

---

135 Doctorul Lawrence Palinkas, care a analizat datele clinice de la personalul american masculin și feminin al Stației „McMurdo” și al Stației Polare „Amundsen-Scott”, susține că golurile de memorie și alte dificultăți de natură cognitivă observate de el se corelau cu o scădere a nivelurilor hormonului tiroidian T3, care contribuie la stabilirea modului în care organismul își utilizează energia (n. a.).

136 Mai cunoscute nouă ca astenii de sezon (n. tr.).

Amundsen: „Factorul uman este trei sferturi din orice expediție”. între cele mai mari pericole cu care, probabil, se vor confrunta viitorii călători pe Marte se numără și versiunea spațială a sindromului iernării. Necunoscutele peisaje de gheață din jurul polilor Terrei, și în special din jurul Antarcticii, le păreau exploratorilor din veacul al XIX-lea la fel de îndepărtate și de înfricoșătoare precum ne pare nouă, astăzi, Planeta Roșie. Deloc surprinzător, NASA a căutat să tragă învățăminte din expedițiile polare, care reprezintă în istoria omenirii un precedent aproximativ al călătoriilor prelungite în spațiul cosmic. Acesta este contextul în care articolul citit de mine în *New Yorker,* în 2015, menționează Expediția „Belgica”.

în ultimele trei decenii, NASA a colaborat strâns cu Jack Stuster, antropolog și cercetător în domeniul științelor comportamentale, cunoscut pentru cartea lui din 1996, *Bold Endeavors: Lessons from Polar and Space Exploration*[137]*.* Expediția „Belgica” se numără printre principalele studii de caz abordate de Stuster. Expedițiile soldate cu moartea tuturor membrilor oferă puține lecții practice. Același lucru se poate spune și despre expedițiile în care totul a mers șnur, de pildă expediția lui Amundsen

la Polul Sud, din 1911. Mult mai instructive sunt expedițiile care, ca „Belgica”, întâmpină mari adversități și le înving. Observațiile lui Cook, avertismentele lui, remediile și recomandările lui ad hoc au influențat în mod direct protocolul de operațiuni al NASA.

Din sondajele în rândul astronauților, de pildă, Stuster a descoperit că aceștia se plictisesc ușor de

137 *Misiuni îndrăznețe. Lecții învățate din explorările polară și spațială* (n. tr.).

hrana lor și poftesc la ceva crocant[138]. Asta amintește de afirmația doctorului: „Cum mai tânjeam să ne folosim dinții!” Inspirându-se de la el, Stuster recomandă așadar să se utilizeze cea mai variată gamă de alimente cu putință. La modul mai general, el încurajează medicii care vor pleca pe Marte să imite ingeniozitatea lui Cook și grija lui de a păstra mereu o atitudine veselă.

— La el mă gândesc când scriu despre rolul medicului, mi-a spus Suster. Mă gândesc la Frederick Cook.

Când într-adevăr vom ajunge pe Marte, succesul se va datora în mică parte și lui Cook.

Când i-am spus unui prieten, un redactor al cărui sfat îl prețuiesc foarte mult, că plănuiesc să merg în Antarctica pentru cartea mea, el m-a întrebat: „La ce bun? De ce nu te bazezi doar pe jurnale?” N-am știut ce să-i răspund. Cartea nu este, în fond, un jurnal de călătorie. Amicul bănuia că voiam să justific ca deplasare în scop profesional o călătorie pe care îmi propuneam s-o fac până la sfârșitul vieții. Avea doar în parte dreptate. Nu știam ce o să găsesc acolo, dar știam că oricât de amănunțite erau jurnalele, nu voi reuși niciodată să reconstruiesc în mod satisfăcător imaginile, sunetele și mirosurile Antarcticii dacă nu le trăiam eu însumi. Am luat legătura cu compania chiliană Antarctica21 și m-am răsfățat luându-mi

bilet la o croazieră de o săptămână, cu plecarea la mijlocul lui decembrie 2018. La fel ca de Gerlache și ai lui, am plecat din orașul Punta Arenas. Spre deosebire

138 Un lucru foarte greu de obținut în medii lipsite de gravitație, în care firimiturile plutitoare se strecoară în cele mai fine crăpături și defectează mașinăriile (n. a.).

de ei, am trecut în zbor peste furtunoasa strâmtoare Drake, celebră pentru că dă rău de mare, și peste două ore am aterizat la baza de cercetări chi- liano-rusă de pe Insula King George. De acolo ne-am urcat cu toții la bordul vasului de croazieră *Hebridean Sky,* cu o capacitate de 70 de persoane, care avea să ne treacă Strâmtoarea Bransfield și să ne ducă la canalul natural descoperit în 1898 de echipajul *Belgicăi.*

Nu a fost o concesie făcută mie. Vremea din regiunea continentului înghețat este atât de imprevizibilă și potențial atât de periculoasă, încât firmele de turism nu garantează niciodată dinainte un intinerariu anume și preferă să lase în seama căpitanilor de vas evaluarea vânturilor și a curenților și stabilirea rutei în ziua respectivă. însă destinația numărul unu a practic tuturor croazierelor antarctice care pleacă din America de Sud este Strâmtoarea Gerlache, un loc sublim și unul dintre cele mai fotogenice de pe planetă. Ce m-a frapat de-a lungul întregii călătorii a fost familiaritatea peisajului. Cu excepția nuanței albăstrui a gheții, totul arăta întocmai ca în fotografiile alb-negru realizate de Cook, dar am înțeles curând că mediul pe care l-a explorat echipajul *Belgicăi* se transformă cu repeziciune într-o amintire.

Pe la jumătatea croazierei, într-o după-amiază cețoasă, câțiva pasageri, printre care și eu, au traversat cu viteză canalul într-o barcă gonflabilă Zodiac. Ningea ușor. Am ajuns la adăpostul oferit de Insula Danco, botezată astfel după a doua victimă a expediției, Emile Danco. Pinguinii și balenele cu cocoașă au dat un spectacol pentru amuzamentul nostru, așa cum o făcuseră și pentru oamenii de pe *Belgica.* La o primă vedere, nimic nu părea să se fi schimbat în 120 de ani. O examinare mai atentă mi-a spus însă o cu totul altă poveste.

La cârma Zodiacului era Bob Gilmore, geolog de formație, angajat să inițieze turiștii în știința Antarcticii. în fișa postului intrau și măsurători ale temperaturii, salinității și populațiilor de fitoplancton din apele Strâmtorii Gerlache, pe care le comunica apoi instituțiilor academice și guvernamentale care monitorizează schimbările din regiune, însă nu au privilegiul de a se deplasa acolo în mod regulat. Gilmore mi-a întins o mică eprubetă și mi-a spus s-o umplu cu apă de mare. Este aceeași muncă, mi-am zis în sinea mea, pe care au făcut-o aici Racoviță și Arctowski, în primele și fericitele săptămâni ale anului 1898. Gilmore a picurat în mostra de apă o soluție dintr-o pipetă, ca să elimine organismele din ea înainte ca zo- oplanctonul să apuce să devoreze fitoplanctonul. După care a înșurubat la loc capacul eprubetei, urmând să analizeze conținutul odată întorși pe vas.

în precedenții câțiva ani, schimbările observate de Gilmore în aceste mostre fuseseră subtile, dar îngrijorătoare. Temperaturile mai ridicate ale apei grăbiseră topirea ghețarilor continentali. Volumul crescut de apă dulce condusese, la rândul lui, la o scădere a salinității în strâmtoare. Drept consecință, structura coloniilor de fitoplancton se schimbase și ea. Diatomeele mari care constituie hrana preferată a krill-ului erau treptat înlocuite de unele mai mici și mai bine adaptate la o apă mai puțin sărată. Tendința aceasta poate avea urmări catastrofale: dispariția diatomeelor mari ar putea conduce la dispariția bancurilor de krill care se ospătează cu ele, iar dacă dispare krill-ul, va dispărea cu siguranță și restul acestui fragil ecosistem.

M-am numărat printre cei peste 50 000 de oameni care au vizitat Antarctica în vara australă 2018-2019.

Am fost conștient că însăși prezența mea aici, mai cu seamă emisiile de noxe ale vasului nostru și ale altor zeci ca el, contribuie în mod direct la primejduirea acestui loc de basm. Popularitatea în creștere a continentului, ca destinație turistică, este de înțeles.

Experiența are darul de a naște admirație, teamă și smerenie în inimile celor ce au privilegiul de a vizita ultimul loc cu adevărat sălbatic de pe Terra, dar însăși ideea de turism antarctic este demoralizantă: anual, mii de oameni beau cocteiluri și cântă karaoke în apele străbătute cu atâta vie emoție de Adrien de Gerlache și de oamenii lui, pe când erau singurele ființe omenești de pe întreg continentul.

Spărgătoarele de gheață puternice și tehnologia comunicațiilor au făcut mai sigure călătoriile în zonă, dar am greși presupunând că Antarctica s-a îmblânzit. Continentul acesta rămâne la fel de ostil vieții omenești pe cât era în vremea lui de Gerlache, Scott și Shackleton. Doar că, acum, el nu-și exercită puterea numai asupra câtorva exploratori care au nesăbuința de a se aventura în inima ghețurilor.

De milioane de ani, ghețarii antarctici continentali lunecă în mare, fragmentând aisbergurile într-un ritm lent și ușor absorbit de mediu. în ultimele câteva decenii, ritmul acesta s-a accelerat din cauza creșterii alarmante a temperaturilor în regiune. Valul de căldură înregistrat în februarie 2020 a condus la temperaturi record de 20,5°C pe Insula Seymour, la extremitatea Ținutului Graham. Mai puțin izolatele regiuni arctice sunt un indicator al modului în care schimbările climatice ar putea curând să afecteze și continentul din sudul extrem. în 2007, Pasajul de Nord-Vest, prin care Amundsen a răzbit în trei ani, la bordul micuței *Gj0a,* a

devenit pentru prima dată navigabil. Se așteaptă ca până în 2050, Polul Nord să fie complet lipsit de gheață în timpul verii.

Gheața Antarcticii reprezintă cel puțin 80% din volumul de apă dulce existent pe Terra. Dacă ar fi să se topească toată, nivelul mărilor de pretutindeni s-ar înălța cu până la 60 de metri, reconfîgurând dramatic harta mapamondului. Poate că asta nu se va întâmpla în viitorul apropiat, calota antarctică având pe alocuri grosimi de peste un kilometru și jumătate, dar o

încălzire susținută va duce la ridicarea nivelului mării și, în consecință, la dispariția localităților costiere și la suferințe de neimaginat. Antarctica este un arc capabil să elibereze o forță distructivă colosală.

Dacă Edgar Allan Poe și Jules Verne ar scrie în zilele noastre, scenariul acesta de coșmar le-ar aprinde cu siguranță imaginația. Nu ar fi atrași de capetele pământului, ci de capătul vieții pe pământ. Așa cum echipajul *Belgicăi* a răspuns chemărilor literaturii de a elucida misterele Antarcticii, astăzi, cercetătorilor și exploratorilor le revine misiunea de a deschide un drum nou. Fie ca ei să aibă îndrăzneala lui Adrien de Gerlache, tăria lui Roald Amundsen și ingeniozitatea lui Frederick Cook! La fel ca *Belgica,* și noi am căzut fără veste într-o capcană făcută chiar de mâna noastră. Expediția aceasta dovedește însă că nu trebuie să ne resemnăm niciodată cu destinul care ne condamnă. *Audaces fortuna iuvat!*

Mulțumiri

Când am demarat acest proiect, Antarctica era în mintea mea un spațiu necunoscut, așa cum era și pe hărțile lumii de la sfârșitul veacului al XIX-lea. Afară de câteva date și nume - Amundsen, Scott, Shackleton -, nu știam nimic despre istoria și geografia ei. Aveam încă și mai puțină idee despre cum se scrie o carte, dar, în optimismul meu ă la Gerlache, mi-am zis că n-o fi așa de greu să-mi găsesc drumul prin ceață. După cinci ani, este clar că m-aș fi zdrobit de stânci dacă nu aș fi avut atâția oameni care să mă călăuzească.

Nu voi putea niciodată să răsplătesc cum se cuvine pe bărbații și pe femeile care mi-au dat din timpul și din știința lor, motivați doar de pasiunea comună pentru acest subiect. Mulțumirile mele se îndreaptă mai cu seamă către Jozef Verlinden, și el istoric al Expediției „Belgica”, care, din momentul în care ne-am întâlnit la Bruxelles, la o bere în Grand Place, s-a arătat de o consecventă generozitate, și către Anne Melgârd, de la Biblioteca Națională a Norvegiei, o detectivă a arhivelor care a dezgropat pentru mine comoară după comoară. Mulțumesc de asemenea și lui Robert Headland, de la Institutul de Cercetări Polare „Scott”, pentru că mi-a răspuns cu răbdare la toate întrebările despre istoria și știința Antarcticii, și celorlalți specialiști pe care i-am consultat: Jack Stuster, Lawrence Palinkas, Susan Kaplan, Sarah Kennel,

Kenneth LaMaster, David Rose, Dan Oren, Geir Klover, Per Gisle Galâen, Athena Angelos, Mark Leutbecker și Carol Smith. Și *veel dank!* lui Kurt Van Camp, directorul proiectului „Noua Belgica”, pentru că m-a dus, în ultimul moment, cu mașina la Anvers. Favorurile mari și mici au fost vântul din pânzele corăbiei mele!

Le sunt deosebit de recunoscător lui Henri de Gerlache, Bernard de Gerlache și Jean-Louis de Gerlache pentru marea amabilitate cu care mi-au îngăduit să consult documentele și jurnalele de bord ale strămoșului lor, lui Claude De Broyer, pentru accesul la arhivele expediției de la Institutul Regal Belgian de Științe Naturale, și descendenților lui Georges Lecointe, pentru însuflețitele noastre conversații.

Tezaurul de documente în mai multe limbi pe care m-au ajutat ei să-1 scot la lumină nu mi-ar fi fost de prea mult folos fără contribuția traducătorilor Sean Bye, Emma Pressley, Elin Melgârd și Tomasz Poplawski. Ridic pălăria și lui Markus Voelker, care mi-a confirmat că germana mea din liceu (și de la Google Translate) nu mă indusese în eroare.

Abia când am ajuns la etapa revizuirii am început să lucrez cu CB Owens, documentarist de o inteligență intimidantă, care m-a salvat de la mai multe erori jenante, care a găsit documente de acum 120 de ani de care eu nu reușisem să dau și care mi-a dezvăluit abia *după* ce l-am angajat că știe norvegiană.

Cartea acesta ar fi rămas doar o scânteiere glacială în ochii mei dacă nu ar fi fost echipa de la Aevitas Creative Management, în special infatigabilii mei agenți, Todd Shuster și Justin Brouckaert, și fostul meu șef de la *Esquire,* David Granger. Nivelul entuziasmului lor față de poveste nu a fost egalat decât de acela al

așteptărilor. Așteptări încă mai mari a avut editorul meu, Kevin Doughten, care mi-a devenit și cel mai apropiat colaborator. El și întreaga Editură Crown, de la Lydia Morgan la echipa de publicitate și ilustratorii Christopher Brand și

Elena Giavaldi, designerul de carte Simon Sullivan și redactorul Barbara Jatkola, au dat viață genului de carte pe care de mult timp visam să o scriu.

Mulți prieteni și colegi m-au susținut și sfătuit de-a lungul drumului. Pot doar să-i amintesc pe câțiva: Alex Ros, de la Open Sky Expeditions, care mi-a aranjat călătoria în Antarctica (și din pricina căruia a fost cât pe-aci să mă sfâșie o puma în Patagonia), Ed Couch și John Lopez, îngerul și respectiv demonul care mi-au citit, peste umăr, primele versiuni, colegii de la *Departures,* în special Jeffries Blackerby, Maura Egan și Rebecca Stepler, și Justin Bishop, care a realizat fotografia mea de autor și mi-a stârnit gustul pentru frig.

Adânci mulțumiri și familiei mele: tatălui meu, pentru învățături, mamei mele, care-mi este totodată și cel mai asiduu cititor, partenerei mele, și marea mea iubire, Jessica Levine, și fiicelor mele, Maya și Leila, care nici nu bănuiesc cât de mult mă inspiră.

Notă despre surse

De când au plecat din Insula Statelor, la 14 ianuarie 1897, și până s-au întors la Punta Arenas, la 28 martie 1899, membrii Expediției „Belgica” nu au avut la dispoziție niciun mijloc de a intra în legătură cu vreo altă ființă umană. Pe cale de consecință, sursele pentru aproape întreaga carte au fost limitate. Din fericire, mulți au lăsat însemnări de vreun fel sau altul și majoritatea sunt surprinzător de bogate în detalii și culoare.

Pentru capitolele referitoare la călătoria propriu-zisă, m-am bazat foarte mult, însă nici pe departe exclusiv, pe patru surse primare: exuberanta carte a lui Frederick Cook, *Through the First Antarctic Night,* jurnalul lui Roald Amundsen, care prin austeritate și masculinitate evocă scrierile lui Hemingway, eleganta narațiune a lui Adrien de Gerlache, *Quinze mois dans l’Antarctique* (Cincisprezece luni în Antarctica), și cartea lui Georges Lecointe, *Au pays des manchots* (în țara pinguinilor), ambiguă, lapidară și, pe alocuri, foarte emoționantă. Toate traducerile surselor în limba franceză îmi aparțin.

Multe detalii sunt desprinse din jurnalele celor trei oameni de știință est-europeni. Henryk Arctowski a scris și el pe larg despre expediție la întoarcerea acasă, mai cu seamă în *The Geographical Journal.* Emil Racoviță ne-a lăsat o serie de scrieri și de conferințe

adesea extrem de amuzante chiar pentru

urechile moderne. Amintirile lui Antoni Dobrowolski sunt extrem de revelatoare, conținând momente de impresionant lirism, dar și vulgarități nemascate.

Perspectiva marinarilor nu este, din păcate, la fel de bine documentată ca aceea a ofițerilor și a cercetătorilor. Am avut noroc să dau din întâmplare peste jurnalul lui Cari August Wiencke, care, din ce știu eu, nu a mai fost niciodată citat. Este un document viu, tulburător, plin de speranță și de adânci meditații, iar faptul că se întrerupe brusc în ziua de 22 ianuarie încă-mi mai ridică un nod în gât. Și Johan Koren a ținut un jurnal, dar a încetat să i se mai confeseze la scurtă vreme după ce expediția a ajuns în Antarctica. Este instructiv mai ales pentru excelentele desene.

Apoi este jurnalul de bord al comandantului, care, deși adeseori anost de descriptiv, așa cum tind să fie astfel de documente, conține și elemente de poezie pură.

Cele mai multe dintre arhivele expediției sunt la Institutul Regal Belgian de Științe Naturale din Bruxelles. Ele conțin documente legate de inițierea expediției, dar și un tezaur revelator de scrisori și de memorandumuri avându-1 ca destinatar pe de Gerlache în timpul prizonieratului *Belgicăi* în ghețuri și al comandantului în cabina sa. Corespondența aceasta este descrisă pe larg în capitolul 14.

De Gerlache se arată deosebit de sincer mai ales în scrisorile adresate lui Leonie Osterrieth. Documentele ei, aflate în Arhiva Felix din Anvers, fac multă lumină atât în privința perioadei premergătoare expediției, cât și în privința convalescenței comandantului ei.

Grafomanul Cook a scris mai multe cărți de memorii, voluminoase, cumplit de dezorganizate și nepublicate, care se află astăzi la Biblioteca Congresului de la Washington. între ele se numără *Hell Is a Cold Place* (despre experiențele sale polare),

Out of the Jungle[1] (despre viața în penitenciarul Leavenworth) și *Peeps into the Beyond*[139 140] (cugetări etnografice și metafizice, întemeiate pe vastele lui călătorii). Colecția Cook de la Biblioteca Congresului mai conține și notele biografice ținute de fiica doctorului, Helen Cook Vetter, care și-a dedicat bună parte din viață salvării reputației tatălui ei.

Decenii la rând, acesta a fost și scopul urmărit de Societatea „Frederick A. Cook”. Arhivele ei, trecute în păstrarea Centrului „Byrd” pentru Cercetări Polare și Climatice al Universității de Stat Ohio, cuprind multe documente valoroase. Deosebit de utile mi-au fost notele de interviu luate de biograful lui Cook, Andrew Freeman.

Cartea lui Freeman, *The Case for Doctor Cook*[141]*,* apărută în 1961, s-a numărat printre cele consultate de mine în vederea recreării vieții și vremurilor celor trei personaje principale. Amănuntele din viața doctorului înainte și după Expediția „Belgica” au fost spicuite din cartea lui Robert M. Bryce, *Cook & Peary: The Polar Controversy, Resolved,* una dintre cele mai exhaustive lucrări de nonficțiune citite de mine vreodată. Pentru a da substanță și rotunjime personajului Amundsen, am făcut apel în principal la două biografii grozave: *The Last Place on Earth*[142]*,* a lui Roland Huntford, și *Roald*

---

139 *Ieșirea din junglă,* în 1b. engleză (n. tr.).
140 *Ocheade în necunoscut,* în 1b. engleză (n. tr.).
141 *In apărarea doctorului Cook,* în 1b. engleză (n. tr.).
142 *Ultimul loc de pe pământ,* în 1b. engleză (n. tr.).

Amundsen, scrisă de Tor Bormann-Larsen. Portretul comandantului se întemeiază în parte pe *Les Gerlache,* un volum frumos, scris de Charles Schelfhout în strânsă colaborare cu fiul lui Adrien, Gaston.

Remarcabil de puține cărți s-au scris anume despre expediția aceasta, și niciuna din ele nu este în limba engleză. Lumea entuziaștilor „Belgicăi” este una restrânsă, dar plină de pasiune, iar eu m-am folosit în principal de lucrările a doi istorici. Unul

este regretatul om de știință român Alexandru Marinescu[143], al cărui volum, *Le voyage de la „Belgica”,* a fost publicat pe când mă aflam în etapele finale ale manuscrisului. Celălalt este autorul flamand Jozef Verlinden, care a scris mai multe cărți despre acest subiect.

Am citit sute de ziare de pe ambele maluri ale Atlanticului. Cele belgiene, după cum prea bine știa Adrien de Gerlache, au scris pe larg despre expediție. Telegramele lor au contribuit mult la descrierile pe care le-am făcut plecării și sosirii vasului din și la Anvers. Deosebit de revelatoare, deși complet inventate, s-au dovedit a fi și articolele publicate în cursul îndelungii absențe a expediției. în primăvara lui 1898, ziarele din întreaga lume publicau știrea scufundării vasului. Eșuarea lui în Canalul Beagle se transformase, în urma unui joc internațional de-a telefonul fără fir, într-un naufragiu înspăimântător (Anna Forbes, logodnica

143 Alexandru Marinescu (1936-2019), zoolog, oceanolog, istoric al științelor și muzeograf, a descoperit și publicat jurnalul de bord ținut de Emil Racoviță, precum și numeroase fotografii inedite. Tot domnia sa a fost unul dintre participanții activi la sărbătorirea, la București și la Bruxelles, a centenarului Expediției „Belgica”, în 1997 și, respectiv, 1998 (n. tr.).

doctorului Cook, a murit la mai puțin de o săptămână după ce *New York. Herald* a anunțat că *Belgica* se scufundase).

Orice dialog redat aici direct apare, *verbatim,* în sursele primare. Dialogurile aproximate sau parafrazate sunt marcate cu litere cursive. Descrierile gândurilor intime se bazează direct pe cuvintele sau scrierile respectivei persoane. Rarele prilejuri în care m-am văzut silit să speculez sunt indicate ca atare și fără excepție întemeiate pe deducții logice și scrupuloasă documentare.

Este cazul să dau lămuriri în privința celor câteva pasaje care includ amănunte absente din toate relatările indirecte despre

expediție. Incidentul de la începutul capitolului 3, în care un Van Mirlo extenuat flutură un revolver pe punte, provine din jurnalul lui Wiencke, însemnarea din 3 septembrie 1897. Bătaia din teugă, petrecută în portul Montevideo este descrisă de Wiencke și Dobrowolski în jurnalele lor, cel mai probabil prin aburii alcoolului. Confruntarea dintre de Gerlache și Van Damme, care a dus la revolta de la Punta Arenas, este luată din jurnalul de bord al comandantului, însemnarea din 9 decembrie 1897. Scena din 2 ianuarie 1898, în care Danco plânge înălțând drapelul Belgiei în vârful catargului, are la bază relatarea lui Dobrowolski din *Wyprawy polarne: Historja i zdobycze naukowe,* care contrastează ușor cu ce-și amintește Lecointe. Avertismentul neadevărat dat de Cook, cum că lunga noapte antarctică va duce la impotență, apare în *Peeps into the Beyond.* întâlnirea căpitanului Lecointe cu moartea, în iulie 1898, relatată în capitolul 12, combină dialoguri din *Au pays des manchots* și *Hell Is a Cold Place.* Amănuntele despre trista

soartă pe care a avut-o Adam Tollefsen după expediție, relatate în epilog, sunt luate din documente publice păstrate în Arhivele Naționale ale Norvegiei. întâlnirea dintre Cook și Amundsen petrecută la Hotelul Phoenix din Copenhaga, în septembrie 1909, îmbină fragmente din *Hell Is a Cold Place* și din interviurile doctorului cu Freeman.

Istoria, asemenea memoriei individuale, este de la natură inexactă. De câte ori s-a ivit un conflict între sursele mele primare, m-am supus unei ierarhii a credibilității. Sursele scrise la cel mai scurt timp după desfășurarea evenimentelor pe care le descriu - jurnalele personale, de pildă, sau jurnalul de bord al comandantului - au avut întâietate în fața relatărilor publicate luni sau ani mai târziu. Dintre memorialiști, de Gerlache și Lecointe mi-au părut mai credibili decât Cook, tentat ocazional să înflorească lucrurile și, după cum avea să descopere lumea, nu tocmai harnic la luat notițe. Documentaristul meu,

CB Owens, se exprimă foarte succint: „între Cook și Tipul Celălalt, tind să-1 cred pe Tipul Celălalt”.

Când să-1 cred și când să nu-1 cred pe Cook a fost o chestiune care m-a scos din minți. Se pare că, odată cu vârsta, doctorul și-a pierdut tot mai mult credibilitatea. Nu vom ști niciodată cu certitudine dacă a falsificat ascensiunea pe Denali sau atingerea Polului Nord, dar după ce am citit mii de pagini de scrieri fanteziste din închisoare, înclin să cred că a denaturat cu de-a sila adevărul în privința multora dintre realizările lui târzii. Când însă vine vorba de *Belgica,* unul din cele mai glorioase capitole ale vieții lui, sunt dovezi că nu este un narator pe de-a-ntregul necredibil. Spre deosebire de episoadele Denali și Polul Nord, au fost mulți alți

martori la întâmplările pe care le descrie el, dintre care câțiva au publicat și ei cărți. *Through the First Antarctic Night* a fost primul volum de memorii apărut despre Expediția „Belgica”, și totuși niciuna dintre relatările care i-au urmat nu a contrazis semnificativ versiunea doctorului.

în tot cazul, nu până în 1909, când Arctowski a scris o serie de articole în *La Metropole,* în care punea la îndoială cucerirea Polului Nord și, în general, onestitatea lui Cook. Polonezul îl acuza, între altele, că în *Through the First Antarctic Night* a inventat povestea morții pisicii Nansen. Arctowski pretinde că doctorul nici n-a văzut-o vreodată pe Nansen, care fusese aruncată peste bord cu mult înainte ca el să se fi alăturat expediției. Asta m-a îngrijorat teribil până când am citit jurnalul lui Wiencke, care pomenește incidentul azvârlirii mâței peste bord. Doar că, potrivit lui Wiencke, numele sărmanei feline este Sverdrup. Nansen era altă pisică, și ea a supraviețuit, cel puțin o vreme. Cook era răzbunat!

Sau, poate că nu. Poate că în amintirile doctorului și în vremea din Antarctica este mai înțelept să nu ai încredere. Mai este însă un fapt asupra căruia toți membrii expediției, chiar

și Arctowski, sunt unanim de acord: niciunul nu ar fi ieșit viu din iarna antarctică dacă nu ar fi fost Cook. Neclintita loialitate arătată de Amundsen doctorului rămâne, în opinia mea, dovada supremă că, cel puțin în privința Expediției „Belgica”, Cook merită prezumția de nevinovăție.

Bibliografie selectivă

COLECȚII DE ARHIVĂ

Arhivele Naționale ale Norvegiei, Oslo.

Biblioteca Națională a Norvegiei, Oslo.

Biblioteca și arhivele Muzeului Maritim al Norvegiei, Oslo.

Cook, Frederick A„ dosar de deținut, Penitenciarul Federal Leavensworth. Administrația Națională a Arhivelor SUA, College Park, MD.

Cook, Frederick A., documente. Secția Manuscrise a Bibliotecii Congresului, Washington, DC.

Cook, Frederick A., documente, Colecția Stefansson despre Explorările Polare, Dartmouth College, Hanover, NH.

De Gerlache, Colecție de Familie, Zingem, Belgia.

Expediția Antarctică Belgiană, arhive, Institutul Regal Belgian de Științe Naturale, Bruxelles.

Osterrieth, Leonie, arhivele Expediției Antarctice Belgiane, FelixArchief, Anvers.

Societatea Regală de Geografie a Belgiei, arhive, University libre de Bruxelles, Bruxelles.

Societatea „Frederick A. Cook”, arhive, Programul Arhivistic al Centrului „Byrd” pentru Cercetări Polare și Climatice, Universitatea de Stat Ohio, Columbus.

CĂRȚI ȘI ARTICOLE

Amundsen, Roald, *My Life as an Explorer,* Doubleday, Page & Company, Garden City, NY, 1927.

, The Northwest Passage: Being the Record of a Voyage of Exploration of the Ship “Gjda", E. P. Dutton, New York, 1908.

, The South Pole: An Account of the Norwegian Antarctic Expedition in the “Fram.” 1910-1912, două volume, traducere de A. G. Chater, John Murray, Londra, 1912

Anthony, Jason C„ *Hoosh: Roast Penguin, Scurvy Day, and Other Stories of Antarctic Cuisine,* University of Nebraska Press, Lincoln, 2012.

Arctowsky, Henryk, “The Antarctic Voyage of the Belgica During the Years 1897, 1898, and 1899.”, *The Geographical Journal,* nr. 18, iulie-decem- brie 1901.

, Die antarktischen Eisverhăltnisse: Auszug aus meinem Tagebuch der Siidpolarreise der “Belgica”, 1898-1899, Justus Perthes, Gotha, Germania, 1903. (în traducerea autorului)

, “Aurores australes”, Resultats du voyage du S.Y. Belgica en 1897- 1898-1899. Rapports scientifiques, Meteorologie, 1901.

, “Exploration of Antarctic Lands”, *The Geographical Journal,* nr. 17, ianuarie-iunie 1901.

Astrup, Eivind, *With Peary Near the Pole,* traducere de H. J. Bull, C. Arthur Pearson, Londra, 1898.

Beattie, Owen și John Geiger, *Frozen in Time: The Fate of the Franklin Expedition,* E. P. Dutton, New York, 1987.

Bergreen, Laurence, *Over the Edge of the World: Magellans Terrifying Circumnavigation of the Globe,* William Morrow, New York, 2003.

Bomann-Larsen, Tor, *Roald Amundsen,* traducere de Ingrid Christo- phersen, Sutton, Thrupp, Stroud, Gloucestershire, 2006.

Bown, Stephen R„ *The Last Viking: The Life of Roald Amundsen,* Da Capo Press, Boston, 2012.

, Scurvy: How a Surgeon, a Mariner, and a Gentleman Solved the Greatest Medical Mystery of the Age of Sail, Thomas Dunne Books, New York, 2003.

Bridges, E. Lucas, *Uttermost Part of the Earth: A History of Tierra del Fuego and the Fuegians. 1948,* republicată, The Rookery Press, New York, 2007.

Bryce, Robert M., *Cook & Peary: The Polar Controversy, Resolved,* Stackpole Books, Mechanicsburg, 1997.

Chapman, Anne, *Hain: Ceremonia de initiation de los Selk’nam de Tierra del Fuego,* Pehuen Editores, Santiago de Chile, 2009.

Cook, Frederick Albert, “The Antarctic’s Challenge to the Explorer”, *The Forum,* nr. 17, iunie 1894, pp. 505-512.

, “The Great Indians of Tierra del Fuego”, Revista *Century,*

nr. 59, martie 1900, pp. 720-729.

, *My Attainment of the Pole: Being the Record of the Expedition That First Reached the Boreal Center, 1907-1909. With the Final Summary of the Polar Controversy. 1911,* republicată, Mitchell Kennerley, New York, 1912.

, "My Experiences with a Camera in the Antarctic", Popular Photography, februarie 1938, pp. 12-14,90-92.

, "A Proposed Antarctic Expedition", *Around the World,* nr. 1, 1894, pp. 55-58.

, *Through the First Antarctic Night: A Narrative of the Voyage of the Belgica Among Newly Discovered Lands and Over an Unknown Sea About the South Pole. 1901,* republicată, Doubleday, Page & Company, New York, 1909.

, *To the Top of the Continent: Discovery, Exploration and Adventure in Sub-arctic Alaska. The First Ascent of Mt. McKinley, 1903-1906,* Doubleday, Page & Company, New York, 1908.

Darwin, Charles, *Voyage of the Beagle. 1839,* republicată, Penguin Books, New York, 1989.

Dedeir, Hugo, ed„ *Roald Amundsens Belgica Diary: The First Scientific Expedition to the Antarctic,* traducere de Erik Dupont & Christine Le Piez, Erskine Press, Norfolk, 1999.

Decleir, Hugo și Claude De Broyer, ed., *The Belgica Expedition Centennial: Perspectives on Antarctic Science and History,* Brussels University Press, Bruxelles, 2001.

De Gerlache, Adrien, "Fragments du recit de voyage", Resultats du voyage du S.Y. Belgica en 1897-1898-1899. Rapports scientifiques, 1938.

, *Quinze mois dans l'Antarctique,* Imprimerie scientifique Ch. Bulens, Bruxelles, 1902. (în traducerea autorului)

Dobrowolski, Antoni Boleslaw, *Dziennik wyprawy na Antarktydț (1897- 1899),* ediție îngrijită de Irena Lukaszewska și Janusz Ostrowski, Zaklad Narodowy im. Ossolihskich, Wroclaw-Varșovia-Cracovia, 1968. (traducerile fragmentelor selectate i-au fost furnizate autorului de către Sean Bye și Tomasz Poplawski)

, *Wyprawy polarne: Historja i zdobycze naukowe,* Henryka Lin- denfelda, Varșovia, 1914. (traducerile fragmentelor selectate i-au fost furnizate autorului de către Sean Bye)

Dodds, Klaus, Alan D. Hemmings și Peder Roberts, ed., *Handbook on the Politics of Antarctica,* Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Gloucestershire, 2017.

Drinker, Henry S. Tunneling, *Explosive Compounds, and Rock Drills,* John Wiley & Sons, New York, 1882.

Du Fief, Jean, ed., *Bulletin de la Societe Royale Beige de Geographic,* nr. 24, 1900, pp. 1-531.

Dunn, Robert, *The Shameless Diary of an Explorer. 1907,* republicată, Modern Library, New York, 2001.

Dyer, George L., *The Use of Oil to Lessen the Dangerous Effect of Heavy Seas,* Government Printing Office, Washington, DC, 1886.

Fletcher, Francis, *The World Encompassed by Sir Francis Drake,* Nicholas Bourne, Londra, 1652.

Freeman, Andrew, *The Case for Doctor Cook,* Van Rees Press, New York, 1961.

Headland, Robert Keith, *A Chronology of Antarctic Exploration: A Synopsis of Events and Activities from the Earliest Times Until the International Polar Years, 2007-09,* Bernard Quaritch, Ltd., Londra, 2009.

Henderson, Bruce, *Peary, Cook, and the Race to the Pole,* W. W. Norton & Company, New York, 2005.

Hochschild, Adam, *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa,* Mariner Books, New York, 1999.

Huntford, Roland, *The Last Place on Earth: Scott and Amundsen's Race to the South Pole. 1979,* republicată, Modern Library, New York, 1999.

, Two Planks and a Passion: The Dramatic History of Skiing, Continuum, Londra, New York, 2008.

Klover, Geir O., *Antarctic Pioneers: The Voyage of the Belgica 1897-99,* Muzeul „Fram", Oslo, 2010.

Lansing, Alfred, *Endurance: Shackleton's Incredible Voyage. 1959,* republicată, Basic Books, New York, 2014.

Larsen, Carl Anton, "The Voyage of the 'Jason to the Antarctic Regions", *The Geographical Journal,* nr. 4, iulie-decembrie 1894, pp. 333-344.

Lecointe, Georges, *Au pays des manchots: Recit du voyage de la "Belgica'',* Oscar Schepens & Cie, Bruxelles, 1904. (în traducerea autorului)

, "Mesures pendulaires". Resultats du voyage du S.Y. Belgica en 1897- 1898-1899. *Rapports scientifiques,* Physique du Globe, 1907.

, La navigation astronomique et la navigation estimee, Berger-Levrault & Cie, Paris, Nancy, 1897.

, “Travaux hydrographiques et instructions nautiques”, Resultats du voyage du S.Y. Belgica en 1897-1898-1899. *Rapports scientifiques,* 1907.

Marinescu, Alexandru, ed., *Belgica (1897-1899): Emile Racovitza—lettres, journal antarctique, conferences.* Fundația Culturală Română, Collection le Rameau d’Or, București, 1998.

Marinescu, Alexandru, *Le Voyage de la “Belgica”: Premier hivernage dans les glaces antarctiques,* L’Harmattan, Paris, 2019.

Martin, Stephen, *A History of Antarctica,* Rosenberg Publishing Pty Ltd, Kenthurst, 2013.

Nansen, Fridtjof, *Farthest North,* Archibald Constable and Company, Londra, 1897.

Oren, Dan A., Marek Koziorowksi și Paul H. Desan, “SAD and the NotSo-Single Photoreceptor”, *The American Journal of Psychiatry,* nr. 170, decembrie 2013, pp. 1403-1412.

Palin, Michael, *Erebus: The Story of a Ship,* Hutchinson, Londra, 2018.

Palinkas, Lawrence A., “Psychological Factors and the Seasonal Affective Disorder”, Rapoarte ale Conferinței de Medicină Polară și Alpină,

prezentate la Clubul Exploratorilor, New York, 25 septembrie 1999, pp. 11-22.

Palinkas, Lawrence A. și Peter Suedfeld, “Psychological effects of polar expeditions”, *The Lancet,* nr. 371,12 ianuarie 2008, pp. 153-163.

Peary, Robert E., *Northward Over the “Great Ice": A Narrative of Life and Work Along the Shores and upon the Interior Ice-Cap of Northern Greenland in the Years 1886 and 1891-1897,* Frederick A. Stokes, New York, 1898.

Pergameni, Charles, *Adrien de Gerlache: Pionnier maritime—1866-1934,* Editorial-Office H. Wauthoz-Legrand, Bruxelles, 1935.

Poe, Edgar Allan, *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket,* Harper & Brothers, New York, 1838.

Poplimont, Ch., La Belgique heraldique: recueil historique, chronologique, g£nealogique et biographique complet de toutes les maisons nobles re- connues de la Belgique, vol. 4, Imprimerie de Henri Carion, Paris, 1866. Pyne, Stephen J., *The Ice: A Journey to Antarctica,* University of Iowa Press, Iowa City, 1986.

Racovitza, Emil, “Cetaces”, Resultats du voyage du S.Y. Belgica en 1897- 1898-1899. *Rapports scientifiques,* Meteorologie, 1903.

, “Vers le Pole Sud: Conference faite â la Sorbonne sur I’Exp^dition Antarctique Beige, son but, ses aventures et ses resultats”, Causeries scientifiques de la Societe zoologique de France, nr. 7,1900, pp. 175-242.

Schelf hout, Charles E., *Les Gerlache: Trois generations dexplorateurs po- laires,* Editions de la Dyle, Aix-en-Provence, 1996.

Sides, Hampton, *In the Kingdom of Ice: The Grand and Terrible Polar Voyage of the USS Jeannette,* Doubleday, New York, 2014.

Smith, Percy S„ “Hawaiki: The Whence of the Maori”, *The Journal of the Polynesian Society,* nr. 8, 1899, pp. 1-48.

Stuster, Jack, *Bold Endeavors: Lessons from Polar and Space Exploration,* Naval Institute Press, Annapolis, 1996.

Verlinden, Jozef, *Discovery and Exploration of Gerlache Strait,* Bruges, 2009.

, Poolnacht: Adrien de Gerlache en de Belgica-expeditie, Lannoo, Tielt, 1993.

Verne, Jules, *Le sphinx des glaces,* Bibliotheque d’education et de recreation, Paris, 1897.

, Vingt miile lieues sous les mers, Bibliotheque deducation et de recreation, Paris, 1870.

Walke, Willoughby, *Gunpowder and High Explosives,* Government Printing Office,Washington, DC, 1893.

Wharton, Charles S., *The House of Whispering Hate,* Madelaine Mendelsohn, Chicago, 1933.

Index

A

B

C

E

F

M

T

W

Cuprins

COUNT
ISTORIE

Titlu	Autor
24 martie. Cronica infernului kosovar	Fehmi Ajvazi
Adolf Hitler. însemnări intime și politice voi. 1	Adolf Hitler, Franșois Delpla
Adolf Hitler. însemnări intime și politice vol.2	Adolf Hitler, Franțois Delpla
Agent dublu în Războiul Rece. Autobiografia lui Oleg Gordievski	Oleg Gordievski
Amurgul Vechii Europe. Trieste 79, Viena '85, Praga '89.	Richard Bassett
Armata secretă a Israelului. Povestea unității Talpiot	Jason Gewirtz
Bani murdari. Cum fac afaceri cartelurile de droguri	Tom Wainwright
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Amy Knight
Blocați conturile! Crimă și spălare de bani în Rusia lui Putin	Bill Browder
Boko Haram	Mike Smith
Capcana lui Tucidide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?	Graham Allison
Călători în al Treilea Reich	Julia Boyd
Călătoria prin Eldorado	Nikolai Vasilievici Sablin
Când Churchill a dat iama în oi și Stalin a jefuit o bancă	Giles Milton
Când Hitler a luat cocaină și Lenin și-a pierdut creierul	Giles Morton
CINCI. Povestea victimelor lui Jack Spintecătorul	Hallie Rubenhold
Codul Enigma. Alan Turing și înfrângerea Germaniei naziste	David Boyle
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz
Coreea de Nord. între fascinație și teroare	Loretta Napoleoni
Coreea de Nord. Un stat-gherilă în transformare	Philippe Pons
Coreea de Nord. Viata dincolo de clișee	Daniel Tudor, James Pearson
Coreea de Sud. Povestea unui fenomen economic, politic și cultural	Daniel Tudor
Crimeea și noul imperiu rus (ediția a II-a)	Agnia Grigas
Cupluri tragice ale istoriei	Jean des Cars
Cuptoarele morții. Mărturia unei supraviețuitoare de la Auschwitz	Olga Lengyel
Departe de casă. Memoriile unui copil-soldat	Ishmael Beah
Destin deturnat. 0 istorie a lumii prin ochii islamului, Ediția a II-a	Tamim Ansary
Diana. Povestea unei prințese spusă de ea însăși	Andrew Morton
Dispărută în Moscova	Margueritte Harrison
Dragă Zări. Povești nespuse ale unor femei din Afganistan	Zarghuna Kargar
După sfârșitul istoriei. Un dialog despre ultimii 30 de ani	Mathilde Fasting (editor), Francis
Dușmani vechi, amenințări noi. Istoria secretă a Mossad-ului din 2000 până în prezent	Gordon Thomas
El Narco. Cartelurile de droguri din Mexic	loan Grillo
Familia Borgia. Crime, nepotism, corupție	Christopher Hibbert

Titlu	Autor
Fotograful de la Mauthausen	Benito Bermejo
Genghis-han și nașterea lumii modeme	Jack Weatherford
Gripa spaniolă din 1918. Pandemia care a schimbat lumea	Laura Spinney
Hollywood la Phenian	Paul Fischer
Iranul meu. Gustul amar al revoluției	Shirin Ebadi
Irlandezul. Asasinul mafiei	Charles Brandt
ISIS. Califatul terorii	Loretta Napoleoni
ISIS. Jocul mortii	Mark Bourne
Islamlștil europeni. Revolta tinerei generații	Robert S. Leiken
în infernul de la Stalingrad. Mărturii ale soldaților germani	Vol. îngrijit de Reinhold Busch
întoarcerea Leviatanului rus. Cultura violenței și obsesia imperialismului	Serghei Medvedev
Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis. Povestea nespusă	Barbara Learning
John F. Kennedy - Marilyn Monroe. 0 iubire imposibilă	Paul-Jean Franceschini
Jurnalele de călătorie ale lui Albert Einstein	Ze'ev Rosenkranz
Jurnalele din Berlin, 1940-1945. însemnările unei prințese ruse	Marie Vassiltcikov
La Belle Epoque	Mary McAuliffe
La Goulue. Regina de la Moulin Rouge	Maryline Martin
La porțile Leningradului. Amintiri de pe Frontul de Est	William Lubbeck, David Hurt
Mareșalul lui Stalin. Viața lui Georghi Jukov	Geoffrey Roberts
Madame Claude. 0 lume secretă a plăcerii, privilegiilor și puterii	William Stadiem
Matilda. Prim-balerina Teatrului Imperial Rus și amanta Țarului Nicolae al ll-lea	Matilda Kșesinskaia
Memoriile lui Ernst Rohm	Ernst Rohm
Memoriile unui mercenar din Grupul Wagner	Marat Gabidullin
Moscova înhață România. 0 mărturie occidentală din anii 1944-1947	Robert Bishop și E.S. Crayfield
Navainîi. Un democrat împotriva autoritarismului	Jari Matti Dollbaum, Morvan Lallouet Ben Noble
Nebunia nucleară. 0 istorie a crizei rachetelor din Cuba	Sertiii Plokhy
Nu vreau război! Interviurile uitate ale lui Hitler (1923-1940)	trie Branca
0 istorie a secretă a Revoluției Ruse	Victor Loupan
OCNA , ce binecuvântare!	Evghenia Ghinzburg
Omul de Neanderthal. 0 poveste rescrisă de știința modernă	Dimitra Papagianni, Michael A. Morse
Paris. Napoleon al lll-lea, baronul Haussmann și crearea unui oraș al visurilor	Mary McAuliffe
Parisul anilor nebuni	Mary McAuliffe
Prizonier la japonezi.	Alistair Urquhart

Titlu	Autor
Pirtinofobia. Rusia contemporană și angoasele Occidentului	Giulietto Chiesa
Războiul arabo-israelian 1948	Efraim Karsh
Războiul Crimei! 1854-1856	John Sweetman
Războiul din Pacific în Peleliu și Okinawa. Memoriile unui soldat	E.B. Sledge
Războiul sovieto-afgan 1979-1989	Gregory Fremont-Barnes
Regina deșertului. 0 femeie în Arabia	Gertrude Bell,
Georgina Howell	
Regina Elisabeta a ll-a	Jean des Cars
Regina Elisabeta a ll-a. Portret intim	Andrew Marr
Riposta. Spionajul israelian și masacrul de la Munchen din 1972	Aaron J. Klein
Saga dinastiei Romanov. De la Petru cel Mare la Nicolae al ll-lea	Jean des Cars
Scandaluri regale. Povești șocante despre regi, regine, papi și împărați	Michael Farquhar
Secolul roșu. De la revoluția bolșevică la Putin	Vladimir Fâdorovski, Alexandre Adler
Secretele morții lui Mussolini. Adevărul despre controversata execuție a Ducelui	Luciano Garibaldi
Secretele Palatului. Viața privată a Casei de Windsor	Tina Brown
Singur în Damasc. Viața și moartea spionului israelian Eli Cohen	Samuel Segev
Siria. Țara care ne-a fost casă	Alia Malek
Sissi. împărăteasa Austriei (ediția a ll-a)	Jean des Cars
Și apoi s-a dezlănțuit iadul. Două decenii în Orientul Mijlociu (1996-2016)	Richard Engel
Tunelurile terorii. Războiul dintre Hamas și Israel	Alan Dershowitz
Turcia lui Erdogan	Ahmet Insei
Țările Arabe din Golful Persic. De la regate ale deșertului la puteri globale	Rory Miller
Vorî: Hoți și asasini. Supermafia rusă	Mark Galeotti
Zăpada însângerată. Memoriile unui soldat german de pe Frontul de Est	Gunter K. Koschorrek

în curând:

Anul 1000. Conectarea lumii și începutul globalizării

de Valerie Hansen

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București, cod poștal 010517

Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20
Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

ISBN:978-606-08B-1M-1

Format: 16/54x84;
Coli tipo: *TI*

Tiparul executat la:

Oibrint’
Hstnrt printing vwt